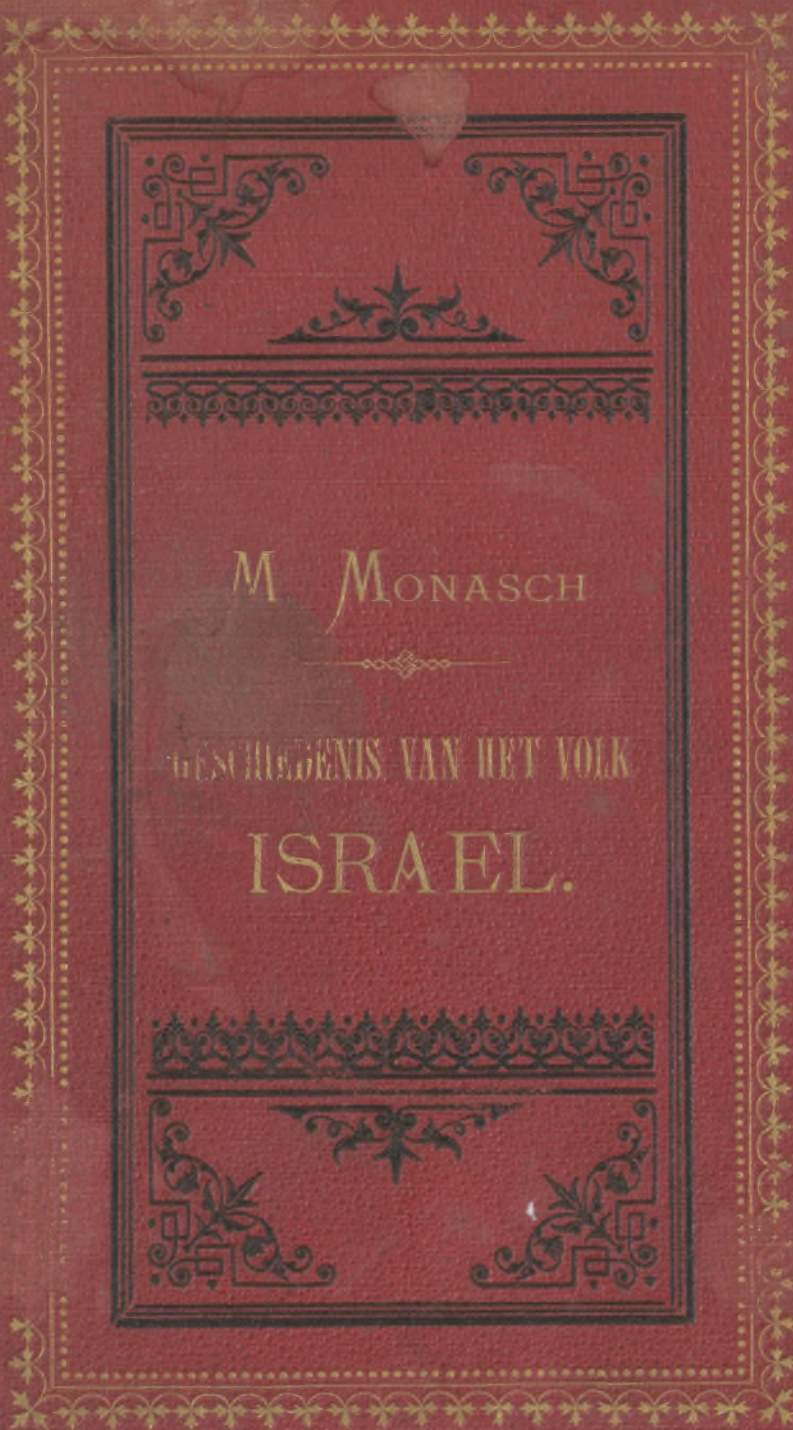

M MONASCH

GESCHIEDENIS VAN HET VOLK
ISRAEL.

Geschiedenis

— VAN —

HET VOLK ISRAËL,

— DOOR —

M. MONASCH,

Conrector aan het Nederl. Israël. Seminarium.

EERSTE DEEL.

I.

AMSTERDAM.

VAN CREVELD & Co.

1891.

VAN CREVELD & Co's Snelpersdrukkerij, J. D. Meijerplein 8—10, Amst.

VOORREDE.

„Gedenk de vroegere dagen, begrijpt de jaren der vorige geslachten." Deze woorden, ontleend aan den zwanezang van Israëls onsterfelijken leeraar en opvoeder en voor ruim dertig eeuwen uitgesproken, hebben nog thans niets van hunne kracht en beteekenis verloren. Te gedenken niet alleen, maar ook te begrijpen en te waardeeren, wat door het voorgeslacht verricht is in het belang der nakomelingschap, is van groot gewicht, van onberekenbaar nut voor onze ontwikkeling, vorming en beschaving. Mag men daarom van ieder beschaafd mensch verwachten, dat hij — zonder nog te gewagen van de algemeene — minstens met de geschiedenis vertrouwd zij van zijn eigen land, van het volk, welks bodem hem lief, welks verleden hem dierbaar is, zeker kan het dan geen overdreven eisch genoemd worden, dat de Israëliet het verleden van zijn stam kenne, de geschiedenis begripe van het wonderbare volk, welks naam hij voert, welks traditiën hij huldigt. Het innige gemoedsleven des Jodendoms toch hangt in menig opzicht zoo nauw samen met zijn historisch verleden: vele zijner verheffendste gebruiken en ceremoniën, zijner zoo diep aangrijpende gebeden en godsdienstige ontboezemingen zijn daaraan zoo onafscheidelijk verbonden. De poëzie des Jodendoms, zijne diep gevoelde uitingen van hoop en vertrouwen, van vreugde en verdriet, van luide jubeltonen en hart-

verscheurend treurgezang laten hem, die met het grootsch verleden zijner voorouders en hunne roemrijke beteekenis in de ontwikkelingsgeschiedenis van den menschelijken geest onbekend is, geheel koud en gevoelloos. Deze staart op de gedenkzuilen van den waren geest des Jodendoms als op kille steenklompen: gevoelt daarvoor ook niet den minsten eerbied en bewondering. Verlangt men daarom, dat onze zonen en dochteren hun stam eene diep gevoelde en innig gemeente liefde toedragen, laat ons hen dan ook in de gelegenheid stellen, zich bekend te maken met zijne geschiedenis, met de vele en verschillende toestanden en lotgevallen van zijn langdurig bestaan, met de groote figuren, die hij voortgebracht heeft en met de waarde zijner voornaamste geestesproducten.

Tot dit doel verscheen reeds in ons land voor twee tientallen jaren het Handboek voor de geschiedenis der Joden door D. E. Shuijs en Jacob Hoofiën. »Het was meer dan tijd,» zoo luidt het in de voorrede van dit werk, »pogingen aan te wenden, ten einde het onderwijs in de geschiedenis van ons dierbaar Jodendom te bevorderen.» En werkelijk, met eene meesterlijke hand, in sierlijken en boeienden stijl en met zaakkennis is in dit werk de geschiedenis van ons volk beschreven. Wie zal dan ook ontkennen, dat het inderdaad veel nut gesticht, niet weinig bijgedragen heeft tot een beter begrip en eene meer heldere voorstelling van ons verleden en den weg baande tot eene meer methodische behandeling van een gewichtig leervak der hoogere en lagere godsdienst-scholen.

Toen echter voor eenige jaren de eerste uitgave van dit handboek in den handel bijna niet meer verkrijgbaar was en de schrijvers reeds het eeuwige leven ingetreden waren, gevoelde ik mij opgewekt in eene ernstige behoefte te voorzien en ondernam een arbeid, waarvan thans het eerste deel in het licht verschijnt. Het genoemde handboek nu, dat door vele onderwijzers, de studeerende jongelingschap en de meer ontwikkelden, wien de kennis van Israëls historie veel belang inboezemde, met vreugde begroet werd, stelde echter uit hoofde van zijn vorm, inkleeding en de groote ruimte, daarin ver-

leend aan onze uitgebreide letterkunde, niet ieder in de gelegenheid er het nut van te trekken, dat zich de schrijvers voor oogen gesteld hadden en voldeed buitendien ook niet aan de behoefte van een doelmatig leerboek voor de lagere school, zoo noodzakelijk bij het onderwijs in de geschiedenis. Dit gewichtig punt meende ik niet over het hoofd te mogen zien, toen ik mij rekenschap vroeg van den vorm waarin en de wijze waarop ik mijn werk zoude inkleeden. Mijn hoofdstreven was er op gericht, om door eene zoo volledig mogelijke bewerking der historische stof op beknopte en bevattelijke wijze, zoowel uit het oogpunt van taal, stijl en inkleeding, als van de behandeling der letterkunde een werk te vervaardigen, dat zich niet alleen als eene onderhoudende, leerrijke en stichtelijke lectuur een weg kan banen in ieder Joodsch gezin, maar tevens met vrucht op de lagere school kan ingevoerd worden. In hoever het mij gelukt is, mijn denkbeeld verwezenlijkt en aan mijn doel beantwoord te hebben, laat ik gaarne aan de uitspraak van bevoegde beoordeelaars over.

Met het oog op het doel en karakter van dit boek kon en mocht daarin geene ruimte verleend worden aan de resultaten der wetenschappelijk-phantastisch historische Bijbelkritiek. Maar ook dan, wanneer — zooals ik hoop — het mij nog eenmaal vergund zal zijn, een uitgebreider werk over de Bijbelsche geschiedenis voor onze studeerende jongelingschap in het licht te doen verschijnen, zou het mij zeer ongeraden, ja zelfs gevaarlijk voorkomen, daarvan een zoodanig gebruik te maken, dat haar bezielend en verheffend element als het ware ondermijnd en verdrongen wordt door de grillige beschouwingen en veranderlijke theoriën eener vaak bodemlooze en willekeurige tekst- en Bijbelkritiek, wier phantasiën en droomerijen niet verborgen blijven voor hem, die met grondige zaakkennis en een ernstig piëteitsgevoel de Bijbelsche literatuur beoefent.

Dit eerste deel, dat de geheele Bijbelsche geschiedenis behandelt en het begin der Joodsche, voor zoover het den overgang moet banen voor het volgende deel, is met het oog op het schoolgebruik in twee stukken gesplitst. Tot een duide-

lijker begrip van den samenhang en loop der geschiedenis heb ik, behalve het algemeen overzicht der in dit deel behandelde leerstof, aan het begin van enkele tijdvakken, waar mij dit noodig voorkwam, een korte inleiding laten voorafgaan.

Wat de spelling der Bijbelsche eigennamen betreft, heb ik getracht, deze zooveel mogelijk aan de Hebreuwsche uitspraak te doen beantwoorden, wat echter uit den aard der zaak vele moeielijkheden opleverde en ook niet altijd met eene strenge consequentie volgehouden kon worden. Bij eigennamen, die thans nog algemeen in gebruik zijn en daardoor als het ware burgerrecht verkregen hebben, meende ik, duidelijkheidshalve aan de gewone uitspraak de voorkeur te moeten geven.

Moge deze arbeid, niettegenstaande de gebreken, die ook daaraan evenals aan elk menschelijk werk zullen kleven, bijdragen tot de ontwikkeling der jeugd, tot opwekking van het godsdienstig gevoel en tot hoogere waardeering van het Jodendom.

M. MONASCH.

Amsterdam, Adar II 5651.
Maart 1891.

ALGEMEEN OVERZICHT.

De geschiedenis van het volk *Israël* laat zich, voor zover deze in dit deel behandeld wordt, in zes tijdvakken verdeelen.

Het eerste tijdvak behelst de gewichtigste gebeurtenissen uit het leven van de stam- of aartsvaders van het volk *Israël*, *Abraham*, *Izak* en *Jakob* of *Israël*, aan wien dit volk zijn naam ontleende. Nadat de Noachidische geslachten tot afgoderij vervallen waren, was het *Abraham*, die, door de goddelijke openbaring voorgelicht, tot de overtuiging kwam van het bestaan van den eenigen waarachtigen God, den Schepper van hemel en aarde. Op Diens bevel toog hij naar *Kenaan*, om deze hoogste waarheid te verkondigen, de beginselen van deugd en zedelijkheid te verbreiden. Onder de belofte, dat hij en zijne nakomelingen, aan wie eenmaal dit land ten deel zou vallen, het menschdom ten zegen zou strekken, aanvaardde hij deze zending. Zijn zoon *Izak* erfde het verheven en godvruchtig gemoed zijns vaders, dat zich eveneens zoo helder en treffend afspiegelde in alle levensomstandigheden, waarin *Izaks* jongste zoon, *Jakob*, zich bevond. Deze plantte op zijn beurt de zedelijke en godsdienstige beschouwingen zijner vaderen in de harten zijner kinderen, die ook, nadat zij zich met hunne familie in *Egypte* metterwoon gevestigd hadden, met welke gewichtige gebeurtenis het tweede tijdvak begint, daaraan innig gehecht bleven.

Jakobs familie breidde zich spoedig uit en werd een talrijk volk, dat ook op *Egypte's* bodem het geloof in het goddelijk Wezen, zijne aartsvaderlijke zeden en gebruiken niet

verzaakte en daardoor met de eigenlijke bewoners des lands niet te samen smolt. Dit wekte bij de laatsten nijd en achterdocht op, zoodat zij het een fellen haat begonnen toe te dragen en een der koningen (*Pharaonen*) het zelfs tot slavernij doemde. God ontfermde zich eindelijk over het geschrei van het zwaar gefolterde volk en verlostte het door middel van *Mozes* en *Aron* uit het land zijner dienstbaarheid. Op wonderbare wijze voorzag hij het van spijs en drank in de dorre woestijn, die zij moesten doortrekken, om het beloofde land *Kenaar* te bereiken, gaf het dagelijks de duidelijkste bewijzen zijner bijzondere liefde, adelde het zelfs door de openbaring op *Sinai* tot zijn uitverkoren stam, bestemd om zich zelf te heiligen door de vervulling zijner goddelijke plichten en andere volken tot toonbeeld van deugd en zielenadel te strekken. Niettegenstaande dit alles gaf men bij herhaling, en vooral bij de komst aan de grenzen van *Kenaar*, de duidelijkste bewijzen van gemis aan vertrouwen in de hoogste Almacht. Het werd deswege veroordeeld tot een langdurigen zwerftocht in de woestijn, gedurende welken tijd het oude geslacht geheel zou uitserven en de kinderen, onder leiding van *Mozes* opgegroeid tot dappere mannen, die niet terugdeinsden voor de gevaren van den moeieliiken oorlog tegen *Kenaar's* stammen, na het einde der omzwerving het aartsvaderlijk erfland in bezit zouden nemen. De komst van dit jonge geslacht in het beloofde land, onder leiding van *Mozes'* opvolger *Josua*, vormt den overgang tot het derde tijdvak.

Aangespoord door *Josua's* bezielende taal, verrichtte *Israël* werkelijk wonderen van dapperheid. Het overwon velen van *Kenaar's* machtige koningen en maakte zich in korten tijd meester van een tal van vestingen en open steden. Maar ook dit geslacht begreep zijn zending niet. In plaats van de heidensche stammen te blijven bestrijden, het land te zuiveren van de walgelijke afgoderij, liet het zich na *Josua's* dood daardoor zelf geheel verblinden. De geestelijke verblinding veroorzaakte lichamelijke verslapping. Eerst over-

winnaars, werden *Israëls* stammen thans overwonnen en geraakten onder het knellend juk van de naburige volkeren. Wel waren de stralen van het licht, dat eens op *Sinai* brandde, nog niet geheel verduisterd, wel waren er nog enkele familiën, die God en Zijn woord innig getrouw bleven en uit wier midden in hachelijke oogenblikken vaderlandlievende en moedige mannen optraden, door wie weder redding daagde. Maar deze, *rechters* genoemd, konden geene duurzame orde scheppen, het wankelend staats- en godsdienstgebouw niet geheel herstellen. Daartoe werd een man vereischt, die aan beleid en doorzicht grondige kennis paarde en geheel doordrongen was van den geest der Sinaitische wet. Het was de laatste rechter *Samuel*, door wien de zaden gestrooid werden van een staatkundig en godsdienstig leven, van welks ontwikkeling en bloei het volgende tijdvak, dat een begin neemt met de hervorming van den Israëlietischen staat tot een koninkrijk, de duidelijkste bewijzen levert.

Verleende *Saul*, de eerste koning, het rijk reeds aanzien door zijne overwinningen op naburige volkeren, onder het bestuur zijner opvolgers *David* en *Salomo*, bereikte het zijn toppunt van luister niet alleen in stoffelijk, maar ook in geestelijk opzicht. *Davids* heilige gezangen weergalmden in *Salomo's* tempel te *Jeruzalem*. Handel en nijverheid bloeiden, eene koopvaardijvloot van Israëlietische zeevaarders stevende naar verre streken, kunst en wetenschap vonden hare vereerders en beoefenaars. Tegen het einde van *Salomo's* bestuur vertoonden zich echter reeds de eerste sporen eener omwenteling, die onmiddellijk na zijn dood plaats vond, en ten gevolge waarvan de staat verdeeld werd in de twee rijken *Israël* en *Juda*, wier geschiedenis in het vijfde tijdvak behandeld wordt.

Treurige tafereelen van verwildering en bandeloosheid, zoowel op staatkundig als godsdienstig gebied vormen in hoofdtrekken de geschiedenis van het rijk *Israël*. Verscheidene zijner vorsten baanden zich door moord en ge-

weld een weg tot den troon, oproeren en burgeroorlogen waren er geen zeldzame verschijnselen, verkrachting van recht en billijkheid gold er niet als misdaad. Reeds de eerste koning verkrachtte de goddelijke wet en voerde een heidenschen eeredienst in het rijk in. Onder zijne opvolgers, van welke zich enkele door dapperheid en oorlogsbeleid onderscheidden, drong de smetstof der verdierlijkende afgoderij al verder door, tastte het grootste deel der bevolking aan en wischte bijna overal de sporen uit van de erkenning des eenigen Gods. Ook *Juda* bleef daarvan op den duur niet verschoond, ook daar won het zinnelijk heidendom al meer en meer veld. Wel werd het door sommige edele en godvruchtige vorsten van dit rijk, waar de heerschappij erfelijk bleef in *David's* geslacht en de kroon steeds overging van vader op zoon, met gelukkig gevolg bestreden en weder verdrongen door het geloof aan het almachtig Wezen en het herstel van den Mozaïschen godsdienst, maar toch konden de kiemen niet uitgeroeid worden, zoodat het onkruid telkens weder opwies en eindelijk den hof des Heeren geheel ontsierde. Weelde en zingenot, de noodzakelijke gevolgen eener verdierlijkende afgoderij, doofden elk gevoel voor de strenge en ernstige beginselen van *Israël's* geloof en zedeleer. Maar des te dieper werden deze gevoeld en begrepen door de edele en voortreffelijke mannen, die zich juist in een tijd, dat in beide rijken het verval van godsdienst en zeden het toppunt bereikt had, door een goddelijken geest aangespoord, opgewekt gevoelden, om de verdoolden op den rechten weg terug te brengen, vorst en volk van hun dwaalbegrippen te overtuigen, de zuivere Godserkenning, de bron der waarachtige zedelijkheid en beschaving te doen zegevieren boven het ijdele en elk zedelijkheidsgevoel verstikkende heidendom. Welke treurige gewaarwordingen maakten zich van deze Godsgezanten of *profeten* meester, bij den aanblik dier verregaande ontaarding en verwoesting. De leer Gods veracht en bespot, de wet van *Mozes* nog

alleen in het bezit van enkele priesterfamiliën! Een heilig vuur brandde in hun gemoed, eene hemelsche stem sprak uit hen, nu eens leerend en onderwijzend, dan weder opwekkend en vermanend en eindelijk voorspellend en verkondigend onheil en ramp, verwoesting en ondergang. Maar het zinnelijk gevoel, door het heidendom gestreeld en bevredigd, behield de overhand, verlamde en ondermijnde een hooger streven, onderdrukte den aandrang tot zedelijke verbetering en godsdienstig herstel. Daardoor oefende het profetenwoord geen invloed, drong het niet door in de harten van het verblinde volk. *Juda* zag den ondergang van het broederrijk, dat door *Assyrië* eindelijk geheel onderworpen en, van zijne bevolking beroofd, door vreemde volkplantingen bezet werd. Maar ook dit vreeselijk strafericht liet het volk koud en gevoelloos, ook daarin ontwaarde het niet de straffende hand Gods. Het ging eveneens zijn ondergang te gemoet en vooral zijne laatste vorsten ondermijnden, niettegenstaande de ernstige boetedenen en strafbedreigingen van een onverschrokken en voor geen gevaar terugdeinzenden Godsgezant, zoozeer de krachten van den staat, dat deze eveneens ruim eene eeuw later bezweek. *Juda* werd een wingewest van het rijk der *Chaldeërs*, de tempel Gods werd verwoest, de kern der bevolking naar *Babylonië* in ballingschap gevoerd.

Maar op vreemden bodem begreep het volk van *Juda* of het *Joodsche volk*, dat de treurige tafereelen der verwoesting, door de profeten zoo dikwijls geschilderd, met eigen oogen aanschouwd had, dat zijne rampen en ongelukken het gevolg waren van zijn afvalligheid en de verzaking zijner heilige plichten. In *Babylonië* gevoelde het zich eindelijk opgewekt, om tot God terug te keeren, het voorvaderlijk geloof te omhelzen en de leer van *Mozes* tot richtsnoer des levens te kiezen, zoodat terzelfder tijd, waarin het trotsche rijk der *Chaldeërs* bezweek voor den stichter der Medisch-Perzische monarchie, onder de Joodsche ballingen zich de sporen vertoonden van hun godsdienstig en zedelijk

herstel. Onmiddellijk maakten dan ook velen hunner gebruik van het verlot, door den machtigen *Cyrus* gegeven, om weder naar het land der vaderen terug te keeren, *Jeruzalem* uit zijn puinhoopen op te richten en den heiligen tempel te herbouwen. Na een langen, somberen nacht was dus eindelijk een schoone dageraad aangebroken. Maar weldra betrok weder *Juda's* hemel, het heerlijk ochtendrood werd verduisterd door zwarte wolken, zoodat de gulden stralen van de vrijheidszon hunne verkwikkende warmte niet konden verspreiden. De jeugdige kolonie, ontmoedigd door de moeielijkheden, die hare haters haar in den weg legden, en door de vuige lastertaal, bij het Perzische hof tegen haar ingebracht, wanhoopte aan hare toekomst: de Joodsche geest verflauwde, de ijver en bezieling, aanvankelijk aan den dag gelegd, veranderde in lautheid en onverschilligheid. Al verrees ook te *Jeruzalem* een nieuw heilgdom, toch vervreemde het kroost van *Jakob* al meer van zijn God, daar het onbekend bleef met zijne veredelende wetten en voorschriften. Het godsdienstig gevoel verslaptte, de innerlijke verzwakking nam gaandeweg toe, het Jodendom gaf bijna geen levensteekenen meer, totdat de juiste en doeltreffende geneesmiddelen aangebracht werden door twee mannen, wier namen ten eeuwigden dage met gulden letteren in *Israels* gedenkschriften ingegrift blijven. Het zijn de schriftgeleerde *Ezra* en de landvoogd *Nechemja*, twee edele en grootsche figuren uit het laatste tijdvak der Bijbelsche geschiedenis. Deze beide onsterfelijke mannen herstelden niet alleen het wankelend gebouw des Jodendoms, maar maakten ook zijn grondslagen hecht en sterk, duurzaam en onvernietigbaar. Behartigde *Nechemja* hoofdzakelijk de staatkundige en stoffelijke belangen zijner broederen, *Ezra* arbeidde uitsluitend voor hun geestelijk welzijn door de verbreiding van de kennis der heilige Leer, de opwekking tot deugd en godsdienstzin. Zij hieven het Jodendom op uit zijn treurenden en kwijnenden toestand en strooiden de zaden, die ook na hun dood schoone

en onverwelkbare vruchten voortbrachten. Het waarachtige Jodendom, gegrondvest op de handhaving der goddelijke wet en traditie, de studie der gewijde geschriften en een innig en vroom gemoedsleven, ontwikkelde zich in de volgende geslachten op voortreffelijke en bewonderenswaardige wijze in hart en hoofd van *Juda's* nakomelingen, die daardoor in innerlijke kracht toenamen en reeds, tijdens de ontbinding van het Medisch-Perzische rijk door *Alexander* van *Macedonië*, in geestelijk en godsdienstig opzicht sterker en krachtiger waren dan ooit te voren.

EERSTE TIJDVAK.

ISRAËLS WORDING. ZIJNE AARTSVADERS.

Inleiding.

Omstreeks het midden der 18^e eeuw (v. d. g. j.) verliet *Jakob* of *Israël* met zijne familie, 70 personen sterk, het land Kenaän en vestigde zich in de Egyptische provincie *Gosen* aan den oostelijken Nijlarm. De kleine herdersfamilie nam spoedig in getalsterkte toe en breidde zich uit tot stammen, die door de herinnering aan hun gemeenschappelijke stamvaders in nauw verband en broederlijke betrekking tot elkaar bleven en te zamen het *volk Israël* vormden. Het bleef een op zich zelf staand volk, zonder zich ook in eenig opzicht met de Egyptenaren te vereenigen. *Egypte* miste voor de *Israëlieten* elke aantrekkelijkheid en lag hun volstrekt niet na aan het hart. Hoe kon dit ook anders! Het breede verschil tusschen de *Egyptenaren* en *Israëlieten* in godsdienstig, zedelijk en maatschappelijk opzicht maakte eene samensmelting, ja, zelfs eene verbroedering of toenadering geheel onmogelijk. Bij de eersten heerschte een Heidendom, waardoor het zedelijkheids- en schaamtegevoel geheel verstikt, de beginselen van menschenrecht en menschenwaarde volkomen ondermijnd werden. Zij aanbadten allerlei soorten dieren, als: rammen, stieren, bokken, honden, katten, vogels en slangen. Waartoe dienden zij dan zelveu beter dan deze redelooze schepsels te zijn? De koningen (Pharaonen) beschouwden hen ook werkelijk als zoodanig en beroofden hen van hunne persoonlijke vrijheid. Hun, den afstammelingen der hoogere wezens, behoorde het land met zijne bevolking, waarover zij onbepaalde heerschappij en onbe-

grensde macht bezaten. Onder den druk dier slaafsche afhankelijkheid verloor men elk gevoel van eigenwaarde en verviel tot grove onwetendheid en kinderlijk bijgeloof. Alleen den kasten der priesters en geleerden werd het toegestaan, den geest te verheffen door kennis en beschaving, maar de groote menigte wandelde, wat ontwikkeling betreft, in het rijk der doodschaduw en doolde als redeloze dieren langs de woeste velden van ruwheid en stompzinnigheid.

Geheel anders waren de beschouwingen door *Israël's* familie naar *Egypte* medegebracht. Zij ademen een frischen en gezonden geest, verhieven den mensch verre boven het ruwe dier, veredelden zijn gemoed en verleenden hem de zedelijke kracht, om de woeste hartstochten te beteugelen en de dierlijke driften te bestrijden. Deze beschouwingen berustten op het geloof aan het bestaan van een eenigen, eeuwigen en onzichtbaren God, Zijn oneindige grootheid, onbegrensde almacht en onmiddellijken invloed op de menschelijke lotgevallen. Het onwrikbaar geloof in deze waarheden, de uitvloeisels van Goddelijke openbaringen, den stamvaders dier familie, *Abraham, Izak en Jakob* ten deel gevallen, verhieven hen verre boven hun tijdgenooten en vormden den grondslag hunner zedelijke en godsdienstige wereldbeschouwing. Daardoor schreven zij niet, gelijk hunne Heidensche omgeving, de lotgevallen van landen, volkeren en personen aan den invloed van geheime krachten of tooverachtige wezens toe, maar aan de Goddelijke leiding, die op rechtvaardigheid en billijkheid gegrondvest is. »In de opvolging van Zijn wil ligt 's menschen voorspoed en geluk, in de verzaking daarvan diens rampen en ongeluk.»¹⁾

¹⁾ In de geheele Bijbelsche literatuur treedt dit denkbeeld telkens op den voorgrond. In iedere gebeurtenis zien *Israël's* geschiedschrijvers, dichters en profeten de onmiddellijke leiding der hoogste Almacht. Zij beoogden dan ook niet zoozeer eene pragmatische geschiedenis van hun volk te leveren, als wel zijne gebeurtenissen, uit dit oogpunt beschouwd, mede te deelen. Daardoor worden in deze literatuur de

Niet de afkomst adelt de mensch, of drukt op hem het teeken van ruwheid en veroordeelt hem tot een beklagenswaardig bestaan, maar zijne toekomst ligt in zijne eigen hand. Door ontwikkeling van den geest en veredeling van het gemoed kan zelfs de nakomeling van den bedelaar hooger klimmen en in Gods oog meer genade en liefde vinden dan een vorstenzoon, getooid in een koninklijk pragtgewaad." Deze wereldbeschouwing, diep geprent in hun gemoed, spreekt ook duidelijk uit de volgende overleveringen, door hen naar *Egypte* medegebracht.

HOOFDSTUK I.

De Schepping.

Op Gods wil en door de uitspraak van Zijn woord werd het heelal uit het „niet" te voorschijn geroepen. In zes dagen schiep Hij hemel en aarde met al het levende en levenlooze, dat zich daarop bevindt en legde tevens in het geschapene de kracht van ontwikkeling en voortplanting.

Op den eersten dag der schepping sprak Hij: „er zij licht!" en er was licht, waardoor de duisternis van de nog woeste en ongevormde aarde verdween.

Op den tweeden dag werden de onderste en bovenste wateren door het luchtruim van elkander gescheiden.

Op den derden dag verzamelden zich de onderste wateren, waaronder de aarde bedolven was, in eene ontzaggelijke bedding en ontstond de wereldzee. Daardoor werd het droge land, de aarde, zichtbaar, waaruit vervolgens allerlei planten en gewassen voortsproten.

Op den vierden dag werden aan het uitspannel des hemels de lichtgevende lichamen, zon, maan en sterren geplaatst. Zij zouden de aarde verlichten, dag en nacht onderscheiden en tot tijdsbepalingen dienen,

feiten dikwijls niet naar hunne chronologische orde gegroepeerd, maar naar zekere godsdienstige en zedelijke beschouwingen. Zoo men dit in het oog houdt, laat zich menige moeielijkheid, door de nieuwere Bijbelkritiek opgeworpen, gemakkelijk uit den weg ruimen.

Op den vijfden dag ontstond zee-, watergedierte, gevoelte, en eindelijk

Op den laatsten scheppingsdag: het land- en kruipend gedierte. De mensch, *Adam*, het pronkjuweel der schepping, werd het laatst geschapen en wel „naar Gods beeld en gelijkenis,” dat beteekent: de mensch uit een aardklomp gevormd, ¹⁾ ontving een Goddelijken geest, om zich daarvoor boven alle andere levende wezens te onderscheiden. Hiermede had de machtige Schepper Zijn werk voltooid en Hij rustte op den zevenden dag, dien Hij tevens zegende en heiligde, door hem als een gewijden rustdag (*Sabbath*) voor den mensch, na diens zesdaagschen arbeid, te bestemmen.

Opdat *Adam* niet alleen blijven en het menschedom zich uit hem ontwikkelen zou, liet God hem in een diepen slaap vallen en nam eene rib uit zijn lichaam, waaruit hij eene vrouw vormde. *Adam* zag bij zijn ontwaken zijne wederhelft en levensgezellin en noemde haar *Eva*. ²⁾

HOOFDSTUK II.

Het eerste Menschenpaar.

De Schepper van het heelal is tevens diens leider en bestuurder. Alles is Hem onderworpen, van het grootste tot het geringste in de schepping. Al heeft de mensch ook een Goddelijken geest, om kennis te vergaren, toch is het hem niet toegestaan, zelf te oordeelen, wat goed en kwaad is; maar hij moet luisteren naar wetten en voorschriften, hem door den Wereldbestuurder gegeven. Daardoor blijft hij gedachtig aan zijne onderdanigheid en vervalt hij niet tot bandeloze lichtzinnigheid.

Dit moest reeds het eerste mensenpaar *Adam* en *Eva* begrijpen en daarom verbood God het op straffe des doods van één boom uit het midden van den hof *Eden*, die het tot verblijfplaats aangewezen was, te nuttigen.

Het bleef echter niet lang in onschuld wandelen en verbeurde zijn bestendig geluk door zijne ongehoorzaamheid. De arglistige slang zocht *Eva* te verleiden en verzekerde haar, dat zij door te eten van den verboden boom van

¹⁾ Daaraan ontleent hij den naam *Adam* אָדָם (van אֲדָמָה *aarde*).

²⁾ חוה *de moeder van het levende*.

kennis van goed en kwaad" een goddelijk wezen gelijk en met het oordeel des onderscheids tusschen goed en kwaad begiftigd zou worden. De schoonheid van den boom, de heerlijkheid zijner vruchten en de verzekering der slang verblindden eindelijk de zwakke vrouw. Zij at van het verbodene en maakte ook haren man tot deelgenoot harer zonde. Hunne oogen werden thans geopend en zij begrepen, dat zij gezondigd hadden. Van hunne schuld bewust, zochten zij zich bij het vernemen der stem Gods, achter het dikke struikgewas te verbergen, maar ook daar bereikte hen het alziend oog. Vindt de deugd hare belooning, de ondeugd wordt streng gestraft. Het rustig en ongestoord verblijf in den schoonen hof werd *Adam* en *Eva* ontzegd. Zij moesten daarbuiten een nieuw rustoord zoeken. De mensch werd veroordeeld om hard te arbeiden en in het zweet zijns aanschijns voor zijne dagelijksche behoeften te zorgen, totdat hij weder naar het stof terugkeert, van waar hij gekomen is. De vrouw, in wier strikken de man gevangen was, zou voortaan aan hem ondergeschikt zijn en met smart haar kroost ter wereld brengen. Ook de slang ontging hare straf niet. Zij werd vervloekt onder al het gedierte, zou als een verachtelijk schepsel op de aarde kruipen en in eeuwig vijandschap met het menschelijk geslacht leven.

HOOFDSTUK III.

De eerste menschengeslachten.

Tot troost schonk de Algoede Vader het eerste menschenpaar de oudervreugde en zegende het met twee zonen *Kain* en *Hetel*. De eerste legde zich op den landbouw en de tweede op de veeteelt toe. Na de zonde van het eerste menschenpaar breidde de boosheid zich al meer en meer uit. De beide zonen brachten der Godheid eens een offer, maar niet met dezelfde gezindheid. *Hetel* koos daarvoor de schoonste en vetste lammeren van zijn kleinvee, *Kain* daarentegen bood vruchten aan, die hem juist voor de hand kwamen en toonde daardoor zijne onverschilligheid voor den Schenker van al het goede. God nam daarom zijn offer niet aan, maar wendde zich tot dat zijns broeders met liefde. Dit verdroot hem en in plaats van zijne kwade neiging te bedwingen, zooals God hem gebod, ging hij op den ingeslagen weg voort. Eindelijk kon *Kain* zijn wrok en afgunst niet langer weerstand bieden en toen zij eens samen op het veld waren, doodde hij zijn

broeder *Hébel*. Nog wilde hij zijne misdaad verbergen en antwoordde op de vraag Gods, »waar is uw broeder?» »ik weet het niet, ben ik dan de hoeder mijns broeders?» Maar God, voor Wien geene geheimen bestaan, kon hij daardoor niet misleiden. De straf volgde onmiddellijk op de misdaad. De bodem, zoo voorspelde hem God, dien hij bearbeidde, zou voortaan zijne gaven niet meer opbrengen en hij, gefolterd door zijn kwaad geweten, steeds angstig en onrustig op de aarde rondzwerven.

Het doel der straf is, om den mensch tot berouw op te wekken en op het pad der deugd terug te voeren. Toen daarom *Kain*, door de zware straf terneergedrukt, God om vergiffenis smeekte, nam Hij hem in genade op en wees door een teeken aan, dat niemand het recht had, hem te doodden. Verootmoedigd ging hij heen, vestigde zich in het land *Nod*, ten oosten van *Eden*, en bouwde daar eene stad, die hij, naar zijn zoon, *Chanog* noemde. Zijn vijfde afstammeling *Lémeg* had twee vrouwen *Ada* en *Tsilla* en vier kinderen: *Jabal*, met wien het herdersleven begon, *Jubal*, den uitvinder van harp- en fluitspel, *Tubal-Kain*, den eersten vervaardiger van koperen en ijzeren gereedschappen, en eene dochter *Naäma*. Naast de verschillende geslachten, uit *Kains* nakomelingen geboren en naar hem de *Kainieten* genoemd, leefde dat der *Sethieten*, uit *Seth*, een derden zoon van het eerste menschenpaar, voortgesproten. Daarvan onderscheidde zich slechts *Chanog* door deugd en godsvrucht, overigens was het even ontaard als de *Kainieten*. De eerste menschengeslachten onderscheidden zich boven de latere door groote lichaamskracht en hoogen leeftijd. De oudste van allen werd *Chanogs* zoon, *Methusélach*, die den ouderdom van 969 jaar bereikte.

Met de toenemende bevolking breidde het zedebederf zich op ontzettende wijze uit. Het menschedom was door de ergste misdaden als: afgoderij, moord, diefstal en onzedelijkheid zoo diep gezonken, dat God besloot, het door een ontzettenden watervloed geheel van het aardrijk te vernietigen. Alleen *Noach*, in het derde geslacht een afstammeling van *Chanog*, onderscheidde zich door Godsvrucht boven zijne tijdgenooten en zou daarom te midden der algemeene verwoesting met zijne vrouw, zijne drie zonen: *Sem*, *Cham* en *Jépheth* en hunne vrouwen gespaard blijven. Daartoe gebood God hem, een schip of arke van Gopherhout te maken, 300 el lang, 50 el breed en 30 el hoog, en het in drie afdeelingen of verdiepingen te splitsen; in deze arke moesten zij gedurende den watervloed hun verblijf houden. Behalve zijne familie moest hij daarin van de reine diersoorten zeven- en van de onreine één paar, van elk geslacht één, opnemen,

opdat daardoor de aarde na de voltrekking van de straf des *zondvloeds* weder op nieuw door menschen en dieren zou bevolkt worden.

HOOFDSTUK IV.

De Zondvloed.

Langen tijd hield zich *Noach* bezig met de vervaardiging der arke en de voorbereidingen, hem door God opgedragen, in de hoop, dat zijne ontaarde tijdgenooten daardoor nog tot inkeer zouden komen. Toen zij echter in hun misdaden bleven volharden, barstte de watervloed uit den hemel en den afgrond te gelijk los. Een ontzettende stortvloed van 40 dagen en 40 nachten herschiep de aarde weder in een onafzienbaren waterplas en vernielde al het levende en levenlooze. Gedurende 150 dagen stegen de wateren, zoodat zelfs de hoogste bergtoppen daaronder bedolven waren. Eindelijk gedacht God in Zijne barmhartigheid *Noach* en het levende en deed door een sterken wind de wateren zakken, zoodat de arke nederdaalde op een van *Ararats* bergtoppen. Steeds verminderde de vloed en *Noach* zond, om zich van den toestand der aarde te overtuigen, een raaf uit. Daar er nog geen droge plek op de aarde was, keerde de raaf dadelijk terug. Eenigen tijd daarna liet *Noach* eene duif uitvliegen, doch ook deze keerde spoedig terug. Na zeven dagen liet hij de duif wederom uitvliegen. Tegen den avond kwam zij met een afgeplukt olijfblad in haar bek terug, waardoor *Noach* bemerkte, dat het water reeds aanmerkelijk gevallen was. Hij wachtte nog zeven dagen en zond de duif ten derden male uit. Deze keerde niet weder terug, waarna *Noach* de bedekking der arke afnam en merkte, dat de aarde weder tot haren vroegeren, drogen toestand teruggekeerd was. Een vol jaar had hij met de zijnen in het schip doorgebracht en gevoelde zich dubbel gelukkig, toen hij zich weder in de ruime natuur begeven mocht. Vol dankbaarheid voor de wonderbare redding, richtte hij een altaar op en vereerde God door een offerdienst. Deze nam dit bewijs van erkentelijkheid met liefde en welgevallen aan en sloot met hem een verbond voor alle komende geslachten. Hij beloofde, dat Hij nimmer meer de wereld door een zondvloed zou straffen, maar eischte daarvoor ook de vervulling van den eeuwigen plicht, om het menschenleven te eeren en heilig te houden en voorts, om zich zelf te heiligen door een streng zedelijk leven en de onthouding

van zekere spijzen. Als teeken van de bevestiging dier belofte stelde Hij den regenboog aan den hemel.

HOOFDSTUK V.

De torenbouw. — De Noachidische geslachten.

Het nieuwe menschengeslacht, uit *Noachs* zonen geboren, breidde zich spoedig uit en leidde een nomaden- of zwervend herdersleven. Het dwaalde echter weer spoedig van den weg zijns stamvaders af. Al was het niet zoo ontaard als het menschedom vóór den zondvloed, toch werd het door een erg kwaad aangetast en wel door hoogmoed en eigenwaan, de kiemen van groote misdaden. Nog vereenigd door dezelfde taal, wilden de *Noachiden* (nakomelingen van *Noach*) in de vlakte van *Sinar* eene stad bouwen, om daar bij elkander te blijven wonen, en in haar midden een hemelhoogen toren oprichten als een eeuwigdurend gedenkteeken. Dit overmoedig denkbeeld mishaaide der Godheid, die buitendien niet ééne plek, maar de geheele aarde wilde bevolken. Ten einde het plan te verijdelen, verwarde Hij hunne taal, zoodat zij elkander niet meer verstonden en den bouw van den toren dus niet konden voleinden. De stad, door hen gesticht, ontleende aan deze gebeurtenis den naam *Babel* (*verwarring*). Zij waren nu genoodzaakt, zich te verspreiden, waardoor de aarde door de verschillende Noachidische geslachten bevolkt werd.

Van al deze was één volkssam met vloek beladen. Het waren de *Kenaänieten*, de afstammelingen van *Kenaän*, den zoon van *Cham*, die den eerbied, zijnen vader verschuldigd, op schandelijke wijze uit het oog had verloren. *Noach* legde zich namelijk na den zondvloed op den landbouw toe en plantte een wijngaard. Door een overmatig gebruik van wijn werd hij eens beschenken en ontblootte zich in zijne woning. In dezen toestand trof *Cham* hem aan, en deelde zijnen broeders dit schandelijk gedrag huns vaders mede. Dezen bedekten hem terstond op kiesche en bescheiden wijze. Bij zijn ontwaken vernam *Noach* dit voorval en hij verwenschte de nakomelingen van den ontaarden zoon, bij wien elk gevoel van zedelijkheid uitgedoofd was.

De *Kenaänieten* zouden den afstammelingen van *Sem* en *Jépheth*, die den vaderlijken zegen ontvingen, dienstbaar worden.

Het geloof in een eenigen onzichtbaren God begon na *Noachs* dood gaandeweg te verflauwen. Allerlei dwaal-

begrippen en valsche voorstellingen kwamen daarvoor in de plaats en men verviel eindelijk tot afgoderij. In plaats van het almachtig Wezen aanbad men natuurgewrochten of afbeeldingen daarvan, als: de zon, maan, bergen, rivieren enz. Ook de nakomelingen van *Sem*, de *Semieten*, waren tot ruw ongeloof en bijgeloof vervallen. Eindelijk stond in het tiende geslacht van *Noach* uit hun midden een man op, die zich door een deugdzamen levenswandel zoo ver boven zijne Heidensche omgeving verheef, dat God zich aan hem bekend maakte als »den bezitter van hemel en aarde" en »den rechter der geheele aarde". Het was *Abraham*, later *Abraham* genoemd, de zoon van *Ttrach*. Toen hij tot het begrip van het bestaan van een eenigen, almachtigen God was gekomen, gevoelde hij zich geroepen, om zijne medemenschen zedelijk te verbeteren en het Gods-begrip onder hen te verspreiden. Op Goddelijk bevel verliet hij zijne geboorteplaats *Ur-Kasdim*, om zich tot dit doel naar *Kenaän* te begeven. Zijn vader, zijn neef *Lot*, de zoon van zijn overleden broeder *Haran* en zijne vrouw *Sarai*, later *Sara* genoemd, vergezelden hem op zijn tocht. Men bleef voorloopig te *Charan* in *Mesopotamië*, waar *Ttrach* overleed. Na diens dood zette *Abraham* met de zijnen de reis voort naar het land, dat hem door God was aangewezen.

HOOFDSTUK VI.

Abrahams edelmoedigheid en menschenliefde.

Gaven wij tot nu toe een overzicht van de geschiedenis des menschedoms in het algemeen, met *Abraham* zijn wij genaderd tot die van het volk *Israël* in het bijzonder. Hij, die na zijns vaders dood van *gene zijde* ¹⁾ des strooms (de Euphrat) het land *Kenaän* binnen kwam, zou de stamvader der *Hebreërs* ²⁾ of *Israëlieten* worden, zooals God hem reeds op zijn tocht daarheen voorspelde. Op 75-jarigen leeftijd toog hij naar *Kenaän*, richtte in het midden des lands een altaar op en riep daar den eenigen God aan. Wegens een hongersnood moest hij dit land verlaten en vestigde zich voor eenigen tijd in *Egypte*. Bij zijne terugkomst riep hij weder God aan in het land, dat hem reeds als het erfgoed zijner nakomelingen beloofd was.

Abrahams levensgeschiedenis beantwoordt volkomen aan

¹⁾ עֵבֶר.

²⁾ עִבְרִים.

zijne heilige roeping en leert ons zijn edel karakter volkomen kennen. Onophoudelijk was hij werkzaam voor het welzijn van anderen, kende geen grooter genoegen dan hulp-behoevenden te steunen, het leed van ongelukkigen te verzachten, kortom, op onbekrompen wijze de werken der menschenliefde te verrichten. Hebzucht en eigenbelang waren hem vreemd en ter wille van den vrede getroostte hij zich gaarne opofferingen. Zoo ontstond er eens twist tusschen zijne herders en die van zijn neef *Lot* over weideplaatsen voor hun talrijke kudden. *Abraham*, wien God reeds het geheele land als het eigendom zijner nakomelingen had toegezegd, maakte van dit recht volstrekt geen gebruik, maar zeide tot *Lot*: „Laat er geen twist tusschen ons bestaan; kies u eene landstreek uit, geschikt voor uw vee-stapel.” Terwijl *Lot* zich nu de vruchtbare en waterrijke streek van het heerlijke Zuidelijk-Jordaandal uitkoos, vergenoegde zich de bescheiden *Abraham* met de minder vruchtbare omstreken van *Chebron*.

Hij koesterde evenwel niet den minsten wrok of haat tegen zijn ondankbaren en hebzuchtigen neef. Integendeel, op het bericht, dat deze met de overige bevolking van *Sedom* gevangen was genomen, was hij terstond op redding bedacht. De koningen der vijf steden uit het Jordaandal, *Sedom*, *Amora*, *Adma*, *Tschojim* en *Tsoar* waren namelijk schatplichtig aan *Kedorlaomer*, koning van *Elam*. Gedurende twaalf jaar bleven zij hem onderdanig en gehoorzaam, maar stonden daarna tegen hem op en weigerden, de belasting te betalen. Hierop trok *Kedorlaomer* met nog drie andere vorsten tegen hen ten strijde en overwon hen. De bewoners van *Sedom* en *Amora*, waaronder ook *Lot* en de zijnen, vielen met al hun bezittingen den overwinnaars in handen. *Abraham*, door een vluchteling van dit voorval onderricht, voorzag onverwijld zijn slavenstoet, bestaande uit 318 man, van wapenen en snelde, vergezeld van zijne drie vrienden, *Aner*, *Eskol* en *Mamré* den ongelukkigen natuurgenoeten te hulp. Reine menschenliefde alleen spoorde hem daartoe aan, geen eeroof of eigenbelang. Hij overwon de vijanden in een nachtelijken aanval en verschaftte daardoor den gevangenen weder de vrijheid en het bezit hunner goederen. Uit dankbaarheid bood de koning van *Sedom* hem den geheelen buit aan, maar *Abraham* wees dit aanbod van de hand en zwoer, niet de minste belooning te willen ontvangen. Deze bestond voor hem alléén in de verbreiding van het Godsbegrip en de beginselen van ware deugd, waarvan hij o. a. ook *Malkitsédéek*, koning van *Salem* (*Jeruzalem*) wist te doordringen.

De bewoners van het Jordaandal volhardden, niettegen-

staande hunne wonderbare redding in hun slechten en goddeloozen levenswandel. Zij waren zoo ontaard en zedeloos, dat God eindelijk besloot, hen te verdelgen. Hij maakte zijn vromen dienaar *Abraham* met dit vonnis bekend, opdat deze er later zijne nakomelingen op zou kunnen wijzen. De edele menschenvriend trachtte, de Godheid nog tot een zachter oordeel te bewegen en door een aanhoudend en vurig gebed het onheil af te wenden. Wellicht was er nog — zoo smeekte hij — onder de verstokte zondaars een klein aantal edele en brave menschen te vinden, ter wille waarvan allen gespaard konden blijven. De genadige Wereld-rechter verzekerde hem echter, dat zich zelfs geen tien rechtvaardigen onder hen bevonden. En werkelijk, toen twee Godsgezanten te *Sedom* kwamen om *Lot* en de zijnen ter wille van *Abraham* van den algemeenen ondergang te redden, toonden de bewoners, hoe elk gevoel van recht en billijkheid bij hen uitgedoofd was. Nauwelijks hadden zij vernomen, dat de vreemdelingen hun intrek in het huis van *Lot* genomen hadden, of zij omsingelden het en drongen er met ruw geweld op aan, dat *Lot* hen uit de stad zou verdrijven. Deze trachtte de woestelingen tot kalmte te brengen en, vermaande hen om het recht van den vreemdeling te eerbiedigen. Zij verdubbelden echter hunne woede, wilden de deur der woning openbreken, en rustten niet, voordat zij, door blindheid geslagen, machteloos voor het huis stonden. Daarop maakten de gezanten *Lot* met het Goddelijk strafgericht bekend en raadden hem aan, zoo spoedig mogelijk met zijne familie de stad te verlaten. Zijne aanstaande schoonzonen dreven den spot met deze Hemelsche voorspelling en kwamen in de algemeene verwoesting om. Een zwavel- en vuurregen daalde neder op de steden van het Jordaandal, vernielde al zijne bewoners en herschiep deze schoone landstreek, aan een paradijs gelijk, in een afgrijselijk zout-water, thans nog de *dood-* of *Zout-Zee* genoemd. Slechts *Lot* en zijne dochters bleven door eene tijdige vlucht gespaard. Zijne vrouw zag op de vlucht, niettegenstaande de Godsgezanten dit verboden hadden, achter zich om naar de plaats des onheils en verstijfde tot een zoutpilaar.

HOOFDSTUK VII.

De verbonden met Abraham.

Niettegenstaande de belofte, *Abraham* gedaan, dat hij de stamvader van een door God gezegend geslacht zou worden,

bleef zijn huwelijk nog steeds kinderloos. Dit trof hem nog te smartelijker, nadat zich zijn bloedverwant *Lot* van hem gescheiden en in *Sedom* gevestigd had. Wat baatten hem thans al zijne schatten en rijkdommen? Zouden deze niet na zijn dood in handen van zijn, wel is waar trouwen, maar toch vreemden dienaar *Eliezer* overgaan en dan niet tevens de beginselen van Godsvrucht en menschenliefde weder verloren gaan? God stelde hem daaromtrent echter gerust door de verzekering, dat niet een vreemde, maar een zoon, de Goddelijke zegeningen deelachtig en de stamvader eener talrijke nakomelingschap worden zou. Tot bevestiging dier belofte sloot Hij met hem een verbond, dat naar de wijze, waarop dit plaats vond, het *verbond tusschen de stukken* genoemd wordt. ¹⁾

Volgens het toenmalig gebruik, om met meer dan ééne vrouw te gelijk gehuwd te zijn, nam *Abraham* naast *Sara*, zijne Egyptische slavin *Hagar* tot vrouw. Reeds spoedig wilde zij zich boven hare meesteres verheffen en zag met minachting op haar neder. *Sara* beklagde zich over dit onwaardig gedrag bij haren echtgenoot en liet haar tevens met zijne toestemming hare macht zoodanig gevoelen, dat *Hagar* het huis ontvluchtte. Aan eene waterbron ontmoette haar een Goddelijk wezen, en gebood haar, tot hare meesteres terug te keeren en haar gehoorzaamheid te betoonen. Weldra zou zij de moedervreugde smaken door de geboorte van een zoon. Zij voldeed aan het bevel en schonk *Abraham* op 86-jarigen leeftijd een zoon, die den naam *Ismaël* ontving.

Abrahams geluk, om nog op gevorderden leeftijd een kind aan zijn boezem te kunnen drukken, werd nog verhoogd, toen God hem op nog hooger leeftijd wederom verscheen en voorspelde, dat ook zijne dierbare *Sarai*, (van toen af *Sara* geheeten), hem een zoon zou schenken, die de stamvader van een groot en gezegend volk zou worden. Dit volk moest zich niet alleen *innerlijk*, maar ook

¹⁾ *Abraham* moest namelijk voor het sluiten van dit verbond (ברית בין הבתרים) een kalf, een geit, een ram,

eene tortel- en eene jonge duif nemen en deze, met uitzondering der beide vogels, midden doordeelen. Hij legde de doorgesneden dieren en de vogels tegenover elkaar. Tegen zonsondergang werd hij door een onrustigen slaap overvallen, waarin God hem voorspelde, dat zijne nakomelingen na eene langdurige dienstbaarheid in een vreemd land, *Kenaän* zouden erven, terwijl hunne onderdrukkers een zware straf zou treffen.

uiterlijk van andere natiën onderscheiden. Het *verbond der besnijdenis* werd toen met *Abram* (wiens naam bij deze gelegenheid in dien van *Abraham* veranderd werd), gesloten. Het teeken der besnijdenis moest vervolgens als een eeuwige onderscheiding voor hem en zijne nakomelingen dienen. Op 99-jarigen leeftijd hechte hij dit teeken aan zijn lichaam en aan dat van zijn zoon *Ismaël*, die toen 13 jaar was. Voortaan zouden zijne nakomelingen op hun achtsten levensdag in dit heilig verbond opgenomen worden. De Goddelijke voorspelling betreffende de geboorte van een tweeden en voornaamsten zoon werd nogmaals herhaald bij de komst van drie Godsgezanten. Hij zat eens aan den ingang zijner tent en liep hun, zoodra hij hen zag, te gemoet. Zooals alle vreemdelingen noodigde hij ook hen uit, om bij hem te eten en te drinken en daarna hunne reis voort te zetten. Zij voldeden aan dit verzoek en *Abraham* spoedde zich, om voor hen heerlijke gerechten te laten bereiden. Na den maaltijd deelden zij hem mede, dat zijne vrouw over een jaar een zoon zou krijgen. *Sara* stond juist achter den ingang der tent en hoorde dit heugelijk nieuws, maar kon uit ongeloovigheid haar lachlust niet onderdrukken. Is echter voor den Almachtige iets onmogelijk? Op den voorspelden tijd werd de Goddelijke belofte verwezenlijkt. In hoogen ouderdom (90 jaar) schonk zij den 100-jarigen *Abraham* een zoon, die den naam *Izak* ¹⁾ ontving. Thans eerst was het geluk der ouders volmaakt.

HOOFDSTUK VIII.

Ismaël en Hagar.

Gevoelde zich *Abraham* gelukkig door zijne rijkdommen en door den eerbied, dien velen, waaronder ook *Abimélech*, koning van *Gerar*, hem wegens zijn eerlijk en Godvruchtig karakter toedroegen, den grootsten zegen vond hij ongetwijfeld in zijne beide kinderen, *Izak* en *Ismaël*, de voortplanters van zijn geslacht, de erfgenamen zijner deugden. Menschelijke vreugde en aardsch geluk zijn echter nooit volmaakt. Dit moest ook *Abraham* ondervinden. *Sara* maakte hem opmerkzaam op het onwaardig gedrag van *Ismaël*, die uit nijd en wangunst met zijn jongeren broeder den spot dreef, hem telkens kwetste en beledigde.

¹⁾ יִצְחָק (van יָצַח *lachen*).

Dit verdroot haar natuurlijk zeer en zij drong er bij hem op aan, om hem met zijne moeder *Hagar* te verwijderen. Daar God hem gebood, naar zijne vrouw te luisteren, moest hij zijn gevoel als vader en echtgenoot onderdrukken en zond hen den volgenden ochtend heen, van brood en water voorzien. Zij raakten in de woestijn van *Beër-Séba* verdwaald en werden bovendien op schrikkelijke wijze door gebrek aan spijs en drank gekweld. Vooral *Ismaël* smachtte van dorst en stond reeds op het punt van te bezwijken. De diep bedroefde moeder kon het lijden haars zoons niet langer aanzien en barstte in een luid geweën los. God ontfermde zich over haar en den zoon van Zijn vromen dienaar en gaf haar de verzekering, dat hij niet van dorst sterven, maar in het leven blijven en de stamvader van een machtig volk zou worden. Zij bemerkte daarop in hare nabijheid eene bron, waaruit zij haren zoon overvloedig van water voorzag. Zij zetten vervolgens hun tocht voort. *Ismaël* vestigde zich in de woestijn *Paran*, huwde later eene Egyptische vrouw en werd de stamvader van Arabische stammen.

HOOFDSTUK IX.

Abrahams laatste beproeving.

Na *Ismaël's* vertrek was alle hoop en verwachting der ouders op hun eenig overgebleven zoon *Izak* gevestigd. Deze werden niet beschaamd, want de zoon bezat hun edel gemoed. Zoo kon de grijze vader gerust van het aardrijk scheiden in het bewustzijn, een telg achter te laten, in wien zijn geest zou voortleven. Welk een schitterend bewijs van onwrikbare gehoorzaamheid aan God legde hij juist daarom aan den dag, toen Deze hem gebood, zijn eenigen, veelbeminden zoon Hem ten offer te brengen. Hij was terstond hiertoe bereid, al werden ook daardoor al zijne verwachtingen verijdeld en zijn lang gekoesterde hoop vernietigd. Het woord Gods was hem boven alles heilig en dierbaar. Reeds den volgenden ochtend maakte hij zich vroegtijdig op weg met zijn zoon en twee dienaren. Op den derden dag tot den berg *Moria* genaderd, waar het dierbaar offer geslacht moest worden, liet hij zijne knechten op eenigen afstand van den berg achter en beklom met zijn zoon *Moria's* top. Hij voerde eigenhandig het vuur en het slachtmes mede, en zijn zoon het hout, zonder te vermoeden, dat hij God als offer gebracht zou worden. Op *Moria's*

bergtop bouwde *Abraham* een altaar, rangschikte daarop het hout en bond zijn dierbaren zoon, om hem Gode als een brandoffer aan te bieden. Reeds had hij het slachtmes in zijne hand, toen hem de Goddelijke stem in de ooren klonk en hem toeriep: »*Abraham, Abraham*, strek uw hand niet naar den jongeling uit en doe hem niets." God verlangt geen menschenoffer. Het was slechts eene beproeving geweest, tot duidelijk bewijs van *Abrahams* Godsvrucht en tevens eene aansporing voor zijn nageslacht, om in alle levensomstandigheden met dezelfde gehoorzaamheid God te dienen. Hij nam zijn zoon van het altaar en offerde in zijne plaats een ram, die zich juist daar ter plaatse bevond. Nogmaals ontving hij toen de Hemelsche verzekering, dat het kroost uit hem geboren, het menschdom tot zegen zou strekken. Met een onbeschrijfelijk gevoel van genoeg over de gelukkig doorstane beproeving, keerde hij met zijn zoon naar zijne woonplaats te *Beer-Séba* terug. Kort daarna overleed zijne echtgenoot *Sara* op 127-jarigen leeftijd. De inwoners des lands wilden hem gaarne een stuk land tot begraafplaats afstaan. Maar afkeerig van eenige gift, met hoeveel hartelijkheid ook geschonken, kocht hij van den Chitiet *Ephron* de spelonk *Machpéla* met het daarbij behoorend veld als eene erfelijke begraafplaats. Daar begroef hij zijne edele gade.

HOOFDSTUK X.

Izaks huwelijk.

Opdat de Goddelijke beloften op *Izaks* kroost zouden kunnen overgaan, moest hij eene vrouw huwen van onbedorven zeden en rein gemoed. *Abraham* kende eene zoodanige niet onder de dochters van *Kenaän*, maar hoopte, onder zijne familie te *Mesopotamië* eene waardige levensgezellin voor zijn zoon te vinden. Hij droeg zijn ouden en trouwen dienaar (*Eliëzer*) daarom op, met dit doel derwaarts te gaan en vertrouwde, dat deze in zijne onderneming zou slagen. Zoo dit niet het geval was, mocht hij volstrekt ~~geen~~ jonge maagd uit eene andere familie meebrengen. Met tien kameelen, beladen met vele kostbaarheden, ondernam hij met zijne reisgenooten den langdurigen tocht. Te *Charan* in *Mesopotamië* aangekomen, hield hij in de nabijheid eener bron stil en bad God om het welslagen zijner onderneming. Daar hij met *Abrahams* familie geheel onbekend was, verliet hij zich op een voorteeken en vertrouwde, dat de jonge

dochter, die hem met voorkomendheid behandelen en, op zijn verzoek om water, de goedheid zou hebben, om uit eigen beweging ook voor zijne lastdieren water te scheppen, de door God bestemde vrouw zou zijn. Nauwelijks had hij zijn gebed geëindigd, of *Rebekka*, dochter van *Bethuël* en kleindochter van *Abrahams* broeder *Nachor*, kwam aan de bron, om water te scheppen. De vriendelijkheid, waarmede zij *Eliëzer* op zijn verzoek water gaf en ook voor zijne kameelen schepte, deed hem vermoeden, dat hij zijn doel bereikt had. Tot zijne niet geringe blijdschap vernam hij hare verwantschap met *Abraham* en hij gaf haar kostbare geschenken. Zij spoedde zich naar hare familie, om dit schijnbaar onbeduidend voorval te verhalen. Haar broeder *Laban* zocht spoedig den vreemdeling op en bood hem een gastvrij verblijf aan. *Eliëzer* nam deze uitnoodiging gaarne aan en kwam in het huis van *Bethuël*. Hij wilde echter van de hem toegediende spijzen niets nuttigen, voordat hij het doel zijner komst uiteengezet had. Hij verhaalde daarop den wensch zijns meesters en de lotgevallen zijner reis. De ouders wenschten eerst nog eenigen tijd uitstel, maar besloten eindelijk, toen *Rebekka* verlangde, om onmiddellijk met *Izak* in het huwelijk te treden, haar terstond met *Eliëzer* te doen vertrekken. Onder de zegenwenschen der ouders verliet zij hare familie en in *Kenaän* gekomen, verbond zij zich met den man harer keuze. Deze edele, vastberaden en verstandige vrouw vergoedde *Izak* het gemis van zijne brave moeder.

Ofschoon *Ketura*, met wie *Abraham*, waarschijnlijk na *Sara's* dood, in den echt trad, hem nog kinderen schonk, begiftigde hij uitsluitend *Izak* met den vaderlijken zegen. Hij stierf in den hoogen ouderdom van 175 jaar en werd door *Izak* en *Ismaël* in de spelonk van *Machpela* bij zijne beminde vrouw begraven.

HOOFDSTUK XI.

Izaks tweelingszonen.

Het huwelijk van *Izak* en *Rebekka* bleef 20 jaar kinderloos. Eindelijk verhoorde God hun gebed en verblijdde hen door de geboorte van twee zonen. Beide broeders kenmerkten zich reeds bij hunne geboorte door een opmerkelijk uiterlijk verschil. De oudste was geheel ruig en harig en in dit opzicht gelijk aan een volwassen mensch. Hij

werd daarom *Esau* ¹⁾ genoemd. Zijn broeder daarentegen die zich bij de geboorte aan *Esau's* hiel vasthield en daaraan den naam *Jakob* ²⁾ ontleende, was glad van huid. Toen zij ouder werden, vertoonden zij ook in hun aard en aanleg een groot verschil. *Esau* ontwikkelde zich tot een ruw en woest jager en doolde het liefst rond in bosschen en op velden; *Jakob* daarentegen, een Godvruchtig jongeling, vergenoegde zich met het stille en rustige herdersleven. *Isak* beminde meer zijn eerstgeboren zoon, den erfgenaam der Goddelijke beloften en zegeningen, omdat deze hem met gehuichelde voorkomendheid telkens van zijn wildbraad te eten gaf. De helderziende *Rebekka* daarentegen gevoelde meer toegenegenheid voor haar jongsten zoon, wiens edel en vroom gemoed zij reeds ten volle doorgrond had. *Esau* zelf toonde ook aan het eerstgeboorterecht niet de minste waarde te hechten en verkocht dit in één oogenblik voor lichamelijk genot. Hij kwam namelijk eens vermoeid en hongerig van de jacht thuis en wilde zich te goed doen aan een gerecht van linzen, dat *Jakob* bereid had. „Geef mij van dit roode,” zeide hij in allerijl tot zijn broeder. Deze wilde daaraan wel voldoen, mits hij ten zijnen behoeve afstand deed van het eerstgeboorterecht. Zonder eenige bedenking gaf *Esau* aan dien eisch toe en at daarna van de roode spijzen — waaraan hij den naam van *Edom* ³⁾ ontleende — het heilige recht verachtend en versmadend. Tot verdriet zijner ouders trad hij later met twee Heidensche vrouwen in het huwelijk.

Isak, wiens Godsvrucht reeds vroeger duidelijk gebleken was, onderscheidde zich nog door eene andere deugd en wel door *verdraagzaamheid*. Wegens een hongersnood in *Kenaän* ging hij op Gods bevel naar het land der *Philistijnen*. Dezen, wangunstig op zijn rijken veestapel en grooten slavenstoet, maakten telkens aanspraak op de waterbronnen, die *Isaks* knechten in dit dorre land gegraven hadden. Hij verdroeg dit met gelatenheid en de zegen Gods rustte op zijn werk. Eindelijk verliet hij dit land en vestigde zich weer te *Beër-Séba*, waar de Philistijnsche koning *Abimlech* tot hem kwam, om het verbond, reeds vroeger met zijn vader *Abraham* gesloten, te hernieuwen.

¹⁾ עֵשָׂו *voltooid.* ²⁾ יַעֲקֹב (van עֵקֶב *hiel*).

³⁾ אֶדוֹם *rood.*

HOOFDSTUK XII.

De Vaderzegen.

Ofschoon *Esau's* ruw en woest leven voor *Izak* geen geheim kon gebleven zijn, wilde hij hem toch het recht niet onthouden, dat hem, als eerstgeborene, toekwam. Verzwakt en bijna blind door den ouderdom, ontbood hij zijn zoon en gelastte hem, eenig wild te gaan jagen en hem dit, smakelijk toebereid, te brengen, opdat hij hem, na het gebruik daarvan, den vaderlijken zegen zou schenken. Hoe goddeloos en ontaard *Esau* ook was, hechte hij toch zeer aan dien zegen, te meer, omdat daarmede ook rijkdom en aanzien gepaard gingen. Hij haastte zich daarom, aan dit gebod te voldoen. *Rebekka*, die *Izaks* bevel had gehoord, begreep echter, dat niet *Esau*, maar *Jakob* alle aanspraak had op den vaderlijken zegen, daar hij in Godsvrucht leefde en bovendien het eerstgeboorterecht bezat. Zij gelastte hem daarom twee geitebokjes te halen en deze, door haar smakelijk toebereid, zijn vader te brengen, om den zegen te ontvangen. *Jakob* aarzelde eerst daaraan te voldoen, uit vrees, dat zijn vader hem betasten en door de gladheid zijner huid tot de overtuiging zou komen, dat hij hem bedriegen wilde. Daarop maakte zij zijne handen en hals ruw door er de geitevelletjes om te doen. Zoo verscheen hij, gekleed in *Esau's* gewaad, voor zijn vader. Deze herkende wel aan de stem terstond zijn jongsten zoon *Jakob*, maar verkeerde weder door de ruigheid van diens handen in den waan, *Esau* voor zich te hebben. Zoo voerde *Izak* in zich zelf een zwaren tweestrijd, maar schonk hem eindelijk zijn vaderlijken zegen. Overvloed en vruchtbaarheid zouden hem ten deel vallen, volkeren hem dienen en zijn broeder zich aan hem onderwerpen; die hem zegenden, zouden gezegend zijn, gevloekt, die hem vloekten. Nauwelijks was *Jakob* heengegaan, of *Esau* verscheen eveneens met wildbraad bij zijn vader. Uit diens woorden bemerkte hij tot zijn grooten schrik, dat *Jakob* hem reeds vóór was geweest en ook hij smeekte om een zegen. Zijn vader liet zich eindelijk door hem verbidden en verzekerde hem, dat hij van het zwaard leven en zijn broeder slechts tijdelijk dienen zou. Deze toezegging kon hem niet bevredigen en hij vatte zulk een haat tegen zijn broeder op, dat hij zich voornam, hem na zijns vaders dood om het leven te brengen. Hij maakte van dit snoode plan volstrekt geen geheim, zoodat ook *Rebekka* het gewaar werd. Ernstig bezorgd voor haren geliefden zoon, op wien

al hare hoop gevestigd was, raadde zij hem aan, het ouderlijk huis te verlaten en zich naar haren broeder *Laban* te begeven, totdat de toorn zijns broeders gestild zou zijn. Om *Izak* niet te bedroeven, verzweeg zij voor hem hare eigenlijke bedoeling met *Jakobs* vertrek, maar stelde hem voor, *Jakob* naar *Charan* te zenden, opdat hij daar met een lid harer familie in het huwelijk zou kunnen treden. *Izak* stemde daarin toe en zoo vertrok *Jakob* onder de zegeningen zijner beminde ouders van het oord, dat hem zoo lief en dierbaar was, naar een vreemd land.

HOOFDSTUK XIII.

Jakobs tocht naar en zijn verblijf te Charan.

Ging *Izaks* leven rustig voorbij, dat van *Jakob* was eene aaneenschakeling van kommer en verdriet. De eene tegenspoed volgde als het ware de andere op. Evenwel bewaarde hij, te midden der bitterste ellende en grootste gevaren, een bewonderenswaardig vertrouwen op God, zoodat zijne geschiedenis tot een treffend levensbeeld kan dienen voor het volk, dat van hem afstamt en naar hem genoemd is.

Hij verliet het ouderlijk huis en trok door *Kenaän* naar zijn nieuw vaderland. Tegen den avond kwam hij op eene stille en eenzame plaats, waar hij den nacht onder den blooten hemel moest doorbrengen. Vermoed van den tocht legde hij zijn hoofd op een steen neder en had in den slaap den volgende droom. Hij zag een ladder, die van den grond tot den hemel reikte en waarlangs engelen op en afklommen, terwijl de Hemelsche majesteit bovenaan rustte. Te midden van dit indrukwekkend droomgezicht vernam hij de Goddelijke stem, die hem verzekerde, dat het land, waarop hij thans rustte, het erfgod zijner nakomelingschap zou worden. God zou hem niet verlaten en den zegen, reeds aan *Abraham* geschonken, zou Hij op hem en zijn kroost doen overgaan. *Jakob* ontwaakte, vol eerbied en ontzag voor de plaats dier Goddelijke verschijning en noemde haar *Beth-El* (huis Gods). Den steen, waarop hij gerust had, richtte hij op als gedenkzuil, plengde daar olie over en deed de gelofte, om, bij zijn behouden terugkomst, den Eeuwige het tiende zijner bezittingen te zullen wijden. Verkwikt door de rust en vol vertrouwen op de Voorzienigheid zette hij zijn tocht voort, trok de *Jordaan* over en kwam na vele dagreizen in de nabijheid van *Charan*.

Bij eene bron ontmoette hij eenige herders en vroeg hen naar *Laban*. Zij zeiden, dat het hem wél ging en zezen hem diens dochter *Rachel* aan, die juist met de kudde haars vaders aankwam. Hij maakte zich bij haar bekend, rolde geheel alleen een zwaren steen van de opening der bron en was haar behulpzaam in het drenken van het vee. Zij voerde haar neef in het ouderlijk huis, waar hij gastvrij opgenomen werd.

Reeds na korten tijd merkte *Laban Jakobs* geschiktheid, om bij hem als herder werkzaam te zijn en wilde hem in zijn dienst nemen. Op zijn voorstel, om zelf het loon voor zijn arbeid te bepalen, antwoordde *Jakob*, dat hij hem zeven jaar wilde dienen, om daarna met zijne jongste dochter *Rachel*, die hij teeder beminde, in het huwelijk te treden. Al was die tijd ook lang, de zoete hoop verkortte dien tot enkele dagen. Maar toen hij eindelijk meende, in het bezit zijner beminde te zullen geraken, speelde hem zijn sluwe oom een schandelijken trek. Hij gaf hem in plaats van *Rachel* zijne oudste dochter *Lea* tot vrouw onder de verontschuldiging, dat het met het plaatselijk gebruik in strijd was, de jongste vóór de oudste dochter uit te huwen. *Rachel* werd hem ook gegeven, doch onder beding, dat hij nog zeven jaar in zijn ooms dienst zou blijven. Ook aan dien tijd kwam een einde. *Laban* wilde toen zijn trouwen, bekwamen en werkzamen schoonzoon nog niet gaarne missen, niet zoo zeer uit liefde als wel uit eigenbelang. Hij stelde dezen daarom voor, bij hem in dienst te blijven, terwijl hij zelf zijn loon kon bepalen. *Jakob* eischte, dat het bonte en geplekte vee hem zou gegeven worden. Met leede oogen zag *Laban*, hoe *Jakobs* veestapel steeds toenam en maakte telkens andere overeenkomsten. Zoo bracht *Jakob* nog zes jaar bij den hebzuchtigen en bedriegelijken *Laban* door en verlangde eindelijk van hem ontslagen te worden. Hij haakte nog te meer naar vrijheid en onafhankelijkheid, omdat hij inmiddels zelf reeds vader van een talrijk gezin geworden was. Zijne twee vrouwen en *Bilha* en *Zilpa*, die hem door *Laban* eveneens ten huwelijk gegeven waren, hadden hem reeds twaalf kinderen, elf zonen en ééne dochter geschonken. *Lea* was de moeder van *Ruben*, *Simon*, *Levie*, *Juda*, *Issachar*, *Zebulon* en eene dochter *Dina*. *Bilha* baarde *Dan* en *Naphtali*. *Zilpa*, *Gad* en *Aser* en *Rachel*, *Jozef*. Toen *Jakob* eindelijk de lasterlijke geruchten vernam, door *Labans* zonen alom verbreid, als zou hij zich ten koste van hun vaders vermogen verrijkt hebben, besloot hij tot een onverwijd vertrek. Ook de Godheid gebood hem in een droom-gezicht weder naar het land zijner vaderen terug te keeren. Hij deelde *Rachel* en *Lea* zijn plan mede. Deze stemden daarin gaarne toe en, tijdens *Labans* afwezigheid, vertrok hij

met vrouwen, kinderen en al het zijne heimelijk uit *Charan*. *Laban* werd dit bij zijne terugkomst gewaar en achtervolgde hem met de bedoeling, hem weder terug te voeren. God waarschuwde hem echter, *Jakob* geenerlei leed te doen. Bij het gebergte *Gilad* haalde hij hem in. Hij gaf zijn leedwezen te kennen, dat *Jakob* hem zijn vertrek niet vooraf had aangekondigd, daar hij hem dan met eerbewijzen zou hebben heengezonden. Maar *Jakob* gaf hem onbeschoornd zijne ontevredenheid te verstaan over de telkens ondervonden teleurstellingen, niettegenstaande zijn trouw en rusteloozen arbeid. Na een langdurig onderhoud sloten zij een vriendschapsverbond, waarna *Laban* terugkeerde en *Jakob* zijne reis naar *Kenaän* voortzette.

HOOFDSTUK XIV.

Jakobs terugtocht.

Hoe meer *Jakob* zijn geboorteland naderde, des te heviger vreesde hij het gevaar van den kant zijns broeders, wiens wrok wellicht nog niet bedaard was. En die vrees vermeerderde nog, toen hij van boden, door hem vooruit gezonden, om te trachten weder gunst in *Esau's* oogen te vinden, vernam, dat deze met een leger van 400 man in aantocht was. Daar dit volgens zijne meening geschiedde, om hem met vrouwen en kinderen aan den dood prijs te geven, wendde hij zich in een vurig gebed tot God om hulp en bijstand. Tevens zond hij geschenken vooruit, in dieren van verschillende soorten bestaande, om zijnen ouderen broeder zijne onderdanigheid te betoonen. In het holle van den nacht liet hij zijne vrouwen en kinderen over den stroom *Jabbok* trekken, ten einde hen voorloopig in veiligheid te brengen en wachtte geheel alleen de komst van het gevreesde leger af. Daar verscheen hem een hooger Wezen, greep hem onverwachts aan en worstelde met hem tot het aanbreken van den dageraad. *Jakob* bezweek in den strijd niet, slechts eene heuspier werd hem ontwricht. Hij behaalde de zege en liet het Goddelijk Wezen niet heengaan, voordat het hem gezegend had. Het gaf hem den verheven naam van *Israël*, ¹⁾ d. i. den overwinnaar

יִשְׂרָאֵל.
י)

van eene hoogere macht. *) Bemoedigd door deze overwinning, trok hij aan het hoofd zijner familie zijn broeder te gemoet. Hij behield evenwel zijne bescheidenheid en boog zich zevenmaal voor hem neder. Er volgde nu een verrassend tooneel. *Esau* ijde naar zijn broeder toe, omarmde en kustte hem. Ook jegens de vrouwen en kinderen toonde hij zich zeer voorkomend. Aanvankelijk weigerde hij, de hem aangeboden geschenken aan te nemen, maar liet zich eindelijk door *Jakobs* sterk aandringen daartoe bewegen. Zijn haat was zoozeer in toegenegenheid veranderd, dat hij zijn broeder niet wilde verlaten, maar met hem den tocht gezamentlijk voortzetten. *Jakob* wees hem echter op de daaraan verbonden moeilijkheden, zoodat zij van elkander scheidden. *Esau* toog naar *Seir* en *Jakob* zette zijn tocht door *Gilad* voort.

In het aartsvaderlijk erfland teruggekeerd, kocht hij een stuk land in de nabijheid van *Sechem*, richtte daar een altaar op en wilde er zich voorloopig vestigen. Maar al weder dreigde hem een groot gevaar. Zijne dappere zonen *Simon* en *Levie* namen wraak op *Sechems* bewoners, omdat de zoon van den vorst dier stad hunne zuster *Dina* smadelijk behandeld had. Bevreesd voor de gevolgen dier wel is waar billijke, maar bloedige wraakoefening, verliet hij die plaats en trok op Goddelijk bevel zuidwaarts. Hij kwam te *Beth-El*, waar God hem weder verscheen en den zegen, in zijne naamsverandering opgesloten, bevestigde. Ook daar trof hem weder een gevoelige slag door den dood zijner geliefde vrouw *Rachel*. Zij stierf bij de geboorte van haren tweeden zoon *Benjamin*. Wegens den verren afstand kon hij haar lijk niet in het familiegraf te *Machpela* bijzetten, maar begroef het daar ter plaatse. Eindelijk bereikte hij *Chebron*, waar zijn grijze vader woonde en dien hij nog in leven aantrof. Deze stierf in den ouderdom van 180 jaar en werd door zijne beide zonen te *Machpela* begraven.

HOOFDSTUK XV.

Jozefs droomen.

Nog altijd hadden voor *Jakob* de stormen des levens niet uitgewoed. De zwaarste ramp bleef juist voor zijne

*) Ter herinnering aan dezen wonderbaren strijd is het *Israëls* nakomelingen verboden, den spier aan het heupgewricht te nuttigen.

grijsheid gespaard. Van al zijne zonen was hem *Jozef*, een zoon zijner beminde *Rachel*, het liefst en dierbaarst. Zonder twijfel had zich de edele jongeling deze onderscheiding waardig gemaakt. Evenwel wekte *Jakob* door deze voorliefde de afgunst zijner overige zonen op, en vooral toen hij dit duidelijk toonde, door hem een veelkleurigen lijfrok ten geschenke te geven. De nijd veranderde weldra in haat, toen *Jozef* hun eens het volgende mededeelde. Hij had gedroomd, dat hij met zijne broeders op het veld schooven bond en hunne schooven zich rondom de zijne scharden en daarvoor bogen. „Wel,” vroegen de broeders, die in de mededeeling van dien droom een duidelijk bewijs van *Jozefs* trotschheid en zelfverheffing zagen, „meert ge dan werkelijk over ons koning te zijn of over ons te heerschen?” Maar *Jozef* bekommerde zich niet om den haat zijns broeders en verhaalde kort daarna een tweeden droom, waarin hij zich verbeeld had, dat de zon, de maan en elf sterren zich voor hem bogen. Zijn vader berispte hem in duidelijke bewoordingen wegens zijne hoovaardige gedachten, maar zijne broeders verborgen diep in hun hart een stillen haat en wachtten rustig den tijd af, waarop zij dien konden koelen. Daartoe bood zich weldra eene gunstige gelegenheid aan.

Jozefs broeders gingen eens het kleinvee huns vaders weiden in *Sechem*. Hunne langdurige afwezigheid scheen den vader ongerust te maken en hij gebood *Jozef*, zich van hun welstand te gaan overtuigen. Deze was daartoe dadelijk bereid en ondernam den tocht geheel alleen. Onderweg verdwaalde hij en ontmoette eindelijk een man, die hem mededeelde, dat zijne broeders naar *Dothan* gegaan waren. Hij sloeg den weg daarheen in. Reeds op een verren afstand herkenden zij hem aan zijn veelkleurigen lijfrok en riepen spottend uit: „daar komt de droomer aan!” Thans scheen hun de gelegenheid gunstig, om zich op hun broeder te wreken en hem voor zijne droomen te straffen. Niemand toch, zoo dachten zij, zag hen op dit eenzame veld en hun misdrijf zou altijd geheim blijven. Zij besloten, hem te vermoorden en zijn lijk in een der putten te werpen. *Ruben*, op *Jozefs* redding bedacht, zeide, dat het te wrede was, om het bloed huns broeders te vergieten en gaf hun den raad, om hem levend in een der putten te werpen. Daar zou hij immers — zoo wendde *Ruben* voor — van zelf den hongerdood sterven. Zijn plan was echter, om hem, na het vertrek zijner broeders, er weder uit te verlossen. *Rubens* raad vond algemeenen bijval en *Jozef*, niet het minste kwaad vermoedend, werd met ruwe hand aangegrepen, van zijn lijfrok beroofd en in een put geworpen. Men was doof voor het gejammer en

geschrei van den ongelukkigen jongeling en zette zich rustig neer, om te eten. Juist kwam er een reisgezelschap Arabische kooplieden aan, dat met verschillende handelswaren naar *Egypte* trok, waarop men hem op *Juda's* voorstel voor 20 zilverstukken aan deze kooplieden verkocht. *Ruben* was bij dien verkoop niet tegenwoordig en keerde na het vertrek zijner broeders tot den put terug, om *Jozef* te bevrijden. Tot zijnen schrik was hij er echter uit verdwenen. Diep bedroefd kwam hij tot zijne broeders en vernam, wat er in zijne afwezigheid had plaats gevonden. Om hun afgrijselijke misdaad voor hun vader te verbergen, slachtten zij een bokje, doopten *Jozefs* lijfrok in het bloed en zonden hem dit kleedingstuk onder voorwendsel, het op den weg gevonden te hebben. *Jakob* herkende het onmiddellijk en riep, bij het zien der bloedvlekken in weemoed uit: »het is de rok van mijn zoon, hij is door een roofdier verscheurd." Door dit ongeluk diep getroffen, hulde hij zich in rouwgewaad. Zijne familieleden spraken hem woorden van troost toe en zochten zijn leed te verzachten, maar hij was ontroostbaar. Hij zou treuren over het verlies van zijn veelbelovenden zeventienjarigen zoon, totdat de dood een einde zou maken aan zijne knagende smart.

HOOFDSTUK XVI.

Jozefs dienstbaarheid en gevangenschap.

Jozef werd intusschen naar *Egypte* gevoerd en aldaar aan *Potiphar*, een van koning *Pharao's* hofbeambten, als slaaf verkocht. Evenals zijn vader bleef ook hij in het vreemde land en te midden zijner Heidensche omgeving braaf en godvruchtig. Hij diende zijn meester eerlijk en oprecht en de zegen Gods rustte op zijn werk. *Potiphar*, die spoedig bemerkte, welk voordeel hem deze Hebreeuwse slaaf aanbracht, schonk hem zijn vol vertrouwen. Hij behandelde hem niet meer als een slaaf en gaf hem de vrije beschikking over al zijne huiselijke aangelegenheden. Desniettemin bleef *Jozef* nederig en bescheiden en maakte van dit vertrouwen geen misbruik. Door de valsche beschuldiging van *Potiphars* eerlooze vrouw, die hem op zekeren dag tot zonde poogde te verleiden, waaraan hij zich niet wilde schuldig maken, viel hij bij zijn heer in ongenade en werd, geheel onschuldig, door hem in de staatsgevangenis van *Egypte* gebracht.

De overtuiging zijner onschuld gaf hem troost en in vol

vertrouwen op Gods bijstand verdroeg hij geduldig den smaad der gevangenschap. Ook de gevangenbewaarder leerde *Jozefs* deugden kennen en schonk hem vele vrijheden. Hij gaf hem zelfs het opzicht over de andere gevangenen. Zoodoende kwam *Jozef* in kennis met twee hooge staatsdienaren van koning *Pharao*, die ook reeds eenigen tijd in den kerker doorbrachten. Het waren de overste der schenkers en die der bakkers. Beiden hadden tegen den koning gezondigd, maar de eerste zeker niet in die mate als de laatste. Op zekeren ochtend merkte *Jozef*, dat zij droevig gestemd waren en vroeg hen naar de oorzaak daarvan. Zij antwoordden, dat zij beiden een droom gehad hadden, maar diens uitlegging niet wisten. »Welnu,» zeide hij, »deelt mij uwe droomen eens mede, wellicht gelukt het mij, deze onder Godes bijstand uit te leggen.» De opperschenker had, zoo verhaalde deze, in zijn droom, een wijnstok gezien, waaraan zich drie takken met rijpe druiven bevonden. Hij perste ze uit in een beker en zette dien den koning voor. »Uw droom,» zeide *Jozef*, »voorspelt uwe bevrijding. De drie takken beteekenen drie dagen. Over drie dagen zal *Pharao* u uit de gevangenis verlossen en u weder op uw vroegeren post herstellen. Even als voorheen zult gij hem den wijn toedienen.» Daarop verhaalde de overste der bakkers zijn droom. »Het was,» zeide hij, »alsof ik drie manden op mijn hoofd droeg, waarvan de bovenste vol was met bakkerswaren. De vogels kwamen en aten deze spijs op.» Deze droom wees, volgens *Jozef*, op een minder aangename gebeurtenis. De drie manden beduidden ook drie dagen. Over drie dagen zou hij op 's konings bevel opgehangen en het vleesch zijns lichaams door het gevogelte opgegeten worden. Deze voorspellingen werden na drie dagen, toen de koning bij gelegenheid van zijn verjaardag een feestmaal gaf, letterlijk bevestigd. De opperschenker werd weder op zijnen post hersteld en de opperbakker opgehangen. De onschuldige *Jozef* bleef echter van zijne vrijheid beroofd, daar de opperschenker geene moeite deed, om hem uit zijn treurigen toestand te verlossen en hem geheel vergat, ofsehoon hij beloofd had, een goed woord voor hem bij den koning te doen.

HOOFDSTUK XVII.

Jozef voor Pharao.

Na verloop van twee jaar had er eene gebeurtenis plaats, waardoor zich de opperschenker *Jozef* weder herinnerde en

van hem bij zijn vorst gewag maakte. Koning *Pharao* werd door twee droomen verontrust en wilde gaarne hunne uitlegging weten. In den eersten droom scheen het hem, alsof hij aan den *Nijl*, de hoofdrivier van *Egypte*, stond en daaruit zeven vette en vervolgens zeven magere koeien zag opstijgen. De laatsten aten de eersten op, maar bleven even mager en dun. In een tweeden droom zag hij zeven vette en dikke korenaren opkomen en daarna zeven dunne en door den oostewind uitgedorschte, die eveneens de eersten verteerden. Hij gevoelde zich door deze vreemdsoortige droomen beangst en ontbood zijne wijzen en geleerden, om van hen de uitlegging te vernemen. Niemand hunner was echter hiertoe in staat. Daarop verscheen de wijnschenker en zeide tot den koning, dat eens een Hebreuwsche slaaf, met wien hij en de overste der bakkers zich gelijktijdig in de gevangenis bevonden, hunne droomen naar waarheid verklaard had. *Jozef* werd onmiddellijk uit den kerker gehaald en voor *Pharao* gebracht.

Op de vraag des konings, of hij droomen kon uitleggen, behield hij zijne bescheidenheid en antwoordde, dat dit alleen van de Goddelijke hulp afhing. *Pharao* verhaalde hem zijne droomen, waarop God hem werkelijk het verstand verleende, om deze te verklaren. »God, aldus zeide *Jozef*, wil u door deze beide droomen, die hetzelfde beteekenen, eene gewichtige gebeurtenis voorspellen. De zeven vette koeien en volle aren wijzen op zeven jaren van grooten overvloed van koren, die in *Egypte* zullen komen en evenzoo wijzen de zeven magere koeien en de leege aren op een even groot aantal jaren van onvruchtbaarheid en gebrek, die daarop zullen volgen. De hongersnood zal den overvloed in vergetelheid brengen en het land verteren. Door de herhaling van den droom duidt God aan, dat de zaak vast besloten is en de jaren des overvloeds weldra beginnen zullen,» Opdat echter de inwoners in de onvruchtbare jaren niet door gebrek en ellende zouden omkomen, gaf *Jozef* den koning den raad, om van de overvloedige opbrengst des bodems een gedeelte als belasting te heffen en dit zorgvuldig in schuren en pakhuizen te bewaren voor den tijd van den hongersnood. Zoowel de uitlegging als de wijze raad bevredigden *Pharao* ten volle en hij stond verbaasd over *Jozefs* verstand en doorzicht. Wie was beter dan hij zelf geschikt, om voor dit alles te zorgen en de noodige maatregelen te treffen! De koning verhief hem daarop tot zijn eersten staatsdienaar en onderscheidde hem boven al zijne hovelingen door verschillende eereteekenen. Het volk moest hem gehoorzaamheid en koninklijke eer bewijzen. *Pharao* gaf hem *Osnath*, eene dochter van den

priester ¹⁾ *Potiphéra*, tot vrouw. *Jozef* had thans den leeftijd van 30 jaren bereikt. Niettegenstaande hij reeds 13 jaar van zijn vaderlijk huis verwijderd en thans in de hoogste kringen van het Heidensch *Egypte* opgenomen was, bleef hij den God zijner vaderen getrouw en aan de herinneringen van zijn geslacht gehecht. Hij gaf zijn beiden zonen de Hebreuwsche namen van *Menassé* en *Ephraïm*.

HOOFDSTUK XVIII.

Jozef en zijne broeders.

Jozefs voorspelling bevestigde zich. *Egypte* werd gezegend door een zeldzamen overvloed van graan, waarvan een gedeelte afgezonderd en bewaard werd voor den tijd van den hongersnood. Toen deze begon, opende *Jozef* de voorraadschuren en men verkocht onder zijn toezicht koren aan het hongeriige volk.

De hongersnood liet zich ook in de naburige landen gevoelen, zoodat men ook van daar naar *Egypte* kwam, om koren te koopen. Ook in *Kenaän* was gebrek en *Jakob* zond tot dit doel tien zijner zonen daarheen. *Benjamin* hield hij bij zich thuis uit vrees, dat ook hem, evenals met zijn vollen broeder *Jozef* het geval was geweest, een ongeluk op den weg zou overkomen. Zoodra *Jozef* onder de vreemdelingen zijne broeders zag, herkende hij hen terstond, terwijl niemand hunner in dien hooggeplaatsten man *Jozef* herkende, dien zij als slaaf verkocht hadden. Zij bogen zich eerbiedig voor hem neder en *Jozef* herinnerde zich de droomen, die hem dit reeds lang geleden voorspeld hadden. Wat zou hij doen? Zou hij zich reeds onmiddellijk bekend maken en hun zijne lotgevallen mededeelen, waarvan elk de Goddelijke leiding zoo duidelijk toonde? Neen. Hij wilde hen eerst op de proef stellen en onderzoeken, hoe het met hunne onderlinge gezindheid gesteld was. Om zijne Hebreuwsche afkomst niet te verraden, bediende hij zich van een tolk en hij richtte tot hen de vraag, van waar zij kwamen. „Van *Kenaän*,” antwoordden zij, „om koren te koopen.” Kort en barsch zeide hij: „dit is slechts een voorwendsel, gij komt om het land te verspieden.” Zij gaven hem de verzekering hunner eerlijke bedoelingen en verhaalden tevens, dat zij met hun twaalfen,

1) Het Egyptische volk was verdeeld in erfelijke kasten, waarvan die der priesters tot de voornaamsten behoorden.

de zonen van een grijzen vader waren, waarvan de jongste thuis gebleven en één spoorloos verdwenen was. Hij bleef echter bij zijne beschuldiging en zeide, om hen de waarheid hunner woorden te doen bewijzen, dat één hunner dien jongsten broeder moest halen, terwijl hij de anderen gevangen nam. Na drie dagen stelde hij hen weer op vrije voeten, maar hield *Simon* gevangen, totdat zij hun jongsten broeder zouder meebrengen. Uit hun onderling gesprek, waarin zij elkander te verstaan gaven, dat al deze wederwaardigheden de straf waren voor hun vroeger misdrijf tegen *Jozef*, bemerkte deze, dat zij thans berouw gevoelden. Hij kon zijne tranen niet langer onderdrukken en bond, hoe hard het hem ook viel, *Simon* voor hun oogen. Tevens gebod hij heimelijk zijnen dienaar, het geld, door deze mannen betaald, weder in hun korenzakken te leggen. Bedrukt en terneergeslagen keerden zij huiswaarts en gevoelden zich nog meer bezwaard, toen zij op de terugreis hun geld in de voederzakken terugvonden. Zou hen de heer van *Egypte* thans niet van diefstal beschuldigen en met te meer grond voor verspieters houden?

Thuis gekomen verhaalden zij hunnen vader de wederwaardigheden van de reis en *Jozefs* streng bevel, om *Benjamin* mee te brengen. *Jakob* wilde echter zijnen zoon niet aan de gevaren van dien tocht blootstellen en weigerde, daaraan te voldoen. De voorraad koren begon inmiddels te verminderen waardoor *Jakobs* zonen weer naar *Egypte* moesten trekken, om voor hunne familie spijs te koopen. Konden zij echter zonder *Benjamin* voor den heer des land verschijnen? Zij waagden dit niet en smeekten hun vader, hun jongsten broeder mede te zenden. Toen eindelijk *Juda* op zich nam, voor hem te waken en zich zelven borg voor hem stelde, kon *Jakob* niet langer tegenstand bieden. Hoe smartelijk het hem ook viel, van den eenigen zoon zijner geliefde *Rachel* te scheiden, de nood dwong hem. Hij gebod zijnen zonen, het gevonden geld mee te nemen en gaf hun buitendien kostbare vruchten als geschenk voor den heer des lands mede, waarna hij hen onder het afsmeeken van Gods zegen heenzond. Zij bereikten in welstand *Egypte* en verschenen weder voor *Jozef*.

Zoodra *Jozef* hen zag, beval hij deze mannen naar zijn paleis te geleiden, daar zij dien middag bij hem zouden eten. Dit bevel wekte hunne vrees in hooge mate op, daar zij het voor een list hielden, om hen in het huis van den heer te lokken en wegens diefstal gevangen te nemen. Zij overtuigden hun geleider daarom van hunne onschuld en wilden hem het gevonden geld teruggeven. Deze stelde hen echter gerust door bemoedigende woorden en

eene vriendelijke ontvangst. Ook *Simon* bracht hij weer bij hen. Eindelijk kwam *Jozef* te huis en sprak hen niet, gelijk den eersten keer, ruw en hard, maar vriendelijk en voorkomend toe. Vóór alles vroeg hij hen naar den welstand van hun vader en nam diens geschenken met liefde aan. Bijzonder minzaam was hij jegens *Benjamin* en werd zoo diep getroffen door het gevoel zijner broederlijke liefde, dat hij zich moest verwijderen, om zich niet door zijne vreugdetranen te verraden. Na zijne terugkomst plaatste hij hen volgens hun ouderdom aan tafel, waarover zij zeer verbaasd waren. Om zich van hunne eensgezindheid te overtuigen, gaf hij *Benjamin* een grooter deel der gerechten. Er heerschte onder den maaltijd eene vroolijke stemming en *Jozef* merkte tot zijn innig genoegen, dat nijd en afgunst geheel uit hun gemoed verdwenen waren.

HOOFDSTUK XIX.

Jozefs laatste proef.

Nog door ééne proef wilde zich *Jozef* overtuigen van hunne gehechtheid aan *Benjamin*, alvorens hij zich bekend maakte. Hij gebod daartoe zijn dienaar, het geld bij het koren in de voederzakken der mannen te voegen en bovendien zijn zilveren beker in dien van *Benjamin* te leggen. Met het aanbreken van den dag gingen zij welgemoed heen. Nauwelijks hadden zij de stad verlaten, of zij werden op *Jozefs* bevel door een zijner dienaren achtervolgd, die hen spoedig inhaalde. Hij verweet hun grove ondankbaarheid, om zijn heer, wiens gastvrijheid zij genoten hadden, een zilveren beker te ontvreemden. Wat zouden zij op deze valsche beschuldiging antwoorden? Van hunne onschuld overtuigd, stonden zij hem toe, den beker bij hen te zoeken. Degene, bij wien hij gevonden werd, — zoo zeiden zij — zou gedood worden en de overigen den heer van *Egypte* dienstbaar zijn. Dit was te veel. »Slechts hij,» zeide de knecht, »bij wien het voorwerp gevonden wordt, zal de slaaf mijns meesters worden.» Hij begon met het onderzoek en vond eindelijk den beker in *Benjamin's* korenzak. De broeders stonden als verstomd en scheurden in wanhoop hun kleeren. Men keerde onverwijld naar *Jozef* terug en allen boden zich als slaven aan. *Jozef* echter sprak: »Slechts hij, bij wien de beker gevonden is, zal mijn slaaf zijn, de overigen kunnen in vrede huiswaarts keeren!» *Juda* beproefde het nu, *Benjamin's* onschuld te bewijzen en *Jozefs* medelijden op te wekken. Hij beschreef, wat zijn

vader door *Benjamins* verlies lijden en hoe hij, indien hij ook van dezen zoon beroofd werd, van smart en verdriet ten grave zou dalen.

Deze broederlijke liefde en kinderlijke gehechtheid troffen *Jozef* diep en overtuigden hem van hunne edelmoedigheid. Hij kon zich niet langer voor hen geheim houden en nadat alle vreemden op zijn bevel de zaal verlaten hadden, riep hij onder het storten van tranen uit: »Ik ben *Jozef*! leeft mijn vader nog?» Zij wisten van schrik en ontzetting niet wat te antwoorden. Hij merkte dit en stelde hen gerust. Zij behoeften niets te vreezen, daar God dit alles zoo beschikt had. Integendeel, hij gebod hun, onmiddellijk naar *Kenaän* terug te keeren en zich met hun vader en hunne familie in zijne nabijheid, in het aan weilanden rijke *Gosen* te komen vestigen. Hij gaf hun reiswagens voor den overtocht mede, terwijl *Pharao* zich met *Jozefs* plan ingenomen betoonde. Beladen met kostbare geschenken kwamen zij bij hun vader terug en verhaalden hem het heugelijke nieuws. Hij wilde het eerst niet gelooven, maar werd eindelijk overtuigd door *Jozefs* reiswagens. De grijsaard gevoelde zich als verjongd. Al het leed was vergeten en zijn eenige wensch was thans, zijn geliefden zoon zoo spoedig mogelijk aan zijn boezem te drukken. Eén bezwaar deed zich bij hem op, de vrees, dat door het verlaten van het vaderlijk erfland zijn lijk eenmaal in den ongewijden bodem van *Egypte* en niet in *Machpéla* begraven zou worden. God verscheen hem echter te *Beër-Séba* en stelde hem daaromtrent gerust. Ook hij zou eenmaal in het familiegraf rusten. Daarop zette hij den tocht voort en bereikte eindelijk met zijne familie, 70 personen sterk (*Jozef* met zijn gezin medegerekend) het land *Egypte*. *Jozef*, van zijne komst verwittigd, reed hem onmiddellijk te gemoet. De vreugde van vader en zoon laat zich eerder gevoelen dan beschrijven. *Jakob* had thans het hoogste geluk bereikt en riep in vreugde uit: »nu kan ik gerust sterven.» Ook *Pharao* ontving den 130jarigen grijsaard met groote voorkomendheid en wees hem en den zijnen de provincie *Gosen* tot woonplaats aan.

TWEEDE TIJDVAK.

VAN ISRAËLS KOMST IN EGYPTEN TOT DE KOMST IN KENAAN. (Omstreeks 1500 v. d. g. j.)

HOOFDSTUK XX.

Jakobs laatste levensjaren. -- Jozefs dood.

De zorgen en angsten, waarmede *Jakob* van zijne jeugd af tot aan zijn ouderdom geworsteld had, werden nog in den avond zijns levens vergoed door een onbeschrijfelijk geluk. Hij zag zich omringd door een talrijk kroost, leefde in de onmiddellijke nabijheid van zijn dierbaren *Jozef*, wiens naam dagelijks in roem en aanzien steeg en werd hooggeacht door den koning en de voornaamsten van *Egypte*. Toen hij zijn levenseinde voelde naderen, kon hij dan ook kalm en gerust van het aardrijk scheiden, te meer, daar *Jozef* hem gezworen had, zijn lijk bij zijne vaderen te begraven. Was *Jozef* hem dierbaar, ook diens beiden zonen droeg hij dezelfde liefde toe, beschouwde hen als zijn eigen kinderen en verzekerde hun dezelfde rechten. Bijna blind van den ouderdom, legde hij zijne handen zegenend op het hoofd zijner beide kleinkinderen, zijn rechter op het hoofd van den jongste en zijn linker op dat van den oudste en bad, dat de engel, die hem uit elk ongeluk gered had, ook deze jongelingen zegenen en tot stamvaders van een talrijk kroost maken zou. *Jozef* wilde de handen zijns vaders oplichten en de voornaamste of rechterhand op *Menassé's* hoofd en diens linkerhand op dat van *Ephraïm* leggen, daar hij meende dat het eene vergissing was. Maar *Jakob* zeide, dit met opzet gedaan te hebben, daar van de twee stammen, uit hen geboren, de jongste den voorrang boven den oudsten zou genieten.

Kort voor zijn dood verzamelde *Israëls* derde aarsvader zijne zonen rondom zijne sponde en verkondigde onder schoone zegenspreuken het toekomstig lot van hunne nakomelingen, *Israëls* stammen. Nadat hij hun nogmaals op het hart gedrukt had, hem bij zijne beroemde voorzaten te begraven, stierf hij in den ouderdom van 147 jaar. Geheel *Egypte*

bedreef 70 dagen rouw over den dood van den grijsaard, die wegens zijne deugden alom geacht was, Zijn lijk werd gebalsemd en door zijne zonen naar *Kenaän* gevoerd. Alle hofdienaren en de voornaamsten des lands begeleidden het tot aan de grenzen van *Egypte*, waar zijne zonen zeven dagen rouw bedreven.

Ook na *Jakobs* verscheiden koesterde *Jozef* voor zijne broeders dezelfde liefde en toegenegenheid als voorheen. Hij bedekte het kwaad, hem aangedaan, met den mantel der liefde, want in alles erkende hij Gods beschikking. *Jozef* bereikte den ouderdom van 110 jaar en stierf in het bezit van klein- en achterkleinkinderen. Vóór zijn dood gaf hij als zijn uitersten wil te kennen, dat *Israël*, bij zijn terugkeer naar *Kenaän*, zijn lijk mede zou voeren en aldaar begraven. Hoe hoog geplaatst ook, bleef hem het vaderlijk erfgoed heilig en dierbaar..

HOOFDSTUK XXI.

Israëls dienstbaarheid. — Mozes' geboorte.

De *Israëlieten* bleven in *Egypte* getrouw aan het deugdzzaam en Godvruchtig leven hunner aartsvaders, in de vorige hoofdstukken geschetst. Evenals hun bedrijf, de veefokkerij, behielden zij ook hunne beschouwingen omtrent godsdienst en zedelijkheid, door hen naar *Egypte* medegebracht en plantten die bij hunne nakomelingen voort. Zij bewaarden een rein familieleven, vermaagschapten zich niet met de *Egyptenaren*, namen aan hunne maaltijden geen deel; in één woord, zij bleven een geheel afgezonderde volkstam. Deze had zich spoedig verbazend sterk uitgebreid. Wegens deze sterk toenemende vermeerdering begonnen de *Egyptenaren* hen te vreezen en te haten. Zij dachten niet meer aan de weldaden, door *Jozef* aan hun land bewezen en vooral, met de troonsbeklimming van een nieuwen koning, die hem niet gekend had, begon het lijden der *Israëlieten*.

Deze *Pharao* vreesde, dat *Israël*, door zijne sterke vermeerdering reeds machtig geworden, zich in geval van oorlog met den vijand verbinden, tegen *Egypte* strijden en eindelijk de beheerscher des lands zou worden. Hij raadde zijn onderdanen daarom aan, *Israëls* krachten, zoo niet openlijk, dan toch ongemerkt te verzwakken. Daartoe beroofde hij het volk van zijne vrijheid en verklaarde het tot lijfeigenen. De *Israëlieten* werden tot slavendienst gedwongen en moesten

de steden *Pithom* en *Raamses* bouwen. Buitendien bezigde men hen tot allerlei zwaren veldarbeid en dreef hen onder geeselslagen tot moeilijke diensten aan. Toen dit echter niets baatte en zij, niettegenstaande hun slavendienst verbazend in getalsterkte toenamen, bedacht de wreede vorst een ander middel. Hij gebood den Hebreeuwschen vroedvrouwen, de knaapjes reeds bij hunne geboorte te dooden. Zij volgden echter dit onmenschelijk bevel niet op, waarop *Pharao* gebood, dat de ouders zelve iederen pasgeboren zoon in den *Nijl* moesten verdrinken. Zoodoende hoopte hij, het volk, zoowel naar lichaam als naar geest te verzwakken en van zijn beste krachten te berooven.

In dien bangen tijd werd uit het huwelijk van *Amram* en *Jochbed*, beiden uit den stam *Levie*, een zoon geboren, door God bestemd, om *Israël* uit het slavenland te verlossen. De ouders hadden reeds twee kinderen, een zoon *Aron* en eene dochter *Mirjam*. Zij konden het niet van zich verkrijgen, dit kleine, onschuldige wicht aan het water prijs te geven en de moeder verborg het drie maanden in haar huis. Toen het niet langer veilig was voor *Pharao's* spionnen, legde zij het in een biezen kistje en zette dit aan den oever van den *Nijl*. Uit bezorgdheid voor haar dierbaar kind plaatste zij *Mirjam* op eenigen afstand, om te zien, wat er mede gebeuren zou. Het duurde niet lang, of *Pharao's* dochter toog, vergezeld van hare hoflames, naar de rivier, om zich te baden en bemerkte het kistje. Zij liet het halen, opende het en vond er een schreiend knaapje in. „Het is zeker een kind der *Hebreërs*!” zeide zij vol medelijden. Zoodra *Mirjam* merkte, dat de prinses zich om haar broertje ontferinde, kwam zij aanloopen en vroeg haar, of zij eene Hebreeuwsche min zou gaan halen. Dit werd haar toegestaan en zij riep hare moeder. Zoo gaf de prinses onbewust het kind aan zijne moeder ter opvoeding terug. Na verloop van eenige jaren bracht deze het aan de prinses terug, van wie het den naam *Mozes* *) ontving en aan wier hof het zijne verdere ontwikkeling en opvoeding zou voltooien.

HOOFDSTUK XXII.

Mozes aan Pharao's hof en zijne vlucht naar Midjan.

Mozes' ouders hadden niet alleen voor de lichamelijke

*) מֹשֶׁה (van מִצְרַיִם uittrekken).

maar ook ongetwijfeld voor de geestelijke opvoeding van hun kind gezorgd en hem bekend gemaakt met de herinneringen aan zijn stam verbonden. Deze maakten op zijn kinderlijk gemoed een diepen indruk en vervulden hem met liefde voor zijn geslacht. Daardoor bleef hij ook aan 's konings hof, te midden van wichelaars, droomuitleggers en tovenaars gespaard van den verderfelijken invloed des Heidendoms. Bewaarde hij als jonge knaap de liefde voor zijne broeders, wien men alle rechten als *mensch* ontgenomen had, diep in zijn hart verborgen, toen hij grooter werd, toonde hij deze liefde door de volgende koene daad. Hij bezocht dikwijls zijne broeders en sloeg hun zwaren arbeid gade. Eens zag hij hoe een Egyptenaar een Israëliet mishandelde en geraakte hierdoor zoozeer in toorn, dat hij, daar hij niemand meer op het veld merkte, den wreedaard doodde en in het zand verborg. Toen hij den volgende dag weder naar het veld ging, trof hij twee twistende *Israëlieten* aan, waarvan de een den ander mishandelde. *Mozes* verweet hem deze snoodheid en de man, hierover vertoornd, zeide onbeschaamd: »wie heeft u tot vorst en rechter over ons aangesteld, of wilt gij mij ook vermoorden, zooals gij den Egyptenaar gedood hebt?» Uit deze woorden begreep *Mozes*, dat zijne daad niet geheim was gebleven en hij achtte het daarom niet veilig, langer in *Egypte* te blijven. Hij vluchtte naar de woestijn, ten oosten der *Roode Zee*, waar de *Midjanieten* woonden.

In het land *Midjan* zette hij zich bij eene waterbron neder, waar herders en herderinnen met hun vee plachten te komen. Weldra toonde hij weder zijn edel gemoed, dat geen onrecht, jegens wien ook gepleegd, dulden kon. Zeven herderinnen, dochters van *Jithro*, een priester van *Midjan*, kwamen om hare kudde te laten drinken, bij deze bron, maar werden door ruwe herders verjaagd. *Mozes* verleende den meisjes hulp en stond haar bij in het drenken van het vee. Zij kwamen daardoor vroeger dan gewoonlijk thuis. Door *Jithro* naar de oorzaak daarvan ondervraagd, verhaalden zij, dat zij door een Egyptenaar geholpen waren. De dankbare vader liet hem roepen, ontving hem gastvrij en *Mozes* besloot bij hem te blijven. Hij huwde met *Tsippora*, eene van *Jithro's* dochters, die hem twee zonen, *Gersom* en *Eliëzer* schonk.

Op den 20sten Ijar van het tweede jaar na den uittocht verhieft zich de wolk van boven den tabernakel en gaf hun het sein, om zich voor den tocht gereed te maken. Vooraf had *Mozes*, door de stamhoofden bijgestaan, eene volkstelling gehouden van alle strijdbare mannen — de *Levieten* niet medegerekend — boven de 20 jaar. Hun getal bedroeg 603,550. Men trok noord-oostwaarts de woestijn *Paran* in, om *Kenaän* van het zuiden te bereiken. Ook op dezen tocht maakte het volk verscheiden malen oproer. Reeds na eenige dagreizen ontstond er gemor, waarop een vuur nederdaalde, dat verwoestingen onder het volk aanrichtte. De plaats, waar dit gebeurde, werd daarnaar *Tabëra* ¹⁾ genoemd. De *Israëlieten*, door de gemengde volkshoop, die zich tijdens den uittocht bij hen aangesloten had, (zie bl. 39) opgehitst, klaagden kort daarna, op hoogst ongepaste wijze, over gebrek aan vleesch en spraken met minachting over het hemelsch *manna*. *Mozes* werd het eindelijk moede, het muitzieke volk alleen te leiden en verlangde eene gedeeltelijke ontheffing van zijn drukkenden last. Op Gods bevel stelde hij een raad te zamen van de 70 oudsten des volks, die ook met een profetischen geest bedeeld werden. ²⁾

Gersom, *Kehath* en *Merari* omringd, in het midden des legers bevond. Aan iedere zijde legerden zich drie stammen, door een gemeenschappelijk vaandel vereenigd. In het oosten *Juda*, *Issachar* en *Zëbulon*; in het zuiden *Ruben*, *Simon* en *Gad*; in het Westen *Ephraim*, *Menassé* en *Benjamin* en in het noorden *Dan*, *Aser* en *Naphtali*. Dezelfde orde behielden zij ook op hunne tochten en verdere rustplaatsen.

¹⁾ הַבְּעֵרָה brand.

²⁾ Bij deze gelegenheid gaf *Mozes* een treffend bewijs van zelfverloochening. Twee mannen, *Eldad* en *Médad*, waren niet tot den raad toegelaten en profeteerden onder het volk. *Josua* beschouwde dit als eene beleediging voor *Mozes* en verzocht hem, dit tegen te gaan. Deze echter zeide: »Benijdt gij mij? o, moge toch het geheele volk waardig zijn, dat er de geest Gods op ruste!"

Ook het volgende verhaal uit *Mozes'* familieleven toont ons zijn groote nederigheid. *Mirjam* werd te *Chatstroth* met meelaatschheid getroffen omdat zij en *Aron* op oneerbiedige wijze over *Mozes'* aanzien als profeet gesproken hadden en zich geheel op één lijn met hem stelden. *Mozes* onderdrukte elk gevoel van eigenliefde en bad onmiddellijk om hare genezing. Deze werd hem door God verzekerd, maar zij moest zeven dagen buiten het leger doorbrengen.

Intusschen voerde een wind kwartels in groote menigte aan. Velen aten daarvan zoo gulzig en onmatig, dat zij stierven. De plaats, waar zij begraven werden, ontleende daaraan den naam *Kibroth Hattaäwa*. *) Eindelijk bereikte men *Kades-Barnea*, aan de grens der woestijn *Paran* en was dus niet ver meer van het beloofde land verwijderd.

HOOFDSTUK XXXII.

De verspieters.

Aan de grenzen van *Kenaän* gekomen, gaf *Israël* weder blijken van gemis aan vertrouwen in de Goddelijke beloften en van gebrek aan moed. In plaats van onmiddellijk het beloofde land in te trekken en met de verovering te beginnen, wendde men zich tot *Mozes* met het verzoek, om er verspieters heen te zenden. Dezen zouden zich persoonlijk van de gesteldheid des bodems overtuigen, onderzoek doen naar de kracht der bevolking, alsook naar de inrichting der steden en daarvan nauwkeurig bericht uitbrengen. *Mozes* voldeed aan dit verlangen en koos daartoe twaalf voorname mannen, één uit iederen stam. Onder dezen behoorden ook *Josua* uit den stam *Ephraim* en *Kaleb* uit *Juda*. Door het Emorietisch gebergte kwamen zij in *Kenaän*, dat zij op verschillende plaatsen onderzochten. Na 40 dagen keerden zij terug met de gunstigste berichten omtrent de gesteldheid van den bodem en brachten verschillende vruchten mede van buitengewonen omvang, om het volk van de vruchtbaarheid des lands te overtuigen. »Het is echter,» zoo gingen zij voort, »voor ons onmogelijk, dit land te veroveren; want, even groot als de vruchten zijn, zoo machtig zijn ook de bewoners en zoo sterk de steden. Wil men van het zuiden binnendringen, men stuit op de woeste *Amalekieten*, vervolgens op de gevreesde Emorietische bergbewoners en eindelijk op de overige *Kenaänieten* aan de *Jordaan* en de zee kust. Buitendien zagen wij er nog reuzengeslachten; met hen vergeleken kwamen wij ons zelfs als dwergen voor.» Dit ongunstig bericht maakte het volk mismoedig en oproerig. Het verweet zijn aanvoerders, dat zij het uit *Egypte* gevoerd hadden, om het door het zwaard te doen vallen. Er gingen zelfs stem-

*) קְבֻרֹת הַתָּאֵוָה *begraafplaatsen der begeerigen.*

men op, om een anderen aanvoerder aan te stellen en naar *Egypte* terug te keeren. *Josua* en *Kaleb* deden thans alle moeite, om het volk tot rust te brengen. Zij wezen op Gods almacht, in de hoop het moed en vertrouwen in te boezemen. Maar zij liepen gevaar om door het oproerige volk gesteenigd te worden.

Het ondankbare en moedeloze volk had Gods toorn in de hoogste mate opgewekt. Hij wilde het geheel vernietigen en *Mozes* tot den stamvader van een groot volk maken. Deze bad weder voor zijn geliefden en verwierf gedeeltelijk vergiffenis, daar de misdaad niet geheel ongestraft zou blijven. God zwoer, dat de *Israëlieten* veertig jaar — één jaar voor elken dag, dien de verspieters uitgebleven waren — in de woestijn rondzwerven en binnen dien tijd alle mannen van 20 jaar en daarboven zouden sterven. Alleen *Josua* en *Kaleb* zouden tot belooning voor hunne moedige houding in *Kenaän* komen met het jonge geslacht, dat in de woestijn zou opgroeien tot een moedig en dapper volk. De tien lafhartige verspieters stierven onmiddellijk. Toen men nu op Gods bevel naar het zuiden moest terugtrekken, gevoelden velen berouw en trachtten, niettegenstaande *Mozes'* waarschuwing, langs den naasten weg het land zuidwaarts binnen te dringen. Zij werden echter door Amalekietische en Emorietische stammen teruggeslagen. Den tocht van *Kades* naar *Etsjon-Gibber* aan den Elamietischen zeeboezem (golf van *Akaba*) herhaalden zij nu verscheiden malen. Intusschen bleef men nu en dan langen tijd op dezelfde plaats gelegd.

HOOFDSTUK XXXIII.

Korach.

De langdurige omzwervingen wekten nu en dan de ontevredenheid der *Israëlieten* op en gaven vooral aan onruststokers eene geschikte gelegenheid, om hen tegen hun aanvoerders in het harnas te jagen. Daartoe behoorde in de eerste plaats *Mozes'* neef *Korach*, bij wien zich *Dathan*, *Abiram*, *On* en 250 man van de voornaamsten des volks aansloten. Naijverig op de hooge waardigheid van *Mozes* en *Aron*, lieten zij niets onbeproefd, om hun gezag te ondermijnen. Zij beschuldigden hen van eerlooze zelfverheffing. »Niet op Gods bevel,» zoo spraken zij, »maar op eigen gezag hebben *Mozes* en *Aron* zich met de hooge waardigheden van volksleider en hogepriester bekleed.»

Deze valsche beschuldiging trof den bescheiden en on-

baatzuchtigen *Mozes* zeer diep. Om dus het volk van de onwaarheid der aanklacht te overtuigen, beval hij den hoofden der samenzwering den volgende dag, ieder voorzien van een pan met reukwerk, in den tabernakel te verschijnen, waar ook *Aron* aanwezig zou zijn, opdat duidelijk blijken zou, wien God tot zijn priester uitgekozen had. De onruststokers zaten intusschen niet stil en spraken ook reeds van *Mozes'* onmacht, om het volk naar *Kenaän* te voeren. Maar eindelijk was het oogenblik genaderd, waarop men door den verschrikkelijken en ongewonen dood der muitelingen van de valsheid hunner aanklacht zou overtuigd worden. De grond opende zich en *Korach*, *Dathan* en *Abiram* zonken met al het hunne — behalve *Korachs* zonen — voor de oogen van het volk levend in den afgrond. Daarop verteerde een vuur van den hemel de 250 man, die het reukwerk in het heiligdom gebracht hadden. De vuurpannen werden tot platen geslagen, waarmede tot herinnering aan *Korachs* oproer, het altaar belegd werd.

Dit vreeselijk strafgericht maakte het volk nog oproeger. Velen schreven den dood van *Korach* en zijn ahang, door hen »het volk Gods" genoemd, niet aan hun eigen onwaardig gedrag, maar aan *Mozes* en *Aron* toe. God strafte de oproerigen met eene sterfte, die velen hunner ten grave sleepte. Eerst door *Arons* wierookoffer hield de vreeselijke plaag op. Nog door een ander wonderteeken wilde God aanwijzen, wien hij tot hogepriester uitgekozen had. Daartoe moesten alle stamvorsten, waaronder ook *Aron* als hoofd van den stam *Levie*, staven, ieder met den naam van het stamhoofd beschreven, aan *Mozes* geven. Zij werden in het heiligdom nedergelegd. Den volgende dag stond *Arons* staf in vollen bloei, waardoor het geheele volk duidelijk bleek, dat *Aron* de uitverkorene Gods was.

HOOFDSTUK XXXIV.

Het laatste jaar der omzwerving.

Gedurende de omzwerving stierf het oude geslacht langzamerhand uit en groeide er een nieuw op, dat door *Mozes* onderwezen werd in de wetten der leer. Dit stelde dieper vertrouwen in God, die het in eene dorre woestijn op wonderbare wijze van spijs, drank, kleeding en woning voorzag. Dit vertrouwen maakte het moedig en dapper, zoodat het in het laatste jaar der omzwerving reeds tegen machtige Kenaänietische volken opgewassen was.

Toch toonden enkele gebeurtenissen uit dit laatste jaar, dat *Mozes'* leiding en opvoeding het oude kwaad nog niet geheel overwonnen hadden. *Mirjam* stierf te *Kades* ¹⁾ en toen men kort daarna gebrek aan water had, begon het volk weer te morren. Deze ondankbaarheid griefde *Mozes* en *Aron* diep. Door een wonder zou God het volk op nieuw Zijn almacht toonen. Voor aller oogen moesten *Mozes* en *Aron* tot de rots spreken en er zou water uit vloeien. Maar in hun toorn volgden zij dit bevel niet op en sloegen tot tweemaal op de rots. Het water stroomde wel overvloedig, maar... de beide edele mannen hadden God, door Zijn bevel niet stipt op te volgen, niet geheiligd, zooals Hij dit wenschte. Als straf zouden zij *Israël* niet in *Kenaän* brengen, maar vóór de komst in het heilige land sterven.

Hoe hard hun deze straf ook trof, wilden zij *Israël* toch langs den kortsten weg naar het beloofde land voeren en wel door het gebied der *Edomieten*, de nakomelingen van *Esau*. Vooraf zond *Mozes* gezanten tot hun koning met het verzoek, *Israël* zijn land te laten doortrekken, waarbij hij zich op hun stamverwantschap beriep. Dit hielp echter niets. De Edomietische koning wilde het niet alleen niet toestaan, maar trok zelfs met een leger *Israël* tegemoet. Daar de *Israëlieten* op Gods last met dit verwante volk geen oorlog mochten voeren, moesten zij om het gebergte heen den terugtocht aannemen. Op dien tocht stierf *Aron*, 123 jaar oud, op het gebergte *Hor*, nadat zijn zoon *El'azar* tot hogepriester gewijd was. Zijn dood werd door het volk betreurd en men bedreef 30 dagen rouw over hem. De moeilijke tocht maakte het volk weder mismoedig; het sprak met minachting van het Manna en riep om brood. Vergiftige slangen kwamen daarop in het leger, door wier beten velen stierven. Vol berouw smeekte *Israel* eindelijk zijn God, dat de plaag zou ophouden. Op Gods bevel maakte *Mozes* eene koperen slang, die hij op een voetstuk plaatste. Elk, die gebeten was, zou door naar haar te zien, genezen.

Eindelijk bereikte men ten zuid-oosten van *Kenaän* het gebied tusschen de stroomen *Arnon* en *Jabbok*, dat waarschijnlijk kort te voren door den Emorietischen koning, *Sichon*, veroverd was. *Mozes* liet hem om een vrijen door-tocht verzoeken; toen hij dit weigerde, werd hij bij *Jahats* verslagen en zijn gebied geheel veroverd. Hetzelfde lot trof

¹⁾ Over de ligging dier plaats, die niet dezelfde is als het vroeger genoemde *Kades-Barnéa*, heerscht verschil van gevoelen.

ook *Og*, koning van *Basan*, een buitengewoon sterken reus, die nog van een oud reuzengeslacht overgebleven was. Hij werd te *Edré'i* overwonnen. Zodoende kreeg *Israël* in korten tijd het geheele land ten oosten der *Jordaan* in zijn bezit. De stammen *Ruben*, *Gad* en half *Menasse* verzochten *Mozes*, hun dit land te geven, daar het bijzonder geschikt was voor hun rijken vceestapel. *Mozes* geloofde aanvankelijk, dat dit slechts een voorwendsel was, om zich te onttrekken aan de verplichting, om de *Kenaänieten* te beoorlogen en gaf dan ook zijne ontevredenheid daarover te kennen. Zij verzekerden hem echter, dat zij met hun broeders mede de *Jordaan* oversteken en hun in de verovering des lands behulpzaam zouden zijn. *Mozes*, door deze belofte tevreden gesteld, stond hun daarop het verzoek toe, zoodat hunne vrouwen en kinderen zich toen reeds in het transjordaansche land vestigden.

HOOFDSTUK XXXV.

Balak en Bil'am.

De overwinning, op deze machtige volken behaald, verwekte angst bij de naburige stammen en vooral bij de *Moabieten*, in wier onmiddellijke nabijheid zich de *Israëlieten* ophielden. Hun koning *Balak* waagde het echter niet hen te beoorlogen, maar nam zijne toevlucht tot een ander middel. Hij ontbood in vereeniging met *Midjans* vorsten een toovenaar, *Bil'am*, uit *Pethor* in *Aram*, van wien algemeen geloofd werd, dat hij iemand door verwenschingen in het verderf kon storten. Deze zou ook *Israël* vervloeken en het daardoor van zijne kracht berooven. Hij liet zich eindelijk door *Balaks* beloften verleiden, om met de gezanten mede te gaan, ofschoon God hem verbood, een ander woord te spreken, dan Hij hem in den mond zou leggen. Op de reis werd de ezelin, waarop *Bil'am* reed, onwillig. Nu eens week zij van het rechte pad af, dan weder klemde zij zich tegen een heg, en eindelijk ging zij liggen en weigerde voort te gaan. Toen *Bil'am* haar ten derden male door stokslagen tot voortgaan wilde drijven, verweet zij hem zijne ondankbaarheid. Eindelijk bleek *Bil'am*, dat geene halsstarrigheid de oorzaak van haar verzet was, maar de vrees, veroorzaakt door de verschijning van een Goddelijk wezen, dat ook eindelijk door *Bil'am* gezien werd. Het waarschuwde hem nogmaals, niets anders te spreken, dan wat God hem in den mond legde.

Te *Sittim* gekomen, waar *Israël* toen gelegerd was, beklom hij, op *Balaks* raad, de hoogste toppen van het Moabietische gebergte, vanwaar hij het leger kon overzien. Door den verheven indruk, dien de aanblik van het door God gezegend volk op hem maakte, kon hij ook niet één woord van verwensching uitspreken. Tot driemaal toe veranderde God het woord van vervloeking in den mond des waarzeggers tot zegen. Was *Balak* hierover geheel teleurgesteld, ook *Bi'am* gevoelde zich niet minder verdrietig over zijne mislukte pogingen. Vóór zijn vertrek gaf hij *Balak* een anderen raad om *Israël* in het verderf te storten en wel: het tot afgoderij te verleiden. Op *Balaks* aansporing kwamen nu *Moabieten* en *Midjanieten*, onder het masker van vriendschap, met hunne vrouwen en dochters in het leger van *Israël* en noodigden het volk uit tot deelneming aan den dienst van den afgod *Ba'al-Peor*. Deze dienst ging gepaard met walgelijke losbandigheid, waaraan zich ook vele *Israëlieten* overgaven. Niemand bezat den moed, om tegen dit schandelijk misdrijf op te treden. Zelfs *Mozes* stond met de oudsten des volks machteloos en weende aan den ingang van het heiligdom. Alleen *Pinchas*, de zoon van den hooge priester *El'azar*, ontstak in ijver, toen hij zag, dat zich zelfs de stamvorst van *Simon*, *Zimri*, door eene Midjanietische prinses tot onzedelijkheid liet verleiden. Hij doodde hen beiden en wendde daardoor de plaag af, die als Goddelijke straf reeds 24,000 menschen ten grave had gesleept. Tot belooning voor zijne koene en Gode welgevallige daad zou de priesterlijke waardigheid voor altijd in zijn geslacht blijven. Op Gods bevel trok *Israël* onder zijne aanvoering tegen de *Midjanieten* ten strijde. Bloedig was de wraak; onder de vele verslagenen behoorde ook *Bi'am*.

HOOFDSTUK XXXVI.

Mozes' levenseinde.

Mozes, wiens levenseinde intusschen begon te naderen, kon niet gerust van het aardrijk scheiden, voordat hij zeker was, dat hij een waardig opvolger zou hebben. Daartoe werd de dappere en Godvreezende *Josua*, zoon van *Nun*, aangewezen. In tegenwoordigheid van het volk werd hij door zijn meester plechtig tot aanvoerder gewijd, om in vereeniging met *El'azar*, wien de geestelijke belangen hoofd-

zakelijk toevertrouwd waren, het land der aartsvaders te veroveren.

Nog in den avond zijns levens wees *Mozes* zijn volk op diens wonderbare geschiedenis, waaruit den almacht Gods zoo duidelijk bleek en herhaalde tevens de wetten en voorschriften der heilige leer. Met klem en nadruk vermaande hij het, geene Heidenen in *Kenaän* te dulden, maar alle sporen der afgoderij er uit te verwijderen. Eerst dan kon de Goddelijke zegen op het werk der verovering rusten. En thans was de taak van den Godsgezant geëindigd. Hij besteeg *Nebo*, een der toppen van het *Abarim*-gebergte, aanschouwde van daar het land, waarop zijn volk zich verder zou ontwikkelen, schonk het zijn herderlijken zegen en... de edele Godsgezant, de vader van *Israëls* profeten, overleed op 120-jarigen leeftijd. Dertig dagen betreurde geheel *Israël* den dood van zijn beminden aanvoerder en leeraar. Al kan ook niemand *Mozes'* graf aanwijzen, en is dit door steen noch zerk gedekt, zoo heeft hij zich toch eene onvergankelijke gedenkzuil opgericht door *Israëls* wetboek, naar hem *de Leer (Thora) van Mozes* genoemd. Dit boek bleef ten allen tijde de gids van *Jakobs* kroost en nog thans staart de geheele beschaafde wereld met bewondering en eerbied op dit kunstgewrocht der Hemelsche wijsheid. Naar de vijf boeken, waarin het verdeeld is, wordt het gewoonlijk de *Pentateuch* genoemd. Deze zijn: *Genesis* ¹⁾ (de Schepping), *Exodus* ²⁾ (de Uittocht), *Leviticus* ³⁾ (Priesterlijke Wetten), *Numeri* ⁴⁾ (de Telling) en *Deuteronomium* ⁵⁾ (Herhaling der Wet). Zij vormen één geheel en bevatten *Israëls* geschiedenis tot den dood van *Mozes*, terwijl tusschen de geschiedverhalen de wetten ingelascht zijn.

Genesis beschrijft de schepping der wereld, de eerste menschengeslachten, den zondvloed en de verspreiding der Noachidische geslachten, om daarna langer stil te staan bij eene familie der *Semieten*, waaruit *Abraham* voortkwam. Het verhaalt vervolgens de geschiedenis der aartsvaders en die van *Jozef*.

Exodus bevat de geschiedenis der Egyptische slavernij, *Mozes'* zending, *Israëls* verlossing, de openbaring, waaraan zich een deel van *Israëls* wetboek vastknoopt, het dienen van het gouden kalf en den tabernakelbouw.

Leviticus behelst hoofdzakelijk de offer-, priester-, reinheids- en zedelijkheidswetten en de voorschriften, verbonden aan den bodem van *Kenaän*.

הַדְּבָרִים ⁵⁾ בְּמִדְבָּר ⁴⁾ וַיִּקְרָא ³⁾ שְׁמוֹת ²⁾ בְּרֵאשִׁית ¹⁾

Numeri bevat de geschiedenis der omzwerving en eindelijk *Deuteronomium*, de verschillende redevoeringen door *Mozes* op het einde zijns levens gehouden. Ook vele wetten, in de vorige boeken nog niet opgenomen, vinden daar eene plaats. Met *Mozes'* zegenspreuken over *Israëls* stammen, waarin tevens hunne toekomst voorspeld wordt, eindigt het laatste boek van dit onschatbaar pronkjuweel der Bijbelsche literatuur.

DERDE TIJDVAK.

VAN ISRAËLS KOMST IN KENAÂN TOT HET ONTSTAAN VAN HET KONINGSCHAP.

Omstreeks 1500 — 1100 (v. d. g. j.)

HOOFDSTUK XXXVII.

Israëls komst in Kenaân.

Na den dood van *Mozes* zou *Josua* het werk, door zijn grooten meester begonnen, door de verovering van het land *Kenaân* voltooien. Ofschoon eene gewichtige en moeilijke taak op hem rustte, aanvaardde hij haar, gesterkt door de belofte der Goddelijke hulp, met moed en onversaagdheid. Het volk gebod hij, zich van teerkost te voorzien en zich gereed te maken tot den tocht over de *Jordaan*. Vooraf had hij in het geheim twee verspieters gezonden, om zich te overtuigen van de gemoedsgesteldheid der Kenaänietische stammen en vooral om *Jericho*, de eerste grensvesting aan gene zijde der *Jordaan*, in oogenschouw te nemen. Dezen namen te *Jericho* hun intrek bij eene vrouw, *Rachab*, wier huis in den stadsmuur gebouwd was. Desniettemin werd de koning van *Jericho* gewaar, dat de verspieters zich aldaar bevonden en zond eenige boden tot *Rachab* met het bevel, om hen uit te leveren. Zij had intusschen de verspieters onder vlasstengels verborgen, die op het dak harer woning te drogen lagen en antwoordde den koninklijken bedienden, dat er wel eenige mannen bij haar geweest waren, maar dat deze tegen den avond hare woning weer verlaten hadden. »Jaagt hen spoedig achterna,» zoo ging zij voort, »wellicht kunt gij hen nog inhalen.» Dezen sloegen inderdaad den weg naar de *Jordaan* in, om hen op het spoor te komen. Na hun vertrek ging *Rachab* naar het dak, om den verspieters het gebeurde mede te deelen. Zij maakte hun tevens bekend met de moedeloosheid, die onder de Kanaänietische stammen heerschte en den angst, waarvan allen voor *Israël* vervuld waren. Ook zij hield zich innig overtuigd van *Israëls* aanstaande

overwinningen en van *Jericho's* val. Juist daarom smeekte zij de verspieters, bij de inneming dier stad, haar en hare familie uit dankbaarheid voor de hun verschaft redding, in het leven te laten. De verspieters bezwoeren haar dit, mits zij het roode snoer, waarmede zij hen langs den muur liet afglijden, tot kenteeken aan het venster harer woning bond en zorgde, dat zich op den dag der verovering hare geheele familie daarbinnen bevond. Nog drie dagen hielden zij zich op *Rachabs* raad verborgen, totdat de koninklijke dienaren de hoop, om hen op het spoor te komen, opgegeven hadden. Zij keerden toen tot *Josua* terug, wien zij hunne lotgevallen mededeelden en de noodige inlichtingen gaven omtrent *Jericho* en de stemming der bewoners.

Eindelijk was het gewichtig oogenblik genaderd, waarop men van *Sittim* optrok, om den tegenover gelegen oever der *Jordaan* te bereiken. Evenals bij de *Schelfzee* toonde God weder voor de oogen van het geheele volk Zijne onbegrensde macht, om het daardoor te bemoedigen en te versterken in zijn vertrouwen op den goeden uitslag der aanstaande krijgsverrichtingen. Op Gods bevel trokken de priesters met de heilige arke vooruit. Zoodra zij hunne voeten in de *Jordaan*, die toen tot aan hare oevers gestegen was, gezet hadden, werd het water ter rechterzijde in zijn vaart gestuit, terwijl dat ter linkerzijde naar de *Zout-zee* afleef. Zoo ontstond er eene droge bedding, waarover het geheele Israëlietische leger ongestoord voorttrok. Het bereikte eindelijk den westelijken Jordanoever en legerde zich te *Gilgal*. Aldaar liet *Josua* op Goddelijk bevel twaalf steenen, die men uit de *Jordaan* had medegevoerd, tot eene blijvende herinnering aan dien wonderbaren overtocht oprichten. Hetzelfde aantal steenen liet hij ook in de *Jordaan* opstellen ter plaatse, waar de priesters gestaan hadden. Te *Gilgal* vierde *Israel* het Paaschfeest, dat eenige dagen na den overtocht, die op 10 Nisan plaats vond, inviel en bereidde ongezuurde brooden van het graan des lands. Daags daarna hield het *Manna* op. Ook ontvingen te *Gilgal* allen, die in de woestijn geboren, maar wegens de zwerftochten niet besneden waren, het heilig verbondsteeken.

HOOFDSTUK XXXVIII.

Verovering van *Jericho* en *Ai*.

Het was nu van het grootste belang, zich van *Jericho*, de eerste grensvesting aan den westelijken Jordanoever,

meester te maken. Al was zij ook goed versterkt en door hooge muren omringd, toch zou zij op wonderbare wijze en zonder moeite *Israël* in handen vallen. Zeven achter-eenvolgende dagen trok men op Gods bevel om de stad: de voorhoede, bestaande uit de mannen van *Ruben*, *Gad* en half *Menassé*, gevolgd door zeven priesters, die op de bazuin bliezen, openden den trein; daarna volgde eene priesterschaar met de verbondsarke en eindelijk het overige leger. Op den laatsten dag werd de tocht in dezelfde orde tot zevenmaal herhaald. Bij den laatsten keer hief het geheele leger op *Josua's* bevel een alarmkreet aan. Onder bazuingeschal en krijgsgeschreeuw stortten *Jericho's* muren in, zoodat men zonder eenigen tegenstand binnen de stad kwam. Zij werd geheel verwoest en al het levende gedood. Alleen *Rachab* bleef, zooals beloofd was, met hare familie te midden der algemeene verwoesting gespaard. Geen der strijders mocht zich iets van den buit toeëigenen, maar deze moest geheel aan God gewijd worden. *Jericho* zou krachtens een eed, door *Josua* gezworen, nimmer meer herbouwd worden. »Vervloekt zij de man,» riep hij uit, die *Jericho* opbouwt: met het verlies van zijn oudsten zoon zal hij het grondvesten en met dat van zijn jongsten de poortdeuren bevestigen."

Aangemoedigd door deze wonderbare verovering, berichtten de verspieters, door *Josua* naar de niet ver verwijderde vesting *Ai* gezonden, dat eene kleine legerafdeeling voldoende zou zijn, om zich ook daarvan meester te maken. Hij zond er daarom slechts 3000 man heen. Des te dieper trof hem het bericht, dat de aanslag mislukt en daarbij 36 man gesneuveld waren. Hij koesterde de vrees, dat dit verlies de *Kenaänieten* bemoedigen en voor *Israël* de voorbode van verdere nederlagen zijn zou. God openbaarde daarop den diep bedroefden veldheer de oorzaak van deze onverwachte nederlaag. *Israël* had tegen Hem gezondigd, door zich aan den buit van *Jericho* te vergrijpen. Zoolang deze misdaad niet door den dood des zondaars verzoend was, zou het volk geene overwinning ten deel vallen. Reeds den volgende ochtend verzamelde *Josua* *Israël's* stammen en door middel van het lot werd *Achan* uit den stam *Juda* als de schuldige aangewezen. Deze bekende, dat hij verschillende kostbare voorwerpen en zoo sikkelen zilver ontvreemd had en wees zelfs de plaats aan, waar dit alles door hem verborgen was. Het ontstolene werd te voorschijn gehaald en verbrand. *Achan* onderging met al wat hem toebehoorde de doodstraf. Het volk steenigde hen, waardoor de toorn Gods gestild was.

Thans trok *Josua* onverwijd met een deel des legers

tegen *Ai* op, terwijl hij een ander gedeelte in eene hinderlaag plaatste ten westen der stad. Dicht bij *Ai* genaderd, keerde hij, volgens afspraak, met de zijnen plotseling om, alsof hij den aanval vreesde. De bewoners, nog overmoedig door de eerste overwinning en buitendien misleid door *Josua's* geveinsde vrees, zetten den vijand achterna en lieten zodoende hunne stad onbewaakt achter. Tijdens hun afwezigheid trokken de mannen uit de hinderlaag *Ai* binnen, staken het in brand en joegen de manschappen na. *Josua*, door de opstijgende rookwolken overtuigd, dat *Ai* reeds ingenomen was, liet zijn leger plotseling omkeeren, waarop de burgers van *Ai*, geheel ingesloten, tot den laatsten man gedood werden.

HOOFDSTUK XXXIX.

De Gibonieten. — *Josua's* verdere krijgsverrichtingen.

Terwijl zich de meeste Kenaänietische stammen op het bericht dier overwinningen tot een gemeenschappelijken oorlog tegen *Israël* uitrustten, wilden de bewoners van *Gibon* en eenige andere steden, niet ver van *Gilgal* verwijderd, aan dien hopeloozen strijd geen deel nemen, maar door de volgende list hun leven redden. Zij vaardigden naar *Josua* gezanten af, die moesten voorgeven, dat zij van een ver land kwamen, om met *Israël* een verbond van vriendschap te sluiten. Daartoe voorzagen zij hen van versleten kleeren, verscheurd schoeisel, van waterzakken, die door de langdurige droogte gebarsten waren en van beschimmeld brood. Zoo verschenen zij voor *Josua*, wien zij mededeelden, dat zij op het bericht van *Israël's* voortdurend geluk en wonderbare overwinningen van verre streken gekomen waren, om met dit door God gezegend volk een verbond van vrede en vriendschap te sluiten. »Onze kleeren en schoenen, zoo gingen zij voort, waren nog niet versleten, de waterzakken nieuw en het brood versch, toen wij van huis gingen, maar op den langen tocht is dit alles versleten en vernield." Hun list gelukte: het aangevraagde verbond werd door *Josua* in vereeniging met de oudsten des volks, in overijling en zonder God vooraf te raadplegen, gesloten. *Josua* zwoer hen niet te zullen dooden. Maar reeds na drie dagreizen bereikte het Israëlietische leger hunne steden, waardoor het bedrog aan het licht kwam. *Josua* mocht echter zijn eed niet verbreken en moest dus de *Gibonieten* in het leven laten. Evenwel bleven zij een

afzonderlijke stam onder den naam *Nethinim* ¹⁾ waarmede *Israël* zich niet door vermaagschapping mocht vereenigen. Zij werden aangewezen tot waterscheppers en houthakkers ten behoeve van het heiligdom. Door de inneming van *Gibon* en de daarbij ge'egen plaatsen was voor *Israël* de toegang naar het zuiden des lands geopend.

Adoni-Tsédek, koning van *Jeruzalem*, vereenigde zich met de vorsten der overige vier zuidelijke steden: *Chebron*, *Jarmuth*, *Lachis* en *Eglon*, om de lafhartige *Gibonieten* te tuchtigen. In hun nood riepen deze laatsten *Israëls* hulp in, waarop *Josua* des nachts onmiddellijk uit *Gilgal* optrok en de vereenigde legers onverwachts aanviel. De *Kenaänieten* leden een gevoelig verlies; velen hunner gingen op de vlucht, maar zij werden door een hevigen hagelslag getroffen, die nog grooter verwoestingen onder hen aanrichtte, dan *Israëls* zwaard had gedaan. Tevens ging, door een wonder Gods, op den dag van den veldslag de zon niet onder, voordat het vijandelijk leger geheel overwonnen was. De koningen der vijf genoemde steden hadden zich reeds bij het begin van den strijd in eene spelonk bij *Makkéda* verborgen. *Josua* had, toen hem dit ter oore kwam, de opening der spelonk door groote steenen doen afsluiten en er wachters bij geplaatst, om den gevangen vorsten het vluchten te beletten. Thans werden zij op *Josua's* bevel uit hunne schuilplaats te voorschijn gehaald en ter dood gebracht. Door deze overwinning viel *Israël* het grootste deel van zuidelijk *Kenaän* gemakkelijk in handen.

Na een langen strijd keerde het leger weder naar het hoofdkwartier te *Gilgal* terug. Het schijnt echter slechts eene korte rust genoten te hebben, daar zich intusschen de legers van verschillende Kenaänietische steden onder leiding van *Jabin*, koning van *Chatsor*, tot één machtig heir vereenigd hadden, om *Israël* te beoorlogen. Vol vertrouwen op God ondernam *Israëls* onverschrokken veldheer den tocht naar het noorden des lands. Het talrijk en goed uitgeruste leger werd bij de wateren van *Merom* geheel overwonnen. Achtereenvolgens maakte *Israël* zich meester van de vestingen en open steden dier overwonnen koningen en roeide hare bevolking geheel uit. Daarna trokken de Israëlietische strijders nogmaals naar het zuiden, waar zij het gevreesde reuzengeslacht (*Anakim*) bijna geheel vernietigden.

¹⁾ נְתִינִים overgeleverden.

HOOFDSTUK XL.

Verdeeling van Kenaän. — Josua's laatste levensjaren.

Reeds zeven jaren waren verstreken, sedert de komst der *Israëlieten* in *Kenaän*. Door hun moed, die door het aanhoudend krijgsgeluk al meer toenam, hadden zij in dien betrekkelijk korten tijd 31 Kenaänietische vorsten overwonnen en hunne steden veroverd. Ofschoon zij nog lang geen meester van het geheele land waren, gebood God *Josua*, die toen reeds 85 jaar oud was, wegens zijn gevorderden leeftijd, den strijd te staken, maar het land onder *Israëls* stammen te verdeelen, terwijl van nu af iedere stam de verovering van het hem ten deel vallend grondgebied moest voltooien. *Ruben*, *Gad* en half *Menassé* hadden reeds van *Mozes* hun eifdeel ontvangen aan gene zijde der *Jordaan* en evenzoo was dit den stammen *Juda*, *Ephraïm* en de andere helft van *Menassé* reeds door *Josua* toegewezen. Daar eindelijk de *Leviëten* geen afzonderlijk grondgebied ontvingen, maar zij, bestemd als de leeraren der Goddelijke wetten en de geestelijke leiders des volks, zich moesten verspreiden onder *Jakob* en verstrooien onder *Israël*, moest het overige land nog slechts onder de andere zeven stammen verdeeld worden. Daartoe werden uit iederen stam drie mannen uitgekozen met de opdracht, het nog onverdeelde land door te trekken, daarvan eene nauwkeurige teekening te ontwerpen en het vervolgens in zeven deelen te splitsen. Na hun volbrachten arbeid keerden zij naar *Silo* terug, waar toen de hoofdzetel van den eeredienst was en tevens de volksbelangen behandeld werden. *Josua* wees daarop door het lot iederen stam zijn deel toe.

Daar de strijdbare mannen uit de stammen *Ruben*, *Gad* en half *Menassé* zich thans van hunne belofte gekweten hadden, om hunne broeders in de verovering van *Kenaän* bij te staan, zond *Josua* hen onder dankbetuiging en met de beste wenschen naar hunne haardsteden terug. Hij vermaande hen vóór hun vertrek, steeds God getrouw te blijven en, al waren zij ook door een stroom van het aartsvaderlijk erfgoed gescheiden, nimmer het verbond, bij *Sinai* met het geheele volk gesloten, ontrouw te worden. Met dit voornemen keerden zij huiswaarts. Na hunne terugkomst richtten zij aan den oever der *Jordaan* een altaar op, opdat hunne nakomelingen daardoor gedachtig zouden blijven aan hunne gemeenschap met de andere stammen en denzelfden godsdienst blijven belijden. Toen dit den overigen *Israëlieten* ter oore kwam, zochten zij eene geheel andere bedoeling daarachter. Zij beschouwden dit als eene trouwe-

loosheid en het begin van afgoderij. Men kwam te *Silo* bijeen en besloot tegen den twee en een halven stam ten strijde te trekken. Vooraf vaardigde men echter een gezantschap af onder leiding van *Pinchas*, den zoon van den hoogepriester *El'azar*, om de trouwelooze stammen op hun laakbaar gedrag te wijzen. Daardoor kwam het misverstand aan den dag. De gezanten keerden met een geruststellend bericht terug, zoodat men van elke vijandelijke onderneming afzag.

Tot in zijn hoogen ouderdom bleef *Josua* werkzaam in het belang van zijn dierbaar volk, door het te onderwijzen in de leer Gods en het zijn hooge roeping voor te houden. Kort voor zijn dood belegde hij eene vergadering van *Israëls* hoofden, rechters en voornaamsten, wien hij op het hart drukte, ook na zijn dood hun plicht getrouw te blijven. Hij wees hen vooral op het gewicht van de uitroeping der nog overgebleven Kenaänietische stammen, daar hun voortbestaan voor *Israël* zeer nadeelige gevolgen zou hebben. Daarna riep hij hen te *Sechem* nogmaals te zamen en herinnerde hen in korte trekken aan de talrijke weldaden, door God *Israël* bewezen. Hij besloot deze treffende redevoering met eene ernstige vermaning, om alle sporen des heidendoms uit het land te verdelgen. Als blijvende herinnering aan de belofte des volks, om »God steeds te dienen en naar Zijn woord te luisteren," richtte *Josua* in de nabijheid des tabernakels een gedenksteen op. Kort daarna overleed *Israëls* trouwe herder op 110-jarigen leeftijd en werd in zijn erfgoed te *Timnath-Sérach* begraven.

HOOFDSTUK XLI.

Korte aardrijkskundige schets van Kenaän.

Kenaän of *Palestina* (*Peltseth*) ligt in *voor-Azië* aan de kust der *Middellandsche Zee*. Het werd begrensd ten noorden door *Syrië* en *Phoenicië*, ten oosten (het transjordaansche gebied of *Gil'ad* niet medegerekend) door de *Jordaan*, ten zuiden door steenachtig *Arabië* en *Edom* en ten westen door de *Middellandsche Zee*. Zijne oppervlakte bedraagt ongeveer 500 vierk. geogr. mijlen.

Rivieren. Het land is over het algemeen arm aan rivieren. De hoofdriever, die *Kenaän* in tweeën verdeelt, in eene oostelijke helft, het land der stammen *Ruben*, *Gad* en half-*Menassé* en in eene westelijke, waar de overige stammen woonden heet de *Jordaan*. Zij ontspringt op den *Anti-*

Libanon, stroomt zuidwaarts door de meren *Merom* en *Kinné-reth* (het meer van *Tiberias*) en loopt uit in de *Doo-de- of Zout-Zee*. Zij is niet diep en hare breedte verschilt tusschen de 20 en 300 voet. Eenige kleinere stroomen zijn de *Kison*, die op den berg *Tabor* ontspringt en in de *Middellandsche Zee* uitloopt, de *Arnon* en *Jabbok*, beiden in *Gil'ad*. Het gemis aan rivieren wordt vergoed door bronnen en wellen

Bergen en dalen. Twee ongeveer evenwijdige bergketens doorsnijden het land en eindigen ten noorden van *Kenaän* in den *Libanon* en *Anti-Libanon*. Deze gebergten hebben hooge spitsen (de hoogste top van den *Anti-Libanon* heet *Chermon*) en zijn rijk aan cederboomen. Bij het meer *Kinné-reth* verheft zich de *Tabor*. De *Karmel*, een voor-gebergte aan de *Middellandsche Zee* en rijk aan vruchtboomen, loopt in zuid-oostelijke richting landwaarts in, eerst onder den naam van *gebergte van Ephraïm* (voornaamste toppen *Gilboa*, *Ebal* en *Gerizzim*) en vervolgens onder dien van *gebergte van Juda* (*Tsion* en *Olijfberg*). In het oost-Jordaansche land is het *gebergte Gil'ad*, waarvan het noordelijk gedeelte (*Basan-gebergte*) veel en vruchtbaar weiland oplevert. Bij de *Doo-de-Zee* verheft zich het *Abarim-gebergte* (voornaamste toppen: *Pisga*, *Nebo* en *Peor*).

De dalen van *Kenaän* zijn over het algemeen zeer vruchtbaar aan verschillende soorten boomen (olijf-, balsem-, vijgen-, palm-, myrten- en pijnboomen) verder aan de voornaamste graansoorten (tarwe, gerst, gierst, erwten, linzen en rogge) en eindelijk werden er verschillende andere voortbrengselen (hennep, vlas, katoen, anijs, mosterd, augurken, meloenen, uien enz.) verbouwd. De voornaamste dalen zijn: de vlakte van *Jizre'el* in het noorden; de vlakte van *Saron*, tusschen de *Middellandsche Zee* en het gebergte van *Juda*, beroemd door haren weelderigen plantengroei; de *Sefela*, eene voortzetting van de *Saron*-vlakte, steenachtig en onvruchtbaar; de *Jordaan*-vlakte aan de beide zijden der *Jordaan* (het zuidelijke deel heet de vlakte van *Jericho*); de dalen *Kidron*, *Josephat*, *Hinnom* en *Rephaim* in de omstreken van *Jeruzalem* en het dal *Eskol* (druivendal) nabij *Chebron*. In het oost-Jordaansche land treft men de vruchtbare vlakte van *Medba* aan.

Stamgebied. Na de verdeeling des lands door *Josua*, woonden in het noorden de stammen *Aser*, *Naphtali*, *Zebulon* en *Issachar* (belangrijkste steden: *Agzib*, *Kedes*, *Chatsor*, *Kinné-reth*, *Abel*, *Aphek*, *Jizre'el*, *Megiddo*); in het midden *Ephraïm* en half *Menasse* (belangrijkste plaatsen: *Sechem*, *Silo*, *Gilboa*) en in het zuiden *Dan*, *Benjamin*, *Simon* en *Juda* (voornaamste steden: *Tsor'a*, *Estaol*, *Tim-*

natha, Ekron, Japho, Jeruzalem, Jericho, Gilgal, Gēba, Anatoth, Beth-El, Tsiklag, Beër-Sēba, Chebron, Tekoa, Engēdi). In het transjordaansche gebied woonde in het noorden half *Menassé* (belangrijkste steden: *Golan, Edrē'i*); in het midden of het eigenlijke *Gil'ad Gad* (belangrijkste steden: *Sukkoth, Ramoth-Gil'ad*) en eindelijk in het zuiden *Ruben* (voornaamste plaatsen: *Jahats, Medba*).

Aan den stam *Levie* werden 48 steden toegewezen, waarvan zes tevens toevluchtsoorden waren voor hen, die zonder opzet en geheel onschuldig een manslag begaan hadden. Drie daarvan (*Bētser, Ramoth, en Golan* lagen in *Gil'ad* en de andere drie (*Kēdes, Sechem en Chebron*) in *Kenaän*.

HOOFDSTUK XLII.

Israëls toestand na den dood van Josua.

De kracht en sterkte van een volk ligt in zijne eenheid. Zoodra deze ophoudt en de verschillende deelen van elkaar gerukt worden, kan het vijandelijken machten niet langer weerstand bieden, maar wordt de prooi van een of meer veroveraars. Een berg laat zich niet van zijne plaats rukken; een enkel zandkorreltje daarentegen wordt door den zachtsten ademtocht voortbewogen. De band, waardoor *Israël* zich moest vereenigen, was zijn geloof in en zijn dienst van een eenigen God. Onder het bestuur van *Josua* en de „ouden" die hem opvolgden, bleef deze band sterk, waardoor het volk wonderen van moed en dapperheid verrichtte. Maar na hun dood en dien van den hooge priester *El'azar* was deze door gemis aan een krachtigen aanvoerder gebroken. De stammen *Israëls* hielden op één aaneengesloten geheel te vormen; zij vergaten de belofte, voor *Josua* afgelegd, knoopten omgang aan met de *Kenaänietische* volkstammen, in wier midden zij woonden en verlieten den weg van Godsvrucht en zedelijkheid. Zij volgden de heidensche zeden en gebruiken hunner omgeving en dienden eindelijk *Kenaäns* afgoden. Zoo vereerden de noordelijke stammen *Ba'al* en *Astarte*, de overjordaansche *Kemos* en *Milkom* en de zuidelijke *Dagon*. Huisgoden (*teraphim*) werden als verkondigers der toekomst geraadpleegd, maar niet meer de eenige God.

Al keerden *Jakobs* nakomelingen den godsdienst hunner vaderen ook den rug toe en al bezoedelden zij hun afkomst door vermaagschapping met de heidensche stammen in en om *Kenaän*, toch werden zij door hen gehaat en diep ver-

nederd. De eene stam werd na den anderen overvallen, geplunderd en onderworpen. Een treurige tijd was dus, zoo- wel in godsdienstig als in staatkundig opzicht voor *Israël* aangebroken. Evenwel bewaarden te midden dier schromelijke ontaarding nog enkelen de liefde voor hun geloof diep in het hart en lieten zich niet door het heidendom bezoedelen. Van deze Godvruchtige en vaderlandlievende mannen traden, als *Israël* door de ellende verootmoedigd, weder tot God terugkeerde en Hem om hulp smeekte, enkelen op, of uit eigen beweging, of door eene Goddelijke verschijning aangespoord, om hunne broeders van het juk der overheersching te bevrijden. Deze volksredders en tevens volksleiders of *Rechters* ¹⁾ waren echter niet in staat, om geheel *Israël* onder hunne leiding te vereenigen of eene blijvende orde te scheppen, waardoor de vijand voor goed onschadelijk gemaakt werd. Nog minder konden zij het euvel des heidendoms uitroeien en de zuivere Godsver- eering herstellen. Dit gelukte eerst den laatsten rechter *Samuel*.

Hebben wij hiermede *Israëls* toestand gedurende het tijdvak der Rechters in algemeene trekken beschreven, laat ons dien thans in zijne bijzonderheden nagaan.

HOOFDSTUK XLIII.

Othniël. — Ehud. — Samgar. — Debora.

Israëls eerste buitenlandsche vijand na den dood der „ouden” was *Kusan-Ris’ataim*, koning van *Mesopotamië*. Gedurende 8 jaar waren hem de noordelijke stammen schatplichtig, totdat zij een redder vonden in *Othniël*, zoon van *Kenaz*, *Kalebs* jongeren broeder. Reeds vroeger had hij zich onderscheiden door de verovering van *Kirjath-Stpher* en daarvoor diens dochter *Achsa* tot vrouw gekregen.

Na eene langdurige rust onderwierp *Eglon*, koning van *Moab*, in vereeniging met de *Ammonieten* en *Amalekieten* de oostelijke stammen. Achttien jaar bleven zij hun schatplichtig. Eindelijk werd de dappere en vaderlandlievende Benjaminiet *Ehud* door God als redder uitgekozen. Hij waagde het niet zijne geloofsgenooten tot een openlijken strijd aan te sporen, voordat *Eglon* uit den weg

¹⁾ שופטים

geruimd was. Als blijk hunner onderdanigheid moesten de *Israëlieten* den koning jaarlijks een geschenk aanbieden. Toen *Ehud* zich te dien einde aan het hoofd van een gezantschap naar het paleis begaf, verborg hij een scherp zwaard onder zijn kleed aan zijne rechterzijde. De omstandigheid, dat hij linksch was, kwam hem hierbij goed te stade. Nadat het geschenk overhandigd was, ging hij met de zijnen heen, doch keerde weder geheel alleen terug en verzocht den koning om een geheim onderhoud. Dit werd hem toegestaan. Toen de dienaren op 's konings bevel de zaal verlaten hadden, trok *Ehud* van onder zijn gewaad het zwaard te voorschijn, waarmede hij *Eglon* zoodanig trof, dat deze ontzield nederviel. Hij verliet hierop heimelijk het paleis en bevond zich reeds buiten het bereik der hovelingen, toen dezen den dood van hun vorst gewaar werden. *Israel's* stammen achtervolgden nu, door *Ehud* ten strijde geroepen, de *Moabieten*, wien zij door het bezetten van de veren der Jordaan den terugtocht naar hun land afsneden. Ongeveer 10,000 *Moabieten* sneuvelden, zoodat *Israël* zijne vrijheid herwonnen had. Omstreeks dienzelfden tijd werden de zuidelijke stammen door de *Philistijnen* verontrust. De wakkere *Samgar*, zoon van *Anath*, bood hun echter moedig weerstand en versloeg 600 hunner met een ossendrijversprikkel.

Na een tijd van rust kwamen de noordelijke stammen onder de macht van *Jabin*, koning van *Chatsor*. Gedurende 20 jaar moesten zij het juk eener zware en smadelijke overheersching torsen. Omstreeks dien tijd leefde er op het gebergte *Ephraïm* eene edele en heldhaftige vrouw, *Debora*, de gemalin van een zekeren *Lapidoth*. Door haar helderen blik werd zij beroemd onder haar volk, dat van alle kanten tot haar kwam, om haar wijzen raad in te roepen. Diep bewogen met het lot van haar volk, spoorde zij *Barak* aan, om het uit de macht van *Jabin* te verlossen. Hij moest met een leger van 10,000 man uit de stammen *Naphtali* en *Zebulon* ten strijde trekken tegen diens veldheer *Sisera*, die over eene talrijke legermacht en 900 ijzeren strijdwegens beschikte. *Barak* verklaarde zich alleen dan hiertoe bereid, indien *Debora* hem naar het oorlogsveld zou vergezellen. De moedige vrouw volgde hem. Bij den berg *Tabor*, in de nabijheid van den stroom *Kison*, troffen de beide legers elkaar. Opgewekt door *Debora's* bezielende taal, bleef het Israëlietische volk overwinnaar, terwijl de vijanden hun behoud in de vlucht zochten. Ook *Sisera* steeg van zijn strijdswagen af en vluchtte te voet. Eindelijk nam hij, vermoeid door de langdurige inspanning zijn intrek in het huis van *Ja'el*, de huisvrouw van den *Kéniet Chéber*. In de meening, onder haar dak eene veilige schuilplaats gevonden te hebben,

legde hij zich onbezorgd ter ruste, nadat hij zich door het gebruik van eenigen drank gelaafd had. *Ja'el* was echter met de *Israëlieten* bevriend en maakte daarom van deze gelegenheid gebruik, om hen van een gevaarlijken vijand te verlossen. Zij dreef *Sisera*, in diepe rust gedompeld, een ijzeren pin door den slaap en ging daarop *Barak*, die zijn vijand nog steeds nazette, verheugd te gemoet, onder den uitroep: „ik zal u den man toonen, dien gij zoekt.” De edele *Debora* bezong met *Barak* deze schitterende overwinning in een schoon zegelied, een meesterstuk der Hebreeuwsche poëzie.

HOOFDSTUK XLIV.

Gid'on.

Na deze overwinning genoot *Israël* langen tijd rust, totdat het weder van Gods geboden afweek en tot straf daarvoor de drukkende hand der *Midjanieten* en *Amalekieten* moest gevoelen. Dezen trokken met andere beduinen-stammen gedurende zeven jaar telkens tegen den oogst-tijd over de *Jordaan* „als sprinkhanen in menigte”, plunderden de vruchten, voerden het vee weg en lieten het land berooid en verarmd achter. Onder dezen smaad ging vooral *Gid'on*, zoon van *Joas*, uit *Ophra* in *Menasse*, gebukt.

Niettegenstaande zijne heidensche omgeving, voor welke *Ba'al* als de hoogste macht gold, erkende hij den eenigen God en vestigde op Hem zijn vertrouwen. Dit vervulde hem met de hoop, dat ook voor zijn vernederd vaderland weer eens de dag der redding zou aanbreken. Een diepen indruk maakte op hem de verschijning van een Goddelijk wezen, dat hem, toen hij eens uit vrees voor den vijand, de tarwe dorschte, waar gewoonlijk de wijn geperst werd, verzekerde, dat hij door God uitverkoren was, om zijn ongelukkige broeders uit de macht hunner vijanden te verlossen. De bescheiden held achtte zich echter te gering voor deze zending. Eerst na de verzekering van den Goddelijken bijstand en nadat zijn offer op wonderbare wijze aangenomen was, aanvaardde hij haar. Op Gods bevel vernielde hij nu met hulp van 10 dienaren het altaar van *Ba'al*, door zijn vader opgericht en het daarbij behoorend gewijde bosch. Hij bouwde vervolgens een nieuw altaar, waarop hij een offerdienst voor den eenigen God verrichtte. De heidensche bevolking vernam den volgende ochtend deze heiligschennis met diepe verontwaardiging. Nauwelijks had men vernomen dat *Gid'on*

de schuldige was, of eene volksmenigte, die zich voor *Joas'* huis verzameld had, drong bij hem aan, om zijn zoon aan hare wraakzucht over te leveren. Deze wilde daaraan niet voldoen, maar gaf den verblinden *Ba'al*-aanbidders spottend ten antwoord: »*Ba'al* zal, zoo hij een God is, wel zelf met hem twisten." Daaraan ontleende *Gid'on* den bijnaam *Jeruba'al*.¹⁾

Gid'on's koene daad, die tevens van waarachtige Gods-vrucht getuigde, schonk hem spoedig zulk een aanzien, dat op zijn bevel eene groote menigte van zijne stamgenooten en uit de stammen *Aser*, *Zebulon* en *Naphtali* te zamen stroomde, om de *Midjanieten* te beoorlogen, toen dezen weder hun jaarlijkschen inval in het dal *Jizré'el* herhaalden. Vóór den strijd wenschte hij, dat God hem en de zijnen door een wonderteeken van de overwinning zou verzekeren. Hij verlangde, dat slechts op ééne schapevacht, die hij in een schuur neerlegde, dien nacht de dauw nederdalen en het geheele land in den omtrek droog zou blijven. Dit geschiedde, zoodat hij den volgenden ochtend het vocht uit de vacht kon persen. Nadat op zijn verlangen den volgenden nacht ook nog het tegenovergestelde had plaats gevonden en slechts de schapevacht droog bleef, terwijl overal in den omtrek de dauw nederdaalde, hield hij zich van de Goddelijke hulp verzekerd. Hij wilde met zijne manschappen, 32,000 in getal, ten strijde trekken. Opdat dezen zich echter niet zelve de overwinning toeschrijven, maar daarin duidelijk de hand van het Opperwezen zouden ontwaren, moest op Gods bevel hun aantal verminderd worden. *Gid'on* gaf daarom ieder, die den strijd vreesde, verlof om heen te gaan, waarvan 22,000 man gebruik maakten. Het leger was nog te groot. Hij voerde het op Gods bevel naar een stroom en zond allen heen, die op afgodische wijze knielden, om het water er uit te scheppen. Zoo bleef eindelijk eene kleine maar moedige bende van 300 man over, om de vijanden, wier getal 135,000 man bedroeg, te overwinnen. Vóór den aanval sloop *Gid'on* heimelijk met zijn schildknaap *Pura* in het kamp der vijanden, om zich van hunne stemming te overtuigen. Uit een gesprek tusschen twee strijdmakkers bleek hem terstond hunne moedeloosheid. De eene deelde den anderen een droom mede, waarin hij gezien had, hoe een gerstebrood door het Midjanietisch leger rolde en eindelijk de veldheerstent omwierp. «Dit doelt

¹⁾ יִרְבֵּעַל *saamgetrokken uit יִרְבֵּעַל נוֹתָן* laat *Ba'al* zelf met hem twisten.

op niemand anders," antwoordde zijn kameraad, »dan op *Gid'on*, door wiens zwaard wij allen zullen vallen."

Vol moed en vertrouwen keerde *Gid'on* tot de zijnen terug en spoorde hen aan tot een onverwilden aanval. Vooraf verdeelde hij hen in drie groepen, ieder van honderd man, voorzag iederen strijder van eene trompet en kruik, waarin zich eene brandende fakkel bevond. In het holle van den nacht trokken zij langs verschillende wegen tegen de *Midjanieten* op, hieven volgens afspraak allen op hetzelfde oogenblik een trompetgeschal aan, verbrijzelden de kruiken en stormden onder den kreet »voor God en *Gid'on*" op de vijanden los. Dezen, door het hevig rumoer en alarmgeschreeuw uit hun diepen slaap gewekt, verkeerden zoowel daardoor als door het zwaaien der fakkel in den waan, dat zij door een talrijk leger omsingeld waren. In hunne verwarring en slaapdrunkenheid stieten zij tegen elkaar en gingen ijlings op de vlucht, om over de *Jordaan* naar hun land terug te keeren. Dit werd hun evenwel belet door de *Ephraïmieten*, die de veren der *Jordaan* reeds bezet hadden. Zij namen twee Midjanietische vorsten, *Oreb* en *Zeib* gevangen, onthalsden hen en brachten hun afgesneden hoofden als zegeteekenen aan *Gid'on*. Bij deze gelegenheid gaven zij op onbehoorlijke wijze *Gid'on* hun ontevredenheid te kennen, dat hij hen niet reeds vroeger tot deelneming aan den strijd opgeroepen had. Hij stelde dien oproerigen stam spoedig door zachte woorden tevreden en vervolgde twee andere vorsten, *Zébuch* en *Tsal-muna*, die reeds de overzijde der *Jordaan* bereikt hadden. Vermoeid en hongerig door den tocht, vroeg hij den bewoners der steden *Sukkoth* en *Penuel* om voedsel voor hem en de zijnen. Dezen wezen dit verzoek op barsche en beleedigende wijze van de hand. Nadat hij de beide vorsten gedood en hun leger overwonnen had, tuchtigde hij hen gevoelig voor deze onmenschelijkheid.

Door de schitterende overwinning op de *Midjanieten*, die in de herinnering van het nageslacht nog lang bleef voortleven, had *Gid'on* zich de liefde en dankbaarheid van zijn volk in die mate verworven, dat het hem de koninklijke waardigheid en wel als erfelijk in zijn geslacht aanbood. Maar de onbaatzuchtige held bedankte voor deze hooge onderscheiding. »Noch ik, noch mijn zoon," zeide hij, »zullen over u heerschen, daar God uw Koning is." Hij verlangde slechts een gedeelte van het buit gemaakte goud, waarvan hij een beeld (*Ephod*) vervaardigen, en dit ter herinnering aan de wonderbare overwinning in zijn vaderstad liet oprichten. De edele man zou ook dit niet verlangd hebben, zoo hij geweten had, dat het domme en bijgeloovige

volk dit standbeeld na zijn dood als *Israël's* redder ging beschouwen en het als zoodanig Goddelijke eer bewijzen.

HOOFDSTUK XLV.

Abimélech. — Tola. — Jair.

Een van *Gid'ons* zonen, *Abimélech*, haakte vurig naar het koningschap, dat door zijn vader van de hand was gegeven. Na diens dood gelukte het hem door den invloed van de verwanten zijner moeder, die van de stad *Sechem* afkomstig was, de bewoners dier stad voor zich te winnen. Zij wilden hem als koning erkennen en gaven hem geld, waarvoor hij lage en karakterlooze lieden huurde, door wier hulp hij al zijne broeders doodde. Slechts één hunner, *Jotham*, ontkwam en beklom den berg *Gerizzim*, waar hij den bewoners van *Sechem*, juist toen zij den broedermoordenaar tot koning huldigden, in eene zinrijke fabel hun ondankbaarheid jegens zijns vaders huis onder het oog bracht. »De boomen,” aldus luidt deze treffende fabel, »zochten eens een koning en boden achtereenvolgens den olijfboom, den vijgenboom en den wijnstok de regeering aan. Allen achtten zich daarvoor te hoog en bedankten voor de eer. Daarop droegen zij haar den stekeligen doornstruik op. Deze verklaarde zich wel bereid, maar gaf hun de volgende waarschuwing. Wanneer gij het oprecht met mij meent, wil ik u beschermen; zoo niet, dan zal er een vuur van mij uitgaan en u allen, zelfs de boomen van den *Libanon*, verteeren.” Tot de toepassing der fabel overgaande, zeide *Jotham*: »wanneer gij in ernst *Abimélech*, den geringsten van mijns vaders zonen, tot koning gekozen hebt uit dankbaarheid, omdat deze u van de *Midjunieten* gered heeft, zoo verheugt u met de keuze eens lagen broedermoordenaars; is het u echter geen ernst, dan zult gij en *Abimélech* elkaar vernietigen.

Jothams voorspelling werd geheel bewaarheid. Reeds na drie jaar was men te *Sechem* het bestuur van den woesteling moede. Tijdens zijne afwezigheid nam de ontevredenheid nog toe door de opruiende taal van een vreemdeling, *Ga'al*, die bij gelegenheid van een wijnoogstfeest het volk aanried, zich weder aan het vroegere vorstenhuis te onderwerpen. Op aanraden van *Zebul*, den stadhouder van *Sechem*, keerde *Abimélech* onmiddellijk naar de hoofdstad terug. Hij overwon *Ga'al*, die hem met een leger tegemoet getrokken was, maakte zich van *Sechem* meester en doodde hare bevol-

king. Vele burgers waren naar een nabijgelegen kasteel gevlucht, om hun leven te redden. De snoodaard liet er takkebossen omheen opstapelen en ze in brand steken. De vlammen sloegen naar het kasteel over, waardoor allen, die zich daarin bevonden, onkwamen. Op dezelfde wreede wijze wilde hij de bevolking van *Tébets*, die ook naar een toren in het midden der stad gevlucht was, om het leven brengen. Maar het laatste uur had voor den wreedaard geslagen. Eene vrouw wierp uit den toren een molensteen op *Abimélech's* hoofd, waardoor hem de schedel verpletterd werd. Stervend gebood hij zijn wapendrager, hem met het zwaard te dooden, opdat men niet zou zeggen, dat hij door de hand eener vrouw gevallen was. Zoo eindigde het leven van een heerschzuchtigen, wreeden man, die onder de heldhaftige rechters geene plaats verdient. Wat zijn vader tot stand had gebracht, werd door hem met woeste hand bedorven.

Na *Abimélech* worden als rechters genoemd *Tola* en *Jair* waarvan ons weinig bekend is.

HOOFDSTUK XLVI.

Jiphtach. — Ibtsan. — Elon. — Abdon.

Na een tijd van rust, waarin de *Israëlieten* weder van God begonnen af te vallen en het heidendom te omhelzen, werden zij 18 jaar onderdrukt door de *Ammonieten*. Dezen maakten aanspraak op het land, voorheen door *Mozes* op den Emorietischen koning *Sichon* veroverd en bestookten niet alleen de transjordaansche, maar ook de zuidelijke stammen. 'Ter zelfder tijd richtten de *Philistijnen* in het gebied van *Dan* en *Juda* verwoestingen aan. Door deze ellende kwam *Israël* tot berouw en smeekte om hulp. God verhoorde de gebeden der boetvaardigen. Hij liet, waarschijnlijk kort na elkaar, twee rechters opstaan, door wie, althans voorloopig, redding gebracht werd. Het waren de helden *Jiphtach* en *Simson*. Hunne levensgeschiedenis komt in zooverre overeen, dat beiden niet altijd van hunne talenten het gewenschte gebruik maakten. Evenwel bezat de eerste meer kalmte en bezadigheid, waardoor hij ook grooter veldheerstalent ontwikkelde dan de laatste.

Jiphtach, in het land *Gil'ad* geboren, werd door zijne broeders, de zonen eener andere moeder, uit het vaderlijk huis verbannen. Hij ging naar *Tob*, in het land *Ammon*, waar hij een zwervend en avontuurlijk leven leidde. De

Gil'adietische stammen, overtuigd van zijn moed en onverschrokkenheid, boden hem het bevelhebberschap aan in den strijd tegen de *Ammonieten*. Aanvankelijk weigerde hij dit te aanvaarden, omdat zij zich vroeger ook niet om zijn lot bekommerd hadden. Eerst nadat men hem verzekerde, dat hij, zoo hij de overwinning behaalde, over het volk zou regeeren, liet hij zich de benoeming welgevallen. Voor dat hij naar het zwaard greep, trachtte hij nog het geschil met de *Ammonieten* in der minne te schikken. Toen dit echter niet gelukte, was de oorlog onvermijdelijk. *Jiphtach* bleef overwinnaar en vernederde de vijanden zoo zeer, dat zij voorloopig alle aanspraken lieten varen.

Vóór den strijd had *Jiphtach* zich door eene gelofte verplicht, om, wat hem bij zijnen terugkeer als overwinnaar het eerst uit zijn huis te gemoet kwam, den Eeuwige als dank-offer te wijden. Diep ontroerd ontwaarde hij daarom bij zijn zegetocht zijne dochter, die hem het eerst onder dans en snarenspeel te gemoet ijlde. Zou hij zijne gelofte, in overijling uitgesproken, vervullen? Met gebroken hart wankelde hij tusschen liefde en plicht. De wakkere maagd bemoedigde haren vader en spoorde hem aan, zijne gelofte getrouw te vervullen. Zij verzocht slechts twee maanden uitstel, om met hare vriendinnen op *Gil'ads* bergen haar maagdelijken staat te beweenen.

De strijd tegen de *Ammonieten* had behalve voor *Jiphtach* ook voor *Israël* in het algemeen een treurig gevolg. Hij was de oorzaak van een burgeroorlog tusschen de *Ephraïmieten* en de Gil'adietische stammen. De eersten zochten twist met *Jiphtach*, omdat hij hen niet mede tot den strijd oproepen had, terwijl *Jiphtach* beweerde dit wel gedaan te hebben. Dit schijnbaar onnoozel geschil veroorzaakte echter een hevigen strijd. De *Ephraïmieten* leden de nederlaag en werden, daar *Jiphtach* de veren der *Jordaan* had laten bezetten, verhinderd, naar hun land terug te keeren. Zoo zij hunne Ephraïmietische afkomst ontkenden, lieten de wachters hen het woord *Schibboleth* ¹⁾ uitspreken. Daar de *Ephraïmieten* den klank *sch* ²⁾ niet konden uitspreken, werden allen, die in de plaats daarvan *Sibboleth* ³⁾ zeiden, gegrepen en onmiddellijk gedood. In dezen burgeroorlog verloren 42,000 *Ephraïmieten* het leven.

Na *Jiphtach*, die zes jaar aan het hoofd der Gil'adietische stammen stond, worden als rechters genoemd, *Ibtsan*, *Elon* en *Abdon*. Volgens de overlevering is de eerste dezelfde

¹⁾ שִׁבְּלֵת (*stroom*) ²⁾ ש ³⁾ סִבְּלֵת

als *Bo'az*, van wien ons de geschiedenis den volgende edelen karaktertrek bewaard heeft.

HOOFDSTUK XLVII.

Bo'az en Ruth.

Tijdens een hongersnood, waardoor *Kenaän* geteisterd werd, vertrok een aanzienlijk man uit *Beth-Léchem*, *Elimelech*, met zijne vrouw *Na'omi* en hunne beide zonen, *Machlon* en *Kiljon*, naar het land *Moab*. Kort na hunne komst overleed de vader en traden de beide zonen met Moabietische meisjes, *Orpa* en *Ruth*, in het huwelijk. Na tien jaar ongeveer stierven ook deze beide mannen. Daar *Na'omi* zich thans in het vreemde land geheel verlaten gevoelde, besloot zij naar haar vaderstad terug te keeren. Hare schoondochters gingen met haar mede. Maar *Na'omi* verlangde dit bewijs van zelfverloochening niet. Waartoe zouden zij ter wille van haar op een vreemden bodem kommer en gebrek lijden en niet liever naar haar eigen land terugkeeren, waar zij, meer bekend, wellicht weder in den echt konden treden? Op haar aanhoudend aandringen nam *Orpa* eindelijk van hare schoonmoeder afscheid en keerde naar het land *Moab* terug. *Ruth* echter was daartoe niet te bewegen. Al ging zij ook eene donkere toekomst te gemoet, toch zou zij hare schoonmoeder niet verlaten, maar met haar de tegenspoeden des levens deelen. »Waar gij gaat,” riep de offervaardige *Ruth* uit, »zal ook ik gaan; waar gij overnacht, ook ik overnachten; uw volk is mijn volk; uw God is mijn God. Waar gij sterft, wil ook ik sterven en daar begraven worden; niet eerder zal ik u verlaten, dan als de dood mij van u zal scheiden.” *Na'omi*, getroffen door deze edele taal, drong niet langer bij haar aan en zoo zetten beiden den tocht voort. Bij hare aankomst te *Beth-Léchem* gevoelde men diep medelijden met de ongelukkige *Na'omi*, die, in het bezit van kinderen, aanzien en vermogen vertrokken, thans als een kinderlooze en verarmde weduwe van *Moabs* velden teruggekeerd was. »Noem mij geen *Na'omi* (lieftallig) meer, maar *Mara* (bitter),” riep zij in weemoed uit, »want God heeft mijn leven verbitterd.”

Het was juist in den tijd van den gerstenooft. Daar volgens de Mozaïsche wet de afgefallen op het veld vergeten aren voor de arme ongelukkige weezen en weduwen moeten blijven liggen, besloot *Ruth* van dit recht gebruik

te maken, om hare schoonmoeder van het noodigste te voorzien. Zij kwam als door eene Goddelijke beschikking op den akker van een rijken grondeigenaar, *Bo'az*. De maaiers stonden haar toe, van de aren op te zamelen. Toen *Bo'az* vernam, wie zij was en onder welke omstandigheden zij haar land verlaten had, was hij zeer getroffen over de edelmoedigheid dier bescheiden weduwe. Hij verzekerde haar, dat hare deugd niet onbeloond, hare zelfopoffering niet onvergolden zou blijven. Den maaiers beval hij, haar met onderscheiding te behandelen en te zorgen, dat zij telkens met grooten voorraad naar huis keerde. Zoo onderhielden zich de beide weduwen op bescheiden wijze. Wat echter te beginnen, toen de oogsttijd afgeloopen was? Hoe thans in hare behoeften te voorzien? Buitendien lag *Na'omi* de toekomst harer brave schoondochter na aan het hart en peinsde zij op middelen, om haar gelukkig te maken. Haar wensch werd door de Voorzienigheid spoedig vervuld.

Na'omi had *Ruth* reeds vroeger medegedeeld, dat de edelmoedige *Bo'az* een verwant van haar overleden man was en gaf haar daarom den raad, zich tot hem te begeven en hem met hare netelige omstandigheden bekend te maken. Zij zou hem mededeelen, dat hij als naaste verwant verplicht was, de verkochte goederen van haren overleden man te lossen (Levit. 25.25). *Ruth* gehoorzaamde hare schoonmoeder en wendde zich tot *Bo'az*, die haar zijne hulp verzekerde. Hij beloofde den plicht van *losser* te vervullen, in geval een zeker persoon, die in nadere bloedverwantschap tot haren overleden man gestaan had, dien niet op zich wilde nemen. *Bo'az* ontbood bedoelden persoon voor de stedelijke rechtbank en vroeg hem, of hij *Elimélech's* velden, die *Na'omi* verkocht had, lossen wilde. Deze verklaarde zich daartoe aanvankelijk bereid. Toen *Bo'az* hem echter daarna aan de verplichting herinnerde, dan ook *Ruth* te huwen »om den naam des overledenen aan diens erfdeel verbonden te laten,» deed deze terstond afstand van zijne plichten en rechten. Daarop verklaarde *Bo'az* zich gaarne bereid, de plichten van den *losser* op zich te nemen. Door de arme *Ruth* te huwen, toonde hij zielenadel hooger te stellen dan rijkdom; edele eigenschappen meer waarde toe te kennen dan aardse goederen. Het huwelijk van het edel echtpaar werd gezegend door de geboorte van een zoon, *Obed*, wiens kleinzoon *David*, *Israëls* beroemde koning was. Ook *Na'omi* bracht de rest haars levens in geluk en tevredenheid door.

HOOFDSTUK XLVIII.

Simson.

Simson, de zoon van *Manoach*, uit den stam *Dan*, neemt eene eigenaardige plaats in onder de rechters. Geheel alleen, zonder eenige legermacht, heeft hij door zijne buitengewone lichaamskracht den *Philistijnen*, den vijanden van zijn vaderland, gevoelige slagen toegebracht. Roekeloos en met ware doodsverachting zocht hij het gevaar en gaf zich zonder eenige bedenking aan de oogenblikkelijke opwelling van zijn onstuimig gemoed over.

Reeds vóór zijne geboorte was het zijnen ouders door een Godsgezant verkondigd, dat hun zoon een *Nazier* ¹⁾ worden en met hem de bevrijding van *Israël* uit de macht der *Philistijnen* beginnen zou. Hij groeide op tot een woesten en strijdlustigen jongeling. Zijn lang golvend hoofdhaar, dat hij als *Nazier* niet mocht laten afsnijden, gaf hem een angstwekkend aanzien. Reeds als jongeling gloeide hij van verlangen, om de *Philistijnen* te tuchtigen en zocht eene gelegenheid, om met hen in aanraking te komen. Eindelijk in kennis geraakt met een Philistijnsch meisje uit *Timnath*, meende hij, door met haar te huwen, deze gelegenheid gevonden te hebben. Hij gaf zijnen ouders zijn wensch te kennen, maar verzweg de oorzaak, die hem daartoe aandreef. Zij raadden het hem af, daar zij liever wilden, dat hij met eene Israëlietische maagd zou huwen. Op zijn aanhoudend en sterk aandringen gaven zij eindelijk hunne toestemming en besloten hem naar *Timnath* te vergezellen, om het meisje te leeren kennen. Onder weg doodde hij eenen leeuw, die brullend op hem afkwam, zonder zijnen ouders iets daarvan te vertellen. Toen hij later weder langs denzelfden weg ging, zag hij, dat zich een bijenzwerm in het aas van den leeuw genesteld en daarin honig gelegd had. Dit voorval gaf hem aanleiding om op zijn huwelijksfeest zijnen Philistijnschen bruiloftsgasten het volgende raadsel op te geven: „van den eter kwam eten en van den sterke zoetigheid.” Hij gaf hun zeven dagen tijd, om het op te lossen met de belofte, zoo hun dit gelukte, ieder hunner een pak kleeren te geven. In het tegenovergestelde geval

¹⁾ Een נָזִיר (*Nazier*) moest zich ter eere van God van de volgende zaken onthouden: Hij mocht geen wijn of anderen sterken drank drinken, zijn hoofdhaar niet laten afscheren en zich aan geen lijk verontreinigen.

moesten zij hem dertig pakken leveren. Daar niemand iets van het voorval wist, zouden zij de oplossing onmogelijk vinden en dus de weddenschap verliezen. Tegen het einde van den bepaalden tijd drongen zij bij *Simsons* vrouw aan, om van haren man het antwoord gewaar te worden en het hun vervolgens mede te deelen. Deze list gelukte. *Simson* liet zich door de vleierende taal zijner vrouw verleiden, haar de oplossing te openbaren. Zij deelde daarop den bruiloftsgasten het geheim mede, die op den zevenden dag tot *Simson* zeiden: »Wat is zoeter dan honig en wat sterker dan de leeuw?» Hij begreep terstond, wat er geschied was. »Hadt gij niet,» riep hij hun spottend toe, met mijn kalf geploegd, gij hadt mijn raadsel niet opgelost.» Om evenwel zijn woord na te komen, ging hij naar *Askelon*, versloeg er 30 man en beroofde hen van kleeën, die hij onder de gasten verdeelde. Vol woede verliet hij zijne trouwelooze vrouw en keerde naar zijn vaderland terug.

Na eenigen tijd wilde hij haar weder bezoeken, maar vernam, dat haar vader haar inmiddels aan een ander uitgehuwelijkt had. Gretig greep hij dit als een nieuw voorwendsel tot wraak aan. Hij ving 300 vossen, knoopte deze twee aan twee bij de staarten aan elkander, waartuschen hij achtereenvolgens eene brandende fakkel bond. Zoo joeg hij hen door de akkers der *Philistijnen*, waardoor al het rijpe koren en de olijfgaarden vernield werden. Toen zij vernamen, dat de held *Simson* hun deze schade berokkend had uit wraak op zijn schoonvader, staken zij het huis van den laatsten in brand, zoodat deze met zijne dochter omkwam. *Simson* liet de gunstige gelegenheid, om onder den schijn van gekwetst eergevoel, de *Philistijnen* nog gevoeliger te tuchtigen, niet voorbijgaan. Door zijn verbazende kracht velde hij in een oogenblik van opbruischende woede een groot aantal hunner neder. Hierop verliet hij hun land en begaf zich naar het gebied van *Juda*, waar hij zich in eene der kloven van de rots *Etham* verborg.

Toen de *Philistijnen* zijne schuilplaats gewaar werden, gelasten zij den mannen van *Juda*, hun den gevreesden held uit te leveren. Hoe ongaarne ook, moesten dezen daaraan voldoen. *Simson* liet zich door zijne broeders gewillig binden, maar verbrak, niet ver meer van zijne juichende vijanden verwijderd, de touwen als dunne draden. Daarop greep hij eene voor hem liggende uitgedroogde ezelskinnebak, waarmede hij een groot aantal hunner versloeg. Groot was de vreugde, die hij over deze schitterende overwinning smaakte. Maar wat baatte hem deze, daar hij gevoelde, dat hij weldra uitgeput door dorst, zou bezwijken? In dit hachelijk oogenblik

smeekte hij God innig om redding. God verhoorde zijn gebed en liet in zijne nabijheid eene waterbron ontspringen, waardoor hij zijnen dorst kon lesschen. Sinds dien tijd bezocht *Simson* voortdurend het Philistijnsch grondgebied. Eens kwam hij te *Azza*, waar hij kennis maakte met eene vrouw, in wier huis hij zijn intrek nam. Toen de inwoners dit gewaar werden, lieten zij tegen den avond de stadspoorten sluiten met het voornemen, hem den volgenden ochtend te dooden. Bewust van zijne sterkte, bekommerde hij zich over dit plan volstrekt niet, maar legde zich onbezorgd ter ruste. In het midden van den nacht stond hij op, ging naar de stadspoort, verbrak hare grendels en droeg de deuren naar een berg, tegenover *Chebron*.

Heldhaftig maar treurig was *Simsons* levenseinde. In het dal *Sorek* leerde hij eene Philistijnsche vrouw kennen, *Delila* geheeten. Zij veinsde hem te beminnen en drong, door de Philistijnsche vorsten omgekocht, bij hem aan, haar de geheime oorzaak zijner zeldzame sterkte te openbaren. Tot driemaal toe misleidde hij haar en vrijdelde telkens hare pogingen om hem krachteloos te maken. Hij liet zich eerst met zeven versche pezen binden, vervolgens met zeven nieuwe touwen en eindelijk zijn haar om een weversboom vlechten, dien zij met eene pen in den grond bevestigde. Maar al deze sterke banden verbrak hij telkens als draden. Eindelijk kon hij niet langer weerstand bieden aan de vleitaal der listige vrouw. Hij openbaarde haar, dat zijne kracht lag in zijn hoofdhaar, dat hij als *Nazier* nog nimmer had laten afsnijden. Zoodra echter een scheermes over zijn hoofd kwam, zou hij onmiddellijk zijne kracht verliezen en aan ieder ander gelijk worden. Hierop sneed zij hem in den slaap zijne haarlokken af en . . . de held was getemd. De *Philistijnen*, die zich in een belendend vertrek verscholen hadden, snelden op het geroep der vrouw toe, om *Simson* gevangen te nemen. Vreeselijk was hun wraak op den man, voor wien zij zoo lang gesidderd hadden. Zij staken hem de oogen uit en zetten hem te *Azza* in de gevangenis, waar hij den molen moest draaien. In hun blijdschap over *Simsons* val vierden zij na eenigen tijd een feest in den tempel van hun afgod *Dagon*. Opgetogen van vreugde lieten zij *Simson* uit den kerker halen en naar den tempel voeren, om zich met het spel van den blinden gevangene te verlustigen. Maar zijn gekrenkt eergevoel kwam tegen deze smadelijke behandeling in verzet. Hij liet zich tusschen de beide pilaren plaatsen, waarop het gebouw rustte. In dit oogenblik smeekte hij God, hem nog eenmaal de kracht te geven, om zich op zijne vijanden te wreken. Onder den uitroep: »dat ik met de *Philistijnen*

sterve," schudde hij de zuilen met zooveel kracht, dat het gebouw instortte. Met hem vonden meer *Philistijnen* hun dood onder de puinhoopen, dan hij bij zijn leven omgebracht had. Twintig jaar had hij voor zijn volk gestreden, maar niet veel verbetering in diens toestand aangebracht. De *Philistijnen* waren wel afgeschrikt, maar niet onschadelijk gemaakt.

HOOFDSTUK XLIX.

Het afgodsbeeld van Micha.

Zagen wij in de voorgaande hoofdstukken herhaalde malen de schromelijke gevolgen van de versnippering der volkskracht en van het gemis aan een bekwaam en doortastend volksleider, dit en het volgende tafereel leeren ons, tot welken graad van ontaarding en losbandigheid deze leidden. Zij toonen ons, hoe onder *Israël* gedurende het tijdvak der rechters het recht versmaad, de eerbaarheid gehoond, de zedelijkheid bespot werd.

Een zekere *Micha* had eens van zijne moeder een aanzienlijke som gelds weggenomen, die zij voor een heilig doel bestemd had. Hij gevoelde zich bezwaard over de verwensching, door haar over den dief uitgesproken en bekende eindelijk zijne misdaad. De verblinde en bijgeeloovige vrouw zonderde daarop een gedeelte van het teruggegeven geld af, waarvan zij een afgodsbeeld liet vervaardigen. *Micha* richtte daarvoor in zijn huis een tempel in, waarin hij buitendien nog andere huisgoden plaatste. Een zijner zonen verrichtte er den dienst, totdat toevallig een *Leviet* uit *Beth-Léchem* bij hem kwam, en zich voor kost, kleeding, inwoning en een weinig zakgeld als priester bij hem verhuurde. Hoe diep was het volk reeds gezonken, daar zelfs een *Leviet* zijne heilige roeping ontrouw werd en zich in de armen van het heidendom wierp!

Omstreeks dien tijd trachtte de stam *Dan* nog grondbezit te veroveren in het noorden van *Kenaän*, daar waarschijnlijk het erfdeel, dat *Josua* hem aangewezen had, niet voldoende was. De *Danieten* zonden vooraf vijf mannen uit, om de noordelijke stad *Lajis* of *Lésem* te verspieden. Op hunne reis kwamen zij in het gebergte *Ephraïm*, waar *Micha* woonde. Zij namen bij hem hun intrek en raadpleegden den *Leviet*, dien zij reeds van vroeger kenden, over den afloop hunner onderneming. Hij gaf hun een gunstig antwoord, waarop zij hun tocht voortzetten, om

Lajis te verspieden. Eindelijk keerden zij met gunstige berichten tot hunne stamgenooten terug, uit wier midden 600 dappere mannen met hen langs denzelfden weg tegen *Lajis* optrokken. Bij het huis van *Micha* gekomen, gingen de verspieders er weder binnen, terwijl de 600 man voor de deur der woning post vatten. Met hulp van den afvalligen en trouwelozen *Leviet* maakten zij zich van de verschillende beelden en sieraden uit *Micha's* tempel meester en zetten daarop hun tocht voort. Na hun vertrek werd *Micha* het schandelijk gedrag van zijn priester en der *Danieten* gewaar. Hij vervolgde hen met zijne huisgenooten, bracht hun het misdadige van hun bedrijf onder het oog, maar moest eindelijk voor de overmacht zwichten, zoodat hij met de zijnen onverrichter zake huiswaarts keerde. De *Danieten* veroverden *Lajis*, verwoestten het en bouwden op de puinhoopen daarvan eene nieuwe stad, die zij den naam *Dan* gaven. Het beeld van *Micha* werd nog geruimen tijd in de nieuwe kolonie als hun afgod vereerd.

HOOFDSTUK L.

Zedeloosheid onder Israël. — Burgeroorlog tegen de Benjaminieten.

Een *Leviet* van het gebergte *Ephraïm* had een bijwijf, die hem ontrouw geworden en naar haar ouderlijk huis te *Beth-Lèchem* teruggekeerd was. Na vier maanden besloot hij haar weder terug te voeren. Zijn schoonvader ontving hem gastvrij en hield hem verscheiden dagen bij zich. Eindelijk keerde hij met haar huiswaarts. Op den terugtocht kwamen zij tegen den avond in de Benjaminietische stad *Gib'a*, waar zij overnachten wilden. Maar niemand der inwoners wilde de vreemdelingen herbergen, totdat hen eindelijk een grijsaard, die juist van zijn landwerk huiswaarts keerde en ook van het gebergte *Ephraïm* afkomstig was, onder zijn dak opnam. Nauwelijks hadden de bewoners van *Gib'a* dit vernomen, of eene bende woestelingen omsingelde het huis van den grijsaard en eischte, dat hij haar den vreemdeling zou overleveren. Te vergeefs trachtte hij het ruwe en onbeschaafde volk tot bedaren te brengen. Het mishandelde en kwelde de vrouw van den *Leviet* zoodanig, dat deze voor de deur der woning bezweek. Den volgenden ochtend voerde deze het lijk zijner vrouw met zich mede. Thuis gekomen, sneed hij het in twaalf stukken, waarvan hij naar elken stam één zond, om de schanddaad door het geheele

land bekend te maken. Deze verwekte eene algemeene verontwaardiging, zoodat men van alle kanten te *Mitspa* bijeenkwam, om van den *Leviet* de toedracht der zaak te vernemen en tot een besluit te komen.

Men eischte, dat de *Benjaminieten* de misdadigers uit *Gib'a* zouden uitleveren, om hen met den dood te straffen. Toen dezen dit weigerden en dus voor de mannen uit *Gib'a* partij kozen, kwam het tot een burgeroorlog tusschen de *Benjaminieten* en de overige stammen. De beide eerste dagen leden de laatsten de nederlaag, maar eindelijk op den derden dag viel *Gib'a* hun door eene dergelijke krijgslist als waarvan zich *Josua* bij de verovering van *Ai* bediend had, in handen. De stam *Benjamin* werd zoo gevoelig geslagen, dat de geheele bevolking uitgeroeid was, tot op 600 man, die naar eene rots in de woestijn gevlucht waren. Desniettemin zou deze stam na ecnigen tijd geheel uitsterven, daar *Israëls* stammen zich bij de volksvergadering te *Mitspa* door een eed verbonden hadden, dat niemand zijne dochter aan een *Benjaminiet* ten huwelijk zou geven. Thans gevoelde men echter berouw over dien voorbarigen eed en zocht een uitweg, om den stam *Benjamin* te behouden. Men ging na, of allen gevolg gegeven hadden aan het bevel, om bij de vergadering te *Mitspa* tegenwoordig te zijn en merkte, dat de bewoners van *Jabes-Gil'ad* achterwege gebleven waren. Daar nu bij eede de doodstraf bepaald was voor hen, die niet te *Mitspa* verschenen waren, trok men tegen de bewoners van *Jabes* ten strijde. Zij werden, op 400 jonge maagden na, allen gedood. Deze, door geen eed gebonden, werden den *Benjaminieten* tot vrouwen toegewezen. Hiermede was men nog niet geheel geholpen, daar nog zoo *Benjaminieten* ongehuwd moesten blijven. Men redde zich op de volgende wijze uit de verlegenheid. Daar de eed luidde, dat niemand zijne dochter aan een der *Benjaminieten* tot vrouw zou geven, maakte men zich aan geen meened schuldig, zoo deze laatsten zich vrouwen zouden nemen. Men gaf hun daarom den raad, zich bij het aanstaande jaarlijksche volksfeest te *Silo*, waar vele jonge maagden plachten te komen, elk een Israëlietisch meisje te schaken. Zij volgden dien op, waardoor de stam *Benjamin* behouden bleef.

HOOFDSTUK LI.

Eli — Samuels jeugd.

Simaon werd opgevolgd door *Eli*, van wiens jeugd en mannelijken leeftijd ons niets bekend is, daar wij hem in de geschiedenis het eerst ontmoeten als een eerbiedwaardigen grijsaard, die naast de waarneming van den hooge-priesterlijken dienst in den tabernakel te *Silo* het rechterlijk ambt vervulde. Zijne zonen *Chofni* en *Pinchas* bewandelden den weg huns vaders niet, maar ontwijdden hun priesterlijk ambt door hebzucht en geweld, bezoedelden zelfs het heiligdom door losbandige zedeloosheid. Dit wekte de ontevredenheid des volks op, maar baarde vooral den vromen vader veel leed en verdriet. In plaats echter met onverbiddelijke strengheid tegen hen op te treden, om het kwaad nog bijtijds met wortel en tak uit te roeien, stelde hij zich tevreden met zachte vermaningen en terechtwijzingen. Een Godsgezant voorspelde den zwakken en toegeevenden vader het noodlottig uiteinde van zijn geslacht. Zijne afstammelingen zouden of op mannelijken leeftijd sterven, of zich uit broodsgebrek voor de geringste priesterlijke bedieningen verhuren, terwijl de hooge-priesterlijke waardigheid in een ander geslacht zou overgaan. Ten bewijze van de waarheid dier treurige voorspelling zouden hem zijne beide zonen op één dag door den dood ontrukkt worden. Schonken hem dus zijne zonen reden tot verdriet en teleurstelling, des te dierbaarder was hem de jonge *Samuel*, die reeds vóór zijne geboorte door zijne edele en godvruchtige moeder tot den dienst voor God geheiligd en op zeer jeugdigen leeftijd *Eli* ter opvoeding toevertrouwd was geworden.

Te *Rama*, eene stad in het gebergte *Ephraim*, leefde een *Leviet*, *Elkana*. Hij had twee vrouwen, *Channa* en *Penina*, waarvan hij de eerste meer beminde, niettegenstaande zij onvruchtbaar was, terwijl de laatste hem reeds verscheiden kinderen geschonken had. Dit verwekte menigmaal huiselijken twist en oneenigheid. Zoo dikwijls *Elkana* blijken van teedere liefde voor *Channa* aan den dag legde, beleedigde en krenkte hare mededingster haar door te wijzen op hare voortdurende kinderloosheid. Zij gevoelde zich daardoor ongelukkig en hoopte vurig de moeder-vreugde te mogen smaken. Toen zij eens volgens jaarlijksche gewoonte met haren echtgenoot het heiligdom te *Silo* bezocht, stortte zij aldaar haar bedroefd gemoed voor God uit. Zij smeekte om eenen zoon, dien zij tot *Nazier* wijden en voor den dienst des Eeuwigen wilde bestemmen. Onhoorbaar zacht vloeiden de woorden van hare lippen, zoodat *Eli*, die

hare stem niet hoorde, haar voor beschonken hield en wegens haar onwaardig gedrag berispte. Toen hem echter de edele vrouw met den inhoud van haar gebed bekend maakte, gaf hij haar de verzekering, dat God dien wensch vervullen zou. Na eenigen tijd baarde zij eenen zoon, dien zij *Samuel* ¹⁾ noemde. Op zeer jongen leeftijd bracht zij hem reeds naar *Silo* bij *Eli*, om hem volgens hare gelofte tot den dienst des Eeuwigen te wijden. De ruwheid en zedeloosheid van *Eli's* zonen hadden op hem niet den minsten verderfelijken invloed, zoodat hij onder leiding van *Eli* tot een edel en voortreffelijk jongeling opgroeide en reeds spoedig de profetische geest in hem ontwaakte. Het was in zekeren nacht, toen hij tot driemaal toe zijn naam hoorde roepen. Telkens stond hij op en begaf zich tot den grijzen *Eli* in de meening, dat deze hem riep. Eindelijk maakte deze hem opmerkzaam, dat het geene menschelijke stem, maar die der Godheid was, die hij vernomen had. Naar zijne legerstede teruggekeerd, hoorde hij weder zijn naam roepen, waarop hij zeide: »Spreek, want Uw dienaar luistert.» Daarop maakte God Zijn vromen dienaar bekend met het vreeselijk strafgericht, dat Hij over *Eli's* geslacht bepaald en dezen reeds vroeger verkondigd had. *Samuel* wilde deze Godspraak gaarne voor zijn meester geheim houden, maar werd op diens uitdrukkelijk verlangen gedwongen, haar te openbaren. Weldra was het oogenblik gekomen, waarop zij althans gedeeltelijk in vervulling zou treden.

HOOFDSTUK LII.

Oorlog tegen de Philistijnen.

De *Philistijnen*, die na *Simsons* dood hunne vijandelijkheden tegen de *Israëlieten* weder hervat hadden, brachten hun te dier tijd een gevoelig verlies toe te *Aphek* (in *Benjamin*), waar 4,000 man sneuvelden. Toen de wapenen niet meer hielpen, besloten de *Israëlieten* de heilige arke des verbonds uit den tabernakel te *Silo* naar het leger te voeren, om zich door hare aanwezigheid van de overwinning te verzekeren. Het bijgeloovige volk juichte en jubelde, toen de arke, gedragen door *Eli's* zonen, op het slagveld

¹⁾ שְׁמוּאֵל, van God gevruagd.

verscheen. Het begreep niet, dat men de leer Gods niet *vooruit*, maar *in het hart* moet dragen, om de zege te kunnen behalen. De *Philistijnen* verdubbelden hun moed en brachten het een nog veel gevoeliger verlies toe. Er sneuvelde 30,000 man, waaronder ook *Eli's* zonen, terwijl buitendien de arke den vijand in handen viel. Het bericht dier volksramp, door een vluchteling het eerst te *Silo* medegedeeld, veroorzaakte aldaar diepe verslagenheid. Toen de 98-jarige *Eli*, die met belangstelling den afloop van den strijd en het lot der arke afwachtte, uit den mond van den vluchteling vernam, dat de *Israëlieten* overwonnen en zijne beide zonen gesneuveld waren, bleef hij — als ware hij op deze treurige tijding reeds voorbereid — rustig en kalm. Maar toen deze hem verder mededeelde, dat ook de arke in de hand der *Philistijnen* gevallen was, viel hij van schrik en ontzetting van zijn zetel achterover, ten gevolge waarvan hij zijn nekbeen brak en stierf ¹⁾. De *Philistijnen* drongen intusschen dieper in het land door, dat tengevolge hiervan aan schrikkelijke ellende prijs gegeven was.

De arke voerden zij naar hun land mede en plaatsten haar in den tempel te *Asdod* bij het beeld van *Dagon*. Reeds den volgenden ochtend vonden de *Asdodieten* het beeld op den grond liggen. Zij richtten het weder op, maar hoe verbaasd stonden zij, toen het daags daarna geheel gebroken voor de arke lag. Buitendien brak er eene afschuwelijke ziekte onder hen uit, die hen zoo bevreesd maakte, dat zij de arke niet langer in hun midden duldden. Men voerde haar naar *Gath*, eene andere Philistijnsche plaats, waar weldra dezelfde ziekte vele menschen ten grave sleepte. Toen zij nu naar *Ekron* gevoerd werd, waar hetzelfde plaats vond, overviel de bewoners dier stad zulk eene vrees, dat men eindelijk op raad der priesters en wichelaars besloot, de arke weder naar het land *Israël* terug te zenden. Zij werd op een nieuwen wagen geplaatst, die door koeien voortgetrokken moest worden, wier jongen men van achter haar wegvoerde. De koeien sloegen, zonder zich daarover te bekommeren, van zelf den weg in naar de eerste grensstad *Beth-Sémes*, waardoor de Philistijnsche vorsten begrepen,

¹⁾ Ook *Silo* schijnt toen verwoest te zijn (vgl. Jerem. 7,12 en 26,6). De vrouw van *Pinchas* vernam met ontzetting deze ongelukken op hetzelfde oogenblik, waarop zij een zoon ter wereld bracht. Zij gaf hem daarom den naam *I-Kabod* (אִי כְבוֹד), *de heerlijkheid van Israël is verdwenen*.

dat de vroegere plagen niet aan het toeval, maar aan Gods straffende hand toegeschreven moesten worden. De terugkomst der arke baarde groote vreugde aan de bewoners van *Beth-Sémes*. Maar juist daardoor vergat men, haar met den noodigen eerbied te behandelen. Velen konden hunne nieuwsgierigheid niet bedwingen en wilden zien, wat er zich in bevond. Wegens deze misdaad werden zij door den dood weggerukt. Hierop werd de Heilige Arke door de mannen van *Kirjath Je'arim* naar *Gib'a* gebracht, waar zij geruimen tijd in het huis van *Abinadab* bleef.

HOOFDSTUK LIII.

S a m u e l.

Tegen het einde van het tijdvak der rechters begon zich een andere en betere geest onder *Israël* te openbaren. Door de rampen, waaraan het bij herhaling overgeleverd was geworden en vooral door den ongelukkigen strijd tegen de *Philistijnen* kwam men eindelijk tot inkeer en wilde tot den vaderlijken godsdienst terugkeeren. *Samuel*, die zijn opvoeder *Eli* als volksleider opvolgde, maakte van die gunstige verandering een voortreffelijk gebruik. In opwekkende en bezielende taal spoorde hij zijne broeders aan, geheel tot God terug te keeren, door alle sporen van het heidendom uit hun midden te verwijderen. Eerst dan konden zij zich van de Hemelsche genade verzekerd houden en den gevreesden *Philistijnen* het hoofd bieden. De goede gevolgen van zijn krachtig optreden lieten niet lang op zich wachten. Men verzamelde zich te *Mitspa*, om zich door een offerdienst en het houden van eenen boet- en vastendag van zijne zonden te reinigen. De *Philistijnen* grepen op het bericht dier bijeenkomst, waarachter zij vijandelijke bedoelingen zochten, naar de wapenen en rukten naar *Mitspa* op. *Israël's* stammen stelden thans hun vertrouwen niet alleen in de wapenen, maar verzochten *Samuel*, Gods bijstand in te roepen. De profeet voldeed gaarne aan den wensch van het hoetvaardige volk. Het was thans dan ook gelukkiger dan vroeger. De *Philistijnen* leden zulk eene gevoelige nederlaag, dat zij zich tijdens *Samuels* bestuur niet meer op *Israël's* grondgebied durfden vertoonen. Ook werden zij gedwongen, van alle op *Israël* vroeger gemaakte veroveringen afstand te doen. Ter herinnering aan deze

belangrijke overwinning richtte *Samuel* bij *Mitspa* een steen op, dien hij *Eben-Ha'ezer* ¹⁾ noemde.

Den tijd van rust en vrede, die toen voor *Israël* aanbrak, besteedde *Samuel* om het volk deugd en godsdienstzin in te prenten. Vooral de rechtspleging onderging verandering en verbetering. Hij reisde zelf door zijn land en bezocht jaarlijks de voornaamste plaatsen, om de rechtspraak te leiden. Niet minder verdienstelijk maakte hij zich door de stichting der profetenschool in zijne woonplaats, *Rama*. Daar werden de volksleeraren gevormd, de volksleiders en profeten, aan wie *Israël* zijn voortbestaan te danken heeft. Vooral in latere dagen, toen het volk weder op het dwaalspoor geraakte, waren het de mannen, in deze en in andere profetenscholen gevormd, door wier geest de ware en zuivere begrippen van godsdienst en zedelijkheid bewaard en de heilige schatten van het geloof van den ondergang gered werden.

HOOFDSTUK LIV.

Sauls huldiging tot koning.

Samuels voortreffelijk bestuur oefende op den zedelijken en godsdienstigen toestand der natie een zeer gunstigen invloed. Toen hij echter oud begon te worden en inzag, dat hij hare belangen niet meer kon behartigen op de wijze, als hij dit gaarne wenschte, geloofde hij, dat de tijd gekomen was, om de zorg voor *Israël's* welzijn aan jongere krachten toe te vertrouwen. Hij stelde daarom zijne zonen *Joël* en *Abia* tot rechters aan. Daar dezen zich echter in hun rechterlijk beheer aan oneerlijkheid en winstbejag schuldig maakten en buitendien de *Ammonieten* weer het hoofd begonnen op te steken, maakte het volk zich bezorgd over de gevaren, die den staat in de toekomst dreigden. De oudsten *Israël's* wendden zich daarom tot *Samuel* met het ernstig verzoek, om in plaats van zijne zonen een anderen opvolger aan te wijzen, dien hij zelf nog kon leiden en onderrichten. Deze wensch was billijk, maar men ging verder en wilde het nieuwe opperhoofd den titel van *koning* geven, om zijn aanzien te verhoogen en het staatsbestuur gelijk te maken aan dat der rondom wonende volkeren. Dit

¹⁾ אֶבֶן הָעֶזֶר, *Steen der hulp*.

krenkte *Samuel* diep, omdat hij daarin eene aanranding zag van de grondbeginselen van *Israël's* staatsbestuur, volgens welke God alleen koning en Zijne wet boven elk menschelijk recht verheven is. Op Gods bevel verzette hij zich echter niet met geweld tegen den wensch des volks. Wel wees hij op het nadeel en de gevaren, die uit het koningschap zouden kunnen voortspruiten. Hij bracht het onder het oog, dat het zijne vrijheid en onafhankelijkheid opofferde en drukkende belastingen zou moeten opbrengen, om 's konings weelderige hofhouding te bekostigen. Toen dit alles niets baatte, gebod God hem, zich naar den volkswil te schikken. Aan deze hoogere stem gaf de profeet gevolg.

Saul, *Israël's* eerste koning, was de zoon van *Kis*, een eenvoudig landman uit den stam *Benjamin*. Hij was van eene schoone en rijzige gestalte en bezat buitendien voortreffelijke eigenschappen, als: bescheidenheid, moed en dapperheid, zoodat hij scheen te zullen voldoen aan de verwachtingen, die men van een vorst koesteren mag. Eens miste *Kis* zijne ezelinnen waarop hij *Saul* gebod, deze te gaan zoeken. Toen deze reeds geruimen tijd te vergeefs gezocht had, wilde nij met den knecht, die hem vergezelde, terugkeeren. Daar zij echter reeds bij *Rama* gekomen waren, raadde deze laatste hem aan, zich eerst nog tot den „ziener" *Samuel* te wenden, om hem over de vermiste dieren te ondervragen. *Saul* wilde deze laatste poging nog wagen. Hij ontmoette *Samuel* juist bij de poort der stad, toen deze aan een offermaal wilde gaan deelnemen en vroeg hem, daar hij hem niet kende, naar het huis des zieners. *Samuel*, bij den aanblik van dien fieren man zeer getroffen, vermoedde, dat deze *Israël's* aanstaande koning was, wiens komst de Godheid hem reeds den vorigen dag voorspeld had en hij antwoordde, dat hij zelf de bedoelde profeet was. Hij noodigde hem bij het offermaal en verzekerde hem, dat de vermiste ezelinnen reeds gevonden waren. Aan den disch werd *Saul* met groote onderscheiding door hem behandeld. Na afloop van den maaltijd begaf hij zich met zijn gast op het dak zijner woning. Daar onderhield hij zich met hem geruimen tijd, om hem voor te bereiden op de heilige en gewichtige taak, die hem als *Israël's* aanstaanden koning wachtte. Toen *Saul* den volgende ochtend wilde vertrekken, begeleidde *Samuel* hem — terwijl de knecht reeds vooruit heengezonden was — tot het einde der stad. Daar haalde de profeet een kruikje olie te voorschijn en goot daarvan uit over *Saul's* hoofd onder de woorden: „de Eeuwige heeft u tot koning over Zijn erfdeel gezalfd." Bij hun afscheid deelde hem de profeet nog eenige voortekenen mede als bewijs

VIERDE TIJDVAK.

VAN HET ONTSTAAN VAN HET KONINGSCHAP TOT DE SPLITSING VAN DEN ISRAËLIETISCHEN STAAT.

Omstreeks 1100—973. (v. d. g. j.)

HOOFDSTUK LV.

Sauls eerste heldendaad.

Reeds kort na zijne troonsbeklimming toonde *Saul*, met welk een beleid en vastberadenheid hij in gevaarlijke oogenblikken wist op te treden. Nadat de *Ammonieten* zich van de nederlaag, hun door *Jiphtach* toegebracht, voldoende hersteld hadden, belegerden zij onder hun koning *Nachas* de Gil'adietische grensstad *Jabes*. Hare inwoners stonden reeds op het punt om zich over te geven, maar *Nachas* stelde den onmenschenlijken eisch, dat ieder hunner zich het rechteroog moest laten uitsteken. Zij verzochten toen een uitstel van zeven dagen, om naar hulp uit te zien. *Nachas*, wien het waarschijnlijk nog onbekend was, dat een dapper vorst *Israëls* troon beklommen had, stond hun dit toe. Er werden nu gezanten afgevaardigd naar *Gib'a*, *Sauls* woonplaats. Dezen schilderden *Jabes'* hachelijken toestand, waardoor alle aanwezigen tot tranen toe bewogen werden. *Saul*, die niettegenstaande zijne hooge waardigheid nog als een bescheiden landman zijn veldarbeid verrichtte, keerde juist van zijn werk huiswaarts en vernam de oorzaak der algemeene verslagenheid. Zijn koen besluit was terstond genomen. Hij sneed eenige runderen in stukken, die hij naar *Israëls* stammen zond met de bedreiging: „Ieder, die *Samuel* en *Saul* niet ten strijde volgt, zal met zijn vee evenzoo zien handelen.” Het koninklijk woord vermocht veel. Van alle kanten stroomde het volk te zamen, zoodat *Saul* weldra een leger van 330.000 man ten dienste stond. Hij trok daarmede onmiddellijk naar *Jabes* op, overwon de belegeraars en ontzette de benarde stad. Door deze eerste heldendaad verwierf *Saul* de liefde en toegenegenheid

van al zijne onderdanen. Velen drongen thans bij hem aan, hen, die zich bij zijne inhuldiging oneerbiedig jegens hem uitgelaten hadden, te laten dooden. Maar de edele held verbood dit, daar hij niet wenschte, dat de schoone dag der overwinning door bloedvergieten zou bezoedeld worden.

Samuel maakte van de blijde stemming der natie gebruik, om *Saul* te *Gilgal* ten tweeden male te doen huldigen, ten einde daardoor diens troon meer te bevestigen. Bij deze gelegenheid legde hij tevens zijn rechterambt neder, dat hij, zooals alle aanwezigen eenparig beaamden, steeds met de strikste eerlijkheid en onpartijdigheid waargenomen had. Hij wees vervolgens op de weldaden, door God aan Zijn volk ten allen tijde bewezen, en eindigde zijne treffende afscheidsrede met de herderlijke vermaning, om den nieuwen vorst trouw en gehoorzaamheid te blijven bewijzen. Evenwel onttrok hij zich niet aan de belangen van zijn dierbaar volk, maar bleef den jongen koning krachtig ter zijde staan, totdat deze zich de vriendschap van den profeet onwaardig maakte.

HOOFDSTUK LVI.

Oorlog tegen de Philistijnen. — Jonathan.

Saul hield na den oorlog tegen de *Ammonieten* een klein leger van 3000 man in vasten dienst, om zijn rijk ten allen tijde tegen de invallen der naburige volken en vooral van die der *Philistijnen* te kunnen beschermen. De laatsten waren nog meester van bijna het geheele zuidelijke deel des lands, dat zij door vaste burchten en legerposten in bedwang hielden. Zij hadden de bewoners van alle wapenen beroofd en geen enkelen smid bij hen achtergelaten, zoodat de *Hebreërs* genoodzaakt waren, zelfs hunne ploegscharen, zeisen en andere landbouwgereedschappen in hun land te laten scherpen. In dezen hachelijken toestand ondernam *Saul* tegen hen den strijd, waarin meestal zijn persoonlijke moed, maar vooral die van zijn dapperen zoon *Jonathan* den doorslag gaf.

De laatste opende den strijd door een aanval op een Philistinschen wachtpost te *Gib'a*, waarop *Saul* door hoorn-geschal het volk ten strijde opriep. Vele *Israëlieten* hadden zich uit angst naar het trans Jordaansche land begeven of hielden zich in holen en spelonken verborgen. Daar ook *Saul* zich voorloopig zoover mogelijk van den vijand ver-

wijderd wilde houden, trok hij met zijne manschappen naar *Gilgal*, waar ook *Samuel* komen zou, om vóór den strijd een offerdienst te houden. Toen de profeet op den bepaalden tijd niet verscheen en *Saul* merkte, dat van zijne strijders velen heengingen op het bericht, dat een machtig Philistijnsch leger door de dalen van het gebergte *Ephraïm* reeds tot *Michmas* doorgedrongen was, verrichtte hij eindelijk zelf den offerdienst. Juist was hij daarmede geeïndigd, toen *Samuel* te *Gilgal* verscheen. Met verontwaardiging vernam hij het gedrag des konings, die getoond had het koningschap hooger te stellen dan het priesterschap en voorspelde hem, dat de regeering niet duurzaam zou blijven in zijn geslacht, maar op een ander overgaan, die zich Gods liefde en toegenegenheid meer waardig zou maken.

Intusschen legde *Jonathan* een nieuw bewijs van onverschrokkenheid aan den dag. Hij klauterde met zijn schildknaap over eene der steile rotsen tusschen *Gib'a* en *Michmas* en doodde geheel onverwachts ongeveer 20 man van een voorpost der *Philistijnen*. Dit veroorzaakte in hun kamp eene buitengewone ontsteltenis. *Saul*, door wachters van dit voorval onderricht, verscheen met zijn kleine bende, die weldra aangroeide door de komst van velen, die zich tot nu toe schuil gehouden of zich uit dwang bij de vijanden aangesloten hadden. Met dit leger behaalde hij eene schitterende overwinning. De *Philistijnen* gingen op de vlucht en werden achtervolgd door de *Israelieten*, wien *Saul*, om elke vertraging te voorkomen, op straffe des doods verbood, iets vóór zonsondergang te nuttigen. Daar *Jonathan* van dit verbod niets vernomen had, laafde hij zich, uitgeput door vermoeienis, met een weinig honig. Zijn vader wilde de doodstraf op hem toepassen, maar liet zich eindelijk door de bede zijner manschappen bewegen, den dapperen held, aan wien men grootendeels de overwinning te danken had, vergiffenis te schenken.

Behalve tegen de *Philistijnen* streed *Saul* ook gelukkig tegen de *Moabieten*, *Edomieten*, *Tsobaische Syriërs* en *Amalekieten*. Bijzondere vermelding verdient de oorlog tegen den laatstgenoemden volksstam.

HOOFDSTUK LVII.

Oorlog tegen Amalek. — Davids zalving.

Nadat *Saul* door zijne gelukkige oorlogen „zijn volk rust verschaft had voor zijne vijanden” ontving hij van *Samuel*

het goddelijk bevel, om thans het wraakvonnis, reeds vroeger over de *Amalekieten*, *Israëls* oudsten vijand, uitgesproken, (zie bl. 42) te voltrekken. De geheele stam moest uitgeroeid worden, zelfs de dieren mocht men niet in het leven laten. Met een talrijk leger ondernam hij den moeielijken tocht, overwon het roofzieke nomadenvolk en gaf het geheel aan de vernietiging prijs behalve den koning *Agag*. Dezen voerde hij benevens het vette vee en andere kostbare voorwerpen als buit op zijn zegetocht mede. *Israëls* koning had dus het woord Gods overtreden, waarover hem bij zijne terugkomst te *Gilgal* de profeet *Samuel* ernstig onderhield. Op zijne verontschuldiging, dat zijne manschappen het vette vee gespaard hadden, om het God als dankoffer aan te bieden, riep hem de profeet verontwaardigd toe: »God schept meer behagen in gehoorzaamheid dan in offers. Daar gij Zijn woord versmaad hebt, versmaadt Hij u als koning over Zijn volk." Door deze voorspelling diep getroffen, smeekte *Saul* God om vergiffenis. Het besluit was echter onherroepelijk. Vorst en volk moesten begrijpen, dat het koningschap onderworpen is aan den wil Gods en een Israëlisch vorst tot in de minste bijzonderheden daar naar te luisteren heeft. *Samuel* doodde *Agag* en kwam sinds dien tijd met *Saul* niet meer in aanraking.

Op bevel Gods begaf hij zich naar *Beth-Lêchem* in *Juda*, waar hij in het geheim *David*, den jongsten van de acht zonen van *Jisai*, tot *Israëls* aanstaanden koning zalfde. Deze jeugdige herdersknaap onderscheidde zich boven zijne broeders door eene hoogere ontwikkeling van geest en gemoed. Beziel met een zeldzamen muzikalen en dichterlijken aanleg, vol gevoel voor heilige en verheven indrukken, was hij buitendien schoon, dapper en sterk. Eerst nadat hij, met de heilige olie gezalfd, de profetische wijding ontvangen had, kwamen zijne schitterende talenten tot volkomen ontwikkeling.

HOOFDSTUK LVIII.

David aan Sauls hof. — Goljath.

Samuels onheilspellende woorden hadden op *Sauls* gemoed een diepen indruk achtergelaten. Zij maakten hem somber en droefgeestig, zoodat zijne hovelingen hem aanraadden, een bekwaam harpser te ontbieden, door wiens streelend spel zijn geschokt gemoed weer tot kalmte en rust komen

zou. Een hunner maakte hem opmerkzaam op *David*, „een man bekwaam in het harpspel, van veelzijdige talenten en van een schoon uiterlijk”. Met toestemming zijns vaders verscheen *David* aan het hof des konings. Zijn voortreffelijk spel oefende werkelijk een gunstigen invloed op *Saul*, wiens kalme gemoedstoestand weer langzamerhand terugkeerde. Hij begon innige toegenegenheid te koesteren voor *David*, dien hij aan zijn hof wilde verbinden.

Na verloop van tijd brak er een oorlog tusschen de *Philistijnen* en *Israëlieten* uit. De beide legers schaarden zich op twee bergen, door een dal van elkaar gescheiden. Reeds verscheiden dagen trad telkens een geweldige reus, *Goliath*, uit de gelederen der *Philistijnen* te voorschijn en daagde in hoonende taal een der *Israëlieten* tot een tweestrijd uit, onder beding, dat het leger, wiens strijder de zege behaalde, als overwinnaar zou beschouwd worden. Maar niemand waagde het met dien reus te strijden, alhoewel *Saul* den overwinnaar groote belooningen en zelfs de hand zijner dochter beloofd had. Juist trad *Goliath* weder te voorschijn, toen *David* in het leger kwam, om naar den welstand zijner broeders te vragen. Op het vernemen van *Goliaths* tartende uitdaging verklaarde hij zich onmiddellijk bereid, het tweegevecht met dien gevreesden reus aan te gaan. De koning, wien dit ter oore kwam, ontbood den jongeling en raadde hem dit waagstuk streng af. Hoe toch zou hij, een herdersknaap, met den strijd onbekend, dien reus en geoefenden held kunnen overwinnen? Maar *David* liet zich van zijn besluit niet afbrengen. Vol geestdrift riep hij uit: „ik die eens een leeuw en een beer gedood heb, zal, door God bijgestaan, ook wel den *Philistijn* overwinnen!” *Saul*, niet wetende, of hij met een werkelijken held dan wel met een roekeloozen en onbezonnen waaghals te doen had, stond hem eindelijk het tweegevecht toe. Hij bood hem zelfs zijne wapenrusting aan, die *David* echter wegens de zwaarte terstond aflegde. In zijn eenvoudig herdersgewaad, slechts voorzien van een stok, een slinger en eenige slingersteentjes ging hij den geharnasten reus te gemoet. Deze kwam tierend en vloekend op hem af, maar de eerste steen door *David* met geoefende hand naar hem geslingerd, drong door diens hoofd, zoodat hij bewusteloos ter aarde viel. Daarop schoot hij op hem toe en hieuw hem met diens eigen zwaard het hoofd af. De *Philistijnen* gingen, geheel ontmoedigd door den smadelijken dood van hun held, op de vlucht, maar zij werden door het Israëlietische leger achtervolgd en verslagen. De Israëlietische strijders waren vol bewondering voor den jeugdigen *David*, dien men tot nu toe nauwelijks gekend had,

maar vóór allen de dappere *Jonathan*, die zich door de hechtste banden van liefde en trouw tot hem aange trokken gevoelde. De beide helden »beminden elkaar van dit oogenblik als zich zelf.”

HOOFDSTUK LIX.

Sauls aanslagen op Davids leven.

De genegenheid, die *Saul* voor den dapperen en onverschrokken *David* koesterde, veranderde echter weldra in bitteren haat. Toen deze laatste aan het hoofd des legers zegevierend terugkeerde uit den strijd tegen de *Philistijnen*, die na *Goljaths* dood op hun eigen grondgebied overwonnen waren, bereidde hem het dankbare volk eene waardige en schoone ontvangst. Vrouwenkoren gingen onder begeleiding van muziek den gevierden held tegemoet, ter wiens eere zij zongen: »*Saul* heeft zijne duizenden en *David* zijne tienduizenden geslagen.” Deze huldeblijken mishagden echter *Saul* in de hoogste mate, daar hij niet dulden kon, dat men *David* meer lof toezwaaide dan hem zelve. Van dit oogenblik af vervulden wangunst en nijd 's konings hart en peinsde hij naar middelen, om *David* in het verderf te storten. Reeds den volgenden dag wierp hij in zijne woede tweemaal zijne lans naar *David*, terwijl deze voor hem de harp bespeelde. Door eene zijdelingsche beweging ontkwam hij het levensgevaar. *Saul* beraamde thans een ander plan. Hij beloofde hem zijne dochter *Merab* tot vrouw, zoo hij gelukkig uit den strijd tegen de *Philistijnen* terugkeerde. Wellicht, zoo hoopte de wangunstige vorst, zou de jonge held door de hand der vijanden vallen. Toen dit helsche plan niet gelukte, verzekerde hij hem de hand zijner jongere dochter *Michal*, voor wie *David* liefde had opgevat, zoo hij 100 *Philistijnen* aan het zwaard overleverde. Wederom zag de koning zich in zijne hoop bedrogen, daar *David* gelukkig uit den strijd terugkeerde, nadat hij tweemaal zooveel vijanden overwonnen had.

Davids voorspoed en toenemende roem wekten 's konings wangunst nog meer op. Hij maakte van zijn plan, om hem te doden, volstrekt geen geheim meer, maar deelde het zijne naaste omgeving onbewimpeld mede. *Jonathan*, bezorgd voor het leven van zijn dierbaren vriend, wist zijn vader tot zachtere gevoelens te stemmen en hem te bewegen,

David weder aan het hof te ontbieden. Dit was echter slechts van korten duur. Zoodra *Saul* de gelegenheid gunstig zag, trachtte hij hem andermaal met eene lans te dooden. De aanslag mislukte, waarop *David* uit het koninklijk paleis naar zijn huis vluchtte. Ook daar was hij zijn leven niet meer zeker, daar *Saul* het huis door wachters liet omsingelen met het bevel, hem den volgenden ochtend te dooden. Door eene list zijner kloeke vrouw *Michal* vluchtte *David* echter nog denzelfden nacht en ontsnapte gelukkig aan het oog der wachters. Na zijne vlucht legde *Michal* een beeld in zijn bed, zoodat zich de wachters, toen zij eindelijk het huis binnengedrongen waren, deerlijk bedrogen en in hunne verwachting misleid zagen. *David* begaf zich intusschen naar de profetenschool te *Rama*, maar ook daar verschenen *Sauls* boden, om hem gevangen te nemen. De aanblik der heilige oefeningen bracht hen echter in zulk eene verheven stemming, dat zij het doel hunner komst geheel uit het oog verloren. Toen *Saul* tot driemaal toe gezanten naar *Rama* gezonden had, maar dezen niet terugkeerden, ging hij er zelf heen. Reeds in de nabijheid der profetenschool maakte zich een geheel andere geest van hem meester. Hij begaf zich onder de leerlingen, die hun leven geheel aan den dienst van God gewijd hadden en geraakte met hen in eene hoogere, profetische stemming.

David wendde zich eindelijk tot zijn boezemvriend *Jonathan*, door bij wien hij zich beklagde over de wreede en onbillijke vervolgingen zijns vaders. Deze verzekerde hem, zich nog door ééne proef van de gezindheid zijns vaders jegens hem te overtuigen. *Saul* had de gewoonte, op het nieuwemaansfeest zijne hovelingen bij zich ter maaltijd te noodigen. Bij de eerstkomende gelegenheid verscheen *David* met opzet de beide nieuwemaansdagen niet aan den disch. Op 's konings vraag, waarom *David's* plaats onbezet bleef, antwoordde *Jonathan*, dat deze hem verlof gevraagd had, om een familiefeest te *Beth-Léchem* bij te wonen. Vol woede verweet hij daarop zijn zoon de vriendschap met *David* en greep zelfs naar de lans, om hem te dooden, toen deze voor zijn onschuldigen vriend het woord opvatte. Thans begreep *Jonathan*, welk gevaar *David* boven het hoofd zweefde. Hij zocht hem volgens afspraak terstond op en raadde hem aan, het land te verlaten. Na wederzijdsche beloften van onverbreekbare trouw namen de beide vrienden hartelijk van elkaar afscheid.

HOOFDSTUK LX.

Davids vlucht.

David wilde eene schuilplaats zoeken in het Philistijnsche land bij *Achis*, koning van *Gath*. Onderweg bezocht hij de Benjaminitische stad *Nob*, waar sinds eenigen tijd de tabernakel geplaatst was en de hooge priester *Achimélech*, een achterkleinzoon van *Eli*, woonde. Onder voorwendsel dat hij, door zijn vorst onverwacht met een gewichtige zending belast, niet in de gelegenheid geweest was, om zich van teerkost en eenig wapentuig te voorzien, verzocht hij *Achimélech*, hem zulks te verschaffen. Deze gaf hem van de heilige toonbrooden en het zwaard van *Goljath*, dat in het heiligdom bewaard werd, waarna hij zijn tocht voortzette naar het land der *Philistijnen*. De ongelukkige balling geraakte echter ook daar spoedig in levensgevaar. Daar *Achis'* hovelingen hem herkenden als den overwinnaar van *Goljath*, wezen zij hun vorst op de gunstige gelegenheid, om zich van dien gevaarlijken vijand meester te maken. Toen *David* merkte, welk gevaar hem dreigde, redde hij zich door de volgende list. Hij stelde zich waanzinnig aan en maakte zulk een misbaar, dat *Achis* hem uit zijn gebied verdreef. Hij keerde naar zijne stamgenooten terug, bij wie hij eene schuilplaats vond in de spelonk *Adullam*. Daar bezocht hem zijne familie, wier leven — naar het schijnt — ook door *Saul* bedreigd werd. Door zijne voorspraak vonden zijne ouders een toevluchtsoord in *Moab*, het land zijner stammoeder *Ruth*. Ook hij zelf hield zich daar eenigen tijd op, maar keerde op bevel van den profeet *Gad* naar *Juda* terug, waar hij het woud *Chéreth* tot zijne schuilplaats uitkoos. Intusschen had zich eene schaar van 400 dappere en krijgshaftige mannen bij hem aangesloten, die hem als trouwe wachters op zijne zwerftochten ter zijde stonden.

Wantrouwen en achterdocht folterden intusschen op schrikkelijke wijze *Sauls* gemoed. Zelfs zijne naaste omgeving beschuldigde hij van verraad en geheime samenzwering tegen zijn persoon. Hij ontnam *David* zijne geliefde echtgenoot *Michal*, die hij een zekeren *Paltiel* tot vrouw schonk. Onmenschelijk wreed gedroeg hij zich jegens de onschuldige priesters van *Nob*, toen hij van een zijner hovelingen, *Doëg* den *Edomiet*, vernam, dat *Achimélech David* op diens vlucht van spijs en wapentuig voorzien had. Deze werd met 85 priesters te *Gib'a* tot *Saul* ontboden en wegens hoogverraad ter dood veroordeeld. *Achimélechs* verdediging, dat hem hoegenaamd niets bekend geweest was van 's konings

verhouding tot zijn schoonzoon, baatte niets. Daar niemand van 's konings dienaren het waagde, de hand aan deze onschuldige priesterschaar te slaan, voltrok de verraderlijke en bloeddorstige *Doëg* zelf, op 's konings bevel, het wreede vonnis. *) *Nobs* priesters benevens al zijne inwoners vielen als slachtoffers van *Sauls* razende en ontembare woede. *Ebjathar*, een van *Achimélechs* zonen, die gelukkig aan den moord ontsnapte, begaf zich tot *David*, door wien hij in vriendschap opgenomen werd. Na de verwoesting van *Nob* werd *Gib'on* de plaats van den nationalen offerdienst.

HOOFDSTUK LXI.

Dauids zwerftochten door Juda.

Nog altijd zwierf *David* met zijne dappere bende, die intusschen reeds tot 600 man aangegroeid was, door het stamgebied van *Juda*, totdat hij eene schuilplaats vond in de vesting *Ke'ila*. Hare bewoners namen hem met liefde op wegens de hulp, die hij hun tegen de *Philistijnen* verleend had. Toen *Saul* dit gewaar werd, trok hij aan het hoofd van een groot leger naar *Ke'ila*, om zich van zijn vijand meester te maken. Maar *David*, daarvan onderricht, verliet deze schuilplaats, om zijne zwerftochten door de woestijnen van *Juda* weder te hervatten. Te midden zijner voortdurende ongelukken schonk hem de komst van zijn boezemvriend *Jonathun*, die hem in de woestijn *Zif* (in het oosten van *Juda*) bezocht, troost en opbeuring. Ofschoon *Dauids* aanstaand koningschap voor *Jonathan* volstrekt geen geheim meer was, droeg hij hem nog dezelfde gezindheid toe als voorheen, waarvan hij door de hernieuwing van het verbond van trouw en vriendschap het duidelijkst bewijs gaf. Na zijn vertrek verscheen *Saul*, door de *Zifieten* van *Dauids* verblijfplaats onderricht, met geheel andere bedoelingen in de omstreken dier woestijn. Hij bezette met zijne manschappen hare uitgangen zoodat *David* in groot gevaar verkeerde. Op het bericht, dat de *Philistijnen* een inyal in zijn rijk gedaan hadden, moest hij echter onverrichter zake aftrekken. Evenwel gaf hij

*) Door dezen gruwelijken moord trad voor een groot gedeelte de voorspelling, door God reeds vroeger (zie bl. 81) over *Eli's* geslacht uitgesproken, in vervulling.

de hoop, om zijn schoonzoon uit den weg te ruimen, niet op. Nadat hij uit den strijd tegen de *Philistijnen* teruggekeerd was, hervatte hij weder den tocht tegen *David*, die intusschen dieper de woestijn ingetrokken was en zich te *En-Géddi*, in de nabijheid der *Doodde Zee*, ophield. Bij deze gelegenheid gaf *Israëls* aanstaande koning een treffend bewijs van zijn edel en grootsch karakter.

Saul ging geheel alleen in eene spelonk, zonder te weten, dat *David* zich met de zijnen in het achterste gedeelte dierzelfde spelonk bevond. Hoe gemakkelijk had *David* thans den verwoester zijns levens kunnen dooden! Zijne manschappen spoorden er hem ook werkelijk toe aan. maar deze wilde zijne hand niet uitsteken naar den gezalfde Gods, zich niet bezoedelen door koningsmoord. Liever wenschte hij, in stille onderwerping den tijd af te wachten, waarop de goddelijke belofte zou verwezenlijkt worden. Evenwel sneed hij ongemerkt eene slip van *Sauls* kleed af, die hij hem bij het verlaten der spelonk toonde onder de woorden: „Vader, zie nu toch, dat er geene zonde of onrecht bij mij is. Waarom loert gij dan op mijn leven? Gij waart in mijne macht, maar ik wilde mijne hand niet naar u uitstrekken.” *Saul*, door dit bewijs van grootmoedigheid diep getroffen, beleet zijne misdaad en uitte den wensch, dat *David* het onrecht des vaders niet op diens kinderen zou verhalen. Hij keerde naar *Gib'a* terug, terwijl *David* in de omstreken der *Doodde Zee* bleef rondzwerven. ¹⁾

Met recht mocht de onschuldige balling op de hulp en den steun van zijne eigen stamgenooten althans aanspraak maken. Het trof hem daarom zeer diep, toen de rijke veefokker *Nabal*, in wiens nabijheid hij zich ophield en wien hij reeds bij herhaling diensten had bewezen, zijn verzoek, hem van levensmiddelen te voorzien, barsch en beleedigend van de hand wees. Met het voornemen, den ondankbaren vrek voor dit smadelijk antwoord gevoelig te straffen, trok hij met zijne manschappen tegen hem op. *Nabals* verstandige en edele vrouw, *Abigail*, had intusschen het schandelijk gedrag van haar man vernomen. Buiten zijn weten nam zij onverwijld een grooten voorraad levensmiddelen mede, waarmede zij *David* te gemoet toog. Zij bad hem, hare geschenken aan te nemen en de misdaad van haren man te vergeven. Hare edele en fiere houding maakte op *David* een diepen indruk, zoodat hij van zijn voornemen afzag. Bij hare terugkomst deelde zij

¹⁾ Omstreeks dien tijd overleed de profeet *Samuel*. Hij werd te *Rama*, den hoofdzetel van zijn vruchtbaar en godgevallig leven, begraven.

Nabal het ~~ge~~orgevallene mede, waarover deze zoozeer ontstelde, ~~dat~~ hij na eenige dagen aan den schrik overleed. *David* trad lang daarna met *Abigail* in het huwelijk.

In *Sauls* gemoed ontwaakte wederom de oude haat tegen *David*, wiens verblijf hem andermaal door de *Zifeten* verraden was. Met 3000 man toog hij door de woestijn *Zif* en bezette den heuvel *Chachila*, in welks nabijheid *David* zich ophield. Deze laatste sloop des nachts met zijn neef *Abisai* ¹⁾ heimelijk in *Sauls* kamp, waar allen in diepen slaap gedompeld lagen. *Abisai* wilde den koning dooden, maar *David* verbood het ten strengste. Hij beval hem echter, *Sauls* drinkschaal en spies weg te nemen, waarop beiden weder even stil het kamp verlieten. Niet ver van het vijandelijk leger besteeg *David* een berg, vanwaar hij *Abner*, *Sauls* veldheer, wakker riep. Hij verweet hem zijn strafwaardig plichtverzuim, terwijl hij hem 's konings lans en drinkschaal toonde. *Saul* herkende bij zijn ontwaken onmiddellijk *David's* stem. Op de vraag: »Zijt gij het mijn zoon *David*,» verzekerde hem deze wederom zijne onschuld en smeekte hem, zijne vervolgingen te staken. Diep bewogen bekende de koning zijne snoodheid, die hem er toe had gedreven, den man te vervolgen, wiens edel karakter hem thans reeds ten tweede male zoo duidelijk gebleken was.

HOOFDSTUK LXII.

David bij de Philistijnen.

Daar *David* zich op den duur niet veilig achtte op *Sauls* grondgebied, begaf hij zich nogmaals naar den Philistijnschen koning *Achis*. Deze dacht waarschijnlijk, thans in hem een trouwen en dapperen bondgenoot te vinden in den strijd tegen *Israël* tot welken zich de *Philistijnen* weder uitrustten. Hij nam hem daarom gastvrij op en wees hem de stad *Tsiklag* tot verblijfplaats aan. *David* versterkte hem op sluwe wijze in deze meening. Hij hield namelijk strooptochten in het gebied der *Amalekieten* en andere zuidelijke volksstammen, maar liet het telkens voorkomen, alsof deze ook tegen het zuidelijk deel van *Juda* gericht waren. Na verloop van eenigen tijd lijfde *Achis* hem dan ook met de zijnen bij zijne legerafdeeling in, om mede tegen *Israël* ten

¹⁾ Hij was een zoon van *David's* zuster *Tseruja*, die buitendien nog twee zonen: *Joab* en *Asaël* had.

strijde te trekken. Hoe hard het *David* ook viel, tegen zijne eigen broeders de wapenen op te vatten, toch bleef hem geen andere uitweg open, indien hij althans zijn leven niet in gevaar wilde brengen. Buiten verwachting werd hij echter spoedig uit dien neteligen toestand gered, want zoodra de Philistijnsche vorsten onder de laatst aangekomen strijders ook *David* opmerkten, berispten zij *Achis* over zijne kortzichtigheid, om hun vijand, *Goljaths* overwinnaar, als bondgenoot mede te voeren. Zij drongen er sterk op aan, hem weder terstond heen te zenden. *Achis* maakte zijn gunsteling met den wil der Philistijnsche vorsten bekend, waarop *David* schijnbaar teleurgesteld, maar innerlijk verheugd over deze uitkomst, onmiddellijk naar *Tsiklag* terugkeerde.

Bij zijne aankomst vond hij de stad verbrand en verlaten van al hare bewoners, waaronder zich ook zijne beide vrouwen: *Achino'um* en *Abigail*, benevens die zijner manschappen en hunne kinderen bevonden. Met toestemming van den priester *Ebjathar* maakte hij zich terstond op weg, om de rooverbende op het spoor te komen. Twee honderd manschappen moesten van vermoeienis den tocht staken. Van een Egyptischen slaaf, dien men afgemat en uitgeput door honger op den weg vond liggen, vernam men, dat het misdrijf door eene Amalekietische horde gepl. egd was. Op *David's* verlangen wees hij ook de plaats aan, waar deze zich bevond. Zij werd, terwijl zij zich aan den buit te goed deed, overvallen en, op een klein aantal na, geheel gedood. Ieder kwam weder in het bezit van het zijne, terwijl ook den zoo achtergeblevenen, op *David's* bevel, hun eigendom teruggegeven werd.

HOOFDSTUK LXIII.

Sauls dood.

De *Philistijnen* hadden zich, zooals wij in het vorige hoofdstuk zagen, tegen de *Israëlieten* ten strijde uitgerust. De beide legers ontmoetten elkaar in de nabijheid van den berg *Gilboa*. Op het gezicht van het vijandelijk leger werd *Saul* moedeloos en versaagd. De fierheid en onverschrokkenheid van weleer hadden hem thans geheel begeven. In zijne koortsachtige gejaagdheid nam hij zijne toevlucht tot wichelarij, daar de Godspraak de toekomst niet meer voor hem ontsluierte. Hij, die vroeger de toovenaars en wicelaars uit zijn land uitgeroeid had, wendde zich thans zelf tot eene waarzegster te *En-Dor*, om van haar den afloop

van den strijd te vernemen. Onder eene angstwekkende verschijning deelde zij hem mede, dat zijn leger den volgenden dag de nederlaag lijden en hij met zijne zonen in den strijd sneuvelen zou. Geheel ontmoedigd en ter neer geslagen keerde hij nog denzelfden nacht naar zijn leger terug. Den volgenden dag vond de veldslag plaats op *Gilboa*, die ten nadeele der *Israëlieten* afliep. Onder de vele gesneuvelden bevond zich ook de dappere *Jonathan* met zijne broeders *Abinadab* en *Malkisua*. Toen *Saul* zelf zich van alle kanten door vijandelijke boogschutters omringd zag, ontwaakte nog eenmaal zijn vorige heldenmoed. Hij gebod zijn lansdrager, hem te dooden, en toen deze voor dezen stap terugdeinsde, stortte hij zich zelf in zijn zwaard, om niet levend in de handen der vijanden te vallen. Heldhaftig maar treurig eindigde dus het leven van *Israëls* eersten koning. Zijne eerste regeeringsdaden hadden hem doen kennen als een man van moed en geestkracht. Dit bleef hij, zoolang het woord Gods hem heilig was en hij zich door Zijn gezant, *Samuel*, liet leiden. Zoodra hij zich echter daarboven te verheven achtte, werd hij, door nijd en ijverzucht ondermijnd, de speelbal van woedende hartstochten, die hem eindelijk ten val brachten.

Na afloop van den strijd sneden de *Philistijnen* *Sauls* hoofd af, dat zij met zijne wapenrusting als zegeteekenen door hun land zonden, terwijl zij de lijken van hem en van zijne zonen op de muren van *Beth-San* staken. Eenige moedige bewoners uit *Jabes* trokken 's nachts heimelijk over de *Jordaan*, namen de lijken van den muur af en begroeven deze uit dankbaarheid voor *Sauls* vroegere hulp (zie bl. 91) in hunne stad. Door het geheele land heerschte diepe verslagenheid; velen trokken uit vrees voor de steeds voortdringende *Philistijnen* naar gene zijde der *Jordaan*.

De dood van *Saul* en zijne zonen werd *David* te *Tsiklag* door een Amalekietischen vluchteling bericht. De boodschapper vertelde, dat hij den koning op diens eigen verzoek had gedood, toen het oorlogsgevaar hem van alle kanten omringde. Hij bracht ook diens kroon en sieraden mede, om deze *David* te overhandigen. In plaats van eene belooning te ontvangen, zooals hij ongetwijfeld verwachtte, werd hij op *David's* bevel met den dood gestraft. *David* en zijne manschappen verscheurden hun gewaad en vastten tot den avond. In een treffend klaaglied betreurde hij den dood van *Israëls* helden, die op *Gilboa's* top gevallen waren en vooral dien van *Jonathan*, zijn vriend en broeder, die hem zoo lief en dierbaar geweest was."

HOOFDSTUK LXIV.

David en Is-Boseth.

Na *Sauls* dood huldigden de oudsten van *Juda* *David* te *Chebron* tot hun stamvorst, terwijl de overige stammen door bemiddeling van *Abner*, *Is-Boseth*, een van *Sauls* zonen, de regeering opdroegen. Uit vrees voor de *Philistijnen*, wien na de laatste overwinning een groot deel des lands in handen was gevallen, vestigde hij zich in de transjordaansche stad *Machanaïm*. *David* zocht met hem volsirekt gaen strijd, maar werd daartoe eindelijk gedwongen, toen *Abner* ook den stam *Juda* voor zijn vorst wilde winnen. Zijne troepen, aangevoerd door de dappere broeders: *Joab*, *Abisai* en *Asaël*, ontmoetten *Abner* te *Gib'on*. Een vijver scheidde de beide legers. Op *Abners* voorstel zouden van beide kanten 12 jongelingen in tweegevechten hunne krachten meten. Deze gevechten, met zulk eene verbittering gevoerd, dat de geheele jongelingschap sneuvelde, waren het voorspel van een langdurigen burgeroorlog. Reeds bij het eerste treffen leed *Abner* na een heeten strijd de nederlaag. Hij zette het op een loopen, maar *Asaël*, „snel te voet als een hert in het veld,” achtervolgde hem, zonder zich te bekommeren om *Abners* ernstige vermaning, zijn eigen leven niet roekeloos in gevaar te brengen. Eindelijk viel hij door *Abners* hand, terwijl zijne beide broeders den vijand nog najoegen. Eerst tegen den avond liet *Joab* op *Abners* aandringen het sein tot den terugtocht blazen. Van *David's* troepen waren, behalve *Asaël*, 19 en van *Abner* 360 man gesneuvelde.

Is-Boseth's macht, die gedurende den burgeroorlog gaandeweg minder werd, was geheel ten einde, toen *Abner* wegens eene belediging, hem door zijn vorst aangedaan, tot *David's* partij overliep, met het voornemen, de regeering op dezen over te brengen. Hij wilde onmiddellijk onderhandelingen met *David* aanknoopen, maar deze eischte vóór alles, dat hem zijne vrouw *Michal* teruggegeven werd. *Is-Boseth* moest, thans geheel machteloos, aan dit bevel voldoen. Daarop bewoog *Abner* *Israëls* stammen, *David*, wien de troon reeds lang door God toegezegd was, als koning te erkennen. Te *Chebron* teruggekeerd, werd hij door *David* zeer voorkomend ontvangen, die hem thans toestond, alles voor zijne inhuldiging voor te bereiden. Kort na zijn vertrek keerde *Joab* van een strooptocht terug en vernam met verbazing, wat er tijdens zijne afwezigheid had plaats gegrepen. Hij begaf zich tot zijn vorst, wien hij zijne onnoozelheid verweet, om *Abner* zijn gunst en vertrouwen te

schenken, daar immers diens vriendschap slechts een voorwendsel was, om 's konings handelingen te bespieden. Hiermede nog niet tevreden, liet hij hem, buiten *David's* weten, onmiddellijk terugroepen en doodde hem in de poort van *Chebron* op verraderlijke wijze. Toen *David* dien moord vernam, was hij diep getroffen en tot tranen toe bewogen. In zijn rechtmatigen toorn verwenschte hij de nakomelingschap van den bloeddorstigen en wraakzuchtigen *Joab*, terwijl hij zijne manschappen gebod, rouw te bedrijven ter eere van den edelen *Abner*. Hij volgde zelf weeklagend diens lijk, dat te *Chebron* begraven werd. Het volk werd daardoor overtuigd, dat zijn vorst aan *Abners* dood geheel onschuldig was en hij zich den weg tot *Israël's* troon niet wilde banen door het vergieten van onschuldig menschenbloed.

Ditzelfde toonde hij ook bij den moord op *Is-Boseth*, die kort daarna door twee zijner Benjaminitische onderbevelhebbers, de broeders *Rechab* en *Bu'ana* gedood werd. Toen deze eens zijn middagslaap deed, drongen zij, als korenhandelaars vermomd, zijn paleis binnen en maakten door sluipmoord een einde aan zijn leven. In de hoop op eer en belooning brachten zij *David* het hoofd van den vermoorden vorst. De snoodaards zagen zich echter in hunne verwachting geheel teleurgesteld, toen zij vernamen, dat hunne misdaad met den dood zou gestraft worden. Hunne lijken werden tot afschrikkend voorbeeld met afgesneden handen en voeten bij een vijver te *Chebron* opgehangen, terwijl het hoofd van *Is-Boseth* naast *Abners* stoffelijk overschot begraven werd. Een zoon van *Jonathan*, *Mephiboseth*, door een val reeds op jeugdigen leeftijd kreupel geworden, werd later door *David* met liefde opgenomen en weder in het bezit van de goederen, die aan *Saul* toebehoord hadden, hersteld.

Eindelijk was dan het tijdstip genaderd, waarop *David* het bestuur over geheel *Israël* zou aangeboden worden. Nadat hij reeds zeven en een half jaar over den stam *Juda* geregeerd had, verzamelden zich afgevaardigden uit alle stammen te *Chebron*, waar men hem op plechtige wijze tot koning van het geheele volk *Israël* zalfde.

HOOFDSTUK LXV.

David's Krijgsverrichtingen.

Leerden wij *David* reeds kennen als een man van groote talenten en voortreffelijke hoedanigheden, als iemand, die

aan zielenadel moed en onverschrokkenheid paarde, nog duidelijker vertoonden zich deze, nadat bij koning van geheel *Israël* geworden was. Door schitterende overwinningen breidde hij de grenzen van zijn rijk aanmerkelijk uit en maakte ook de grondslagen daarvan door vele veranderingen en verbeteringen op staatkundig en godsdienstig gebied hecht en sterk. Met zijne troonsbeklimming opent zich dan ook voor zijn volk een tijdperk van roem en grootheid, van welvaart en bloei. De zaden eener hoogere ontwikkeling en beschaving, door *Samuel* gestrooid, kwamen onder hem tot ontwikkeling en rijpheid; vooral de *Hebreeuwsche dichtkunst* bereikte in en door hem haar toppunt. Het leven van *David*, den onsterfelijken psalmdichter, wordt door *Israëls* geschiedschrijvers en profeten tot voorbeeld gesteld van ware deugd en godsvrucht.

Reeds terstond na zijne troonsbeklimming toonde hij, aan welke krachtige hand de teugels van het staatsbestuur toevertrouwd waren, door de verovering van *Jeruzalems* bovenstad of den burcht *Tsion*, die, gelegen op den berg van denzelfden naam, nog altijd in de macht der *Jebusieten*, een Emorietischen stam, was. Bij deze gelegenheid verrichtte *Joab* eene heldendaad, waardoor hij tot opperbevelhebber van *David's* leger benoemd werd. *David* verhieft dezen burcht onder den naam van *Ir-David* tot zijne residentie en *Jeruzalem* tot zijne hoofdstad. *David's* verheffing tot koning van geheel *Israël* griede vooral de *Philistijnen*, die reeds verscheiden malen door hem zoo gevoelig geslagen waren. Zij snelden weder te wapen en drongen kort na zijne inhuuldiging tot in de nabijheid der nieuwe hoofdstad door, maar werden tot tweemaal toe door *David* teruggeslagen, die hen later door de verovering hunner hoofdstad *Gath* geheel vernederde. Even gelukkig streed hij vervolgens tegen de *Moabieten*, *Tsobaïsche Syriërs*, wier koning *Hudad'ezzer* zich van het stroomgebied van den *Euphrat* wilde meester maken, ¹⁾ tegen de *Damascener Syriërs*, *Edomieten* en *Ammonieten*. De oorlog tegen het laatstgenoemde volk had de volgende oorzaak.

Toen de Ammonietische koning *Nachas* gestorven was, zond *David* uit dankbaarheid voor de vriendschap, die deze hem wel eens betoond had, afgevaardigden tot diens zoon *Chanun*, om hem zijne deelneming te betuigen en hem in zijn verlies te troosten. Maar de voornamen des lands beschouwden

¹⁾ *To'i*, koning van *Chamath* (noordelijk van *Kenaän*), overlaadde *David* met geschenken wegens de overwinning op *Hudad'ezzer*, met wien hij steeds in oorlog geweest was.

dit slechts als een voorwendfel, om hun land te verspieden. Ook *Chanun* geloofde dit en liet den gezanten tot spot den halven baard afscheren en de kleeren tot op de helft afsnijden. *David* liet hen op het bericht dier smadelijke behandeling weten, dat zij voorloopig niet zouden terugkeeren, maar te *Jericho* blijven, totdat hun baard weder aangegroeid was. Daar de *Ammonieten* wel begrepen, dat deze daad door *David* niet ongewroken zou blijven, bereidden zij zich terstond op de verdediging hunner hoofdstad *Rabba* voor, terwijl zij onder de *Syrische* stammen troepen huurden, die met het Israëlietische leger in het open veld moesten strijden. Inderdaad verscheen *Joab* na eenigen tijd in hun land. Toen deze bij zijne aankomst bemerkte, dat hij met twee vijanden te doen had, verdeelde hij zijn troepen in tweeën, waarvan hij de eene helft onder zijn bevel hield en over de andere zijn broeder *Abisai* aanstelde. Beiden streden met gelukkig gevolg. Nadat de *Syriers* zich van de nederlaag hersteld hadden, vatten zij onder *Hadaad'izer* nogmaals de wapenen tegen *David* op, maar leden ten tweeden male zulk een gevoelig verlies, dat zij van het bondgenootschap met de *Ammonieten* voor goed afzagen. Ook deze laatsten werden na verloop van eenigen tijd door *Joab* overwonnen, die zich toen ook van het grootste gedeelte hunner hoofdstad meester maakte, terwijl hij de eer harer geheele verovering aan zijn vorst overliet.

HOOFDSTUK LXVI.

· Davids binnen- en buitenlandsch beheer.

Door deze naar alle zijden gelukkig gevoerde oorlogen steeg *David* in achting en aanzien niet alleen bij zijn eigen onderdanen, maar ook bij andere volkeren. Buitenlandsche vorsten knoopten vriendschap met hem aan; onder anderen *Chiram*, de koning van *Phoenicie*, die hem reeds vroeger de noodige bouwstoffen benevens bekwame werklieden gezonden had, om in zijne hoofdstad een prachtig paleis voor hem te bouwen. Het Israëlietische rijk bereikte onder *Davids* bestuur zijne grootste uitgebreidheid; zijn grenzen strekten zich uit van den *Euphrat* in het noorden tot de Arabische woestijn in het zuiden. Om dit groote rijk in bedwang te houden, zorgde hij in de eerste plaats voor een flink geoefend leger, dat in 12 regimenten verdeeld was en waarvan in vredetijd om de maand telkens één

onder de wapenen moest zijn. Ieder regiment bestond uit 24.000 man. 's Konings afzonderlijke keurbende vormde zijne heldenschaar, ¹⁾ die hem op zijn vroegere zwerftochten vergezeld en waarvan zich velen door wonderen van moed en dapperheid onderscheiden hadden. Ook de *Keréthi Upléthi* ²⁾ vormde waarschijnlijk eene afzonderlijke koninklijke garde en stond onder bevel van *Benajahu*.

In het staatsbestuur werd *David* door verschillende bekwame mannen bijgestaan, waarvan de meest bekenden zijn: *Seraja*, *Chusai*, *Achitophel*, wiens woord bij den koning als een woord Gods gold, de profeten *Nathan* en *Gad* en eindelijk zijn eigen zonen. De verschillende takken van nijverheid, die zich toen hoofdzakelijk tot landbouw en veeteelt bepaalden, stonden onder afzonderlijk opzicht. Het beheer der wingewesten was aan stadhouders opgedragen.

David wilde *Jeruzalem*, de nieuwe hoofdstad van zijn goed georganiseerd rijk, tevens tot het middelpunt van het godsdienstleven verheffen. Hij liet daartoe reeds kort na zijne troonsbeklimming de heilige arke uit het huis van *Abinadab* (zie bl. 84) daarheen overbrengen. ³⁾ Ook koesterde hij den wensch, in plaats van den tabernakel een schoonen tempel te *Jeruzalem* te stichten, waarbinnen God door offerdienst, heilige gezangen, harp- en fluitspel verheerlijkt zou worden. De profeet *Nathan* gaf hem op Gods bevel te kennen, dat deze taak niet voor hem, die telkens het oorlogsveld moest betreden, weggelegd was, maar voor zijn zoon, in wiens dagen *Israël* een ongestoorden vrede zou genieten. Evenwel regelde hij den tempeldienst voor de priesters en Levieten en voerde ook te *Jeruzalem* een dienst in, die door muziek opgeluisterd werd, waarvoor hij zelf het grootste deel der gewijde gezangen (psalmen) vervaardigde. Naast hem onderscheidden zich als psalmdichters: *Asaph*, *Héman*, *Jeduthun* en *Koruchs* nakomelingen. De offerdienst bleef te *Gib'on* onder leiding van den hoogepriester *Tsadok*.

¹⁾ הַגִּבּוֹרִים, *de helden*.

²⁾ כִּרְתִּי וּפְלִתִי, (woorden van onzekere beteekenis.)

³⁾ Eene jubelende volksmenigte met den koning aan het hoofd begeleidde haar. Wegens een droevig ongeval werd zij nog voorloopig in het huis van een Leviet *Obed-Edom* geplaatst, waar zij drie maanden bleef, totdat *David* haar eindelijk met veel plechtigheid naar de bestemde plaats liet vervoeren. Bij deze gelegenheid gaf hij ook zelf door spel en dans uiting aan zijne godsdienstige vreugde.

HOOFDSTUK LXVII.

Nathan voor David.

David, wiens deugdzaam leven tot toonbeeld strekt voor alle latere geslachten, kon zich toch niet geheel boven de zwakheden van den stoffelijken mensch verheffen. Ook hij heeft zich in een onbewaakt oogenblik aan een vergrijp schuldig gemaakt, waarvoor hij zwaar moest boeten. Tijdens het beleg van *Rabba*, de hoofdstad der *Ammonieten*, zag *David* eene vrouw, voor wie hij liefde opvatte. Hij vernam, dat het *Bath-Séba* was, de gemalin van *Uria* den *Chitiet*, die onder leiding van *Joab* deel nam aan het beleg van genoemde vesting. Op 's konings bevel zond *Joab* hem naar *Jeruzalem*, om zijn vorst met den toestand van het leger bekend te maken. Bij zijn terugkeer gaf *David* hem een brief mede voor zijn veldheer, waarin hij hem gelastte, *Uria* in de voorste rijen der belegeraars te plaatsen, waar hij bij een uitval der vijanden des te eerder den dood zou vinden. *Joab* voldeed aan dit bevel en 's konings wensch kwam uit. *Uria* sneuvelde, waarna *David* met diens weduwe in het huwelijk trad. Onverholen bracht de profeet *Nathan* den vorst deze zonde onder het oog. Om hem het gewicht daarvan te doen begripen, bediende hij zich van het volgende verhaal. »In eene stad leefden twee menschen, waarvan de eene een rijken veestapel bezat en de andere niets anders dan één jong schaapje, dat met zijne kinderen opgroeide en door hem met teedere liefde behandeld werd. Het at van zijn brood, dronk uit zijn beker, sliep aan zijn boezem, in één woord, het was hem als een eigen dochter. Nu kwam er op zekeren dag een gast bij den rijken man, die, te gierig, om van zijn groot vermogen een stuk vee af te zonderen, het lammetje van den arme roofde en daarvan voor zijn gast een maaltijd bereidde.» »Bij God!» riep *David* vertoornd uit, »die dit gedaan heeft, is den dood schuldig en moet het geroofde viermaal vergoeden.» »Welnu,” antwoordde *Nathan*, »gij zelf hebt u aan een dergelijk misdrijf schuldig gemaakt. Gij deedt *Uria* door het zwaard vallen, om diens eenige vrouw te kunnen huwen; het zwaard zal ook niet wijken uit uw huis.”

De vrome vorst was niet vertoornd op den boetprediker, maar riep in ootmoed uit: »ik heb tegen den Eeuwige gezondigd.” Kalm en gelaten verdroeg hij ook zijne ongelukken, vooral het eerste, toen hem namelijk het kind, dat *Bath-Séba* hem geschonken had, door den dood ontrukkt werd. Wel werd dit verlies vergoed door de geboorte van

een tweeden zoon, *Salomo*, door *Nathan Jedidja* ¹⁾ genoemd, maar zware rampen ten gevolge van hofintriges, familiestrijd en burgertwisten stonden hem nog te wachten.

HOOFDSTUK LXVIII.

Absalom.

Volgens de zeden der oostersche vorsten was *David* met verscheiden vrouwen gehuwd. Eene dezer, *Ma'acha*, had hem twee kinderen geschonken, eenen zoon *Absalom* en eene dochter *Tamar*. Deze *Tamar* werd door *Amnon*, een anderen zoon van *David*, schandelijk behandeld, weshalve hem zijn halfbroeder *Absalom*, die zijne zuster wilde wreken, doodde. Uit vrees voor den toorn zijns vaders vluchtte hij naar zijn grootvader *Talmai*, koning van *Gesur* (in *Syrië*). Na drie jaar bracht *Joab* door de volgende list eene verzoening tot stand tusschen vader en zoon. Op zijn aanraden verscheen eene wijze vrouw uit *Teko'a*, in rouwgewaad gekleed, voor den koning en deelde hem onder geweene mededeelingen haar overleden man haar twee zonen had achtergelaten, waarvan de een den ander in toorn gedood had. Daar nu hare familie bij haar aandrang, den broedermoordenaar uit te leveren, om hem met den dood te straffen, liep zij gevaar, weldra geheel kinderloos te worden. Zij deed daarom een beroep op 's konings medelijden in de hoop, door zijne tusschenkomst in het bezit van haar eenigen zoon te blijven. *David* beloofde haar dit. Weldra begreep hij echter uit den verderen loop van het gesprek, door wien en met welke bedoeling haar deze woorden in den mond gelegd waren. Hij gaf verlof tot *Absaloms* terugkeer, maar stond hem niet toe, in zijne tegenwoordigheid te verschijnen. Reeds twee jaar leefde *Absalom* te *Jeruzalem*, zonder tot zijn vader toegelaten te worden. Hij liet *Joab* ontbieden in de hoop, dat door diens tusschenkomst eene volkomen verzoening tot stand zou komen. Toen deze echter voortdurend weigerde bij hem te komen, liet hij diens geruststelling in brand steken, waardoor *Joab* genoodzaakt was, zich tot hem te beugen. Bij de eerste samenkomst overreedde hij hem, aan zijn verlangen te voldoen, zoodat hij eindelijk door zijn vader weder in liefde opgenomen werd.

¹⁾ יְדִידְיָהּ, *geliefde van God*.

De ontaarde zoon toonde echter spoedig, zijns vaders liefde en toegenegenheid geheel onwaardig te zijn. Hij haakte naar *Israël's* troon, al ware het ook ten koste van zijn vaders leven. Om het volk te verblinden, vertoonde hij zich dikwijls in het openbaar, omgeven door een prachtige hofstoet. Door allerlei vleierijen en beloften alsook door zijn schoon en aangenaam voorkomen won hij veler harten en verwierf zich in korten tijd een grooten aanhang. Onder zijne trouwste vrienden behoorde *David's* voormalige raadsman, *Achit phel*. Nadat alle noodige voorbereidingen voor zijne inhuldiging in het geheim getroffen waren, verzocht hij van zijn vader verlof, om naar de oude residentie *Chebron* te gaan, ten einde daar door het verrichten van een offerdienst eene vroegere gelofte te vervullen. Daar aangekomen, liet hij zich tot koning uitroepen en dit, volgens afspraak, door bazuingeschal wijd en zijd bekend maken. Angst en ontzetting maakten zich van *David* en zijne vrienden bij het vernemen van dien opstand meester. Om zich en de zijnen te redden, besloot hij eindelijk de hoofdstad te verlaten. Zoo moest de heldhaftige vorst, voor wien eenmaal machtige legers gesidderd hadden, vluchten voor zijn eigen zoon, in wien elk gevoel van kinderlijke liefde en eerbied uitgedoofd was, en voor velen zijner onderdanen, die 's vorsten weldaden met trouweloosheid en verraad vergolden.

HOOFDSTUK LXIX.

Strijd tusschen David en Absalom.

Diep ter neer geslagen verliet *David* de hoofdstad. Zijne hovelingen en trouwe lijfwachten volgden hem, alsook de priesters *Tsadoek* en *Ebjathar*. Maar deze laatsten keerden op zijn verlangen met de heilige arke naar *Jeruzalem* terug, vanwaar zij hem door hunne zonen *Achima'ats* en *Jonsthun* op de hoogte der gebeurtenissen konden houden. Waar de ongelukkige vorst voorbijtrok, heerschte diepe verslagenheid. Bij het beklimmen van den Olijfberg, ontmoette hij zijn vriend *Chusai* in rouw gedompeld. Deze wilde hem op zijne vlucht vergezellen, maar hij raadde hem aan, zich liever bij *Absalom* aan te sluiten, om onder het masker van vriendschap, door zijn vernuft en scherpzinnigheid diens verderfelijke plannen te verijdelen, waaraan *Chusai* voldeed.

De beklagenswaardige vorst zette zijn tocht voort door het gebied van *Benjamin*. Schonk hem de komst van

Taiba, *Mephiboes*'s dienaar, die hem een grooten voortaad spijzen bracht, ook al eenigen troost, pijnlijk daarentegen werd hij weder te *Bachurim* getroffen door de smadelijke bejegening van *Sin'i*, een van *Sauls* verwanten. Deze overlaadde hem met beschimpingen en wierp zelfs steenen naar hem onder den uitroep: »God vergeldt u thans, wat gij *Sauls* huis gedaan hebt." Wat gevoelde toen wel de vorst, wiens grootmoedigheid jegens *Sauls* huis ons bij herhaling gebleken is? Toch verdroeg hij dit alles gelaten en duldde niet, dat *Abisai* zijne hand aan den snoodaard sloeg. Eindelijk bereikte hij, van vermoedenis uitgeput, de *Jordaan*.

Absalom had intusschen zijn koninklijken intocht in *Jeruzalem* gehouden, waar hij met zijne raadslieden overlegde, wat hem verder te doen stond. Ook *Chusai* schonk hij zijn vol vertrouwen, zonder iets te merken van de strikken, waarin deze kloeke staatsman hem zocht te vangen. Hij deelde hem *Achitophels* raad mede, die hierin bestond, dat hij met 12,000 man zou optrekken tegen *David's* kleine bende, die, vermoeid door den tocht en nog geheel onder den eersten indruk, geen weerstand zou kunnen bieden. Daar *Chusai* het gevaar inzag, dat daaruit voor *David* zou kunnen ontstaan, toonde hij hem door schijnbaar grondige bewijzen het verkeerde van dit plan aan. »Het is voor u, *Absalom*, eervoller," zeide hij, »aan de spits van een talrijk leger, bijeengebracht uit het geheele volk, den strijd te ondernemen. Buitendien zijt gij dan ook zekerder van de overwinning." Men begrijpt, dat *Chusai* zijn koninklijken vriend daardoor in de gelegenheid wilde stellen, om van de vermoedenis uit te rusten, zijne troepen te vermeerderen en zich strijdvaardig te maken. *Absalom* doorgrondde de bedoeling van *Chusai's* raad niet en gaf, door eerezucht gedreven, aan dezen de voorkeur boven dien van *Achitophel*. Deze keerde, vol spijt en woede, naar zijn huis terug, waar hij een einde aan zijn leven maakte.

Op raad van *Chusai's* geheime boodschappers, *Achima'ats* en *Jonathun*, die onderweg door een van *Absaloms* dienaren opgemerkt, maar door de list eener vrouw uit het doodsgevaar gered werden, stak *David* intusschen de *Jordaan* over. Te *Muchinim*, waar zich ook *Joab* met een talrijk gevolg bij hem aansloot, werd hij overvloedig van levensmiddelen voorzien door den Ammoniet *Sobi* en de Gildieten *Machir* en *Barzilai*. Eindelijk bereikten hem *Absaloms* troepen onder bevel van *Amasa*, een zoon van *David's* zuster, *Abigail*. Daar *David* zelf op algemeen verlangen aan den strijd geen deel zou nemen, beval hij zijn bevelhebbers: *Joab*, *Abisai* en *Ithai* uit *Gath*, zijn zoon vooral zacht te behandelen en diens leven te sparen. In

de nabijheid van het woud van *Ephraim* kwam het tot een treffen. *David's* geoefende en beproefde strijders overwonnen het in allerijl verzamelde en ongeoeffende leger van *Absalom*, dat buitendien veel te worstelen had met de plaatselijke gesteldheid. Twintig duizend man sneuvelden in den strijd of verloren het leven op de vlucht. *Absalom* zelf vluchtte op een muilezel. In een dicht begroeid eikenbosch raakte hij met zijne lange haren verward tusschen de takken, terwijl het dier onder hem doorreed. Op het bericht hiervan begaf *Joab* zich naar de aangewezen plaats, waar hij hem, niettegenstaande *David's* uitdrukkelijk verbod, drie spietsen door het hart stak. Zijne krijgsknechten maakten hem verder af en begroeven hem onder een steenhoop. 's Konings vreugde over den gelukkigen afloop van den burgeroorlog werd spoedig vergald door het doodsbericht van zijn zoon. Diepe droefheid maakte zich van hem meester en luide gestorven te zijn. Zijne strijders trokken in plaats van in triomf stil en sluiksgewijze *Muchanaim* binnen. *David* wilde zich in den beginne in het geheel niet aan hen vertoonen, maar liet zich eindelijk door *Joab* daartoe bewegen. *Joab* was echter, omdat hij, niettegenstaande 's konings verbod, *Absalom* gedood had, bij zijn vorst in ongenade gevallen en *Amasa* werd in zijne plaats tot opperbevelhebber benoemd.

HOOFDSTUK LXX.

David's terugkeer. — Volksrampen.

Daar het volk thans inzag, hoe ondankbaar het zich jegens zijn edelea vorst gedragen had, wilde het, op het bericht van *Absalom's* dood, hem weder in triomftocht naar de hoofdstad terugvoeren. Toen *David* daarvan kennis kreeg, gelastte hij, door tusschenkomst van de priesters *Isaak* en *Ebjaathar*, zijn stamgenooten, vroegtijdig te *Gilgal*, waar hij over de *Jordaan* zou trekken, aanwezig te zijn, daar hij niet gaarne zag, dat zij bij dit huldebetoon ten achter zouden blijven. Onder hen, die bij *David* hunne opwachting maakten, schaarde zich ook *Sim'i*. Met een gevolg van 1000 man ging hij den koning te gemoet, wien hij openlijk om vergiffenis smeekte voor zijn snood gedrag. De edelmoedige vorst nam hem in genade op en verzekerde hem lijfsbehoud. Niet minder werd *David* getroffen door de ondubbelsinnige blijken van vreugde, door *Mephi-*

boseth en den tachtigjarigen *Barzilai* aan den dag gelegd. De afgevaardigden van *Israëls* stammen waren bij hunne komst te *Gilgal* zeer verontwaardigd, toen zij onder 's konings gevolg reeds gezanten uit *Juda* opmerkten. Bewees dit niet, dat deze stam boven de andere bevoorrecht werd? Van de algemeene ontevredenheid, die men daarover aan den dag legde, maakte een *Benjaminiet*, *Séba*, een schandelijk misbruik. Onder den uitroep: „Wij hebben geen deel aan *David*, geen erfgoed aan *Jisai's* zoon!” hitste hij het volk tot oproer aan. Zoo dreigde weder een nieuwe burgeroorlog uit te barsten. *David* gaf bij zijne terugkomst te *Seruzalem* *Amasa* hevel, binnen drie dagen een leger op de been te brengen. Toen deze op den bepaalden tijd niet verscheen, trok *Abisai*, op 's konings bevel, met zijne troepen tegen den oproerling *Séba* ten strijde. *Joab* kon het dreigend gevaar niet rustig toezien en sloot zich uit eigen beweging bij zijn broeder aan. Te *Gib'on* ontmoette hij *Amasa*, dien hij uit wangunst op verraderlijke wijze om het leven bracht. *Amasa's* troepen trokken met die van *Joab* en *Abisai* naar de noordelijke vesting *Abel*, waar zich *Séba* verschanst hield, en belegerden haar. *Joab* was reeds bezig hare muren te rammeien, toen, op aanraden eener vrouw, *Séba* gevangen genomen en het afgehouden hoofd van den oproerling den belegeraars over den muur toegeworpen werd. Hierop liet *Joab* den achtoc blazen en keerde hij naar zijn vorst terug, die hem uit dankbaarheid weder tot opperbevelhebber benoemde.

Nog mocht *David* na zooveel ellende geene rust smaken, daar zijn land waarschijnlijk te dier tijd door zware volksrampen geteisterd werd. Deze waren volgens den gewijden geschiedschrijver goddelijke straffen voor misdaden, die ons echter niet duidelijk uiteengezet, maar op eene eenigszins raadselachtige wijze omschreven worden. In de eerste plaats woedde er een driejarige hongersnood in het rijk, tot straf voor *Sauls* moord op de onschuldige priesters van *Nob*, waarbij ook van de *Gibonieten*, wien *Josua* onder eede lijfsbehoud verzekerd had, slachtoffers gevallen waren. Eerst na den dood van zeven nakomelingen van *Saul* werd dit misdrijf verzoend. Bij deze gelegenheid vereerde *David* weder het aandenken van *Saul* en *Jonathun*, door hun gebeente uit *Jabes* naar het familiegraf van *Kis* te laten overbrengen.

Niet lang daarna gaf *David* bevel, eene volkstelling te houden, waardoor hij Gods verbolgenheid weder opwekte *).

*) Ofschoon eene volkstelling over het algemeen bij *Israël* niet mocht plaats vinden en, zoo deze geschiedde,

Deswegens kondigde de profeet *Gad* hem aan, dat eene der drie volgende straffen hem treffen zou: een zevenjarige hongersnood, eene vlucht voor zijne vijanden gedurende drie maanden of eene vreeselijke ziekte, die gedurende drie dagen velen zijner onderdanen ten grave zou slepen. »Laat ons dan door de hand Gods vallen, Wiens barmhartigheid groot is,» riep de boetvaardige vorst uit, »maar dat ik niet door de hand van menschen bezwijk.» Eene pest woedde daarop in het land, waardoor 70,000 menschen bezweken. Eerst nadat *David* op bevel van *Gad* op den van den *Jebusiet Arawna* of *Arnan* gekochten dorschvloer een altaar gebouwd en daarop voor God geofferd had, hield de sterfte op.

HOOFDSTUK LXXI.

David's laatste jaren — Adonia.

David's krachten begonnen intusschen te verminderen. De vele gevaren zijner jeugd, de talrijke oorlogen en zeker niet het minst de smart, hem door *Absalom* berokkend, maakten hem op ongeveer zeventigjarigen ouderdom tot een afgeleefden grijsaard. Een zijner zonen, *Adonia*, maakte van den wankelenden gezondheidstoestand zijns vaders een schandelijk misbruik. Ofschoon het hem wel niet onbekend zal geweest zijn, dat zijn jongere broeder *Salomo* door zijn vader als troonopvolger bestemd was, trachtte hij, evenals vroeger *Absalom* gedaan had, door allerlei praalvertoon de volksgunst te winnen, om zich zoodoende van de regeering meester te maken. Door twee invloedrijke mannen: *Joab* en *Ebjathar*, in zijne eierzuchtige bedoelingen gesteund, liet hij zich eindelijk even buiten *Jeruzalem* bij een maaltijd door zijne vrienden tot koning uitroepen. De profeet *Nathan* deelde *Bath-Séba* dit voorval mede, waarop zij zich op zijn raad tot haren gemaal begaf. Zij herinnerde hem zijne belofte, dat haar zoon *Salomo* den troon zou erven en werd in haar verzoek, om dien thans als koning te

verschillende plichten daarbij in acht genomen moesten worden, is het ons toch niet met zekerheid bekend, waarom *David* door deze telling Gods toorn opgewekt heeft. Dat deze daad in een of ander opzicht afkeuring verdiende, blijkt ook uit de omstandigheid, dat *Joab*, wien *David* met de uitvoering belastte, noode en eerst na 's konings sterk aandringen, daartoe overging.

laten huldigen, door *Nathan* gesteund. *David* gaf terstond aan hun wensch gevolg. Onmiddellijk liet hij *Salomo* bij den stroom *Gichon* ten aanzien eener talrijke schare door *Tsadok* en *Nathan* tot koning zalven. *Adonia* en zijne vrienden vernamen dit, juist bij het einde van den feestdich, met ontzetting. Hij zelf vluchtte naar het altaar Gods om zijn leven te redden. *Salomo* verzekerde hem lijfsbehoud, mits hij zich aan geen staatkundig vergrijp meer schuldig zou maken.

Eindelijk droeg *David* in tegenwoordigheid der rijks-grooten de regeering op *Salomo* over, wien hij tevens de plannen en de teekeningen van den tempel en zijne heilige gereedschappen overhandigde, waarvoor hij de bouwstoffen reeds meerendeels verzameld had. Daar hij wel begreep, dat *Joab* en *Sim'i* den jongen vorst moeielijkheden in den weg zouden leggen, beval hij hem, vooral op dezen een wakend oog te houden en hen bij de eerste poging tot oproer met den dood te straffen. Kort daarna overleed hij, 70 jaar oud, na een bestuur van 40 jaar, waarvan ruï'n 33 over het gansche volk. Door zijne roemrijke daden, maar vooral door zijne onsterfelijke psalmen, waarop wij later terugkomen, blijft zijn naam ten eeuwigen dage voortleven.

HOOFDSTUK LXXII.

Salomo.

„*Juda* en *Israël* woonden veilig ieder onder zijn wijnstok en vijgenboom van *Din* tot *Beër-Sébu* gedurende *Salomo's* dagen.” Deze woorden van den gewijden geschiedschrijver drukken *Israël's* geluk en welvaart uit tijdens *Salomo's* bestuur. Hij haakte naar geen oorlogsroem, doch naar vrede, om door de bevordering van landbouw, vee-teelt, handel, scheepvaart, kunsten en wetenschappen zijn onderdanen gelukkig te maken. Kort na zijne troonsbeklimming verscheen hem God te *Gib'a*, waar hij een offerdienst verrichtte, en vroeg hem in een droomgezicht, wat hij verlangde. „Een verstandig hart,” antwoordde hij, „om het volk te richten en te kunnen onderscheiden tusschen goed en kwaad.” God beloofde, niet alleen dezen wensch te zullen vervullen, maar hem ook buitendien te zegenen met aardse schatten, die hij niet gevraagd had. Met bijzondere liefde wijdde *Salomo* zich aan de wetenschappen, toen met den algemeenen naam van „*Chochma*” *) bestempeld. Door zijn scherpzinnig verstand en groote be-

*) חכמה.
T T

kwaamheid, die hij zoowel door zijne uitspraak in moeilijke rechtsgedingen ¹⁾ als in zijne geschriften ²⁾ getoond heeft, onderscheidde hij zich boven al zijne tijdgenooten. Door zijn wijs en verstandig bestuur bereikte *Israël* een te voren ongekenden trap van welvaart. Het paarde beschaving aan godsdienstzin, verheffing van den geest aan veredeling der ziel. Jammer slechts, dat de voortreffelijke vorst het pad der zuivere Godsvereering niet bleef bewandelen, maar tegen het einde van zijn leven geen weerstand meer kon bieden aan de verleiding van weelde en zingenot. Vorst en volk werden daardoor in een poel van ellende gestort.

Gedachtig aan zijn vaders uitersten wil, maakte hij reeds in het begin van zijn bestuur zijne vijanden onschadelijk, toen dezen weder de rust van den staat wilden verstoren. *Adonia* en *Joub* liet hij door zijn veldoverste *Benujahu* dooden en *Ebjathur*, dien hij uit achting voor zijn vader wilde sparen, naar *Anatoth* verbannen. *Sim'i* mocht op straffe des doods *Jeruzalem* niet verlaten. Toen hij na drie jaar dit verbod overtrad, werd ook aan hem het doodvonnis voltrokken.

HOOFDSTUK LXXIII.

Israëls luister en bloei.

Nadat *Salomo* door deze doortastende maatregelen de rust van den staat verzekerd had, maakte hij in zijn vierde

¹⁾ Daarvan heeft de geschiedenis voor ons het volgende bewijs bewaard. Twee vrouwen bewoonden, ieder met een jong kind, hetzelfde huis. Eene dezer had 's nachts bij ongeluk haar kind gedood en nam heimelijk dat harer huisgenootte weg, aan wier boezem zij het doode kind legde. Toen deze 's morgens het bedrog bemerkte, eischte zij haar kind terug. Daardoor ontstond een woordenstrijd, die eindelijk zoo hoog liep, dat de beide vrouwen de twistzaak voor *Salomo* brachten. 's Konings besluit was onmiddellijk genomen. Hij beval namelijk een zijner hovelingen, het levende kind in tweeën te snijden, waarvan elk der beide vrouwen een deel zou ontvangen. De eene nam daarmede genoegen, maar de andere smeekte hem, het kind dan maar liever ongedeerd aan hare wreede huisgenootte af te staan. Daaruit begreep *Salomo*, dat de laatste de ware moeder was, wie hij dan ook het jonge wicht terstond toewees.

²⁾ Behalve 3000 fabelen, waarvan vele ontleend waren aan het dieren- en plantenrijk, en 1050 liederen, worden hem ook de beide geschriften: de *Prediker* en het *Hooglied*, waarop wij later nog terugkomen, toegeschreven.

regeeringsjaar een begin met den bouw van den tempel. Daartoe zond hem *Chiram*, de vriend zijns vaders, cederen- en cypressen-hout benevens Phoenicische werklieden. De andere bouwstoffen had — zooals wij weten — *David* reeds verzameld. Na 7 jaar verrees het heiligdom op den heuvel *Moria*, een sierlijk en statig gebouw, een waardig verblijf voor de heilige arke. Van alle oorden des lands stroomde men naar *Jeruzalem*, om bij de plechtige inwijding tegenwoordig te zijn. Bij deze gelegenheid sprak de koning een indrukwekkend gebed uit, waarin hij de verheven beteekenis van den tempel uiteenzette en Gods zegen voor zijn volk afsmeekte. Dit maakte op allen een diepen indruk, zoodat men na het Loofhuttenfeest, dat juist op het feest der inwijding volgde, in ernstige stemming huiswaarts keerde. Thans was *Jeruzalem* in werkelijkheid het middelpunt van *Israëls* godsdienstig leven. Binnen zijne muren zou men voortaan driemaal jaarlijks te zamen komen, om de heilige feesten te vieren, zich voor God te verheugen en door den weldadigen invloed van den eeredienst in oprechtheid des harten voor Hem te wandelen.

Jeruzalem werd nog verfraaid door andere schoone gebouwen. Bijzonder beroemd was het koninklijk paleis, niet ver van den tempel verwijderd, waaraan 13 jaar gearbeid was. Aan den voet van den *Libanon* verrees een lustslot voor 's konings land- en jachtvermaak. Ter bevordering van handel en nijverheid liet *Salomo* zelfs buiten *Kenaän* steden aanleggen, o. a. *Tadmor* (*Palmyra*) niet ver van den *Euphrat*, dat het middelpunt voor den karavaanhandel op *Indië* werd. De aanzienlijke uitgaven voor al deze bouwwerken vloeiden voort uit de belastingen en de opbrengsten der handelswaren, door Israëlietisch-Phoenicische koopvaardijvloeten aangevoerd. *) Deze inkomsten stelden hem ook in staat, om er, naar de gewoonte der oostersche vorsten, eene weelderige hofhouding op na te houden. Hij onderhield een talrijken vrouwenstoet, waarvan de voornaamste eene Egyptische prinses was, richtte kostbare maaltijden aan, had eene groote equipage, kortom, hij leefde, zooals *Samuel* het voorspeld had. Om de maand moest een der

*) Deze stevenden van de havenplaats *Etsjon-Géber* aan den *Arabischen* zeeboezem door den *Indischen* oceaan om *Afrika* heen en keerden door de *Middellandsche Zee* naar eene der Phoenicische of Israëlietische havenplaatsen terug, rijk beladen met vele buitenlandsche producten, als: goud, zilver, elpenbeen, edelgesteente enz.

twalf stamhoofden de koninklijke tafel van al het noodige voorzien. Zijne onderdanen lieten zich deze drukkende belastingen welgevallen uit liefde voor hun vorst, wiens naam heinde en ver beroemd was. Zoo kwam de vorstin van het Arabische landschap *Seba* met een groot gevolg en rijk voorzien van de kostbaarste produkten uit haar koninkrijk te *Jeruzalem*, om *Israëls* beroemden koning te leeren kennen en zijne wijsheid door gewichtige vragen op de proef te stellen. *Salomo* legde bij het onderhoud, dat hij met haar had, zooveel blijken van verstand aan den dag en verraste haar zoozeer door zijne grootsche bouwwerken en schitterende hofhouding, dat zij bij haar vertrek niet kon nalaten te bekennen, dat hare verwachtingen nog verre overtroffen waren.

HOOFDSTUK LXXIV.

Scheuring van het Israëlietische rijk.

Langen tijd wist de wijze en godvruchtige *Salomo* zich te verheffen boven den schadelijken invloed zijner rijke en weelderige hofhouding. Maar eindelijk kon hij geen weerstand meer bieden aan de bedwelmung van zingenot en bezweek ook hij voor de overweldigende macht van het aardsche goed. De stichter van den Godstempel, de beoefenaar der zedelijke wijsbegeerte, de diepe denker, liet zich op het einde zijns levens door zijne vele buitenlandsche vrouwen tot afgoderij verleiden en begon, naast den dienst voor God in het heiligdom, ook voor afgoden te offeren. Daardoor strooide hij de kiemen voor de ontbinding van het machtige rijk, door zijn vader gesticht en door hem zelf bevestigd. Reeds spoedig bestookten de *Edomieten* onder *Hudud* en de *Syriers* onder *Rezon* zijn rijk, om hunne onafhankelijkheid te herwinnen. Een veel gevaarlijker vijand vond hij echter in *Jarob'am*, zoon van *Nebut*, den opzichter zijner bouwwerken.

Toen de profeet *Achia* de Siloniet dezen *Jarob'am* eens buiten *Jeruzalem* ontmoette, greep hij hem bij zijn kleeid, dat hij in 12 stukken scheurde en waarvan hij hem 10 medegaf, onder de woorden: „neem deze stukken, want zoo zegt de Eeuwige: ik zal 10 stammen losrukken van *Salomo's* rijk en u daarover tot vorst aanstellen.” Reeds toen wendde hij pogingen tot oproer aan, maar vluchtte uit vrees voor straf naar *Egypte*, waar hij bescherming vond bij koning *Sisak*, een vijand der Davidische dynastie.

Hij bleef daar tot *Salomo's* dood, die na een langdurig bestuur overleed. Niettegenstaande den onbezonnen stap, door hem op het einde zijner doorluchtige regeering gedaan, neemt deze vorst eene eereplaats in onder *Israël's* voortreffelijkste koningen.

Terstond na *Salomo's* dood keerde *Jarob'am* terug naar *Sechem*, de hoofdstad van den stam *Ephraïm*, waartoe hij behoorde. De ontevredenheid, die zich thans onder *Israël's* stammen begon te openbaren over de zware opbrengsten voor 's konings weelderige levenswijze, nam door *Jarob'ams* opruiende taal zoo toe, dat men besloot, *Salomo's* zoon en opvolger, *Rechab'am*, nog niet als koning te erkennen, maar hem eerst te *Sechem* te ontbieden, om hem met den volkswil bekend te maken. Deze verscheen in eene talrijk bezochte vergadering, waar men hem gebood, de belasting aanmerkelijk te verlichten, zoo hij zijne aanspraken op den troon wilde doen gelden. Hij vroeg drie dagen uitstel, om over dit voorstel na te denken. In dien tijd raadpleegde hij de oude en verstandige raadslieden zijns vaders, die hem aanspoorden, het volk ter wille te zijn, om het daardoor voor goed aan zich te verbinden. Geheel anders daarentegen was het gevoelen zijner jongere en onervaren vrienden. In hunne lichtzinnigheid en onbesuisdheid raadden dezen hem aan, zich volstrekt niet om den volkswil te bekommeren, maar stoutweg te verklaren, dat hij de belastingen nog verhoogen zou. Met dit antwoord keerde hij naar *Sechem* terug. „Mijn vader,” sprak hij, „heeft u een zwaar juk opgelegd, ik zal het nog zwaarder maken: hij tuchtigde u met roeden, ik zal u met schorpioenen kastijden.” Deze overmoedige en uittartende taal verbitterde de talrijke menigte, die van alle kanten in onstuimige woede uitriep: „wij hebben geen deel meer aan *David*, geen erfenis aan den zoon van *Jisai*: naar uwe tenten, *Israël*!” *Rechab'am* wilde nog eene verzoening tot stand brengen door bemiddeling van zijn schatmeester *Adoniram*, maar deze werd door het vertoornde volk gesteengd. Het zou zich wellicht ook aan hem zelf vergrepen hebben, zoo hij niet in allerijl naar zijne hoofdstad gevlucht ware. Alleen de stammen *Juda* en *Benjamin* (waarschijnlijk ook *Simon*, wiens gebied geheel door *Juda* ingesloten was) bleven hem getrouw, terwijl de overigen *Jarob'am* tot hun koning kozen. Het bloeiende en machtige rijk had dus zijne eenheid verloren en zich opgelost in de koninkrijken *Israël* of *Ephraïm* (de tien stammen) en *Juda*, waarvan wij thans ieders geschiedenis afzonderlijk zullen behandelen.

VIJFDE TIJDVAK.

VAN DE SPLITSING VAN DEN ISRAËLIETISCHEN STAAT TOT DEN ONDERGANG VAN HET RIJK JUDA.

973—586 (v. d. g. j.).

Overzicht van het rijk Israël.

Wijst *Israëls* geschiedenis gedurende het tijdvak der rechters op treurige toestanden, op zedelijken en godsdienstigen achteruitgang, zij maakt echter tevens gewag van mannen, door wier invloed de verschillende stammen hunne dwaalbegrippen weder lieten varen, om tot de erkenning van den eenigen God terug te keeren. Zij heeft hare schaduw, maar ook hare lichtzijden; zij bevat treurige, maar ook aangename en opwekkende tafereelen. Niet aldus de geschiedenis van het *rijk Israël*. Deze omvat een tijdvak van twee en eene halve eeuw, gedurende welke bijna geen enkele lichtstraal doorbrak in den donkeren nacht van een verblind Heidendom. De beginselen van deugd en zedelijkheid werden er ondermijnd, de grondzuilen eener gezonde en krachtige maatschappij vernietigd. Zoo waren samenzweringen, koningsmoorden, burgertwisten en dergelijke afgrijselijke tooneelen volstrekt geen ongewone verschijnselen en werden de heiligste plichten van den mensch in het algemeen en van den *Israëliet* in het bijzonder openlijk bespot. Maar ook van de 19 koningen, *) die over dit rijk geregeerd

*) Deze zijn:

Jarob'am 22 jaar, *Nadab* 2 j., *Basa* 24 j., *Ela* 2 j., *Zimri* 7 dagen, *Tibni* en *Omri* te zamen 4 j., *Omri* alleen

hebben, was er niet één, wiens troon geheel vlekkeloos is gebleven. Wel was de geest Gods nog niet geheel uitgedoofd. Deze bleef te midden der algemeene ontaarding nog voortleven in de profetenscholen, waar de mannen gevormd werden, die met moed en geestkracht tegen het Heidendom optraden, de profeten, die met vurige bezieling ijverden voor de herstelling der zuivere Godsvereering. Onbeschroomd wezen zij vorst en volk op hun misdadigen levenswandel en verkondigden hun meer dan eens met gevaar van hun leven de naderende strafgerichten. Niet minder scherp waren de pijlen, door hen afgeschoten tegen de valsche profeten, wier invloed aan het hof van *Samaria* steeds meer toenam en des te verderfelijker begon te worden. Ter wille van stoffelijk voordeel, van aanzien en eer, hechtten dezen hunne goedkeuring aan het bandeloos leven van *Israëls* koningen en aanzienlijken en gaven hun voortdurend de stellige verzekering van den besten uitslag hunner staatkundige ondernemingen. Maar het woord der Godsgezanten miste geheel zijn weldadigen invloed. Het rijk werd inwendig door afgoderij, uitpatting en onzedelijkheid ondermijnd, terwijl de naburige rijken, waaronder vooral *Syrië (Aram)*, niet nalieten, het door aanhoudende oorlogen nog meer te verzwakken. Langen tijd kon het nog weerstand bieden, maar zijne laatste vorsten waren niet meer in staat, het tegen de verwoestende invallen van de koningen van *Assyrië (Assur)* te verdedigen, zoodat het eindelijk onder *Hosta* geheel bezweek en een wingewest werd van dit destijds machtige rijk.

8 j., *Achab* 22 j., *Achazja* 2 j., *Jehoram* 12 j., *Jehu* 28 j., *Jehoachaz* 17 j., *Jehoas* 16 j., *Jarob'am* 41 j., *Zecharja* 6 maanden, *Sallum* 1 maand, *Menachem* 10 j., *Pekachja* 2 j., *Pekach* 20 j., *Hosta* 9 j.

HOOFDSTUK LXXV

Jarob'am. — Nadab.

Daar *Jarob'am* vreesde, dat de rijken *Israël* en *Juda*, alhoewel thans van elkaar gescheiden, zich door de gemeenschappelijke Godsvereering mettertijd weder vereenigen zouden, was hij er na zijne troonsbeklimming terstond op bedacht, dien sterken band te verbreken. En daar nu vooral het bezoek der tempelstad, waar *Israël* op de drie hoogtijden verscheen, om God door een offerdienst te vereeren en zich voor Hem te verheugen, de liefde voor *David's* stamhuis bij zijne onderdanen weer kon opwekken, moest daaraan in de eerste plaats een einde gemaakt worden. Te dien einde richtte hij aan de beide uiterste grenzen van zijn rijk twee gouden kalveren op, het eene te *Dan* in het noorden en het andere te *Beth-El* in het zuiden, verklaarde deze steden als gewijde en geheiligde plaatsen en liet onder zijn volk afkondigen: „gij hebt voortaan niet meer noodig, naar *Jeruzalem* te trekken, hier zijn, o *Israël*! uwe goden, die u uit *Egypte* gevoerd hebben.” Tot priesters in de afgodstempels stelde hij naar willekeur mannen aan uit de verschillende standen, om daardoor de volksgunst te winnen. Velen, die 's konings goddeloos bestuur niet dulden konden, togen met de priesters en Levieten, wien *Jarob'am* de verrichting van hun heiligen dienst ontzeide, naar het rijk *Juda*, waar althans gedurende *Rechab'am's* eerste regeeringsjaren de Godsdienst der vaderen krachtig gehandhaafd werd. Uit dit rijk kwam dan ook een Godsgezant tot *Israël's* koning, om hem door eene ernstige bedreiging tot een beteren levenswandel op te wekken. Hij naderde tot het afgodsaltaar te *Beth-El* juist op het oogenblik, toen *Jarob'am* het beklom, om er een wierookoffer op te verbranden. De bittere verwensching, door hem over dit altaar uitgesproken, maakte den verstokten vorst zoo vergramd, dat deze zijne hand uitstreckte naar den profeet, onder den uitroep: „grijpt hem.” 's Konings hand verstijfde en herstelde eerst na het gebed van den profeet. Deze wilde daarvoor geene belooning aannemen noch nuttigen van den koninklijken maaltijd, daar God hem verboden had, eenige spijs of drank in *Beth-El* te gebruiken. Minder standvastig toonde zich de profeet tegenover een hoogbejaarden bewoner dier stad, die dezelfde uitnoodiging tot hem richtte. Hij liet zich verleiden om bij hem te eten, maar moest zijne ongehoorzaamheid met den dood boeten, daar hij op zijne terugreis door een leeuw verscheurd werd.

Jarob'am volhardde intusschen in zijne goddeloosheid.

Toen zijn zoon *Abia* hevig ziek werd, gelastte hij zijne vrouw, zich tot den ouden en blinden profeet *Achia* te wenden, om hem over den afloop der ziekte te ondervragen. Deze herkende haar onmiddellijk, niettegenstaande zij zich op bevel van haar man vermomd had, en verzweeg niets van de ontzettende straf, door God voor *Jarob'ams* geslacht bepaald. Het zou namelijk geheel uitgeroeid en geen zijner nakomelingen, behalve *Abia*, aan het graf toevertrouwd, maar alle aan vogels en roofdieren tot prooi voorgeworpen worden. Noch deze treurige voorspelling, noch de dood van *Abia*, die bij de terugkomst zijner moeder overleed, maakten eenigen indruk op den goddeloozen vorst. Hij stierf als een verstokt zondaar en werd opgevolgd door zijn zoon *Nadab*. Deze werd na een bestuur van twee jaar bij het beleg der vesting *Gibbethon* (in *Dan*), waarvan zich de *Philistijnen* meester gemaakt hadden, vermoord door *Basa*, die *Jarob'ams* geslacht geheel uitroeide.

HOOFDSTUK LXXVI.

Koningsmoorden en burgertwisten.

Evenals *Jarob'am* was ook *Basa* voortdurend met het rijk *Juda* in oorlog gewikkeld. Hij maakte zich van de Benjaminietsche grensstad *Rama* meester en bracht vervolgens *Juda's* koning *Asa* zoo in het nauw, dat deze zich genoodzaakt zag, de hulp van den Syrischen koning *Ben-Hadad* in te roepen. *Basa* ontruimde hierop uit bezorgdheid voor zijn eigen land *Rama*, dat hij reeds bezig was van vestingwerken te voorzien. Daar ook hij het volk voorging in zonde en misdaad, voorspelde hem de profeet *Jehu* den ondergang van zijn huis. Zijn zoon *Ela* werd na een kortstondig bestuur in zijn paleis te *Tirtsa*, de hoofdstad van *Israël's* koningen, om het leven gebracht door *Zimri*, den bevelhebber der ruitery, die daarna *Basa's* geslacht geheel uitroeide. De sluipmoordenaar genoot slechts weinige dagen de vruchten zijner misdaden. De veldoverste *Omri*, die intusschen door zijne troepen te *Gibbethon* tot koning uitgeroepen was, trok onmiddellijk naar *Tirtsa* op, maakte zich van de hoofdstad meester, waarop *Zimri* uit wanhoop zijn paleis in brand stak en in de vlammen omkwam. *Omri* vond een tegenstander in *Tibni*, wien eveneens eene machtige partij ter zijde stond. Ten gevolge daarvan ontstond een vierjarige burgeroorlog, die eindelijk ten voordeele van *Omri* eindigde. Hij stichtte op den berg *Somron*

de stad *Samaria*, die hij tot hoofdstad en residentie van zijn rijk verhief.

Wat het land door deze voortdurende woelingen leed, laat zich gemakkelijk begrijpen. Nog treuriger werd de toestand onder het bestuur van *Achab*, *Omri's* zoon en opvolger.

HOOFDSTUK LXXVII.

Achab en Izébel.

Daar *Achab*, van nature minder slecht dan wel zwak en niet bestand tegen de kracht der verleiding, zich geheel liet beheerschen en leiden door zijne ontaarde vrouw *Izébel*, eene dochter van *Ethba'al*, den koning van *Tsidon*, overtrof hij al zijne voorgangers in goddeloosheid. Te haren believe vereerde ook hij den Phoenicischen *Ba'al*, liet daarvoor een tempel te *Samaria* stichten, plaatste daarnaast het beeld van *Astarte* (de maangodin der *Phoeniciërs*) en verzette er zich niet tegen, dat dagelijks 450 *Ba'al*- en 400 *Astarte*-profeten aan hare tafel aten. Met dezelfde gelatenheid duldde hij ook, dat zij in hare woede en verbittering tegen de profeten Gods, deze allen om het leven liet brengen op roo na, die door een vromen hofbediende, *Obadja*, gered en in het geheim van levensmiddelen voorzien werden. Daar niemand den moed bezat, om tegen deze wreede en schaamteloze vorstin op te treden, bereikte zij geheel haar doel. Het woeste en zedeloze Heidendom wischte de laatste sporen der veredelende ware Godserkenning uit, ondermijnde den eerbied voor geloof en traditie *) en verbrak de banden eener wel geordende maatschappij. Men schuwde den meened niet meer, deinsde niet terug, om onschuldig bloed te vergieten, verkrachtte het eigendomsrecht, kortom men bekommerde zich volstrekt niet meer om recht en wet, zooals uit het volgende verhaal duidelijk blijkt.

*) Zoo liet omstreeks dien tijd een zekere *Chizel* uit *Beth-El*, ondanks *Josua's* streng verbod, *Jericho* herbouwen (zie bl. 58). Hij ontging de straf, door *Josua* over den herbouwer uitgesproken, niet. Bij het leggen van den eersten steen stierf zijn oudste zoon, tijdens den arbeid verloor hij zijne andere kinderen, waarvan hem eindelijk het jongste bij de voltooiing der stad ontviel.

Een zekere *Naboth* bezat een wijnberg, die vlak grensde aan het paleis van *Achab* te *Jizre'el*. Daar de koning zijn moestuin wilde uitbreiden, wenschte hij dien wijnberg van *Naboth* te koopen of hem daarvoor een beteren in de plaats te geven. Maar deze weigerde van dit landgoed afstand te doen, daar het een vaderlijk erfdeel was. Dit maakte *Achab* neerslachtig en gemelijk. Zijne snoode gemalin verweet hem zijne zwakheid en verzekerde hem, dat hij weldra *Naboths* landgoed in zijn bezit zou krijgen. In een schrijven gelastte zij uit naam des konings den oudsten en voornaamsten burgers van *Naboths* woonplaats, valsche getuigen om te koopen, die hem in eene volksvergadering zouden beschuldigen, dat hij God en den koning gelasterd had en hem wegens deze misdaad ter dood te veroordeelen. Dit bevel werd zonder eenig gemoedsbezwaar opgevolgd. Het volk steenigde *Naboth*, die hierdoor geheel onschuldig het slachtoffer werd van *Izabels* laaghartig en helsch plan. Toen *Achab* naar *Jizre'el* toog, om den wijnberg in bezit te nemen, ging hem de profeet *Elia* op Gods bevel te gemoet. »Op dezelfde plaats, zeide hij hem, waar de honden *Naboths* bloed opgelikt hebben, zullen zij ook uw bloed en dat van *Izabel* oplikken. Gelijk de geslachten van *Jarob'am* en *Basa* zal ook het uwe uitgeroeid worden.” Deze vreeselijke voorspelling drukte hem diep ter neder; wel een bewijs, dat hij nog niet geheel doof was voor het woord Gods.

Het volk, dat het pad van deugd en zedelijkheid geheel had verlaten, had thans groote behoefte aan een geloofsheld, die zich noch door de beleedigende taal van den lichtzinnigen en ijdel *Achab*, noch door de woede van de schaamteloze *Izabel* liet ontmoedigen, om het Heidendom in zijne akelige naaktheid ten toon te stellen. Deze krachtige figuur trad eindelijk op. Het was de zoo even genoemde *Elia* de *Tisbiet*.

HOOFDSTUK LXXVIII.

Elia.

In vurige en bezielende taal ijverde deze beroemde profeet tegen de afgoderij, die hij — zij het dan ook voor korten tijd — met gunstig gevolg onderdrukt heeft. Het volk was reeds te diep gezonken, dat zijn optreden, van hoeveel moed en geestkracht dit ook getuigde, een blijvenden indruk kon maken. Onbeschroomd trad hij voor *Achab*, wien hij uit naam Gods mededeelde, dat zijn rijk ten gevolge van droogte door een zwaren hongersnood zou geteisterd wor-

den. Hij zelf verliet hierop het land, hield zich eerst ge-ruimen tijd op bij de beek *Kerith* en trok, toen deze opgedroogd was, naar de Phoenicische stad *Tsarphas* (*Sarepta*). Aldaar ontmoette hij eene arme weduwe, die hem op zijn verzoek te drinken gaf. Toen hij haar ook om een stuk brood vroeg, verzekerde zij hem, dat haar geheele voorraad slechts bestond in wat meel en olie, van welk overschot zij den laatsten maaltijd voor zich en haren zoon wilde bereiden. De profeet zeide haar, dat zij zich volstrekt niet ongerust behoefde te maken, daar door een goddelijk wonder de voorraad niet verminderen zou. Inderdaad konden zij zich van het weinige meel en het eene kruikje olie onderhouden, zoodat zij van den hongerdood gespaard bleven. Toen na eenigen tijd de zoon der weduwe zwaar ziek werd en eindelijk geene teekenen van leven meer gaf, was het alweder *Elia*, door wiens vurig gebed de levensgeesten terugkeerden. Hij gaf der dankbare moeder haar zoon gezond terug, die daardoor duidelijk begreep, dat *Elia* „een man Gods” was.

Nadat de hongersnood reeds drie jaar in het rijk *Israël* gewoed had, begaf zich *Elia* op Gods bevel tot *Achab*, om hem mede te deelen, dat de lang verwachte regen eindelijk zou nederdalen. Onderweg ontmoette hem *Obadja*, 's konings hofbediende, die juist het land doortrok, om nog wat voeder voor *Achab's* vee te zoeken. Met ontzetting deelde deze hem de gruwelen mede, die door *Izebel* in diens afwezigheid bedreven waren, en wees hem op het groote gevaar, waaraan hij zich blootstelde, wanneer hij voor den koning verscheen. *Elia* vreesde echter niet, maar gelastte *Obadja*, zijn vorst mede te deelen, dat hij nog dienzelfden dag voor hem zou verschijnen. Toen de koning den ernstigen boetprediker bij de eerste ontmoeting toeriep: „zijt gij het, beroerder van *Israël*?” antwoordde deze hem onbeschroomd: „niet ik, maar gij zelf zijt de oorzaak van de ongelukken uws volks. Uw verfoeilijke *Ba'al*-dienst heeft het in diepe ellende gedompeld. Verzamel het, zoo ging hij voort, op den berg *Karmel*, waar ik het in tegenwoordigheid van zijne valsche profeten en heidensche priesters van mijne Goddelijke zending zal overtuigen.” Geheel doordrongen van het gewicht zijner heilige roeping, verscheen *Elia* op den berg *Karmel* voor een talrijke menigte, die wankelde tusschen het geloof aan den eenigen God en den *Ba'al*. Zijn kort maar kernachtig woord: „tot hoe lang nog zult gij twijfelachtig blijven; kiest tusschen God en *Ba'al*,” maakte zulk een overweldigenden indruk, dat niemand het waagde hem te antwoorden. Men begreep wel, dat deze man van streng ernstige beginselen zich niet

door drogredenen liet verblinden, maar niet anders dan waarheid wenschte. »Ik alleen,» zoo vervolgde hij, »ben van de profeten Gods overgebleven en ziet hier 450 *Ba'al*-priesters tegenover mij. Heden zullen zij van twee varren één slachten en diens stukken op het altaar rangschikken, waarna met den anderen door mij evenzoo zal geschieden. Ieder onzer zal zijn God aanroepen; het Wezen nu, dat door het doen nederdalen van vuur op de offerstukken ons gebed verhoort, heeft zich daardoor geopenbaard als de eenige, machtige God,» De *Ba'al*-priesters konden zich aan deze proef, waartoe hen ook de omstanders aanspoorden, niet onttrekken. Zij slachtten een der beide varren, riepen vervolgens *Ba'al* aan van den ochtend tot den middag, maar het vuur daalde niet neder, om het offer te verteren. »Roept met luider stemme! voegde *Elia* hun spottend toe, wellicht is hij in bezigheden verdiept of in slaap gedompeld.» Zij verhieven hunne stem, maakten zich inkervingen in hun lichaam en zetten hun heidenschen dienst voort tot tegen den avond, maar... *Ba'al* antwoordde niet. Eindelijk richtte *Elia* uit 12 steenen een altaar op, waarop hij de offerstukken van zijn stier rangschikte. Hij liet er water over uitgieten, en wel in zulk eene menigte, dat ook de gleuf, om het altaar getrokken, er door gevuld werd. Op zijn gebed daalde onmiddellijk vuur uit den hemel neder, dat het water oplekte en het offer verteerde. De aanwezigen, diep getroffen door den aanblik dier Goddelijke verschijning, knielden ter aarde en riepen tot tweemaal toe: »de Eeuwige is de ware God.» Opdat de heilige geestdrift, waarin het volk thans verkeerde, niet weder even spoedig door de *Ba'al*-priesters uitgedoofd zou worden, beval *Elia*, hen te grijpen en ter dood te brengen. Welken indruk maakte dit treffend tafereel op *Achab*, die tevens met eigen oogen zag, hoe zijne priesters de een na den ander naar de beek *Kison* gesleurd werden, om daar de doodstraf te ondergaan? Koesterde hij thans een nog felleren haat tegen den Godsgezant, of verootmoedigde ook hij zich voor den Eeuwige, die hem en zijn rijk zoo gevoelig gekastijd had? Naar het schijnt bleef hij koud en onverschillig bij *Elia's* doortastende maatregelen, daar de voorspelling, dat de lang verwachte regen weldra vallen zou, den zinnelijken vorst meer belang inboezemde. Hij keerde naar *Jizre'el* terug, waar hij *Izbel* alles mededeelde, wat *Elia* verricht had.

Izbel bleef bij deze berichten niet zoo gelaten als haar echtgenoot. Vol woede en verbittering liet zij *Elia* weten, dat hij den moord, op hare priesters gepleegd, weldra met den dood zou boeten. Deze verliet hierop terstond weder

het land en bereikte na eene vlucht van 40 dagen den berg *Choreb*. Wat gevoelde de profeet wel, toen hij zich bij denzelfden berg bevond, waar *Mozes* voor het eerst de stem Gods vernomen had, die hem beval, zijne broeders uit *Egypte* te verlossen? Was *Israël* thans niet door het goddeloos bestuur van het vorstelijk echtpaar dieper gezonken dan zijne voorouderen in het land der slavernij? Met diepen weemoed klaagde hij dan ook op de vraag van God: »Wat doet gij hier, *Elia*?" over den treurigen staat van zijn volk en over het donkere vooruitzicht, dat het wachtte. Maar de Godheid gebod hem, het werkdadig leven weder in te treden. Hij moest *Chazaël* zalven tot koning van *Syrië*, *Jehu* tot vorst van *Israël* en *Elisa* tot zijn opvolger voorbereiden, daar door deze drie mannen het vloekwaardig huis van *Achab* geheel uitgeroeid zou worden. Bemoedigd door de belofte, dat er nog een kern van Godgetrouwen onder *Israël* zou overblijven, gaf hij aan deze opdracht gevolg door de wijding van *Elisa*, die hem van dit oogeblik in zijn profetischen werkring ter zijde stond.

HOOFDSTUK LXXIX.

Achabs oorlogen tegen Syrië.

Achab werd in oorlog gewikkeld met *Ben-Hadad*, koning van *Syrië*, die eindelijk het beleg sloeg voor *Samaria*. Hij stelde den trotschen en overmoedigen eisch, dat *Israëls* koning hem al zijne bezittingen, zelfs zijne vrouwen en kinderen zou uitleveren. Toen deze daaraan niet voldoen wilde, gebod hij zijn troepen tegen de stad storm te loopen, terwijl hij zich met zijne onderbevelhebbers aan zwelgerij en dronkenschap overgaf. Zijn leger leed echter zulk eene gevoelige nederlaag, dat hij in allerijl naar zijn rijk terugkeerde. Ook het volgende jaar, toen hij, zooals *Achab* reeds vooraf verkondigd was, weder op *Israëls* grondgebied verscheen, werd hij ten tweeden male overwonnen. De vluchtelingen, die zich naar het nabijgelegen *Aphek* begaven, vonden hun dood onder de instortende muren dier stad. *Ben-Hadad* bevond zich eveneens in groot gevaar, daar het hem onmogelijk was te vluchten. Maar ook thans verloochende *Achab* zijn zwak en lafhartig karakter niet, al bracht hij zijn eigen land daardoor groote schade toe. Geleid door de deemoedige houding van *Ben-Hadads* dienaren, die hem om lijfsbehoud smeekten voor hun koning, gelastte hij, dat men dezen uit

zijne schuilplaats zou te voorschijn halen. Met gehuichelde onderdanigheid beloofde hij, afstand te zullen doen van alle steden, door zijn vader op *Israël* veroverd, waarop *Israëls* koning met hem een verbond van vrede en vriendschap sloot. Maar reeds na eenige jaren moest hij de wrange vruchten plukken zijner zwakheid en ziekelijke toegevendheid, waarover een der profeten-leerlingen hem dan ook ernstig berispt had. Daar *Ben-Hadad*, niettegenstaande *Achabs* herhaald aandringen, geen afstand wilde doen van de Gil'aditische vesting *Ramoth*, zag deze zich andermaal genoodzaakt, tegen hem de wapenen op te vatten. Hij verzocht *Jehosaphat*, den koning van *Juda*, met wien hij bevriend en buitendien door het huwelijk van zijne dochter *Athalja* met diens zoon *Jehoram* verzwagerd was, met hem tegen *Ramoth* op te trekken. Deze verklaarde zich daartoe bereid, mits men vooraf een profeet Gods, maar niet iemand uit den kring van *Achabs* valsche hofprofeten over den afloop dier onderneming raadpleegde. Met weerzin wendde *Israëls* koning zich tot den profeet *Micha* „die hem steeds ongeluk voorspelde” en wiens antwoord ook thans te zijnen nadeele uitviel. *Achab* trok hierop in vereeniging met *Jehosaphat* naar *Ramoth*, maar deed vooraf andere kleeren aan, om niet door de vijanden herkend te worden. Desniettenstaande werd hij reeds in het begin van den strijd door een boogschot getroffen, waarna hij zijn wagenmennen onmiddellijk beval, hem buiten het slagveld te voeren. Hij hield zich nog staande op zijn krijgswagen, om van uit de verte den strijd gade te slaan, maar bezweek tegen het einde van den dag. De honden lekten het bloed op, dat uit zijne wonden in den wagen gevloeid was, zooals hem de profeet *Elia* voorspeld had.

HOOFDSTUK LXXX.

Achabs geslacht.

De treurige gevolgen van *Achabs* goddeloos bestuur, waardoor zijn rijk niet alleen in geestelijk, maar ook in stoffelijk opzicht verzwakt was, kwamen reeds onder het bestuur van zijn zoon en opvolger *Achazja* aan den dag. Van de onderworpen vorsten zeide hem *Metsa*, de koning van *Moab*, de gehoorzaamheid op en hij weigerde de jaarlijksche belasting te betalen. *Achazja* was overigens, evenals zijn vader, een blind aanhanger van het Heidendom. Toen hij ten gevolge van een val ernstig ziek werd, raad-

pleegde hij niet den profeet *Elia*, maar zond hij eenige malen boden naar *Ekron*, om het orakel van *Ba'al-Zebub* omtrent den afloop zijner ziekte te ondervragen. *Elia* ging echter den gezanten te gemoet met de voorspelling, dat 's konings dood onherroepelijk besloten was. Toen hij dan ook na een bestuur van twee jaar kinderloos overleed, werd hij opgevolgd door zijn broeder *Jehoram*.

Omstreeks dien tijd eindigde ook het heilige en godgewijde leven van den profeet *Elia*. Terwijl hij met zijn leerling *Elisa*, dien hij op zijn naderend levenseinde voorbereidde, langs de *Jordaan* liep, werd hij te midden eener hemelsche verschijning door een stormwind van diens zijde weggerukt. *Elisa*, in wien de geest zijns meesters in dubbele mate bleef voortleven, was zeer getroffen door deze plotselinge verdwijning. »Mijn vader, mijn vader, *Israël's* wagen en ruitersij!" waren de laatste woorden, die hij zijn beminden leeraar toeriep. Evenals deze ijverde ook hij tegen het Heidendom, zoodat het waarschijnlijk aan zijn invloed moet toegeschreven worden, dat *Jehoram* minder ontaard was dan zijne ouders en dat hij het *Ba'al*-beeld, door zijn vader opgericht, vernietigde. Toen deze vorst de *Moabieten* weder tot onderwerping wilde brengen, riep ook hij de hulp in van *Jehosaphat*, die zich daartoe gaarne bereid verklaarde, mits weder vooraf een profeet Gods geraadpleegd wierd. Ook *Juda's* vazal, de koning van *Edom*, sloot zich met zijn leger bij de beide vorsten aan. De verbonden legers zagen aanvankelijk hunne onderneming met den besten uitslag bekroond, zooals trouwens *Elisa* reeds voorspeld had. Maar in het laatste oogenblik van den strijd vond er eene voor ons nog niet opgehelderde gebeurtenis plaats, waardoor de krijgskans keerde en de vereenigde legers tot den terugtocht genoodzaakt werden.

Ook onder *Jehorams* bestuur was *Israël* voortdurend met *Syrië* in oorlog gewikkeld. *Ben-Hadad* sloeg eindelijk het beleg om *Samaria*, dat hij, door den toevoer van levensmiddelen af te snijden, tot de overgave wilde dwingen. Ten gevolge daarvan begon een hevige hongersnood binnen zijne muren te woeden; de ellende was zoo groot, dat moeders zich met het vleesch van hare eigen kinderen voedden. De koning wilde zich in zijne radeloosheid op *Elisa* wreken, daar hij hem de schuld van deze vreeselijke volksramp toeschreef. Maar deze verzekerde hem, dat reeds den volgenden dag redding zou opdagen en de prijs der levensmiddelen ten gevolge van den grooten voorraad zeer laag zou zijn. Deze voorspelling, hoe ongeloofelijk ook, bevestigde zich ten volle door de volgende gebeurtenis. In het kamp der belegeraars ontstond plotseling een algemeene schrik, doordien men zich

verbeeldde, het gewoel te vernemen van een uit de verte aankomend leger. In de meening, dat het vreemde huurotroepen waren, om *Samaria* te ontzetten, namen de *Syriërs* ijlings de vlucht met achterlating van al hun levensmiddelen en bagage. Dit voorval werd den volgenden ochtend in *Samaria* bekend gemaakt door vier mannen, die wegens melaatschheid reeds geruimen tijd buiten de stad doorgebracht, maar eindelijk, door de wanhoop gedreven, besloten hadden, naar het leger der *Syriërs* over te loopen, om wellicht aldaar hun leven te redden. Hoe verbaasd stonden zij echter, toen zij een grooten voorraad spijs, maar geen enkelen strijder in het vijandelijk kamp aantroffen. Zij haastten zich, *Samaria's* poortwachters dit heugelijk nieuws mede te deelen. De koning, wien dit onmiddellijk ter oore kwam, meende in den beginne, dat het een krijgslist der *Syriërs* was, maar overtuigde zich weldra van de waarheid der verblijdende tijding. Het uitgehongerde volk stormde naar buiten, om zich te verzadigen aan de buit gemaakte spijzen. Een van 's konings dienaren, die zich van te voren op spottende wijze over *Elisa's* voorspelling uitgelaten en haar geheel in twijfel getrokken had, vond zijn dood in het gedrang aan de poort der stad.

Nog in zijn laatste regeeringsjaar hervatte *Jehoram* den oorlog met *Syrië* over het bezit van de vesting *Ramoth*. *Ben-Hadad* was intusschen gedood door een zijner hovelingen, *Chazaël*, wien *Elisa* reeds te voren den troon van *Syrië* toegezegd had, ofschoon het hem niet onbekend was, dat de *Israëlieten* veel ellende van hem te wachten hadden. *Jehoram* trok in vereeniging met zijn neef *Achazja*, den koning van *Juda*, tegen *Chazaël* ten strijde, maar leed de nederlaag en werd zoo zwaar gewond, dat hij zich ter verpleging naar zijn paleis te *Jizre'el* liet vervoeren. Thans was het oogenblik genaderd, waarop de opdracht, die de profeet *Elia* te *Choreb* ontvangen had, geheel ten uitvoer zou gebracht worden. Op *Elisa's* bevel begaf zich een der jongere profeten naar *Ramoth*, om *Jehorams* onderbevelhebber *Jehu*, in het geheim tot koning van *Israël* te zalven en hem te gebieden, *Achabs* geslacht geheel uit te roeien.

Zoodra *Jehu* zijnen makkers op hun aandringen het geheim medegedeeld had, huldigden zij hem openlijk tot koning, zoodat dit weldra bij het geheele leger bekend werd. Op zijn bevel trok men onmiddellijk van *Ramoth* naar *Jizre'el*, waar zich de koningen van *Israël* en *Juda* bevonden. Toen dezen tot hunne verbazing *Jehu's* komst vernamen, zonden zij hem eenige malen achtereen boden te gemoet, om het oorlogsnieuws te vernemen. Daar dezen echter niet terugkeerden, maar zich bij het leger aansloten, togen zij eindelijk

zelf uit en troffen hem juist aan op het voormalig landgoed van *Naboth*. Op zijne vraag: »is het vrede, *Jehu*?» begreep *Jehoram* terstond uit *Jehu's* bijtend en beleedigend antwoord diens vijandelijke bedoeling. »Verraad, *Achazja*!» waren zijne laatste woorden, want in hetzelfde oogenblik doorboorde een pijl, door *Jehu* afgeschoten, 's konings hart. Ook *Achazja*, die zich door de vlucht wilde redden, onderging hetzelfde lot. *Jehu* vervolgde zijn tocht naar *Jisre'el*, waar hem *Izbel*, op onzedelijke wijze gekleed, uit haar paleis toeriep: »is het vrede, *Zimri*, moordenaar van uw heer?» Zij werd op *Jehu's* bevel door eenige dienaren uit het venster van haar paleis geworpen, zoodat zij ontzield ter aarde nederviel. Haar lijk werd geheel vertrapt door de voortsnellende rossen en strekte den honden tot prooi. Zoo maakte een ooteerende en afschuwelijke dood een einde aan het schandelijk leven dier ontaarde en goddelooze vorstin. Met onverbidde strengheid volbracht *Jehu* verder de hem opgedragen taak. Hij liet *Achabs* geslacht, zijne hovelingen en priesters om het leven brengen. Ook gelastte hij, aan 42 familieleden van *Achazja*, die hij op zijn tocht naar *Samaria* ontmoette, daar zij aan *Achabs* huis verwant waren, het Goddelijk wraakvonnis te voltrekken. Te *Samaria* gekomen, verzamelde hij alle priesters, profeten en aanbidders van *Ba'al* op listige wijze in den *Ba'al*-tempel, waar zij allen den dood vonden. De tempel zelf werd met alle beelden, gedenkzuilen en altaren, die zich daarin bevonden, vernietigd, opdat zodoende de laatste sporen van den afschuwelijken *Ba'al*-dienst in het land zouden uitgeroeid worden. Het lijdt geen twijfel, dat *Elisa* en zijne geestverwanten *Jehu* krachtig ter zijde stonden bij deze eerste regeeringsdaad, die de hoop op eene betere toekomst bij hen opwekte.

HOOFDSTUK LXXXI.

Elisa.

Na *Elia's* verscheiden arbeidde zijn opvolger *Elisa* met dezelfde liefde en toewijding in het belang van den vaderlijken godsdienst. Naar het schijnt, zocht hij zijn werkkring hoofdzakelijk onder jongelingen en mannen, die zich opgewekt gevoelden, eenmaal als godsdienstleiders en volksleeraren op te treden. Zij worden *profeten-zonen* genoemd en vormden waarschijnlijk verschillende *orden* of *genootschappen*, wier hoofdzetels te *Gilgal*, *Beth-El* en in de omstreken der *Jordaan* waren. *Elisa* maakte zich niet minder beroemd

door verschillende wonderen, die hij in hun midden verrichtte. Zoo redde hij eene arme weduwe van een der profeten-zonen, wier beide kinderen op het punt stonden, door haren schuldeischer in slavernij gevoerd te worden, op de volgende wonderbare wijze uit den nood. Toen hij op zijne vraag, wat zij nog bezat, vernam, dat haar geheel vermogen slechts bestond in eene kruik olie, gelastte hij haar, een groot aantal vaten te leenen, daar de olie uit hare kruik voldoende zou zijn, om daarmede al deze te vullen. Met vreugde volgde zij dien raad op, waarna zij de vaten met olie verkocht, die niet alleen voldoende opbrachten, om daarmede hare schuld te betalen, maar ook nog, om haar gezin van de noodige levensbehoeften te voorzien. — Op zijne tochten door het land *Israël* kwam *Elisa* gewoonlijk te *Sunem*, waar hij zijn intrek nam in het huis eener aanzienlijke vrouw. Deze besloot eindelijk met goedvinden van haar man, in haar bovenwoning een kamertje af te schutten en dit op eenvoudige wijze in te richten tot een logeervertrek voor „den man Gods”. Toen *Elisa* weder te *Sunem* kwam, was hij zeer getroffen over dit bewijs van eerbied en hoogachting. Hij wilde gaarne de edele vrouw beloonen voor de moeite, die zij zich voor hem en zijn dienaar *Géhazi* getroost had, maar zij verlangde hoege-naamd niets. Aangenaam was haar evenwel de voorspelling van den profeet, dat na een jaar haar huwelijk, dat tot nog toe onvruchtbaar was gebleven, door de geboorte van een zoon gezegend zou worden. God schonk haar een kind, maar de vreugde was van korten duur, daar het haar op zeer jongen leeftijd door een plotselingen dood ontruikt werd. De bedroefde moeder ijldde naar *Elisa*, om haar dit ongeluk mede te deelen. De Godsgezant begaf zich naar de woning der vrouw, ging in eene heilige gemoedsstemming naar het vertrek, waar het kind lag en smeekte in stille afzondering de Godheid, om het weder uit zijn doodslaap te doen ontwaken. Nadat hij zich eenige malen over het jonge wicht uitgespreid had, gaf het weder eenige levens-teekenen en opende eindelijk de oogen. Met welk een dankbaar gevoel de verheugde moeder haar telg aan haar hart drukte, laat zich beter gevoelen dan beschrijven.

Bevestigde *Elisa* door deze en andere wonderen het geloof aan Gods almacht onder zijne geloofsgenooten, ook heidenen bracht hij daardoor tot de erkenning van het eeuwige Wezen. Zoo werd eens *Na'aman*, een veldoverste van den koning van *Syrië*, door melaatschheid getroffen. Eene Israelietische maagd, die, in een der oorlogen door de *Syriers* krijgsgevangen gemaakt, bij hem in dienst was, raadde hem door tusschenkomst zijner echtgenooten aan, zich tot den

profeet te *Samaria* te wenden, die hem van zijne ziekte zou genezen. Hij gaf daaraan gevolg. Te *Samaria* gekomen, overhandigde hij den koning van *Israël* een brief van zijn vorst, waarin hem gelast werd, *Na'aman* van zijne melaatschheid te genezen. De koning ontzette zich bij het lezen van dien brief, daar hij in dit bevel, dat hij onmogelijk kon ten uitvoer brengen, slechts een voorwendsel tot een oorlog zag. Maar *Elisa*, die dit vernam, verzocht hem, den Syrischen veldoverste tot hem te zenden, wien hij den eenvoudigen raad gaf, om zich zevenmaal in de *Jordaan* te baden. Ofschoon deze gemeend had, dat de profeet hem met meer onderscheiding behandelen en op eene geheel andere wijze genezen zou, liet hij zich eindelijk door zijne dienaren daartoe bewegen. Nadat hij daardoor volkomen genezen was, begaf hij zich met zijn gevolg onmiddellijk tot den profeet, wien hij zijne dankbaarheid betuigde onder de verzekering, »dat hij thans overtuigd was van de macht en grootheid van den eenigen God, den God van *Israël*." Hij beloofde hem, ook na zijne terugkomst in zijn vaderland dien God alleen te dienen en geene afgoden meer te vereeren. Tevens bood hij zijn redder geschenken aan, maar deze weigerde iets aan te nemen, daar hij zijne eenige en grootste belooning zocht in de verheerlijking van God. Juist daarom was hij zeer verontwaardigd over zijn hebzuchtigen dienaar *Géhazi*, die *Na'aman* terstond na diens vertrek achterna liep en hem namens zijn meester verzocht, eene aalmoes af te zonderen voor twee behoeftige profeten-zonen, die juist zoo even bij hem gekomen waren. Daar *Na'aman* deze gelegenheid gaarne te baat nam, om zijne dankbaarheid te toonen, overhandigde hij hem eene aanzienlijke gift, waarmede deze huiswaarts keerde in de meening, dat zijn meester van dit bedrog niets merken zou. Maar het bleef niet verborgen voor *Elisa*, die hem bij zijne terugkomst vertoond toeriep: »is het thans tijd, om geschenken aan te nemen, waar de naam Gods geheilgd moet worden? De melaatschheid van *Na'aman* hechte zich aan u en uw kroost."

HOOFDSTUK LXXXII.

Jéhu's koningschap.

Jéhu, op wien *Elisa* en de trouwe dienaren Gods al hun hoop en vertrouwen gevestigd hielden, beantwoordde echter niet aan de verwachtingen. Daar hij den kalverdienst, door *Jarob'am* ingevoerd, bestaan liet, roeide hij den geest des

Heidendoms volstrekt niet uit, maar week evenals zijne voorgangers af van den weg Gods en van *Mozes'* wetboek. Een profeet voorspelde hem deswegens, dat zijne nakomelingen slechts tot in het vierde geslacht op *Israëls* troon zouden zitten. Evenmin als de vorige vorsten, kon ook hij *Syrië* het hoofd bieden, zoodat *Chazaël* tegen het einde van *Jéhu's* bestuur reeds meester was van het geheele transjordaansche gebied. Niet minder leed het rijk *Israël* tijdens het bestuur van *Jéhu's* zoon, *Jehoachaz*, door de verwoestende invallen van *Chazaël* en zijn zoon *Ben-Hadad*. Het verloor vele steden en hield bijna geene weerbare manschappen meer over. Uit dien neteligen toestand werd het echter gered door *Jehoachaz'* zoon en opvolger, den dapperen *Jehoas*, die de *Syriërs* in drie achtereenvolgende veldslagen overwon, zooals hem *Elisa* kort voor zijn dood voorspeld had, en hen noodzaakte, van alle veroverde steden afstand te doen. Niet minder voorspoedig was hij in den oorlog tegen *Amatsja*, den koning van *Juda*, dien hij te *Beth-Sémes* zulk eene gevoelige nederlaag toebracht, dat hij ongehinderd *Jeruzalem* kon binnendringen, waar hij zich meester maakte van de koninklijke schatten alsmede van de gouden en zilveren tempelvaten. Onder zijn zoon en opvolger *Jarob'am* bereikte het rijk *Israël* een te voren ongekenden trap van aanzien en macht en breidde het door de overwinningen op *Syrië* zijne noordelijke grenzen uit tot *Damaskus*.

Jammer slechts, dat met den staatkundigen bloei de zedelijke en godsdienstige toestand geen gelijken tred hield. Integendeel, de welvaart maakte het volk lichtzinnig, verwijderde het al meer van de waarachtige Godserkenning en bevorderde de onzedelijkheid. In dien tijd trad te *Beth-El*, den zuidelijken zetel van den kalverdienst, de profeet *Amos* uit *Tekoa* op. Luide verhief hij zijne stem tegen het toenemend zedebederf, waardoor de natie hare eigen krachten sloopte en haren ondergang voorbereidde. De afgodspriester *Amatsja*, die zich door deze ernstige taal diep gekrenkt gevoelde, klaagde den profeet bij koning *Jarob'am* aan als een opruijer en onruststoker, waardoor hij genoodzaakt werd, het rijk te verlaten. Nadat hij *Amatsja* het noodlottig uiteinde van zijn geslacht voorspeld had, keerde hij naar *Juda* terug, waar hij waarschijnlijk zijne redevoeringen te boek stelde. Wellicht gelijktijdig of althans zeer kort na hem trad ook de profeet *Hoséu* onder *Israël* op, om door ernstige boetpredikatiën het afgedoolde volk weder tot het pad der zedelijkheid en ware Godserkenning terug te brengen. Hunne woorden maakten echter geen indruk op het volk, dat reeds te diep gezonken was, zich te ver in den maalstroom van uitspatting en losbandigheid geworpen had.

Jarob'am werd na een langdurig bestuur opgevolgd door zijn zoon *Zecharja*, die reeds na 6 maanden door de hand eens sluipmoordenaars, *Sallum* geheeten, omkwam. Met hem eindigde niet alleen *Jthu's* dynastie, maar weldra ook *Israëls* vrijheid en onafhankelijkheid, zooals de Godsgezanten voorspeld hadden.

HOOFDSTUK LXXXIII.

De Assyrische overheersching. — Ondergang van het rijk Israël.

Angst en moedeloosheid maakten zich van de *Israëlieten* meester op het bericht van de komst der *Assyriërs*, die thans voor de eerste maal onder hun koning *Pul* uit het noorden tegen hen aanrukten. Het Assyrische leger toog „met zijne gewette pijlen, gespannen bogen en snelle rossen” van *Chamath* en *Damaskus* naar *Israëls* noordelijke stammen, die het zonder eenige moeite onderwierp, waarna het zich van het stamgebied van *Zebulon* en *Naphtali* meester maakte. Koning *Menachem*, die *Sallum* na een bestuur van slechts ééne maand gedood en zich van *Israëls* troon meester gemaakt had, waagde het in het geheel niet den machtigen veroveraar weerstand te bieden, maar bewoog hem door de aanbieding van een aanzienlijk losgeld (1000 kikkar zilver) het land te verlaten. „Zoo werd *Israëls* vermogen door vreemden verteerd, door een vijand, die uit een land gekomen was, nog verder dan *Damaskus*.” Het rijk had zijne onafhankelijkheid verloren, daar *Menachem* en zijne opvolgers niets meer waren dan vazallen van *Syrië* met behoud van den koningstitel. *Menachem* werd opgevolgd door zijn zoon *Pekachja*, die na eene regeering van ongeveer twee jaar bij een oproer door zijn veldoverste *Pekach* om het leven gebracht werd. Deze voorlaatste koning van *Israël* verhaastte door eene onverstandige en overijldde staatkunde den val van het rijk. In vereeniging met *Retsin*, koning van *Syrië*, toog hij tegen *Jotham*, koning van *Juda*, ten strijde, waarschijnlijk omdat deze geen deel wilde nemen aan een bondgenootschap tegen *Assyrië*. Met gelukkig gevolg zetten zij den oorlog voort tegen *Jothams* zoon en opvolger *Achaz* en sloegen eindelijk het beleg voor *Jeruzalem*. In den nood wendde zich *Juda's* koning tot *Tiglath-Pileser*, den opvolger van *Pul*, dien hij door aanzienlijke schatten bewoog, hem hulp te verleen. Deze trok met een machtig leger naar *Syrië*, waar hij zulke

verwoestingen aanrichtte, dat de beide vorsten zich noodzaakten te breken. *Retsin* werd overwonnen en met de verovering van *Damaskus*, *Syrie's* hoofdstad, hield de onafhankelijkheid van zijn rijk geheel op. Na de onderwerping van *Aram* zette *Tiglath-Pileser* zijn veroveringstocht voort naar het rijk *Israël*, dat eveneens gevoelig geslagen werd. Het verloor de voornaamste noordelijke vestingen, het *Jordaan*-gebied en het geheele land van *Naphtali*, waarvan de inwoners naar *Assyrië* verbannen werden. Oproeren en burgerwisten verergerden den treurigen toestand van het rijk, welks koning eindelijk op dezelfde wijze den troon verloor, als hij dezen verkregen had. Hij werd door een zekeren *Hosta* vermoord, die zich als koning liet uitroepen.

Ofschoon minder goddeloos dan zijne voorgangers, deed ook *Hosta* wat kwaad was in de oogen des Eeuwige." Gedurende de eerste jaren zijner regeering betoonde hij *Salmaneser*, den opvolger van *Tiglath-Pileser*, onderdanigheid door de geregelde opbrengst der belasting, maar eindelijk sloot hij een geheim bondgenootschap met *So*, den koning van *Egypte*, om het gehate juk der afhankelijkheid te verbreken. Toen hij nu ook openlijk tegen *Salmaneser* optrad, door weigerachtig te blijven in het betalen der verplichte schatting, verscheen deze met eene aanzienlijke legermacht in het rijk *Israël*. Hij nam *Hosta* gevangen en begon aanstonds *Samaria* van alle kanten in te sluiten. Drie jaar bood de hoofdstad moedigen tegenstand, maar moest zich eindelijk, door honger en gebrek geheel uitgeput, aan den vijand overgeven. Met haren val gaf het rijk *Israël* den laatsten snik (719). Zijne bevolking volgde hare afgodsbeelden naar het land der ballingschap. De stammen *Israëls* werden weggevoerd naar verschillende landstrekken van het groote Assyrische rijk, als *Chalach*, *Chabor*, naar den stroom *Gozan* en naar verscheiden steden van *Medië*. In boeien gekluisterd verlieten zij den aartsvaderlijken bodem, dien zij door hunne walgelijke misdaden bezoedeld hadden, om in verre streken het smadelijk juk der overheersching te torsen.

Om den bodem van *Kenaän*, die thans op eene woestij geleek, niet onbevolkt te laten, zond de koning van *Assyrië* er kolonisten heen uit andere onderworpen provinciën, als: *Babel*, *Kutha*, *Awiva*, *Chamath* en *Sepharwajim*. Bij hunne vestiging in *Samaria* en andere steden van *Israël* hadden dezen veel te lijden van leeuwen, die hunne schuilplaatsen verlaten hadden en steeds dieper in het onbewoonde land doorgedrongen waren. Daar zij dit als eene straf beschouwden van *Kenaäns* landgod, omdat zij op

zijn bodem andere goden vereerden, verzochten zij den koning van *Assyrië*, hun eenige priesters van de verdreven *Israëlieten* te zenden, die hen met hunne Godsvereering zouden bekend maken. Aan dit verzoek werd voldaan. Evenwel behielden zij naast de vereering van den eenigen God hun nationalen afgodendienst en bleven getrouw aan hunne heidensche gebruiken. Deze volksstammen, gewoonlijk *Samaritanen* en in de Joodsche bronnen *Kuthim* ¹⁾ of spot-tenderwijze *leeuwenbekeerlingen* ²⁾ genoemd, werden naderhand bittere vijanden van de *Israëlieten*, zoodat zij niets onbeproefd lieten, hun allerlei moeielijkheden in den weg te leggen. Nog thans wordt te *Sechem* (tegenwoordig *Nablus*) een klein aantal Samaritaansche familiën aangetroffen, die van de gewijde geschriften slechts de vijf boeken *Mozes'*, en nog wel in bedorven en verknoeden staat, bezitten. ³⁾

Overzicht van het rijk Juda.

De onaangename gewaarwordingen, bij ons opgewekt door de treurige tafereelen der geschiedenis van het rijk *Israël*, maken zich op verre na niet van ons meester bij het nagaan der gelijktijdige gebeurtenissen in het broederrijk van *Juda*. De 19 koningen ⁴⁾ die over dit rijk gedurende zijn bijna 400-jarig bestaan geregeerd hebben, waren allen afstammelingen van *David*, zoodat in en door hen de herinneringen aan dien doorluchtigen vorst, den grondvester van *Israëls*

¹⁾ כּוּתִּים, omdat de meesten hunner uit *Kutha* afkomstig waren.

²⁾ גִּרֵי אֲרִיּוֹת.

³⁾ Een beknopt overzicht van de geschiedenis en letterkunde der *Samaritanen* levert ons *R. Kirchheims* כּרִמִּי שׁוֹמְרוֹן (*Frankfort a/M.* 1851).

⁴⁾ Deze zijn:

Rechab'am 17 j., *Abia* of *Abiam* 3 j., *Asa* 41 j., *Jehosaphat* 25 j., *Jehoram* 8 j., *Achazja*, 1 j., *Athalja* 6 j., *Jehoas* 40 j., *Amatsja* 29 j., *Azarja* of *Uzzia* 52 j., *Jotham* 16 j., *Achaz* 16 j., *Jechizkia* 29 j., *Menassé* 55 j., *Amon* 2 j., *Josia* 31 j., *Jehoachaz* 3 maanden, *Eljakim* of *Jehojakim* 11 j., *Jehojachin* 3 maanden, *Mattanja* of *Tsidkia* 11 j.

Mon. Gesch. I, 10*

grootheid en roem, voortleefden. Buitendien bleef *Jeruzalem* het middelpunt van den nationalen, voorvaderlijken eeredienst; de tempel, waar de eenige God geheiligd werd, een sterke dam tegen den woesten stroom van heidensche begrippen. Al konden zich niet alle vorsten daarboven verheffen, maar volgde menig hunner het voetspoor van *Israël's* koningen, zoo werden de treurige gevolgen van hun wanbestuur weder spoedig uitgewischt door een edelen en vromen telg uit het Davidisch koningshuis, die zijn geheel leven wijdde aan den staatkundigen en godsdienstigen bloei van land en volk. Met dit al liet de tijdgeest zich niet geheel onderdrukken, maar oefende vooral onder het bestuur der laatste vorsten meer invloed dan de vermanende stem der Godsgezanten, die niets onbeproefd lieten, om de afgedwaalden weder tot het rechte levenspad terug te voeren. Noch hunne gemoedelijke vermaningen, noch de ernstige strafbedreigingen of de treffende schilderingen van de treurige tafereelen van *Juda's* val vermochten het rijk op te heffen uit zijn ziekelijken toestand, zoodat het eindelijk, geheel verzwakt, bezweek onder de ijzeren hand van een machtigen wereldveroveraar.

HOOFDSTUK LXXXIV.

Rechab'am. — Abia. — Asa.

Over het algemeen schijnt *Rechab'am* een man geweest te zijn van een zeer veranderlijk en lichtzinnig karakter, ten gevolge waarvan hem — zooals wij reeds vroeger zagen — na den dood van zijn vader *Salomo* van diens rijk slechts de stammen *Juda* en *Benjamin* ten deel vielen. In zijne eerste regeeringsjaren behartigde hij de belangen van zijn volk, handhaafde den vaderlijken godsdienst, zorgde voor de verbetering der vestingen en van het leger, maar reeds in het vierde jaar van zijn bestuur verliet hij de leer Gods". De afgodendienst breidde zich sterk uit; door het geheele land verzezen offerhoogten en beelden, in bosschen en op heuvelen pleegde men een schandelijken afgodendienst. Ten gevolge dier godsdienstige en zedelijke verslapping werd de

staat met een groot gevaar bedreigd. In *Rechab'ams* vijfde regeeringsjaar deed *Sisak*, de koning van *Egypte*, met een talrijk leger, bestaande uit Egyptische, Lybische en Ethiopische strijders, een inval in *Juda*. Hij veroverde achtereenvolgens de voornaamste vestingen en drong eindelijk tot de hoofdstad door. De afgedwaalde vorst was echter nog voor edele indrukken vatbaar. Door de vermanende woorden van den profeet *Semaja* vernederde hij zich weder voor God, die zijn gebed dan ook niet onverhoord liet. Evenwel kon hij *Sisak* niet anders dan met opoffering van zijn eigen rijkdommen en van de tempelschatten bewegen, zijn gebied te verlaten. Met *Jarob'am*, den koning van *Israël*, was hij voortdurend in oorlog gewikkeld.

Zijn zoon en opvolger *Abia* zette dien met gelukkig gevolg voort. Gedurende zijn kortstondig bestuur gingen verscheiden steden voor *Israël* verloren, daar hij eene schitterende overwinning op *Jarob'am* behaalde.

Met *Abia's* zoon *Asa* beklom een deugdzaam vorst den troon en brak voor *Juda* een tijd van welvaart en geluk aan. Hij staakte de vijandelijkheden met het broederrijk, om zich uitsluitend aan de zedelijke en stoffelijke belangen zijner onderdanen te kunnen wijden. Om den voorvaderlijken godsdienst te herstellen, liet hij de afgodsbeelden en offerhoogten vernietigen, de gewijde bosschen omverhalen, de altaren verbrijzelen, in één woord, alle sporen van het Heidenendom uit zijn rijk verwijderen. Eveneens wijdde hij zijne krachten aan de verbetering van het inwendig staatsbestuur; hij liet nieuwe vestingwerken aanleggen, breidde de legermacht aanzienlijk uit, kortom hij volgde geheel het voetspoor van zijn stamvader *David*. Te midden van zijn kalm en weldadig bestuur werd hij verontrust door een inval van *Zérach*, den koning van *Ethiopië*, die met een ontzaglijk leger (een millioen strijders en 300 oorlogswagens) tot *Marêsa*, dicht bij *Jeruzalem*, doorgedrongen was. Ofschoon ook *Asa* over een leger van ongeveer 600,000 man beschikken kon, stelde hij evenwel daarin geen onbepaald vertrouwen, maar riep vóór het begin van den veldslag Gods bijstand in. Zijn gebed werd verhoord. *Zérach* leed eene volkomen nederlaag. Door deze schitterende overwinning nog meer in zijne godsvrucht versterkt, vierde *Asa* na zijne terugkomst te *Jeruzalem* een plechtig feest, om bij deze gelegenheid zijne onderdanen nogmaals op te wekken tot een vromen levenswandel, tot deugd en zedelijkheid. Men bood het buitgemaakte vee den Eeuwige als zoenoffers aan en zwoer »Hem steeds te blijven dienen en te vereeren."

Na een langen tijd van rust werd *Asa* weder in oorlog gewikkeld met *Basa*, koning van *Israël*, die met de be-

zetting van *Rama* de vijandelikheden begon. *Juda's* vorst toonde zich echter thans niet zoo godvruchtig als den vorigen keer. Hij riep de hulp in van den Syrischen koning *Ben-Hadad*, en dat nog wel ten koste van zijne eigen schatten en die des tempels. Ofschoon *Juda* daardoor den vrede terugkreeg, waren er toch velen, wien het zeer misviel, dat deze op zulk eene wijze verkregen was. *Asa* had immers thans getoond, geen onbepaald vertrouwen meer te stellen in God, wiens grenzelooze macht hem vroeger zoo duidelijk gebleken was. De profeet *Chunani* bracht hem dan ook als vertegenwoordiger der streng geloovige partij dit misdrijf met klem onder het oog. In plaats van zijne dwaling te belijden, gevoelde *Asa* zich over deze ernstige terechthoofding zeer gekrenkt en liet zelfs den Godsgezant gevangen nemen. Een dusdanig vergrijp, dat in *Juda* een nog onbekend verschijnsel was, wekte de verbittering van het volk in geen geringe mate op. Er brak een oproer uit, dat eerst na het verlies van vele menschenlevens tot bedaren gebracht werd. Sinds dien tijd had er blijkbaar eene verandering in *Asa's* karakter plaats gevonden; ook toen hij in zijne laatste jaren door het voeteuvel aangetast werd, raadpleegde hij geen profeet, maar verliet hij zich uitsluitend op zijne geneesheeren, die hem echter niet vermochten te herstellen.

HOOFDSTUK LXXXV.

Jehosaphat.

Waren *Asa's* laatste regeeringsjaren voor *Juda* minder verkwikkend, met de troonsbeklimming van zijn zoon en opvolger *Jehosaphat* brak er weder een tijdperk aan van voorspoed en geluk. Ofschoon zich deze godvruchtige vorst de geestelijke ontwikkeling zijner onderdanen zeer ter harte nam, zag hij ook hun staatkundig en stoffelijk belang geenszins over het hoofd. Door de uitbreiding van het leger, dat hij tot een getalsterkte bracht van ruim elf-honderd duizend man, de versterking der vestingen en door het aanleggen van burchten en voorraadschuren, verleende hij zijn rijk aanzien naar buiten, perste hij den naburigen volkeren, zonder tegen hen de wapenen op te vatten, vrees en ontzag af. De *Philistijnen* en eenige Arabische stammen boden hem zelfs aanzienlijke geschenken aan als bewijs hunner onderdanigheid. Ook trachtte hij door het uitrusten van eene koopvaardijvloot den handel te bevorderen. Daar de vloot evenwel door stormen vernield werd, moest hij daarvan afzien. Bijzonder beroemd heeft *Jehosaphat* zich gemaakt

door zijn onvermoeid streven in het belang van den godsdienst, tot verspreiding van kennis en beschaving en tot verbetering der rechtspleging. Te dien einde liet hij reeds in het derde jaar zijner regeering Levieten en priesters door het land reizen, om het woord Gods te verkondigen, jong en oud te onderwijzen in de heilige leer, waarvan zij afschriften met zich voerden. Voorts richtte hij in de belangrijkste steden rechtbanken op, wier rechters hij vóór hunne aanstelling bekend maakte met de verheven plichten, hun door de goddelijke wet opgelegd. In de hoofdstad zetelde het hooge gerechtshof, dat uit wetgeleerden van den stam *Levi* bestond en uitspraak moest doen in zeer belangrijke aangelegenheden.

Jehosaphat was de eerste koning van *Juda*, die in vrede leefde met het rijk *Israël*. Hij verzwagerde zich zelfs met diens koning *Achab*, doordien hij — zooals wij reeds vroeger mededeelden — zijn zoon *Jehoram* in het huwelijk liet treden met *Achab's* dochter *Athalja*. Wekt reeds deze onberaden stap onze verbazing op, nog meer moet het ons verwonderen, dat de godvruchtige vorst zich ook verleiden liet tot het sluiten van een bondgenootschap met *Israël's* snooden koning, om hem bij te staan in den oorlog tegen *Syrië* (zie bl. 130). De profeet *Jehu* hield het dan ook niet voor hem verborgen, dat hij daardoor Gods toorn opgewekt had, maar uithoofde van zijn overigens edel en weldadig bestuur ongestraft zou blijven. Desniettenstaande verbond hij zich later weder met *Israël's* koning *Jehoram* in den oorlog tegen de *Moabieten*. De nadeelige gevolgen dier verkeerde staatkunde lieten niet lang op zich wachten. De *Moabieten* en *Ammonieten* trokken, in vereeniging met de *Edomieten*, die aan *Juda* cijsbaar waren, en eenige Syrische volksstammen, tegen *Jehosaphat* ten strijde. Hunne verschijning veroorzaakte in *Juda* diepe ontsteltenis. Op 's konings bevel hield men een algemeenen vasten- en boetedag, terwijl hij zelf met de rijksgrooten in den tempel Gods hulp inriep. Het leger trok, daardoor bemoedigd, onder het aanheffen van lofliederen ten strijde. In het vijandelijk kamp was intusschen eene schromelijke verwarring ontstaan. De *Ammonieten* en *Moabieten* hadden namelijk, in den waan, dat zij door hunne bondgenooten verraden waren, tegen elkander de wapenen gekeerd, waardoor er een afgrijselijk bloedbad aangericht werd. Toen *Jehosaphat* nu op het slagveld verscheen, vond hij er bijna niets anders dan de lijken der vijanden en sloegen de weinige overgeblevenen, met achterlating van veel levensmiddelen en wapenen, op de vlucht. Het Israëlietisch leger hield zich drie dagen bezig met de plundering van den buit, waarna het in triumftocht

naar *Jeruzalem* terugkeerde, om God voor deze wonderbare redding in Zijn heiligdom te danken. *Jehosaphat* eindigde zijn leven na een roemrijk bestuur van 25 jaar in de hoop, dat zijne zeven zonen, die hij met hooge posten bekleed had, en waarvan hem de oudste, *Jehoram*, opvolgde, zijne voetstappen drukken en door hun vromen levenswandel den bloei des rijks bevorderen zouden.

HOOFDSTUK LXXXVI.

Athalja's invloed.

Jehosaphats vurige wensch werd echter niet verwezenlijkt, daar *Jehoram* den weg zijns edelen vaders volstrekt niet bewandelde, maar zich geheel liet leiden door zijne snoode en goddelooze gemalin *Athalja*, eene waardige dochter van *Izèbel*. Hij wijdde zijne regeering in door al zijne broeders benevens verscheidene prinszen van *Israëls* koningshuis te laten vermoorden, om zich van het ongestoord bezit van den troon te kunnen verzekeren. Door de invoering van den beeldendienst brak hij weldra af, wat zijn vader met veel opoffering opgericht had. De straf, die hem wegens deze snoodheden door den profeet *Elia* schriftelijk voorspeld was, trad spoedig in vervulling. De *Edomieten* zeiden hem de gehoorzaamheid op. Ook nadat zij door hem gevoelig geslagen waren, weigerden zij zijne opperheerschappij te erkennen. De *Philistijnen* richtten met de *Arabieren* verwoestingen aan in zijn rijk, plunderden zijne bezittingen voerden zijne vrouwen en kinderen, behalve den jongsten zoon, *Jehoachaz* of *Achazja*, als krijgsgevangenen mede. Hij zelf werd eindelijk door eene ongeneeselijke ingewandsziekte aangetaast, waaraan hij na een langdurig lijden bezweek. Niemand betreurde den dood van dien snooden vorst, die zonder eenige eerbewijzing, en niet in den koninklijken grafkelder begraven werd.

Het éénjarig bestuur van *Achazja* bracht geene gunstige verandering in *Juda's* toestand, daar deze geheel onder den invloed zijner moeder stond en van gewetenlooze raadslieden, die niets achterwege lieten, om hem zedelijk te ondermijnen. Nadat hij — zooals wij reeds vroeger meldten (zie bl. 133) — te *Jizre'el* gedood was, maakte *Athalja* zich van den troon meester.

De rampen, die het rijk door *Jehorams* ongelukkige echtverbintenis reeds doorstaan had, waren slechts het voorspel van de ellende, waaraan het tijdens *Athalja's* zesjarig bestuur

overgeleverd was. Om zich van het ongestoord bezit van den troon te verzekeren, liet zij alle telgen van *David's* stamhuis om het leven brengen. Slechts één spruit van dit doorluchtig geslacht bleef van hare woede verschoond. Het was haar éénjarige kleinzoon *Jehoas*, die door *Jehoséba*, eene zuster van *Achazja* en gemalin van den hoogepriester *Jehojada*, gered en in een der tempelvertrekken verborgen werd. Gedurende zes jaar regeerde *Athalja* tot ergernis van ieder, bij wien het natuurlijk gevoel voor godsdienst en zedelijkheid nog niet geheel uitgedoofd was. Toen de jonge prins, dien de tempelwanden nog altijd verborgen hielden, den ouderdom van zeven jaar bereikt had, meende *Jehojada*, dat thans de tijd aangebroken was, om aan *Athalja's* wanbestuur een einde te maken. Hij ontbood de Levieten en de voornaamsten des rijks te *Jeruzalem*, wien hij tot hunne groote vreugde mededeelde, dat *David's* troon weldra door den eenig overgebleven telg uit diens geslacht zou bezet worden. Nadat alles naar behooren voorbereid was, bracht hij den jeugdigen prins uit zijne schuilplaats te voorschijn; hij zette hem de kroon op, overhandigde hem de heilige wet en zalfde hem, onder de luide jubelkreten der aanwezigen, met de heilige olie. *Athalja* ijlde, door het alarm hevig verschrikt, uit haar paleis naar den tempel, die dicht daaraan grensde. Welk eene bittere teleurstelling maakte zich van haar meester, toen zij den jongen vorst zag, staande op eene verhevenheid en omringd door de rijks grooten en het jubelende volk. In wanhoop verscheurde zij haar gewaad onder den uitroep: »verraad, verraad!" Zij werd op *Jehojada's* bevel onmiddellijk gegrepen en naar eene der stadspoorten gevoerd, waar men een einde aan haar vloekwaardig leven maakte. Opdat met haar tevens de sporen van haar verderfelijken invloed uitgewischt zouden worden, sloot de hoogepriester een verbond tusschen vorst en volk, waarbij allen tevens plechtig beloofden, God getrouw te blijven en Hem alleen te dienen. Nog geheel onder den indruk van het oogenblik, drong men den *Baal*-tempel binnen, die met zijne altaren, beelden benevens den afgodspriester *Mattan* der vernietiging prijs gegeven werd. Nadat *Jehojada* de verschillende tempeldiensten geregeld had, toog de nieuwe koning met veel luister en begeleid door eene blijde en dankbare volksmenigte van den tempel naar het paleis zijner voorzaten, terwijl ieder weder met de schoonste verwachtingen omtrent den jongen vorst naar zijne haardstede terugkeerde.

HOOFDSTUK LXXXVII.

Jehoas. — Amatsja. — Uzziä. — Jotham.

Niet alleen gedurende zijne prille jeugd, maar ook nadat hij meerderjarig geworden was, volgde *Jehoas* het edele voorbeeld van zijn godvruchtigen oom, aan wien hij zijn leven en den troon te danken had. Hierdoor deed hij wat goed ¹ was in de oogen Gods." Daar hij gaarne den tempel, die in vervallen staat verkeerde en wiens schatten *Athalja* aan den *Baäl*-dienst ten koste gelegd had, wilde herstellen, gebod hij priesters en Levieten, door het geheele land gelden tot dit doel in te zamelen. Toen dezen echter draalden met de uitvoering van dit bevel, verkreeg hij het benoodigde geld op eene andere wijze. Hij liet aan den ingang van het heiligdom eene kist plaatsen, waarin ieder tempelbezoeker zijne gift kon storten. Men offerde met milde hand, zoodat er spoedig genoeg was, om het heiligdom te herstellen en weder nieuwe tempelgereedschappen te vervaardigen.

Nauwelijks echter was *Jehoas'* trouwe leidsman *Jehojada* overleden ¹), of hij liet zich door de verderfelijke inblazingen van slechte en goddelooze raadslieden tot het zinnelijk Heidendom verleiden. Daardoor geheel verblind, liet hij den priester *Zecharja*, den zoon van zijn oom en weldoener, op wreede wijze in het tempelvoorhof dooden, toen deze hem zijn misdadig gedrag voor oogen hield. »God ziet het en zal mij wreken," riep de zieltogende priester uit. Zijne voorspelling werd spoedig bevestigd. Na verloop van een jaar deed *Chazaël*, koning van *Syrië*, een inval in *Juda*, waar hij evenals in het rijk *Israël* groote verwoestingen aanrichtte. Eerst nadat *Jehoas* hem alle schatten van zijn paleis en van den tempel uitgeleverd had, verliet hij het land. De algemeen gehate vorst werd kort daarna, nog ziek door de wonden, die hij in den oorlog tegen de *Syrtërs* bekomen had, op zijne legerstede door zijne hovelingen vermoord.

Zijn zoon en opvolger *Amatsja* schijnt een man van een wispelturig karakter geweest te zijn. Zoo spaarde hij, gedachtig aan het woord Gods: »de kinderen mogen niet gedood worden wegens de zonden hunner ouders," de kinderen van de moordenaars zijns vaders, maar liet daarentegen in een oorlog tegen de *Edomieten* 10,000 gevangenen

¹) Hij bereikte den ouderdom van 130 jaar en werd wegens zijn deugdzaam en verdienstelijk leven in den koninklijken grafkelder begraven.

van de toppen eener rots op gruwelijke wijze naar beneden werpen. Na den ongelukkigen afloop van den oorlog met *Jehoas*, den koning van *Israël*, (zie bl. 136) brak er een oproer tegen hem in zijne hoofdstad uit. Hij vluchtte naar *Lachis*, waar hij evenals zijn vader door de handen van saamgezworenen omkwam.

Gelukkiger was *Juda* weder onder het bestuur van zijn zoon *Uzzia* of *Azarja*. Deze streed voorspoedig tegen de *Philistijnen*, de *Ammonieten* en eenige Arabische stammen, liet *Jeruzalems* muren versterken, bracht het krijgswezen op een beteren voet en bevorderde landbouw en veeteelt. Zijn voorspoed maakte hem echter hoovaardig en eerezuchtig, zoodat hij eindelijk ook het hooge priesterschap aan zijne koninklijke waardigheid wilde verbinden. Hij verscheen met een wierookvat in het heiligdom, om het reukwerk voor God te ontsteken. De hooge priester *Azarja*, dien 80 moedige priesters volgden, wees hem op het ongeoorloofde dier handeling. De koning geraakte daardoor in toorn, zoodat erge wanordelijkheden dreigden uit te barsten. Maar eensklaps vertoonden zich vlekken van melaatschheid op 's konings voorhoofd, waardoor hij niet alleen genoodzaakt was, den tempel te verlaten maar ook de rest zijner jaren in afzondering moest leven. Daar hij zich ten gevolge dier ongeheelzame ziekte niet meer met de regeeringszaken kon belasten, droeg hij het bestuur op aan zijn zoon *Jotham*.¹⁾

Ook deze onderscheidde zich door moed en dapperheid. Hij onderwierp de *Ammonieten*, die hem eenige jaren schatplichtig bleven. Ofschoon hij persoonlijk vroom en godvruchtig was, schijnt hem de kracht ontbroken te hebben, om het toenemend zedenbederf in zijn rijk tegen te gaan.

HOOFDSTUK LXXXVIII.

Godsdienstige achteruitgang. — *Jesaja*.

Het waren in de eerste plaats de aanzienlijken, „de vorsten van *Juda*”, door wie ongetwijfeld de hoogste en aanzienlijkste ambten in den staat bekleed werden, wier slecht voorbeeld op de lagere klassen der bevolking zeer nadeelig werkte. Ter wille van omkoopning maakten zij zich aan rechtsver-

¹⁾ *Uzzia's* levensgeschiedenis werd beschreven door *Jesaja*, die in diens sterfjaar als profeet optrad. Dit geschrift is benevens verschillende andere historische bronnen over *Israël's* en *Juda's* koningen voor ons verloren gegaan.

krachting schuldig, bekommerden zich niet om de belangen van weezen en weduwen, beroofden den stillen en rustigen landman van zijn kleinen akker, om dien bij hunne landgoederen te trekken. Onder het masker van vroomheid verscheen men op Sabbath en feestdagen in den tempel, om God door een offerdienst te verheerlijken, maar innerlijk had men met godsdienst en zedelijkheid geheel gebroken, De handen, die zich bij het gebed ten hemel verhieven, brachten zoo aanstonds „den roof der armen” naar binnen. *Tsions* dochters versmaadden de eenvoudige en bescheiden levenswijze, het sieraad van *Israëls* vrouwen, en trachtten daarentegen zooveel mogelijk te schitteren door eene oogverblindende kleeding en uitheemschen tooi. Tegen dit toenemend zedenbederf en deze dartele lichtzinnigheid verhieven verscheidene Godsgezanten met kracht hunne stem, waaronder eene eerste plaats innam de profeet *Jesaja*, zoon van *Amots* en — volgens de traditie — een broeder van koning *Amatsja*. In talrijke redevoeringen, rijk aan dichterlijken gloed en bezieling, geeselde hij de bedorvenheid en ontaarding zijner tijdgenooten, de gehuichelde vroomheid van *Juda's* aanzienlijken, de weelde der vrouwen en de bespottelijke naïverij van het walgelijke Heidendom. Tegenover den ijdelten afgodendienst doet hij op treffende wijze uitkomen den zedelijken ernst en de verheven strekking van *Israëls* geloof, dat den eenigen God huldigt, om daardoor den mensch te veredelen en hem der volmaking zoo nabij mogelijk te voeren. Ook gaat hij met zijn helderen zienersblik de politieke verwickelingen na van zijn rijk met de andere landen van *Azië*, wier toekomst hij eveneens in dichterlijke taal en in sierlijke beeldspraak voorspelt. Reeds vóór hem had de profeet *Joël* — waarschijnlijk tegen het einde van het bestuur van koning *Jehoas* — gewezen op de gevaren, die den staat dreigden. Eene schrikkelijke verwoesting, waardoor *Juda* getroffen werd ten gevolge eener overstroming van sprinkhanen, was voor hem de eerste aanleiding om zijn volk door boetredenen, treffend door hare eenvoudige maar bezielende taal, te vermanen en tot bekeering op te wekken. Een tijdgenoot van *Jesaja* was de profeet *Micha* uit *Marésa* (in *Juda*), wiens redevoeringen den ontaarden toestand van het geheele volk *Israël* gispden. Nu eens verkondigt hij *Samaria's* ondergang, dan weder wendt hij zijn blik naar *Juda*, de bloem der geheele natie, om lucht te geven aan zijn gemoed, dat zoo diep bewogen wordt door het onrecht, de verdrukking en de trouweloosheid, die hij in dit rijk waarneemt.

Maar niettegenstaande de herhaalde vermaningen en strafbedreigingen dier onsterfelijke Godsgezanten verergerde

Juda's toestand nog onder het bestuur van *Jothams* zoon, *Achaz*. Zooals wij reeds vroeger mededeelden (zie bl. 137) riep deze vorst bij het beleg zijner hoofdstad door de koningen *Ptkach* en *Retsin* de hulp in van *Tiglath-Pileser*, den koning van *Assyrië*. Deze verklaarde zich daartoe wel bereid, maar het bleek weldra, dat deze hulp duur betaald was. *Achaz* verbeurde zijne onafhankelijkheid en werd evenals *Hosta* den *Assyrischen* koning schatplichtig. Niettegenstaande deze zware rampen bleef hij verstokt van gemoed; hij gevoelde zich daardoor volstrekt niet opgewekt, om tot den God der vaderen terug te keeren. Integendeel, toen hij na het ontzet zijner hoofdstad te *Damaskus* kwam, om den koning van *Assyrië* persoonlijk zijne dankbaarheid te betuigen en hij bij deze gelegenheid aldaar een kunstig bewerkt afgodsaltaar opmerkte, gaf de ijdele en lichtzinnige vorst onmiddellijk den priester *Uria* bevel, een dergelijke te vervaardigen en het in plaats van het eenvoudig koperen altaar in den tempel te *Jeruzalem* op te richten. Met zijn terugkeer sloop het Heidendom al meer en meer *Juda's* hoofdstad binnen. Op verschillende plaatsen verzezen afgodsbeelden; in het schoone dal *Ben-Hinnom* werd een vuurdienst (*Topheth*) ingevoerd, waar kinderen den *Molech* geofferd worden; eindelijk liet hij zelfs den tempel sluiten. Onder zulk een gruwelijk en goddeloos beheer konden *Juda's* aanzienlijken hunne lage hartstochten ongestraft bot vieren.

HOOFDSTUK LXXXIX.

Jechizkia.

Het woeste Heidendom vond weldra een fellen bestrijder in *Achaz'* opvolger *Jechizkia* of *Chizkia*, wiens opvoeding, naar het schijnt, geheel door den profeet *Jesaja* geleid werd. Hij vormde in alle opzichten de tegenstelling zijns vaders en trachtte met denzelfden ijver het vaderlijk geloof te herstellen, waarmede deze het ondermijnd had. Terstond na zijne troonsbeklimming liet hij het land van den walge lijken afgodendienst zuiveren; alle afgodsbeelden, gedenkzuilen, gewijde bosschen en ook de koperen slang door *Mozes* vervaardigd (zie bl. 51), evenzeer het voorwerp eener bijgeloovige godsvereering, vernietigen. Daarna gebod hij, den tempel, die door zijn vader door allerlei afgodsbeelden ontwijd en eindelijk geheel gesloten was, te reinigen. Den 16den Nisan hadden de priesters en Levieten hun werk voltooid, waarna het heiligdom weder

met groote plechtigheid voor zijne gewijde bestemming geopend werd. Om het godsdienstig en nationaal gevoel al meer op te wekken, liet hij door gezanten al zijne onderdanen tot viering van het Paaschfeest aansporen. ¹⁾ Dezen bezochten ook het broederrijk, dat toen zijn ondergang te gemoet snelde. Slechts bij enkele stammen vonden zij gehoor, maar de meesten waren reeds zoo diep gezonken, dat zij de koninklijke boden onder hoon en spot heenzonden. Daarentegen stroomden uit *Juda* zeer velen naar *Jeruzalem* ter viering van het feest der bevrijding, dat evenals de daaropvolgende feestdagen met groote plechtigheid en in echt godsdienstige vreugde ten einde gebracht werd. Na afloop daarvan regelde de koning den eeredienst en verdeelde hij de verschillende heilige functiën onder de priesterlijke familiën.

Lagen de godsdienstige belangen *Jechizkia* zeer na aan het hart, niet minder zorg wijdde hij aan de verbetering van het kriegswezen en het herstel der vestingwerken. Daardoor kon hij niet alleen de *Philistijnen* met gelukkig gevolg bestrijden, maar gevoelde hij zich eindelijk zoo sterk, dat hij weigerde *Assyrië* de jaarlijksche schatting te betalen, die het zijn vader opgelegd had. *Sanchérib*, die na den dood van *Sargon*, *Salmanéssers* opvolger, den troon van *Assyrië* beklommen had, verscheen hierop in *Jechizkia's* veertiende regeeringsjaar op zijn tocht naar *Egypte* in *Juda*, om den afgevalen vorst weder te onderwerpen. Hij maakte zich achtereenvolgens van verscheiden vestingen meester en was in korten tijd tot *Lachis* doorgedrongen. Men vreesde het ergste, zoodat *Jechizkia*, thans overtuigd, dat hij tegen den machtigen *Assyriër* niets kon ondernemen, zich bereid verklaarde, de aanzienlijke som van 300 kikkar zilver en 30 kikkar goud te leveren, die deze van hem eischte, zoo hij van het beleg der hoofdstad zou afzien. De trouwelooze vorst nam deze som aan, waartoe *Jechizkia* zoowel zijn eigen vermogen als dat van den tempel uitputte, maar liet evenwel kort daarna zijne voornaamste veldheeren tegen *Jeruzalem* oprukken. In trotsche en overmoedige taal spoorde een dezer, *Rabsaké* genaamd, *Jechizkia's* gezanten tot de overgave aan, waarbij hij zich met opzet van de Hebreeuwsche taal bediende, opdat ook de burgerij hem kon verstaan. *Jechizkia*, aanvankelijk door het ongunstig bericht zijner

¹⁾ Daar het niet op den bepaalden tijd kon gevierd worden, werd het tot de volgende maand uitgesteld. Men verklaarde daartoe het afgeloopen jaar tot een schrikkeljaar, door *Nisan* als de dertiende maand (*Adar séni*) te tellen.

gezanten hevig ontzet en diep ter neer geslagen, vatte echter weldra weer moed door de voorspelling van den profeet *Jesaja*, dat het Assyrische leger wegens eene verontrustende tijding zijn land zou verlaten. ¹⁾ Inderdaad vernam *Sanchérib*, dat *Tirhaka*, de koning van *Ethiopië*, een inval in zijn rijk gedaan had, waardoor hij tot den aftocht genoodzaakt was. Maar om niet onverrichter zake heen te gaan, trok hij met zijne geheele legermacht van *Libna* naar *Jeruzalem*, dat hij door zijne drieste grootspraak tot de overgave wilde bewegen. Hij raadde *Jechiskia* aan, zich weder gewillig aan zijne heerschappij te onderwerpen, opdat hem niet hetzelfde lot zou treffen als zoovele andere Aziatische vorsten, wier goden machteloos geweest waren tegen zijne weluitgeruste strijders. Deze godslasterlijke taal kwam hem echter duur te staan. Zijn leger, 185,000 man sterk, werd in één nacht door eene pest weggemaaid, waarna hij, met smaad overladen, naar zijne hoofdstad terugkeerde, waar hij in een afgodstempel door twee zijner zonen vermoord werd. Kort voor *Sanchérib's* val werd *Jechiskia* zoo gevaarlijk ziek, dat men aan zijn herstel wanhoopte. Vol vertrouwen wendde hij zijn blik hemelwaarts en smeekte God om genezing. Het gebed van den vromen en bescheiden vorst werd verhoord; hij herstelde volkomen. Minder nederig betoonde hij zich evenwel, toen de gezanten van *Berodach-Baladan*, den koning van *Babylonië*, hem onder het aanbieden van geschenken namens hun vorst geluk kwamen wenschen met zijn herstel. Geveleid door dit huldebetoon, leidde hij hen met hooghartigheid door alle kamers en zalen van zijn paleis, om hen van zijn rijkdom en weelderige hofhouding te overtuigen. Dit gedrag van den overigens zoo deemoedigen dienaar Gods misviel den profeet *Jesaja*, die hem dan ook voorspelde, dat de schatten en kostbaarheden, op wier bezit hij zich al te zeer beroemde, eens naar *Babel* gevoerd zouden worden, welks koning tevens zijne nakomelingen tot zijne hofbedienden zou vernederen. Hoe hard hem dit goddelijk besluit ook trof, bleef hij toch tot zijn dood getrouw aan zijne verheven taak. Met zijn verscheiden ging eene der laatste heldere sterren onder aan *Juda's* hemel.

¹⁾ Ongeveer in dien tijd zou ook de profeet *Nachum* den ondergang van het toen zoo machtige Assyrische rijk voorspeld hebben.

HOOFDSTUK XC.

Menassé. — Amon. — Josia.

Menassé, die op twaalfjarigen leeftijd zijn vader opvolgde, vernielde zeer spoedig wat deze opgebouwd had. Hij herschiep *Juda* als het ware in korten tijd in een heidensch land. Het wemelde van afgoden; de planeten-vereering en de vuurdienst werden er algemeen; toovenaars, waarzeggers en doodenbezweerders bevorderden alom het bijgeloof. De ontaarde vorst bezoedelde den tempel door er een afgodsbeeld in te plaatsen en besmette *Jeruzalem* door onschuldig bloed te vergieten. Met angst en vrees zagen de Godvruchtigen *Juda's* toekomst te gemoet. Zou niet het rijk door zijne zedelijke verslapping weldra te gronde gaan? Zou het niet eindelijk bezwijken voor de *Assyriërs*, wier macht onder het bestuur van *Sanchdris* zoon en opvolger *Esar-Chaddon* op ontzagwekkende wijze begon toe te nemen? De afvallige en goddelooze vorst bekommerde zich daarom volstrekt niet, evenmin als om de ernstige strafbedreigingen van den profeet *Chabakkuk*, die volgens de traditie in dien tijd leefde. Een zwaar strafgericht alleen was in staat, hem tot betere gedachten op te wekken. Hij werd door Assyrische troepen overvallen, die hem, in ketenen geklonken, naar *Babel* voerden, waar men hem in de gevangenis zette. Binnen de kerkermuren ontwaakte eindelijk zijn geweten, door vele misdaden bezwaard; daar traden de slachtoffers, door zijne handen gevallen, voor zijn geest. Vol berouw smeekte hij God om vergiffenis, door wien het gebed van den boeteling niet onverhoord bleef. Hij werd op eene voor ons onbekende wijze uit de gevangenis verlost, besteeg toen weder *Juda's* troon, dien hij nog verscheiden jaren tot heil voor zijn vaderland bekleedde. *Jeruzalem* liet hij van de afgoden zuiveren, den tempel weder inrichten voor den gewijden dienst, de vestingen herstellen en van eene voldoende troepenmacht voorzien, kortom hij regeerde tot zijn dood als een vroom en deugdzaam vorst. Zijn zoon *Amon*, die hem in de regeering opvolgde, bezoedelde zijn tweejarig bestuur door schandelijke afgoderij en beeldendienst. Zijne hovelingen brachten hem om in zijn paleis, maar zij moesten den koningsmoord met het verlies van hun leven boeten. Thans beklom *Josia*, de zoon van *Amon*, op achtjarigen leeftijd den troon.

Deze vorst, wiens opvoeding en ontwikkeling waarschijnlijk aan vrome priesters en profeten was toevertrouwd geweest, gaf reeds jong blijken van een vroom en godsdienstig gemoed. In zijn twaalfde regeeringsjaar aanvaardde hij de moeielijke,

maar verdienstelijke taak, om zijn geheel land en zelfs enkele streken van het voormalige rijk *Israël* van de afgoderij te zuiveren, door alles te verdelgen, wat daarmede in verband stond. Eenige jaren later droeg hij drie zijner hoogste staatsdienaren op, zorg te dragen, dat de noodige herstellingen aan den tempel zouden geschieden. Het benooidigde geld werd met groote vrijgevigheid geschonken, zoodat men spoedig met het werk kon beginnen. Bij het uitrusten van een der tempelvertrekken vond de hoogepriester *Chilkia* een afschrift van *Mozes'* wetboek, dat waarschijnlijk door een der priesters, uit vrees voor de schendende handen der laatste vorsten, aldaar bewaard was. Hij overhandigde den staatssecretaris *Saphan* deze kostbare vondst, die er zich mede tot den koning begaf en er hem eenige plaatsen uit voorlas. Diep getroffen door de daarin voorkomende strafbedreigingen, die *Israël* bij de volharding in zijne ondeugd wachtten, wenschte hij gaarne nadere inlichtingen daaromtrent in te winnen. Hij liet eene profetes, *Chulda* genaamd, raadplegen, van wie hij vernam, dat deze werkelijk in vervulling zouden treden, doch eerst na zijn dood. Door deze voorspelling nog dieper getroffen, riep hij het volk te zamen, om het uit dit wetboek, waarmede het geheel onbekend schijnt geweest te zijn, voor te lezen. Wellicht zou het woord Gods nog doordringen in de harten zijner hoorders en hen tot een beteren levenswandel opwekken. Deze godsdienstige bijeenkomst miste werkelijk haar doel niet, daar men den vromen vorst plechtig verzekerde, »voortaan te luisteren naar Gods wetten en voorschriften." De plechtige en verheffende wijze, waarop het eerstvolgende Paaschfeest te *Jeruzalem* gevierd werd, schonk *Josia* de overtuiging, dat deze belofte ernstig gemeend was.

Intusschen verloor *Assyrië* na den dood van *Sardanapalus* (626), den zoon van *Esar Chaddon*, de opperheerschappij in *Azië*, daar van de onderworpen landen het een na het ander zijne onafhankelijkheid weder herwon. Daaronder behoorde in de eerste plaats het rijk der *Chaldeërs* of *Babylonië*, welks macht zich onder zijn koning *Nabopolasser* al meer en meer uitbreidde. Deze vond een gevaarlijken vijand in *Pharao Necho*, den koning van *Egypte*, die de veroveringsplannen van zijn vader *Psammetichus* met onverdroten ijver voortzette en zich ook van het *Babylonische Syrië* tot aan den *Euphrat* wilde meester maken. *Josia*, wiens rijk door *Egypte* en *Babylonië* begrensd werd, koos wegens eene ons niet nader bekende oorzaak partij voor het laatste land. Hij trachtte daarom, door het bezetten van het dal *Jizre'el*, *Necho* den tocht naar den *Euphrat* af te snijden. Ofschoon deze hem de plechtige verzekering

gaf, dat hij volstrekt geen vijandelijke gezindheid jegens hem koesterde, liet *Juda's* koning zich van zijn eenmaal genomen besluit niet afbrengen. De strijd, die derhalve thans onvermijdelijk was, viel ten nadeele van *Josia* uit. Zijn leger leed bij *Megiddo* de nederlaag en hij zelf werd zwaar gewond, ten gevolge waarvan hij spoedig te *Seruzalem* overleed. Zijn verscheiden dompelde het geheele land in diepen rouw, maar niet het minst den profeet *Jeremia*, die in een klaaglied het verlies betreunde van den laatsten edelen en braven telg uit *Juda's* vorstenhuis. Hij liet vier zonen achter: *Jochanan*, *Eljakim*, *Mattanja* en *Sallum*.

HOOFDSTUK XCI.

Jeremia. — Juda's onderdanigheid aan Egypte.

De zoo even genoemde profeet *Jeremia*, wiens levensgeschiedenis zoo nauw samenhangt met de gebeurtenissen der laatste periode van *Juda's* volksbestaan, was de zoon van *Chilkia* uit eene priesterlijke familie te *Anatoth* (in *Benjamin*). Opgewekt door het woord Gods, dat hem reeds vóór zijne geboorte als profeet over de volken bestemd had, en bemoedigd door de verzekering van den Hemelschen bijstand in zijn moeielijken werkkring, aanvaardde hij dien op zeer jeugdigen leeftijd in *Josia's* dertiende regeeringsjaar. Bijna eene halve eeuw, dus ook na *Juda's* val, bleef hij werkzaam in het belang zijner broeders, die hij door ernstige boetredenen en door de ontmaskering der valsche profeten tot het pad van godsdienst, deugd en zedelijkheid terug wilde voeren. Al ondervond hij ook vaak bittere teleurstellingen en berokkende hij zich door zijne onverschrokken taal groote miskening en fellen haat, ja, al geraakte hij daardoor zelfs in levensgevaar, toch liet hij zich niet ontmoedigen, maar bleef onverschrokken als een ijzeren muur" strijden voor zijne beginselen. Zelfs *Josia* schijnt hem niet de hoogachting toegedragen te hebben, die men met recht van dien edelen vorst had mogen verwachten, door hem noch zijn tijdgenoot *Tsephanja* in den hofkring op te nemen. Dit blijkt o. a. daaruit, dat zijne hofdienaren zich met het wetboek van *Mozes*, omtrent welks voorspellingen de koning nader wenschte ingelicht te worden, niet tot een van deze beide profeten wendden, maar tot de profetes *Chulda*. Overigens liet zich *Josia* zoowel in de behartiging der godsdienstige als staatkundige belangen des rijks door hem leiden, zoodat het ook niet onwaarschijnlijk

is, dat hij op diens raad tegen *Necho* ten strijde trok. Ook *Josia's* zoon *Sallum*, die hem onder den naam van *Jehoachaz* opvolgde, scheen blijken te geven van meer gehechtheid aan de Babylonische dan aan de Egyptische monarchie. Hij werd althans reeds na een bestuur van drie maanden door *Necho* te *Ribla* (in *Chamath*) ontboden, door wien hij van den troon ontzet en gevankelijk naar *Egypte* medegevoerd werd. Bovendien legde *Necho* het rijk, waarover *Jehoachaz'* ouderen broeder *Eljakim*, onder den naam van *Jehojakim* door hem als vorst aangesteld werd, eene zware brand-schatting (100 kikkar zilver en een kikkar goud) op.

Daar de Egyptisch-gezinde partij in *Juda*, die tevens de afgoderij en zedeloosheid huldigde, in dezen vorst een hartstochtelijken voorstander vond, kwam *Jeremia* openlijk tegen hem en hare overige leiders op. Nu eens waarschuwde hij op *Jeruzalems* pleinen, dan weder in het voorhof des tempels vorst en volk voor een onberaden stap, waardoor de staat ten val zou gebracht worden. En toen men hem den toegang tot den tempel ontzeide, liet hij door zijn dienaar *Baruch* zijne gehouden redevoeringen in eene rol opschrijven, en deze aan het verzamelde volk voorlezen. Toen den koning deze rol door eenige rijksgrooten, op wie de profetische voorspellingen een diepen indruk gemaakt hadden, overhandigd werd, scheurde hij haar, nadat men er hem eenige plaatsen uit voorgelezen had in stukken, die hij aan de vlammen prijs gaf. Tevens gaf hij bevel, *Jeremia* en *Baruch* gevangen te nemen, maar het gelukte hun aan de woede van den goddeloozen vorst te ontkomen. De trouwe wachter van *Israël* liet zich, ook nadat een zekere Godsgezant *Urija* op *Jehojakims* bevel gedood was, niet ontmoedigen, maar bleef voortdurend in donkere kleuren de tafereelen van *Juda's* ondergang teekenen, die helaas maar al te spoedig in werkelijkheid zouden waargenomen worden.

HOOFDSTUK XCII.

Juda's ondergang.

Nabopolassers zoon en opvolger, *Nebukadnetsar*, onder wiens 43-jarig bestuur *Babylonië* de opperheerschappij verkreeg over voor-*Azië*, maakte zich reeds kort na de overwinning op *Necho* bij *Karkemis* (*Circesium*) aan den *Euphrat* (605) meester van *Juda*. Hij stond op het punt, om *Jehojakim*, die reeds in boeien geklonken was, naar *Babel* mede te voeren, maar liet hem weder in het bezit van den troon,

nadat deze trouw en gehoorzaamheid beloofd had. Om zich daarvan te verzekeren, voerde hij behalve vele kostbare tempelschatten verscheiden zonen van voorname familiën als gijzelaars mede. Drie jaar bleef *Jehojakim* zijne belofte getrouw, maar verbond zich toen weder in het geheim met *Necho*, om het gehate Babylonische juk te verbreken. Hierop liet *Nebukadnêtsar* woeste horden van onderworpen naburige volksstammen *Juda* binnenrukken, die het land op ontzettende wijze teisterden en waarschijnlijk ook een einde maakten aan het leven van zijn vorst.

Jehojakim werd opgevolgd door zijn zoon *Jehojachin*, ook *Jechonja* of *Konja* geheeten. Ook deze onbezonnen vorst wilde *Babylonië's* oppermacht niet erkennen, maar ondervond weldra de treurige gevolgen zijner jeugdige lichtzinnigheid. Hij werd na een bestuur van 100 dagen door *Nebukadnêtsar* met zijne familie en hofhouding gevankelijk naar *Babel* weggevoerd. Buitendien volgden hem alle invloedrijke mannen, 7000 strijders, 1000 smeden en slotenmakers (opdat de *Israëlieten* geen wapenen meer zouden kunnen vervaardigen), zoodat *Juda* van zijne beste krachten beroofd werd. Slechts „de geringen” liet de Babylonische koning achter, waarover hij *Josia's* zoon *Mattanja*, onder den naam van *Tsidkia*, als vorst aanstelde.

Ofschoon deze *Jeremia* minder vijandelijk gezind was dan zijne voorgangers, volgde hij toch hunne staatkunde. Hij zwoer *Nebukadnêtsar* den eed van trouw, maar smeedde aanstonds, daartoe voornamelijk aangedreven door zijne valsche profeten, geheime plannen, om zich van diens opperheerschappij te bevrijden. Eindelijk verbond hij zich met de koningen van *Phoenicië*, *Ammon*, *Moab* en *Egypte*, waar toen *Necho's* kleinzoon, *Pharao Hofra* (*Apriës*) regeerde, tegen *Nebukadnêtsar*. *Jeremia* raadde hem dit bondgenootschap ten strengste af, daar het zeer noodlottige gevolgen zou hebben voor hem en het rijk. Ook richtte de profeet een schrijven aan zijne gevangen broeders in *Babylonië*, waarin hij hen waarschuwde, zich vooral niet te laten misleiden door valsche beloften en bedriegelijke voorspellingen van gewetenlooze lieden, die hen onder voorwendsel van vaderlandsliefde tot oproer en verzet aanspoorden, maar getrouw te blijven aan hun koning, mede te arbeiden voor den bloei van het rijk, waarheen zij verbannen waren, en voor het welzijn daarvan te bidden. *Tsidkia* zag maar al te laat in, hoe hij zich door zijne valsche hofprofeten had laten verblinden. Zoodra *Nebukadnêtsar* van het geheim verdrag kennis kreeg, trok hij met een talrijk leger naar *Juda*, veroverde in korten tijd de voornaamste vestingen en sloeg eindelijk in *Tsidkia's* negende regeeringsjaar het beleg om

de hoofdstad (10 Tebeth 588), dat met eene korte tusschenruimte anderhalf jaar duurde. Het werd namelijk gestaakt, om tegen *Pharao Hofra* ten strijde te trekken, op het bericht, dat deze de benarde stad te hulp snelde. Hij leed eene volkomen nederlaag en werd genoodzaakt terug te keeren, waarna men het beleg met verdubbelde kracht voortzette. Ofschoon de hongersnood zich in *Jeruzalem* in hevige mate deed gevoelen, bood men nog moedig tegenstand, ook nadat reeds de eerste bressen in de muren geschoten waren (9 Tammoez 586). *Tsidkia* verliet heimelijk des nachts met zijne hofhouding de belegerde stad. Toen de belegeraars dit gewaar werden, vervolgden zij hem en namen hem niet ver van *Jericho* gevangen. Voor *Nebukadnêtsar* te *Ribla* gevoerd, moest hij op schrikkelijke wijze voor de schending van zijn eed boeten. Nadat zijne zonen voor zijne oogen gedood waren, werd hij, van zijn gezicht beroofd, naar *Babel* gevoerd, waar hij vele jaren in den kerker doorbracht, totdat de dood een einde maakte aan zijn treurig bestaan.

Het laatste uur had voor *Jeruzalem* geslagen. Het bood *Nebukadnêtsars* opperbevelhebber *Nebuzaradan* nog eenige weken tegenstand, maar moest eindelijk voor den vijand zwichten. *Jeremia's* voorspellingen werden thans letterlijk vervuld. De tempel werd, van zijne kostbaarheden beroofd, in asch gelegd en tegelijk daarmede *Jeruzalem*, „de vorstin der volkeren” in een puinhoop herschepen. (9—10 Ab.) Het grootste deel der bevolking werd naar *Babylonië* gevoerd, alleen de armen en behoeftigen bleven achter ter bebouwing van akkers en wijngaarden. *Gedälja*, de zoon van *Achikam*, werd tot landvoogd aangesteld. Zoowel hij als *Jeremia* genoten *Nebukadnêtsars* gunst, omdat zij, overtuigd van *Jeruzalems* val, nog in den uitersten nood het volk tot de overgave der hoofdstad aangespoord hadden. *Jeremia*, wien de koning het verblijf op den vaderlijken bodem toestond, begaf zich tot *Gedälja* te *Mitspa*, om met hem te arbeiden in het belang zijner bedrukte broeders.

HOOFDSTUK XCIII.

Juda's rest. — *Gedälja*.

„De rest van *Juda*” begon zich onder leiding van *Gedälja* en *Jeremia* weer langzamerhand van hare wonden te herstellen. Men keerde tot den veldarbeid terug, ontwoekerde den bodem zijne vruchten, terwijl door de terug-

komst van vele aanzienlijken, die zich tot nu toe uit vrees voor de Chaldeërs verborgen gehouden, of zich met hun gevolg naar naburige landen begeven hadden, de bevolking weder aanzienlijk vermeerderde. Onder de teruggekeerde vluchtelingen behoorde ook een zekere *Ismaël*, de zoon van *Nethanja*, van koninklijke afkomst, die zich geruimen tijd in het land der *Ammonieten* opgehouden had. Hij droeg *Gedalja*, wegens de onderscheiding dezen te beurt gevallen, zulk een bitteren haat toe, dat hij het plan opvatte, om hem uit den weg te ruimen en zich daarna met hulp van *Ba'alis*, den koning der *Ammonieten*, aan het hoofd van *Juda* te plaatsen. Daar hij echter voor *Gedalja* niets daarvan blijken liet, sloeg deze ook niet het minste geloof aan de woorden van zijn trouwen vriend *Jochanan*, den zoon van *Kortach*, die hem waarschuwde voor de gehuichelde vriendschap van den laaghartigen bedrieger. Toen de booswicht eindelijk de gelegenheid gunstig zag, om zijn heilsch plan ten uitvoer te brengen, begaf hij zich met tien zijner geestverwanten naar *Gedalja*, door wien zij voorkomend ontvangen en ter maaltijd genoodigd werden. De edele landvoogd werd thans op verraderlijke wijze overvallen en met velen zijner Israëlietische en Chaldeeusche vrienden om het leven gebracht (1 of 2 Tisri). Eenige dagen daarna lokte de wreedaard 80 man, die uit *Sechem*, *Silo* en *Samaria* kwamen, om spijs- en wierookoffers te brengen op de plaats, waar het heiligdom gestaan had, naar *Mitspa*, waar 70 hunner op wreede wijze omkwamen. De snoodaards stelden zich hiermede nog niet tevreden. De weerlooze bevolking van *Mitspa* werd door hen overvallen en gevankelijk weggevoerd naar het land der *Ammonieten*. Op het bericht dier gruwelen zetten *Jochanan* en zijne vrienden de snoodaards terstond achterna en haalden hen reeds te *Gib'on* in. De gevangenen werden ontzet, maar *Ismaël* wist met acht der zijnen te ontkomen.

Al had deze wreedaard zijn eigenlijk doel ook niet bereikt, waren toch door zijn misdrijf de laatste stralen van hoop voor de rest van *Juda* ondergegaan. Uit vrees, dat *Nebukadnetsar* zijne verbolgenheid over *Gedalja's* vermoordding aan hen zou koelen, besloten zij, het vaderland te verlaten en zich naar *Egypte* te begeven. Zij maakten *Jeremia* met dit voornemen bekend, dien zij tevens verzochten, dat hij de Godheid daaromtrent zou raadplegen. Hij trachtte hen gerust te stellen door de goddelijke verzekering, dat zij van de *Babyloniërs* volstrekt geen kwaad te duchten hadden, maar dat hen daarentegen in *Egypte* zware ongelukken wachtten. Men sloeg echter dien welgemeenden raad in den wind, in de meening, dat *Jeremia*

geene Godspraak verkondigde, maar leugenachtige taal, hem in den mond gelegd door zijn dienaar *Baruch*, om hen aan de *Chaldeers* te verraden, zoodat zij hun tocht naar *Egypte* voortzetten. Hij zelf verliet, hoe ongaarne ook, den bodem, voor wiens behoud hij zooveel smaad en miskennen geduldig gedragen had, om zijn broeders met raad en daad te blijven bijstaan. Nog in zijn hoogen ouderdom trachtte hij hen, die zich in de armen van het Egyptisch heidendom geworpen hadden, tot de ware Godserkenning terug te brengen, door de jongste gebeurtenissen in hun geheugen terug te roepen en door de verkondiging van het strafgericht, dat over *Egypte* bepaald was, totdat eindelijk — waar is onzeker — de dood een einde maakte aan zijn veelbewogen leven. Zijn aandenken is vereeuwigd door zijne talrijke profetiën, alsook door een treffend en hartverscheurend klaaglied, waarin hij als ooggetuige de rampen van zijn volk schetst tijdens *Jeruzalems* beleg en verwoesting.

Eene akelige en doodsche stilte heerschte thans in het eertijds zoo volkrijke *Juda*, dat treurde over het verlies zijner zonen, die of door het zwaard gevallen of naar vreemden bodem overgeplant waren. Zijne steden lagen meerendeels verwoest, onder wier puinhoopen de luister begraven lag van eene natie, die hare krachten gesloopt had door ondeugd en zedeloosheid, zonder zich te storen aan de ernstige vermaningen en dreigende strafverkondigingen harer Godsgezanten.

ZESDE TIJDVAK.

DE JODEN ¹⁾ ONDER DE BABYLONISCHE, PERZISCHE EN MACEDONISCHE HEERSCHAPPIJ.

586 — 332 (v. d. g. j.).

Inleiding.

Evenals een ontzettend en angstwekkend onweder, dat de merkbare sporen van vernieling achterlaat, dikwijls de natuur, bezwangerd door eene benauwde, voor al het levende hoogst nadeelige atmosfeer, geheel zuivert, nieuwe levenskrachten schenkt en matheid en loomheid doet verdwijnen voor een frisschen en gezonden ademtucht, zoo hebben ook menigmaal gebeurtenissen van groot gewicht, die ons, op zich zelve beschouwd, met ontzetting en siddering vervullen, de heilrijkste gevolgen voor staten en volkeren, wier ondergang ons zeer nabij scheen. Dit blijkt ook op overtuigende wijze uit den weldadigen invloed, die *Juda's* staatkundige ondergang geoefend heeft op zijn volk, dat thans „aan *Babels* stroomen zat en weende bij de treurige herinnering aan de verwoesting van *Tsion*”. De bevestiging van de herhaalde strafbedreigingen der profeten opende eindelijk de oogen van velen, die tot nu toe in blinde razernij den godsdienst der vaderen veracht en vermaad, met de verheven beginselen der Mozaïsche open-

¹⁾ Deze naam, waarmede *Kenaäns* naburige volkeren oorspronkelijk de stammen *Juda* en *Benjamin* bestempelden ter onderscheiding van de bewoners van het rijk *Israël*, kwam sinds de Babylonische ballingschap al meer in gebruik en werd eindelijk geheel identisch met dien van *Israëlieten*.

baring den spot gedreven hadden. Zij gevoelden zich thans door de treurige verwezenlijking van het reeds lang te voren aangekondigd strafgericht opgewekt, om een anderen levensweg te bewandelen, tot het pad der ware Godserkenning terug te keeren. En daartoe was het nog niet te laat. Want al hadden zij ook veel verloren, al was de tempel verwoest en *Jeruzalem* in eene woestenij herschapen; één schat, ontruikt aan het vernielend vuur, brachten zij mede naar het land der ballingschap. Deze bestond in *Israëls* heilige literatuur: de Tora, geschiedkundige documenten, gewijde liederen, zedekundige en profetische geschriften. Uit die rijke bron van kennis en beschaving, van verheffing en veredeling voor geest en gemoed, putte het zwaar getuchtigde volk bemoediging en troost, daaraan ontleende het nieuwe levenskrachten, daardoor verrees eindelijk een gelouterd Jodendom, verjongd door jeugdige en frissche kracht. Buitendien droeg ook de ernstige taal van godvruchtige mannen, die mede in de ballingschap getogen waren, veel bij tot het herstel van het diep gevallen *Israël*. Van dezen is vooral beroemd de profeet *Ezechiël*, de zoon van *Buzi*, van Aronidische afkomst, wiens redevoeringen vooral ten doel hadden, om er op te wijzen, dat *Juda's* staatkundige val den overgang moest banen tot een nieuw tijdperk van geestelijken bloei en ontwikkeling. Zoo werd *Babylonië* de bodem, waar de geest des Jodendoms herleefde, waardoor *Israël* nadat het weder naar zijn vaderland teruggekeerd was, zich verder ontwikkelde en naast den tempel, gewijd aan den heiligen offerdienst, andere tempels stichtte, bestemd voor de beoefening van Gods heilig wetboek, voor de verbreiding van de Leer en hare traditie.

HOOFDSTUK XCIV.

Daniël en zijne vrienden.

Oefende de profeet *Ezechiël*, die met koning *Jehojakim* onder vele andere gevangenen naar *Babel* gevoerd was, een machtigen invloed op het godsdienstig en zedelijk herstel zijner geloofsbroeders, een niet minder werkzaam aandeel daaraan namen *Daniël* en zijne vrienden: *Chananja*, *Misaël* en *Azarja*. Reeds op jeugdigen leeftijd had *Nebukadnêtsar* hen met andere zonen van aanzienlijke huizen naar *Babel* medegevoerd (zie bl. 156), waar zij wegens hunne schoonheid en bijzonderen aanleg mede uitgekozen werden onder degenen, die op 's konings bevel onderwijis zouden ontvangen in de taal, geschriften en wetenschappen der *Chaldeërs*, om na de voltooiing hunner studie onder zijne hofdienaren opgenomen te worden. Zij ontvingen de Chaldeeusche namen: *Beltsatsar*, *Sadrach*, *Mésach* en *Abed-Nego*. Deze onderscheiding schokte hen volstrekt niet in hunne gehechtheid aan het vaderlijk geloof. Zij bleven innig getrouw aan hunne godsdienstplichten, zoodat zij volstrekt geen gebruik wilden maken van de koninklijke spijzen en dranken, die men hun moest toedienen, maar onderhielden zich in het geheim met veldvruchten en water. Daar zij niettegenstaande dit sobere voedsel gezond en sterk bleven, ja, er zelfs nog bloeiender uitzagen dan hunne makkers, die zich aan de vorstelijke spijzen te goed deden, bleef zulks voor *Nebukadnêtsar* gemakkelijk verborgen. Na de voltooiing hunner studie voldeden zij geheel aan de hun gestelde eischen, zoodat zij toegelaten werden tot de klasse der wijzen, en dus aan 's konings hof verbonden bleven. Vooral *Daniël* maakte zich door de volgende gebeurtenis bij zijn vorst zeer bemind.

In zekeren nacht werd *Nebukadnêtsar* verontrust door een droom, dien hij echter bij zijn ontwaken geheel vergeten was. Gedreven door een vurig verlangen, om den droom en tevens de uitlegging te weten, ontbood hij zijne sterrenwichelaars, waarzeggers en andere geleerden, waaronder ook *Daniël* met zijne drie makkers, om hem daarmede bekend te maken. Zoo zij zijn wensch zouden bevredigen, wachtten hen rijke belooningen; en anders de dood. Te vergeefs trachtten zij hem te overtuigen van de onmogelijkheid om aan zijn verlangen te voldoen, daar dit alleen gegeven was „aan de goden, wier zetel niet bij de stervelingen is.” Het doodvonnis werd over allen uitgesproken, In dit hachelijk oogenblik verzocht *Daniël* een kort uitstel, om nog eens te trachten den wil des konings te bevredigen, dat hem dan

ook toegestaan werd. In een vurig gebed smeekte hij met zijne drie vrienden God om hulp, waarop hem het geheim geopenbaard werd. De koning had namelijk in den slaap een beeld gezien van ontzaglijke grootte, welks hoofd van fijn goud was, de borst en armen van zilver, de schenkels van ijzer en de voeten deels van ijzer, deels van leem. Dit beeld werd eensklaps door een steenklomp verbrijzeld, die hierna in een zeer grooten berg veranderde en de geheele aarde vervulde. Ook de bedoeling van dit droomgezicht bleef voor *Daniël* niet verborgen. Het was eene aanduiding van den verderen loop der wereldgeschiedenis en voorspelde het ontstaan en vergaan van vier machtige wereldrijken, die elkaar zullen opvolgen, totdat eindelijk door God een rijk zal gegrondvest worden, dat evenals Hijzelf in eeuwigheid zal blijven bestaan. *Daniël* ontsluitte het geheim voor den koning, wien hij echter ook tevens mededeelde, dat hem eene goddelijke openbaring alleen daartoe in staat stelde, maar volstrekt niet zijne bedrevenheid in het uitleggen van droomen. De heidensche vorst begreep thans, dat alleen de God, dien *Daniël* erkende, het machtige Wezen is, dat geheimen kan openbaren. Hij benoemde *Daniël* tot voorzitter van den raad der wijzen en tevens tot stadhouder der provincie *Babel*. Daar deze echter liever aan het hof wenschte te blijven, werd op zijn verzoek het stadhouderchap aan zijne drie vrienden opgedragen.

Desniettemin bleven zij vrij van den verderfelijken invloed, dien roem en aanzien zoo dikwijls ten gevolge hebben; hoe hoog geplaatst ook, verloochenden zij hunne afkomst niet, kon zelfs de ergste strafbedreiging hen niet bewegen, hun godsdienst ontrouw te worden. Zoo liet de ijdele en hoovaardige *Nebukadnetsar* eens — waarschijnlijk tot aandenken aan zijne vele en groote overwinningen — een gouden beeld van reusachtige grootte oprichten in de vlakte van *Dura* (in de provincie *Babel*). Hij beval, dat alle voornamen des lands bij de onthulling tegenwoordig moesten zijn, om het door goddelijke eerbewijzingen te huldigen. Wie dit gebod overtrad, zou in een gloeienden kalkoven verbrand worden. Allen wierpen zich bij het aanheffen der muziek voor het stomme beeld aanbidde neder, behalve de drie Joodsche landvoogden. *Daniël* was, naar het schijnt, bij deze heidensche plechtigheid niet tegenwoordig. Ook toen de koning, wien dit verzet onmiddellijk ter oore kwam, hen nogmaals dreigde met de door hem bepaalde straf, bleven zij standvastig weigeren, eene dergelijke afgoderij te plegen. Sterk door het vertrouwen op God, ter wille van Wien zij wellicht den vuurdood zouden ondergaan, lieten zij zich in den kalk-

oven werpen, die sterker dan gewoonlijk gestookt was. Maar welk eene verbazing maakte zich van de toeschouwers meester, toen zij, in plaats van drie, vier mannen — de vierde was een Goddelijk wezen gelijk — in den gloed der vlammen opmerkten, die buitendien geheel ongedeerd bleven. Het was wederom voor den overmoedigen vorst een sprekend bewijs, dat zijn wil aan een hoogere macht onderworpen was. Hiervan volkomen overtuigd, herstelde hij de drie landvoogden weder in hunne vroegere waardigheid.

De edele gewaarwordingen, door deze wonderbare verschijnselen bij hem opgewekt, gingen echter weder even spoedig verloren ten gevolge zijner ijdele opgeblazenheid, waartoe het aanhoudend krijgsgeluk en de vleierijen zijner hovelingen niet weinig bijdroegen. Daardoor verviel hij ook eindelijk tot razernij, zoodat hij geruimen tijd van het verkeer der maatschappij uitgesloten bleef — zooals hem reeds vroeger in een droomgezicht, door *Daniël* verklaard, voorspeld was — totdat hij zich weder voor God vernederde. Met zijn dood (561) hield tevens de luister van zijn rijk op, daar het onder zijne opvolgers *Ewil-Merodach* ¹⁾ en *Neriglissar* gaandeweg verzwakte, totdat eindelijk met *Belsatsar* (*Nabonetus*) de laatste koning *Babels* troon beklom.

HOOFDSTUK XCV.

Daniël aan het hof van Belsatsar en Darius den Mediër.

Ongeveer gelijktijdig met de troonsbeklimming van *Belsatsar* verscheen *Cyrus* (*Koresch* 559—529), de stichter van de Perzisch-Medische monarchie, op het tooneel der geschiedenis. Na de onderwerping der klein-Aziatische stammen trok hij met zijne steeds zegevierende troepen naar *Babylonië*, om ook dit rijk aan zijne macht te onderwerpen. In korten tijd was hij tot de hoofdstad *Babel* doorgedrongen, die door hem belegerd werd. Daar *Belsatsar* haar voor onneembaar hield, zoowel door hare gunstige ligging aan den *Euphrat*, als wegens hare sterke vestingwerken, maakte hij zich volstrekt niet bevreemd, maar zette hij als te voren zorgeloos zijne weelderige en verwijfde levenswijze voort. Nog in den laatsten nacht van het langdurig beleg vond er in zijn paleis een schitterend feest plaats, waar men zich

¹⁾ Deze bevrijdde koning *Jehojakim* uit den kerker.

aan grove zwelgerij overgaf. De wijn werd er toegediend uit de gouden en zilveren vaten, die *Nebukadnétzar* uit den tempel te *Jeruzalem* medegevoerd had. Maar eensklaps veranderde de dartele en losbandige vreugde in angst en ontzetting door de plotselinge verschijning van eene hand, die eenige woorden op den wand der zaal griffelde. De koning was geheel buiten zich zelf van schrik en ontbood onmiddellijk de Chaldeeusche wijzen, om dit geheimzinnig letterschrift te ontcijferen. Toen niemand hunner daartoe in staat bevonden werd, ontbood men op aanraden der koninginmoeder, die juist in de feestzaal verscheen, *Daniël* wiens bekwaamheid in het ontsluieren der diepste geheimen reeds bij herhaling gebleken was. Ook thans voorspelde hij uit deze weinige woorden het noodlot, dat *Belsatsar* en diens rijk wachtte. »Gij hebt u,» zoo sprak hij, »o koning! verzet tegen den Heer des hemels, gij hebt uit *Jeruzalems* heilige tempelvaten wijn geschonken, gij dient beelden en niet den waren God. Dit schrift roept u daarom toe: »*mené mené tekél upharsin*» waarvan de beteekenis is: God heeft de dagen van uw bestaan geteld en er een einde aan gemaakt; gij zijt in de schaal gewogen en te licht bevonden; uw koninkrijk is daarom den *Perzen* geschonken.» Nog in denzelfden nacht maakte zich *Cyrus*, door den *Euphrat* gedeeltelijk af te dammen, van *Babel* meester en viel hem *Belsatsar* met al diens bezittingen in handen. *Babylonie* kwam als een Perzisch wingewest (satrapie) onder het bestuur van *Darjaves* ¹⁾ (*Darius den Mediër*).

Ook aan het hof van *Darius* bekleedde *Daniël* een van de hoogste staatsambten, ten gevolge waarvan de wangunst der rijks grooten in geene geringe mate opgewekt werd. Daar hun *Daniël's* gehechtheid aan het geloof zijner vaders niet onbekend was, beraamden zij het volgende plan, om den Joodschen minister ten val te brengen. Zij wisten *Darius* te bewegen tot de onderteekening van een decreet, dat ieder, die gedurende dertig dagen eene bede zou richten tot eene hoogere of lagere macht en niet tot den koning, in een leeuwenkuil zou geworpen worden." *Daniël* stoorde zich daaraan volstrekt niet, maar richtte als naar gewoonte driemaal daags zijn gebed tot God, zocals zijne vijanden vermoed hadden. Dezen overvielen hem op het oogenblik, toen hij in aandacht verzonken tot den Almachtige bad, waarop zij hem onmiddellijk bij hun vorst van ongehoorzaamheid

¹⁾ Vermoedelijk is deze dezelfde als *Cyaxares II*, die volgens den geschiedschrijver *Xenophon* nog na *Astyages*, den grootvader (?) van *Cyrus*, over *Medie* geregeerd heeft.

aanklaagden. Thans eerst merkte *Darius* den valstrik, dien men hem gespannen had. Hoe hard het hem ook viel, moest hij het besluit handhaven, zoodat zijn hooggeschatte staatsdienaar den verscheurenden dieren voorgeworpen werd. Den volgenden dag begaf de vorst zich reeds vroeg naar den leeuwenkuil, maar was niet weinig verbaasd en tevens verheugd, toen hij zijn trouwen vriend ongedeerd zag te midden van het roofgedierte. Hij liet er hem onmiddellijk uithalen en de verraders met hunne vrouwen en kinderen er in werpen, die het wildgedierte tot prooi strekten. Niet alleen op de *Joden*, maar ook op vele heidensche inwoners maakten dergelijke wonderen een diepen indruk. Werden de eersten daardoor versterkt in hun geloof aan God, de laatsten werden er toe opgewekt en al meer en meer overtuigd van de ijdelheid der afgoderij, zoodat menig hunner den onzichtbaren en onstoffelijken Schepper van hemel en aarde als den eenigen waren God erkende en zich geheel bij het Jodendom aansloot.

HOOFDSTUK XCVI.

Terugkeer der Joden. — Herbouw des tempels.

De jongste staatkundige gebeurtenissen lieten de Joodsche ballingen lang niet onverschillig, maar versterkten velen hunner in de blijde verwachting, dat het tijdstip van den terugkeer naar hun dierbaar vaderland zeer nabij was. Het eertijds zoo machtige *Babel* immers was thans gevallen door de ijzeren hand van een overwinnaar, van wien reeds door den profeet *Jesaja* voorspeld was, dat „hij omtrent *Seruzalem* zou gebieden, dat het herbouwd, en betreffende het heiligdom, dat het weder gegrondvest zou worden.” En buitendien had *Jeremia* in het eerste regeeringsjaar van *Nebukadnetsar* in duidelijke bewoordingen voorspeld: „dit geheele land zal zijn tot verwoesting en vernieling en al deze volkeren zullen *Babel* zeventig jaar dienstbaar zijn. Als deze zeventig jaar verstreken zijn, zal Ik bedenken den koning van *Babel* en dit volk, spreekt de Eeuwige, wegens hunne zonden en het land der *Chaldeers* zal ik tot eene woestenij maken.” Had men voorheen deze woorden met onverschillige ongeloofvigheid aangehoord, thans klonken zij zoo zacht en streelend in de ooren, schonken bemoediging, kracht en leven. De duur der ballingschap toch was, gerekend van *Seruzalems* eerste verovering door *Nebukadnetsar* (606), thans geëindigd met de komst van *Cyrus*, *Israëls* heilverkondiger (536). Het

uur der verlossing zou derhalve weldra aanbreken, het wachte nog slechts op het machtwoord van den grooten monarch. Deze gaf dan ook de ondubbelzinnigste blijken van toegenegenheid en welwillendheid jegens de Joodsche ballingen, wier leiders — waartoe in de eerste plaats zeker *Daniël* behoorde — hem ongetwijfeld niet onbekend lieten met de verwachtingen, die men van hem koesterde en met den vurigen wensch, wiens vervulling van hem afhing. Reeds in het eerste jaar zijner regeering gaf hij mondeling en schriftelijk den ballingen verlof, om weer naar hun vaderland terug te keeren en den tempel te herbouwen. Buiten dien beval hij, dat de achterblijvenden door geldelijke bijdragen hun broeders, die van dit verlof gebruik wilden maken, daartoe in de gelegenheid moesten stellen. Hij zelf gaf hun door tusschenkomst van zijn schatmeester *Mithredath* (*Mithridates*) de heilige tempelvaten terug. Slechts een betrekkelijk klein aantal maakte van het koninklijk verlof gebruik.

Bij de eerste expeditie togen 42,360 personen naar het vaderland terug onder aanvoering van *Zerubbabel*, een kleinzoon van koning *Jehojakim*, *Jésua* of *Josua*, een kleinzoon van den laatsten hogepriester *Seraja*, en van negen andere voorname mannen. Zij voerden behalve 7337 slaven en slavinnen ook een groot aantal lastdieren en andere bezittingen mede. De meesten der terugkeerenden waren uit de stammen *Juda* en *Benjamin*, verder ruim 4000 priesters en een betrekkelijk gering aantal *Levieten*, die den dienst van koorzangers of poortwachters in den tempel verricht hadden. Ook heidenen, die zich in den schoot des Jodendoms hadden laten opnemen, sloten zich bij hen aan. Bij de aankomst in *Juda* zocht iedere familie zooveel mogelijk hare vroegere woonplaats weder op, maar tegen Tisri verzamelden allen zich te *Jeruzalem*, om aldaar de heilige feesten te vieren. Op bevel van *Zerubbabel*, het staatkundig- en van *Jésua*, het geestelijk opperhoofd des volks, werd er een altaar opgericht, dat juist met het Nieuwjaarsfeest voor zijn verheven doel kon gebruikt worden.

De jonge kolonie gevoelde zich door de weldadige indrukken van de plechtige viering der Tisri-feesten, waarop weder na eene lange tijdruimte de verplichte offerdienst plaats had gevonden, nog meer opgewekt tot den spoedigen herbouw van den tempel. De noodige bouwstoffen (vooral steen en cederhout) waren met zooveel spoed te zamen gebracht en tevens de voorbereidende maatregelen zoo snel genomen, dat men reeds in Ijar van het volgende jaar den eersten steen van het huis Gods kon leggen. Bij deze indrukwekkende

handeling hieven de priesters, gekleed in hun heilig ambts-gewaad, met het Levieten-koor feest- en dankliederen aan, terwijl ook de talrijke menigte door gejuich en gejubel uiting gaf aan haar dankbaar en verheugd gemoed. De plechtigheid maakte vooral een diepen indruk op de grijsen van dagen, die den eersten tempel nog gekend hadden en daar-door hunne vreugdetranen vermengden met die eener treurige en diep bedroevende herinnering. Het werk, met eene blijde hoop en de schoonste verwachtingen begonnen, moest echter weldra gestaakt worden. *Samaria*, sinds *Jeruzalems* verwoesting, de belangrijkste stad van *Judea*, kon namelijk door den herbouw van stad en tempel de vrees voor een gevaarlijke mededingster niet onderdrukken. Om hun invloed en gezag te behouden, gaven de *Samaritanen* hun wensch te kennen, om — naar zij voorgaven — uit eerbied voor den eenigen God, dien ook zij vereerden, deel te nemen aan den tempelbouw. Daar de volksleiders begrepen, dat de verbroedering met dien heidensch-Joodschen stam voor de kolonisten de treurigste gevolgen zou hebben, wezen zij dit verzoek van de hand, onder voorwendsel, dat *Cyrus* den *Joden* alleen verlot gegeven had, om den tempel te bouwen. Hierover verbitterd, klaagden zij de *Joden* bij het Perzische hof aan als een oproerig en weerspannig volk, dat na de voltooiing van zijn nationalen band wel weer spoedig de gehoorzaamheid aan zijn koning opzeggen zou en trachten zijne onafhankelijkheid te verkrijgen. Deze aantijging vond eindelijk een gewillig oor, zoodat volgens een besluit van den Perzischen koning — waarschijnlijk *Cambyzes*, den zoon en opvolger van *Cyrus* — het werk voorloopig gestaakt moest worden.

De onzekerheid, of het Godsgebouw wel ooit tot stand zou komen, maakte gaandeweg velen onverschillig voor de geestelijke belangen der jeugdige gemeente. Men dacht eindelijk in het geheel niet meer aan de voortzetting van den arbeid, maar begon voor zich zelf — waarschijnlijk uit de bouwstoffen, die voor den tempel bestemd waren — schoone en sierlijke huizen te stichten. Tegen deze laauheid en onverschilligheid, die buitendien nog gevoed werd door het gemis aan overtuiging, of de tempel wegens onvoldoende middelen wel ooit tot den gewenschten staat van grootheid en pracht geraken zou, traden eindelijk twee mannen op (519), door wier krachtige en opwekkende taal spoedig een gunstige ommekeer plaats vond. Het waren de Godgezanten *Chaggai* en *Zecharja*. In den ongunstigen toestand der kolonie, veroorzaakt door eene voortdurende mislukking van den oogst, zagen zij eene Hemelsche straf en tevens eene aansporing, om het lang gestaakte werk weder

te hervatten. »Is het thans tijd," zeide *Chaggai* o. a., »om te wonen in huizen, met cederhout bemuurd, terwijl de woning Gods woest blijft?" Hij spoorde daarom het volk en vooral zijne leiders aan, om weder met moed en vertrouwen den arbeid te beginnen en gaf hun de verzekering, dat »de heerlijkheid van dit huis grooter zou zijn dan die van den eersten tempel, daar God op deze plaats Zijn vrede zou doen rusten." Denzelfden geest ademden *Zecharja's* redevoeringen, wiens bemoedigende belofte, dat »*Zerubbabel*, door wien de grondzuilen van het heiligdom gelegd waren, dit ook zou voltooiën," er niet minder toe bijdroeg, om zijne broeders uit hunne geestdoodende rust wakker te roepen. Aanstonds sloegen zij weder onder leiding van *Zerubbabel* en *Jésua* de handen aan het werk. Toen kort daarna *Tatnai*, de landvoogd van *Syrië*, bij zijne komst te *Jeruzalem* merkte, dat men weder ijverig bezig was met den bouw van den stadsmuur en den tempel, achtte hij het zijn plicht, zijn vorst *Darius Hystaspes* (521–485) daarvan in kennis te stellen, daar hij niet wist, wie daartoe verlof gegeven had. Eindelijk vond men in het koninklijk archief te *Achmetha* (*Ekbatana* de hoofdstad van *Medie*) eene oorkonde, waaruit duidelijk bleek, dat *Cyrus* reeds den *Joden* zulks toegestaan had. *Darius* hechtte daaraan zijne goedkeuring en gelastte *Tatnai*, dat hij hen niet alleen het werk ongestoord zou laten voortzetten, maar hun bovendien uit de koninklijke schatkist alles te verschaffen, wat voor den bouw noodig was. Door dit gunstig besluit werd de arbeid thans zonder eenige hindernis voortgezet, zoodat na ruim drie jaar de tempel voltooid was en den 3^{den} Adar (516) met groote plechtigheid de inwijding plaats vond. Daar eerst door de voltooiing van het huis Gods *Israël* als het ware de laatste sporen zijner ballingschap uitgewischt had, meenen sommigen, dat de 70 jaren dier ballingschap, door *Jeremia* voorspeld, gerekend moeten worden van de verwoesting des eersten (586) tot de inwijding des tweeden tempels.

HOOFDSTUK XCVII.

Mordechai en Ester.

Zooals wij reeds vroeger opmerkten, maakte slechts een betrekkelijk klein aantal Joodsche ballingen gebruik van *Cyrus'* verlof, om naar *Juda* terug te keeren, waaruit men — althans met groote waarschijnlijkheid — mag besluiten, dat hun toestand in het Babylonische rijk niet ongunstig

moet geweest zijn. Ook nadat zij onder de Perzische heerschappij kwamen, bleef deze onveranderd en bekleedden zelfs — zooals later blijken zal — enkelen hunner belangrijke ambten aan het Perzische hof. Onze gebrekkige kennis van de geschiedenis onzer vaders in het uitgebreide Perzisch-Medische rijk wordt eenigszins vergoed door een geschiedkundig document, waardoor voor het nageslacht de herinnering is bewaard gebleven aan eene zeer belangrijke gebeurtenis, die plaats gevonden heeft tijdens het bestuur van koning *Achasweros*.¹⁾ Zij geeft weder een sprekend bewijs van de bijzondere bescherming, door God Zijn volk in gevaarlijke oogenblikken verleend, en leert ons, dat de plannen van booswichten, die Zijn volk in het verderf willen storten, door Hem steeds vrijdeld worden, zooals de opmerksame lezer zelf terstond zal inzien.

Achasweros, een trotsch, wispelturig en ijdel vorst, gaf in het derde jaar zijner regeering, — waarschijnlijk na een gelukkig gevoerden oorlog — te *Susan*, eene zijner residentien, een schitterend feest van 180 dagen voor alle bestuurders, rijksgrooten en legerhoofden van *Perzië* en *Medië*. Na afloop daarvan bereidde hij voor de bewoners van *Susan* een niet minder kostbaren feestdich van zeven dagen, waarbij zich een ieder naar hartelust aan de edelste wijnen kon te goed doen. Uitgelaten door den onmetelijken rijkdom, dien hij daarbij ten toon spreidde, en verhit door den wijn, beval hij op den laatsten dag van het feest, dat zijne gemalin *Wasti*, die eveneens in haar paleis met *Susans* vrouwen feest vierde, getooid in haar vorstelijk gewaad, voor hem zou verschijnen, om zich wegens hare schoonheid te laten bewonderen. Zij weigerde echter aan dit voor haar eergevoel kwetsend bevel te voldoen. De koning, die zich hierover zeer gekrenkt gevoelde, beraadslaagde in

¹⁾ Daar deze naam evenals *Darjaves* en *Artachsasta* in de latere Bijbelsche en eenige Apokryphen boeken aan verschillende Perzische vorsten gegeven wordt, is het niet zeker, welke koning hier bedoeld wordt. Volgens *Flavius Josephus* en de Septuaginta is het dezelfde als *Artaxerxes Longimanus* (465—424), anderen houden hem voor *Cambyses*, den opvolger van *Cyrus* en nog anderen voor *Xerxes I*, den zoon van *Darius Hystaspes* (485—465). Dit laatste gevoelen heeft veel waarschijnlijkheid, zoo men de karakter-schildering van *Achasweros*, in het boek *Ester* geteekend, vergelijkt met die van *Xerxes* bij verschillende oude profane schrijvers (vgl. overigens Dr. G. B. Winers *Bibliches Realwörterbuch* i.v. *Ahasverus*).

zijne opgewondenheid onmiddellijk met zijne eerste staatsdienaren over de wijze, waarop deze majesteitsschennis zou gestraft worden. Dezen meenden, dat de vorstin, tot afschrikkend voorbeeld, van hare hooge waardigheid vervallen moest verklaard worden, terwijl er tevens een koninklijk bevel zou uitgaan, dat »iedere man heerscher zij in zijn huis» en de vrouw verplicht is, dezen onbepaalde gehoorzaamheid te betoonen. Aan dien raad hechtte de koning terstond zijne goedkeuring.

Toen *Achasveros*' drift weer bekoeld was en hij zich het besluit omtrent *Wasti* herinnerde, dat — volgens de Perzische zeden — niet meer herroepen kon worden, gaf hij gevolg aan den raad zijner hofdienaren, om de schoonste maagden uit zijn rijk te *Susan* te ontbieden, ten einde uit haar midden ééne tot zijne gemalin te kiezen. Onder de jonge dochters, die tot dit doel tot het koninklijk paleis toegelaten werden, bevond zich ook eene Joodsche maagd, *Hadassa* of *Ester* geheeten. Zij was ouderloos en door haren neef *Mordechai*, een van de voornaamste Joden uit *Susan*, die reeds door *Nebukadnetsar* naar *Babylonië* verbannen was, als pleegdochter aangenomen. Door hare schoonheid en liefalligheid bekoorde zij den koning boven alle andere maagden, zoodat hij haar tot zijne gemalin koos en tevens tot koningin in plaats van *Wasti* verhief. Gedachtig aan *Mordechai*'s opdracht, hield zij voor *Achasveros* en alle hovelingen hare afstamming verborgen. Daar *Mordechai* ook aan het Perzische hof verbonden was, ontdekte hij op zekeren dag eene geheime zamenzwering, door twee hofbeambten, *Bigthan* en *Thères*, tegen het leven van den koning gesmeed. Hij stelde *Ester* daarvan in kennis, die haren koninklijken gemaal tijdig waarschuwde. Nadat de waarheid der aanklacht bewezen was, ondergingen de misdadigers de doodstraf, terwijl op bevel des konings de geheele toedracht dier zaak in de hofkroniek opgeteekend werd.

Omstreeks dien tijd verhief *Achasveros* een zijner dienaren, *Haman* geheeten, tot eersten staatsminister. Hij overlaadde hem met eerbewijzingen en beval zelfs, dat alle hofbedienden voor hem moesten knielen en zich ter aarde werpen. Allen gehoorzaamden behalve *Mordechai*, die op de vraag, waarom hij het koninklijk bevel niet opvolgde, te kennen gaf, dat het hem als Jood verboden was, voor eenig wezen buiten de Godheid te knielen. De trotsche minister gevoelde zich hierover zeer gekrenkt, maar achtte het niet de moeite waard, zich alleen op *Mordechai* te wreken. Neen, hij zwoer het geheele volk, waartoe deze behoorde, dood en verderf. Alle Joden uit het Perzisch-Medische rijk

moesten uitgeroeid worden op een en denzelfden dag, dien hij door het lot zou bepalen. Het was in de maand Nisan, toen hij het lot wierp, dat den 13^{den} Adar als den ongeluksdag aanwees. Hierop wendde hij zich tot den koning, dien hij wees op den eigenaardigen staat der *Joden*, die, niettegenstaande zij in zijn rijk verstrooid en verspreid leefden, zich toch door hun afzonderlijken godsdienst, hunne zeden en gebruiken van alle overige onderdanen onderscheidden, en in wier oogen de wetten des konings niet de minste waarde bezaten. Het zou, zoo eindigde hij zijne vuige aanklacht, in 's konings belang zijn, deze vreemde natie niet langer in het rijk te dulden, maar haar geheel aan de vernietiging prijs te geven. Gaarne zou hij de aanzienlijke som van 10,000 kikkar zilver in de staatskas storten, zoo hem toegestaan werd, zich met de uitvoering van dit vonnis te belasten. De wispelturige vorst hechte onmiddellijk zijne goedkeuring aan dit onmenscheijk plan. „Het geld,” zeide hij, „is u geschonken en doe met dit volk, zooals u goed dunkt.” *Haman* zond nu terstond aan alle hoogere en lagere beambten des rijks een koninklijk bevelschrift, om den eerstkomenden 13^{den} Adar alle Joodsche medeburgers, zonder onderscheid van geslacht en leeftijd, te dooden en hun buit te plunderen. Welk eene diepe verslagenheid zich van de *Joden* door het geheele rijk bij het vernemen van dit besluit meester maakte, laat zich gemakkelijk begrijpen. Overal hief men luide jammerklachten aan, legde men teekenen van rouw aan den dag.

Ook de Joodsche bevolking van *Susan* was in diepen rouw gedompeld. In treurgewaad gehuld, bewoog zich *Mordechai* onder luid klaaggeschrei door de straten dier stad, tot hij genaderd was voor het koninklijk paleis. Toen *Ester* dit met ontzetting vernam, zond zij een harer bedienden. om de oorzaak zijner droefheid te vernemen. Hij stelde haar in kennis van de zware ramp, die geheel *Israël* boven het hoofd hing, en gaf een afschrift mede van het wreed besluit, met den vurigen wensch, dat de vorstin bij haar gemaal om genade en ontferming zou smeeken voor haar bedrukt volk. Aanvankelijk aarzelde zij aan dit verlangen te voldoen, daar het volgens de Perzische wet op straffe des doods verboden was, ongeroepen voor den koning te verschijnen, maar eindelijk liet zij zich door *Mordechai's* dringende bede daartoe overreden. Op haar verlangen riep deze alle *Joden* uit *Susan* te zamen, dien hij gelastte, met *Ester* drie dagen met vasten en bidden door te brengen, alvorens zij zich tot den koning zou wenden. Bemoedigd door het gebed en met vol vertrouwen op den machtigen God, begaf zij zich na den

derden dag tot *Achasveros*, die haar terstond zeer genegen was en door een teeken te kennen gaf, dat men haar ongedeerd zou laten. Op de vraag naar het doel harer komst, antwoordde zij, dat zij den koning verzocht, dien dag met *Haman* aan een maaltijd ten haren hove deel te nemen. Beiden verschenen aan den disch, waarbij *Achasveros*, overtuigd, dat *Ester* eene gewichtige vraag op het hart lag, haar wederom toeriep: „wat is uw verlangen? Al wenscht gij ook de helft van mijn koninkrijk, het zal geschieden.” Zij antwoordde, dat zij hem dit den volgende dag openbaren zou, zoo hij weder met zijn minister aan haren maaltijd wilde deelnemen. Met trots verliet *Haman* het paleis, om ook zijnen huisgenooten en vrienden mede te deelen, welk eene onderscheiding hem te beurt gevallen was. Maar reeds aan den uitgang van het paleis werd zijne vreugde vergald door eene ontmoeting met *Mordechai*, die hem niet het minste bewijs van eerbied gaf. De edele man wilde de redding niet koopen door huichelarij of verkrachting zijner heiligste overtuigingen. Bij zijne thuiskomst verhaalde de minister van de hoogachting en buitengewone onderscheiding, die hem niet alleen van de zijde des konings, maar ook van die der koningin te beurt was gevallen. Hij verheelde echter ook niet, dat de minachtende bejegening van den Jood *Mordechai* hem des te dieper griefde en hij zich telkens ergerde, wanneer hij dezen ontmoette. Zijne vrienden gaven hem den raad, eene galg te laten maken en den koning den volgende ochtend te verzoeken, dat *Mordechai* daaraan opgehangen worde. Hij keurde dit plan zeer goed, zoodat hij die nog denzelfden dag liet oprichten.

Esters geheimzinnig en raadselachtig gedrag hield intusschen 's konings geest zoo ernstig bezig, dat hij den eerstkomenden nacht in slapeloosheid doorbracht. Om de verveling te verdrijven, liet hij zich eindelijk het een en ander uit de hofkroniek voorlezen. Zijn hoveling las juist van den moordaanslag, die tegen het leven van den koning gesmeed, maar door *Mordechai's* tuschenkomst verijdeld was. Op 's konings vraag, of deze man voor zijne edele daad reeds beloond was, antwoordde men hem ontkennend. Juist verscheen *Haman* aan het hof, om reeds vroegtijdig het ons bekende verzoek tot zijn vorst te richten. Wie merkt niet duidelijk uit den samenloop dier gebeurtenissen de leiding en het bestuur der Voorzienigheid? De koning beval, dat men *Haman* onmiddellijk zou ontbieden. „Wel,” vroeg hij hem, „wat moet met den man geschieden, wien de koning eer wil bewijzen?” In de vaste veronderstelling, dat niemand anders dan hij zelf daarmee bedoeld was, stelde hij het volgende voor: „een der voornaamste personen uit den lande moet dien

man, gekleed in het vorstelijk gewaad, versierd met den kroon en gezeten op het paard des konings door de hoofdstad rondleiden en voor hem uitroepen: »zoo geschiedt den man, wien de koning eer wil bewijzen." Welk eene bittere teleurstelling maakte zich echter van *Haman* meester, toen hij merkte, dat de koning niemand anders dan *Mordechai* bedoeld had, en hij zelf het bevel ontving, dien Jood, zijn bittersten vijand, in triump door de stad te leiden. En toch moest hij hem al deze hulde bewijzen. Bij zijne terugkomst deelde hij zijnen vrienden met weemoed en verbittering dit voorval mede, in wier oogen het de voorbode scheen te zijn van *Hamans* naderenden val. Het verzoek, om onmiddellijk aan den maaltijd der koningin te verschijnen, schonk hem weder troost en deed hem den ondervonden smaad vergeten. Maar slechts voor een korte wijle, daar het uur der goddelijke vergelding voor den snooëdaard aangebroken was. Toen de koning zijne echtgenoot wederom vroeg, wat toch haar eigenlijk verlangen was, verborg zij dit niet langer, maar smeekte om lijtsbehoud voor zich en haar volk, dat door een vijand, die zich om 's konings schade niet bekommerde, met een algeheele vernietiging bedreigd werd. Verbaasd over deze raadselachtige taal vroeg de wispelturige vorst haar: »wie en waar is hij, die zich daartoe verstout?" En toen *Ester* hem antwoordde, dat het de snoode *Haman* was, verliet hij, in woede ontstoken, de zaal. De minister, die zeer goed begreep, welk een gevaar hem boven het hoofd zweefde, viel als een nederige slaaf voor de voeten der koningin, om haar genade in te roepen. Toen de koning in ditzelfde oogenblik weder terugkeerde en met diepe verontwaardiging van *Charbona*, een zijner hovelingen, vernam, dat *Haman* reeds eene galg had laten maken, om den edelen *Mordechai* op te hangen, gelastte hij, dat deze zelf daaraan opgehangen moest worden.

Hamans dood bracht echter op zich zelf nog geene verandering in het vreeselijk lot, dat den *Joden* wachtte, daar in het Perzische rijk een koninklijk bevel niet te herroepen was. Op *Esters* dringende bede werd nu door *Mordechai*, dien de koning in plaats van *Haman* tot zijn eersten staatsdienaar verheven had, een tweede koninklijk schrijven verzonden, waarin den *Joden* verlof gegeven werd, om zich tegen hunne vijanden te verdedigen, zoo dezen den 13^{den} Adar tegen hen opstonden. Dit besluit, waardoor van zelf het eerste edict ingetrokken was, werd door de *Joden* met groote vreugde begroet en perste bij velen hunner medeburgers eerbied en vrees voor hen af. Evenwel ontbrak het hun niet aan vijanden, die met eene blijde verwachting den dag te gemoet zagen, waarop zij van de koninklijke

volmacht konden gebruik maken. Zodoende kwam het den 13^{den} Adar in vele plaatsen tot een bloedigen strijd, die zelfs te *Susan*, waar ook *Hamans* tien zonen gedood werden, nog den volgenden dag voortgezet werd. De *Joden* behielden de overhand, maar maakten zich nergens van het vermogen der overwonnenen meester. Dankbaar voor de goddelijke redding, bracht men den dag na de overwinning, dus door het geheele rijk den 14^{den} en te *Susan* den 15^{den} Adar, met vreugdebedrijven door. Tevens bepaalden *Mordechai* en *Ester*, door wie deze belangrijke en wonderbare gebeurtenis te boek gesteld werd, dat voortaan jaarlijks deze dagen onder den naam van *Purim* *) als nationale gedenkdagen feestelijk zouden gevierd worden, door het houden van maaltijden, het aanbieden van geschenken en het uitreiken van aalmoezen.

HOOFDSTUK XCVIII.

Ezra en Nechemja.

Met de onderwerping van *Juda* door *Nebukadnetsar* had ook de afgoderij onder *Israel* opgehouden. Dit euvel, waaraan het volk zich gedurende het bestaan van den eersten tempel zoo dikwijls schuldig had gemaakt, heeft zich tijdens het bijna 600-jarig bestaan van den tweeden tempel ook niet éénmaal — althans bij de kern der natie — herhaald. Maar van de overtuiging, dat een te gezellig verkeer met heidenen tot verbastering van den geest des Jodendoms leidde, was men in den eersten tijd nog lang niet doordrongen. Men begreep niet, dat door de vermaagschapping met vreemde stammen *Israëls* geloof, zeden en gebruiken niet minder met ondergang en vernietiging bedreigd werden, dan door hunne afgoden te vereeren en te dienen. Velen zelfs, die door hunne afstamming en waardigheid geroepen waren om te waken voor de belangen van godsdienst en zedelijkheid, traden kort na den dood van *Zerubbabel* en *Jésua* in het huwelijk met dochters uit aanzienlijke Samaritaansche of andere heidensche familiën. Welke verwoestingen daardoor in den boezem van het Jodendom aangeroepen werden, laat zich gemakkelijk begrijpen. De Joodsche volksplanting begon te kwijnen: het jonge geslacht ver-

*) פורים, *Lotenfeest*, omdat *Haman* door het lot (פור) den dag bepaald had, waarop hij de *Joden* hoopte uit te roeien.

vreemde al meer en meer van het voorvaderlijk geloof, koesterde volstrekt geene belangstelling in de kennis der heilige schrift, het leefde niet alleen met, maar ook als de heidenen. In dien tijd van onkunde en onverschilligheid stond er een man op, door wien het wankelend gebouw des Jodendoms niet alleen hersteld, maar ook bevestigd en versterkt werd. Het was *Ezra*, de zoon van *Seraja*, van priesterlijke afkomst, die wegens zijne bedrevenheid in de Mozaische leer bij zijne Babylonische geloofsgenooten alsook bij het Perzische hof in groot aanzien stond. ¹⁾ »*Israël* te onderrichten en bekend te maken met wet en recht» was zijn heilig en ernstig streven. Te dien einde verzocht hij van den Perzischen koning *Artachsasta* (*Artaxerxes I*) verlof, om zich naar *Juda* te mogen begeven. Deze willigde dit verzoek gaarne in, gaf hem eene schriftelijke volmacht mede, om in het belang van den godsdienst en de rechtspleging te handelen, zooals hem dit noodzakelijk scheen, en stond buitendien toe, dat ieder, die dit wenschte, met hem naar het land der vaders kon terugkeeren. Aan het hoofd van ongeveer 1500 huisgezinnen behalve een klein aantal priesters en Levieten vertrok hij den 12den Nisan (457) van de rivier *Ahava*, terwijl hem de achtergeblevenen rijkelijk van goud en zilver voorzagen, dat hij voor het heiligdom bestemde. Met diepen weemoed vernam hij bij zijne aankomst te *Jeruzalem* (1810 Ab) de treurige berichten van den ongelukkigen staat, waarin zich het Jodendom in *Juda* en *Benjamin* bevond ten gevolge van de huwelijken met heidensche vrouwen. Hij scheurde als een rouwbedrijvende zijn gewaad, trok zich van vertwijfeling de haren uit het hoofd, onthield zich zelfs den geheelen dag van spijs en drank en gaf eindelijk tegen het einde van dien dag door een treffend gebed eenige verademing aan zijn door bittere smart gefolterd gemoed. Zijne bede tot God alsook zijne vermanende woorden maakten op de aanwezigen, die zich rondom hem in den tempel verzameld hadden, zulk een overweldigenden indruk, dat velen tot tranen toe bewogen waren. Toen dan ook een hunner in geestdrift uitriep: »laat ons een heilig verbond sluiten, om alle vreemde vrouwen met hare kinderen uit ons midden te verwijderen», verklaarden allen zich daartoe onmiddellijk bereid. Dit sprekend bewijs van oprecht gemeend berouw schonk *Ezra*

¹⁾ Wegens zijne schriftgeleerdheid werd hij de *Sopher* (עֹזֵר הַסֹּפֵר) genoemd, dat oorspronkelijk *schrijver* of *secretaris* beteekent, maar hier in den zin van den beoefenaar der geschreven wet opgevat moet worden. (Vgl. *Jerem.* 8 : 8.)

de hoop, het kwaad met wortel en tak uit te roeien. Hij riep te dien einde eene volksvergadering bijeen onder bedreiging, dat ieder, die zonder wettige oorzaak niet verscheen, met verbeurdverklaring zijner goederen en verbanning uit het gemeenschappelijk volksverbond zou gestraft worden. Het volk verscheen in groote menigte na drie dagen te *Jeruzalem*, waar het zich in de grootste spanning op het voorplein van den tempel verzamelde (20 Kislew). Eindelijk trad *Ezra* op, om in krachtige en bezielende taal uiting te geven aan zijne verontwaardiging over de zedelijke ontaarding zijner broeders. Hij verweet hun hunne afvalligheid, wees hen op de misdaad, die zij niet alleen tegen zich zelf, maar ook tegen hunne kinderen begingen en vorderde eindelijk met onverbiddelijke strengheid, dat zij de huwelijksverbintenissen met heidensche vrouwen gesloten zouden vernietigen. Overtuigd van *Ezra's* billijken eisch, verlangde men, dat uit de aanzienlijksten des volks eene commissie zou benoemd worden, die den Joodschen stam van zijne heidensche elementen zou zuiveren. Deze volbracht haar verdienstelijke, maar zeker niet gemakkelijke taak in het korte tijdsbestek van slechts drie maanden.

Ezra's doortastende maatregel had, hoe heilzaam ook voor *Israël's* innerlijke ontwikkeling, aan den anderen kant weder zeer treurige gevolgen. De naburige stammen, wier verlaten vrouwen en kinderen weder tot hunne familiën terugkeerden, dorstten hierover naar wraak. Onder aanvoering van den Samaritaan *Sanballat* en den Ammoniet *Iobias* begonnen zij weder hunne vijandelijkheden tegen den Joodschen stam, die zij zonder vrees voor den Perzischen koning met gunstig gevolg konden voortzetten, daar deze verschillende oproeren, in zijn rijk uitgebarsten, te dempen had. Zij staken *Jeruzalems* poorten in brand, vernielden de vestingwerken en trachtten den *Joden* zooveel mogelijk afbreuk te doen. *Ezra*, wien geen geestelijke arbeid te zwaar viel, stond tegen dit ruwe geweld geheel krachteloos, zoodat hij met bittere smart de ellende zijner broeders gadesloeg, waarvan velen uit wanhoop en verwijfeling weder vriendschap met de heidensche familiën begonnen aan te knopen, ja zelfs hunne verstooten vrouwen terugnamen. Zoo verliepen er ongeveer dertien jaar van kommer en ellende, totdat eindelijk ten tweeden male redding opdaagde door de komst van een Babylonischen geloofsbroeder. Het was *Nechemja*, de zoon van *Chagalja*, opperschenker van *Artaxerxes*.

Al was *Nechemja* in de kennis der Mozaïsche leer niet zoo diep doorgedrongen als *Ezra*, in liefde voor zijne stamgenooten stond hij echter niet bij hem ten achter en

overtrof hem zelfs in geestkracht en volharding. De treurige berichten betreffende het lot zijner broeders in *Juda* en den deerniswaardigen toestand van *Jeruzalem*, waar het gebeente zijner vaderen rustte, drukten hem dan ook wel diep ter neer, maar ontmoedigden hem niet geheel, deden hem nog niet wanhopen aan hunne redding. Toen hij op zekeren dag zijn dienst aan het hof niet met de gewone opgewektheid verrichtte, vroeg hem de koning naar de oorzaak zijner gedrukte en droefgeestige gemoedsstemming. Hij maakte van dit gunstig oogenblik gebruik, om *Artaxerxes* niet alleen bekend te maken met den treurigen toestand, waarin zich de Joodsche volkplanting in *Juda* bevond, maar tevens om hem verlot te vragen, zich derwaarts te mogen begeven, ten einde *Jeruzalem* uit zijn vervallen staat op te richten. Deze willigde dit verzoek onmiddellijk in, mits hij slechts op een bepaalden tijd weer terugkeerde, en gelaste bovendien den opzichter zijner tuinen, dat *Nechemja* de noodige bouwstoffen geleverd moesten worden tot het herstel van stad en tempel. Voorzien van een koninklijken geleibrief, ondernam hij met een gevolg van voetknechten en ruiters den tocht naar *Juda's* hoofdstad (444). Bij zijne aankomst overtuigde hij zich in het geheim met eigen oogen van de schromelijke verwoestingen, door de vijanden aldaar aangericht, waarna hij de hoofden der gemeente te zamen riep en op de noodzakelijkheid wees, om zoo spoedig mogelijk de handen aan het werk te slaan. Zijne woorden vonden algemeenen bijval, zoodat men zonder eenige bedenking de werkzaamheden onderling verdeelde en regelde. *Nechemja* wist niet alleen bij het volk geestdrift op te wekken, maar deze ook levend te houden niettegenstaande de vele moeielijkheden, waarmee hij te kampen had zoowel van den kant der vijandelijke naburen als van zijn eigen geloofsbroeders. De eersten trachtten op aansporing van *Sanballat* en *Tobias* de werklieden te ontmoedigen door allerlei spotternijen en maakten eindelijk, toen dit niet baatte, maar de muur reeds zijne voltooiing naderde, eene geheime afspraak, om hen tijdens den arbeid bij overrompeling te vermoorden. Van de laatsten waren velen door kommer en gebrek geheel overgegeven aan de willekeur van voorname familiën, aan wie zij hun landgoederen en eindelijk zelfs hunne kinderen verpand hadden, om zich van de eerste levensbehoefte te voorzien. De arme werklieden verkeerden zodoende in gevaar, of van hun leven of van hunne vrijheid beroofd te worden. *Nechemja* deinsde echter voor al deze moeielijkheden niet terug. Hij vrijdelde de aanslagen van *Israëls* vijanden en overreedde de schuldeischers niet alleen hunne

aanspraken te laten varen, maar ook den armen weder hunne bezittingen terug te geven. Het moet dan ook uitsluitend aan zijn beleid en volharding toegeschreven worden, dat het werk eindelijk na 52 dagen geheel voltooid was (25 Eloel).

Het dankbare volk gevoelde thans behoefte, om weder te hooren lezen uit *Mozes'* wetboek, wat waarschijnlijk wegens de benarde omstandigheden in den laatsten tijd achterwege was gebleven. Het wendde zich daartoe tot *Ezra*, die gaarne aan dit verzoek voldeed. Op den eerstkomenden Nieuwjaarsdag trad de godvruchtige leeraar op voor eene groote schare mannen en vrouwen en las haar eene afdeeling voor uit de heilige schrift, die door geleerde *Leviëten* nader ontwikkeld en verklaard werd. De stichtende voordracht maakte op de aanwezigen diepen indruk, vervulde hen met heilige ontroering, zoodat velen tot tranen toe bewogen werden bij de gedachte, dat hun levenswandel nog in menig opzicht niet beantwoordde aan het woord Gods. De boetvaardige gemeente keerde eindelijk op aansporing van *Ezra* en *Nechemja* huiswaarts, om het overige gedeelte van den feestdag in opgeruimde stemming door te brengen. Maar reeds den volgenden dag verzamelden zich weder de hoofden des volks, waaronder vele priesters en *Leviëten*, tot *Ezra*, door wien zij onderricht werden in de voorschriften van het naderend Loofhuttenfeest, dat eveneens door de geheele gemeente »met buitengewone vreugde» gevierd werd. De voorlezingen uit het boek Gods, die gedurende dit feest onder *Ezra's* leiding dagelijks plaats vonden, en de plechtige viering der Tisri-feesten maakten zulk een overweldigenden indruk, dat men onmiddellijk na afloop daarvan in ootmoed te zamen kwam, om door een algemeenen vasten- en boetedag (24 Tisri) vergiffenis af te smeeken voor de vele begane misdrijven. Nadat er gedurende het eerste gedeelte van dien dag verschillende afdeelingen uit de heilige schrift voorgelezen en boetgebeden uitgesproken waren, wijdden eenige *Leviëten* den overigen tijd aan het houden eener godsdienstrede, waarin zij op treffende wijze *Israëls* verleden schilderden. Hoofdzakelijk wezen zij op de vele weldaden, door God aan Zijn volk bewezen, en op de liefde, door Hem steeds betoond, totdat het deze verbeurde door de versmading van Zijn heilig woord. De verkrachting van het verbond, op *Sinai* gesloten, was de oorzaak der ellende en afhankelijkheid, waaronder *Israel* thans nog gebukt ging. Aldus eindigde deze stichtende rede, wier doel was, om dit verbond te hernieuwen en onder eede weder te bevestigen. Te dien einde werd er eene schriftelijke verklaring voorgelezen, volgens welke alle aan-

wezigen beloofden: „steeds te wandelen in de leer van *Mozes*, den dienaar Gods, en hare geboden, wetten en rechten op te volgen.” Vooral werd daarin gewezen op de heiliging van den Sabbath, de feestdagen en het vrijlatingsjaar; de stipte opvolging der voorschriften omtrent de gewijde heffingen, priestergaven en den tempeldienst en eindelijk op de instandhouding van het reine familieleven, door geene huwelijken met vreemden meer te sluiten. Nadat de gansche vergadering onder eede op zich genomen had, deze verklaring gestand te doen, werd zij door de hoofden des volks met hunne handteekeningen bekrachtigd.

Terwijl *Ezra* het godsdienstleven, dat zich thans op zulk eene treffende wijze begon te ontwikkelen, al meer en meer kracht verleende door aanhoudend onderricht, de vorming van jonge geleerden en de vaststelling van verschillende verordeningen, waarop wij in het volgende hoofdstuk terugkomen, bleef *Nechemja* als pacha van *Juda* naast zijn geestelijken arbeid ook onvermoeid werkzaam voor het stoffelijk welzijn des lands en vooral van de hoofdstad. De sporen der verwoesting waren er nog lang niet uitgewischt; in plaats van huizen vertoonde zij puinhoopen, in plaats van een woelig en druk verkeer heerschte er wegens de geringe bevolking stilte en verlatenheid. Om dezen treurigen toestand te verbeteren, liet *Nechemja* er woningen bouwen en vervolgens het bevel afkondigen, dat van de bewoners der dorpen en kleinere steden het tiende gedeelte, dat door het lot aangewezen zou worden, verplicht was, zich te *Jeruzalem* met der woon te vestigen. Daar de voornamen reeds vrijwillig aldaar hunne woonplaatsen gekozen hadden, kwam er thans eene vrij aanzienlijke en gemengde bevolking, wat den welvaart bevorderde en *Jeruzalem* tot een krachtig middelpunt des lands verhief. Zoo bleef *Nechemja* twaalf jaar werkzaam in het belang zijner geloofsgenooten, waarna hij weder naar het Perzische hof terugkeerde.

Zijn vertrek en de dood van *Ezra*, die waarschijnlijk kort daarna — waar is onzeker — overleed ¹⁾, hadden voor het Jodendom treurige gevolgen en deden weder in *Juda* den ouden toestand langzamerhand terugkeeren. De plichten, wier stipte naleving men onder eede op zich genomen had, werden op schandelijke wijze vernalatigd. Men ontwijdde openlijk den Sabbath door handel en arbeid, onthield den priesters en *Leviëten* de gewijde gaven, vermaagschapte zich

¹⁾ Hij zou den hoogen ouderdom van 120 jaar bereikt hebben.

weder met heidensche vrouwen. Zelfs priesters deinsden voor dien verraderlijken stap niet terug. Zoo had een afstammeling van het hoogepriesterlijk geslacht (*Menassé*) eene dochter van *Sanballat* (*Nikasa*) tot vrouw genomen en *Eljasib*, een ander lid dierzelfde familie, een der tempelvertrekken voor den *Ammoniet Tobias* tot verblijf ingericht. Maar nog wanhoopte de profeet *Malachi*, die — volgens de traditie — in dien tijd optrad, niet aan het herstel van het onvergankelijk Jodendom. Hij verweet het volk zijne onverschilligheid, wees de nakomelingen van *Levie* op hunne plichten als dienaren in den tempel en verkondigers van het woord Gods, bemoedigde de wankelenden en vertwijfelden door de troostende voorspelling, dat er weder een Godsgezant zou optreden, door en met wien een tijd van geluk voor *Israël* zou aanbreken. Deze belofte werd reeds spoedig gedeeltelijk vervuld door de komst van *Nechemja*, die op het bericht van het schromelijk verval met toestemming van den Perzischen koning weer naar *Juda* terugkeerde (omstreeks 426) en onmiddellijk tot strenge maatregelen overging. Hij verdreef in de eerste plaats *Tobias* uit het hem aangewezen tempelvertrek, dat daarna gereinigd en weder voor zijn eigenlijk doel ingericht werd, bewoog vervolgens de *Leviëten*, door het volk te verplichten tot het afzonderen der heffingen, weder den tempeldienst waar te nemen en gelastte eindelijk onder zware strafbedreigingen, dat de poorten van *Jeruzalem* gedurende den Sabbath gesloten moesten blijven, om daardoor te verhinderen, dat er op dien dag koopwaren in de stad binnengevoerd of eenigen handel gedreven werd. Niet minder streng was hij ten opzichte van hen, die weder heidensche vrouwen gehuwd hadden. Door bittere verwenschingen, ja zelfs door geeselslagen dwong hij de onwilligen, deze heen te zenden en gebod hun met alle kracht, zich voortaan van deze misdaad te onthouden, aan wier verderfelijke gevolgen zelfs koning *Salomo* niet had kunnen ontkomen. Zelfs ontzag hij zich niet, om den schoonzoon van *Sanballat*, toen deze zich tegen zijn bevel verzette, uit *Jeruzalem* te verdrijven. Deze begaf zich hierop met een aantal *Joden*, die zich door *Nechemja's* hervormingen benadeeld of beleedigd achtten, naar de *Samaritanen*, door wie zij met welwillendheid opgenomen werden. Sinds dien tijd ontstond er eene wijde kloof tusschen de *Joden* en de *Samaritanen*. Uit naijver stichtten de laatsten een afzonderlijken tempel op den berg *Gerizzim*, daartoe aangespoord door *Sanballat*, wiens schoonzoon tot hoogepriester benoemd werd (420). Nadat *Nechemja* de noodige maatregelen getroffen had tot instandhouding zijner doortastende besluiten, keerde hij voor goed naar

zijn vaderland terug. Ontegenzeggelijk blijft het nageslacht zoowel hem als *Ezra* buitengewoon veel dank verschuldigd wegens den onverdroten ijver, waarmede zij de levenskrachten van het kwijnende Jodendom niet alleen opgewekt, maar tevens ontvankelijk gemaakt hebben voor eene verdere ontwikkeling, voor een gezond en krachtig voortbestaan.

HOOFDSTUK XCIX.

De verdere ontwikkeling van *Ezra's* en *Nechemja's* arbeid.

Hoe verdienstelijk ook het werk van *Ezra* en *Nechemja* was, zou het waarschijnlijk toch voor het nageslacht onvruchtbaar geweest zijn, zoo hunne opvolgers het niet voortgezet en ontwikkeld hadden. Daar zij ook zelf daarvan ten volle doordrongen waren, begonnen zij reeds met de vorming van een raad of college, dat zich wellicht nog tijdens hun leven of althans kort daarna onder den naam van *Kenéseth haggedola* ¹⁾ aan de spits des volks plaatste en gedurende verscheiden geslachten op waardige wijze aan zijne roeping beantwoord heeft. Bij dit college, omtrent welks samenstelling, het aantal zijner leden en den duur van zijn bestaan nog groote onzekerheid heerscht, ²⁾ berustte de hoogste rechterlijke en geestelijke macht over het geheele Jodendom. Het doel, dat de leden der *Kenéseth haggedola* zich voor oogen stelden, ligt opgesloten in hun spreuk: „Zijt bedachtzaam in het gerecht, vormt vele leerlingen en maakt eene omheining om de wet” (Spreuken der vaderen 1.1). Reeds *Ezra* had de eerste hand gelegd aan de verbetering van het rechtswezen, dat en door de noodlottige tijdsomstandigheden en door het slechte voorbeeld van het Perzisch despotisme geheel in verval geraakt en aan de ergste willekeur overgeleverd was. Zij zetten deze reorganisatie voort door de handhaving van *Ezra's* besluit, dat in de grootere steden tweemaal weke-

¹⁾ כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, *grootte vergadering*, hare leden heeten אַנְשֵׁי כֹהֵן.

²⁾ Sommigen beweren, dat de *Kenéseth haggedola* samengesteld was uit de voornaamsten en geleerdsten des volks, die op den algemeenen vastendag van 24 Tisri de oorkonde onderteekend hadden (zie bl. 180), en dat ook daarom het getal harer leden 120 zou bedragen hebben.

lijks, op Maandag en Donderdag openbare rechtszitting zou gehouden worden en verder door de aanstelling van bekwame, godvruchtige en onpartijdige rechters, van wier ervaringheid in het Mozaïsch recht zij zich vooraf door een streng onderzoek overtuigd hadden. Maar wat zou dit alles baten, zoo het volk zelf geen besef had van recht en billijkheid, zoo het verstoken bleef van de eerste behoefte, om te kunnen leven en handelen naar den geest van het Jodendom, van *de kennis van het woord Gods*? Het leven moest in al zijne uitingen door dit woord geleid, daarmede in overeenstemming gebracht worden: niet alleen in den tempel of in de bedehuizen, maar ook in het huiselijk en maatschappelijk leven moest de stem Gods doordringen tot de nakomelingen der groote, onsterfelijke aartsvaders, voor wie in den donkeren nacht van een woest ongeloof en bespottelijk bijgeloof het heldere licht der goddelijke openbaring was opgegaan. De schriftelijke en mondelinge wet (traditie), later op *Sinai* verkondigd, om *Israel* te vormen tot een heiligen stam en een koninkrijk van priesters, moest thans het gemeenschappelijk eigendom worden van het geheele volk; hare kennis mocht niet langer in het bezit blijven van geletterde priesters en *Leviëten*. Daartoe werden in de eerste plaats op bepaalde tijden afdeelingen voorgelezen uit de heilige schrift, wier inhoud vooral op Sabbath en feestdagen nader uiteengezet werd, voldoende stof leverde voor stichtelijke overdenkingen en opwekte tot een heilig en vroom leven. Ook verreezen overal bedehuizen, waarin dagelijks godsdienstoefeningen gehouden werden. Te dien einde hielden zich ook de leden der *Kentseth haggedola* onledig met het vervaardigen van verschillende gebeden en lofzeggingen. Tevens werden door hen afschriften gemaakt van *Mozes'* wetboek en over de verschillende gemeenten in en buiten *Juda* verspreid. ¹⁾ Zodoende arbeidde *Ezra's* volgelingen geheel naar den geest van den grooten leeraar, den hersteller des Jodendoms, en ontleenden dan ook aan hem den naam van *Sopherim*. ²⁾ Opdat er geenerlei inbreuk op de Sinaitische wetten gemaakt zou worden, stelden de *Kentseth haggedola* en de *Sopherim* verschillende verordeningen vast, die met den naam van *om-*

¹⁾ Om deze voor het algemeen toegankelijk te maken, zou men in plaats van het moeielijke en omslachtige Hebreuwsch-Phoenicisch letterschrift het meer eenvoudige Assyrisch kwadraatschrift (כְּתָב אֲשׁוּרִי) ingevoerd hebben.

²⁾ סוֹפְרִים, *schriftgeleerden*.

heining der wet" bestempeld worden.¹⁾ Ook hield de *Kentseeth haggedola* zich onledig met de verzameling van *Israëls* nationale geschriften — een arbeid, waaraan reeds ten tijde van koning *Jechizkia* door een college van priesters en *Leviëten* de eerste hand gelegd was — en met het onderzoek, welke daarvan waardig waren, om naast de leer van *Mozes* opgenomen te worden in de gewijde of Bijbelsche literatuur. Hunne laatste redactie, groepeerings en volledige kanonisatie schijnt echter niet vóór het midden der tweede eeuw v. d. g. j. en dus door de *Sopherim* plaats gevonden te hebben.

HOOFDSTUK C.

Bijbelsche boeken.

De gewijde schrift bestaat uit 24 boeken, die volgens eene traditioneele verdeeling gesplitst worden in *Tora*, *Nebiim* en *Kethubim*.²⁾

I. TORA (leer van *Mozes*).

Dit eerste en heiligste deel der gewijde schrift bevat de vijf boeken *Mozes'*, wier inhoud reeds vroeger kortelijk medegedeeld is. (zie bl. 54 en 55).

II. NEBIIM (de Profeten).

Deze worden verdeeld in eerste-³⁾ en latere profeten.⁴⁾

A. Eerste profeten.

Deze sluiten zich onmiddellijk aan het laatste verhaal in de *Tora* aan en beschrijven *Israëls* geschiedenis van de komst in *Kenaan* tot den ondergang van het koninkrijk *Juda* in de vier volgende boeken:

6. *Josua*,⁵⁾ van *Mozes'* dood tot dien van *Josua*. Volgens de traditie (*Baba bathra* 14b) is *Josua* zelf de schrijver van dit boek, dat de verovering en verdeeling van *Kenaan* beschrijft.

¹⁾ גִּדְרָר סִיג לַתּוֹרָה.

²⁾ תּוֹרָה, נְבִיאִים, כְּתוּבִים, vandaar bij verkorting הַנֶּחֱבִי גenoemd.

³⁾ נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים. ⁴⁾ נְבִיאִים אַחֲרֹנִים. ⁵⁾ יְהוֹשֻׁעַ.

7. *Rechteren*,¹⁾ van den dood van *Josua* tot *Simsons* levenseinde. Volgens de traditie is *Samuel* de schrijver van dit boek,²⁾ waarin *Israels* geschiedenis tijdens het bestuur der rechters medegedeeld wordt.

8. *Samuel*³⁾ oorspronkelijk één boek, maar later (in de Septuaginta) verdeeld in *Samuel I en II*, bevat de geschiedenis van *Samuel*, *Saul* en *David*. Volgens de traditie zijn de profeten *Samuel*, *Nathan* en *Gad* de redacteurs van dit boek (vgl. nog *Kron. I* 29.29).

9. *Koningen*,⁴⁾ eveneens later gesplitst in *Koningen I en II*, behelst de gebeurtenissen tijdens *David's* laatste levensjaren, *Salomo's* bestuur en de geschiedenis der rijken *Israel* en *Juda*. Volgens de overlevering is dit boek uit verschillende geschiedkundige acten, koningslijsten en biographiën tot één geheel verzameld en geredigeerd door den profeet *Jeremia*.⁵⁾

B. Latere profeten.

Deze bevatten de boeken, waarin behalve enkele geschiedkundige bijzonderheden⁶⁾ de boetedenen, strafveroordingen en heilvoorspellingen van *Israels* profeten bewaard zijn. Zij zijn:

10. *Jesaja*.⁷⁾ zie bl. 148. Dit boek laat zich met het oog op zijn inhoud in drie deelen splitsen. Het eerste deel bevat eene verzameling van profetiën betreffende het rijk *Juda* en andere daarmede in betrekking staande landen. Zij zijn meestal van een opschrift en een korte geschiedkundige inleiding voorzien. Het tweede deel beschrijft *Jeruzalems* beleg door *Sanchtrib* in *Jechizkia's* veertiende regeeringsjaar en 's konings danklied na zijn herstel. Het derde deel is een bundel van vertroostende voorspellingen betreffende *Israels* terugkeer uit de Babylonische ballingschap en het herstel van den Joodschen staat. Wegens zijne schoonheid en verhevenheid van taal, maar hoofdzakelijk wegens zijne voorspellingen aangaande *Israels* schitterende toekomst, neemt dit boek de eerste plaats in onder de latere profeten. De redactie van *Jesaja's* profetiën vond

שְׁפָטִים.¹⁾ שְׁמוּאֵל כָּתַב סִפְרוֹ שְׁפָטִים וְרוּחַ.²⁾

יְרֵמְיָהוּ כָּתַב סִפְרוֹ וּסְפָר מַלְכִּים וּקִינּוֹת.³⁾ מַלְכִּים.⁴⁾ שְׁמוּאֵל.⁵⁾

⁶⁾ Het boek *Jeremia* behelst vele bijzonderheden omtrent de laatste koningen van *Juda*, vooral voor zoover deze met den staatkundigen toestand des rijks of met de lotgevallen van den profeet zelf in verband staan. יִשְׁעִיָּהוּ.⁷⁾

volgens de overlevering plaats door een college van geleerden, dat door *Jechiskia* geconstitueerd was.¹⁾

11. *Jeremia* ²⁾ zie bl. 154. Het grootste gedeelte van dit boek bevat *Jeremia's* verzuchtingen en bittere klachten over den zedelijken val zijns volks en de treffende schilderingen van het goddelijk strafgericht.³⁾ Tevens zijn daarin de berichten omtrent zijn eigen wederwaardigheden opgenomen. Het laatste en kleinste gedeelte behelst Godspraken omtrent buitenlandsche volkeren en staten.

12. *Ezechiël*, ⁴⁾ zie bl. 161. Dit boek laat zich volgens eene talmudische opmerking ⁵⁾ in twee deelen splitsen, wier inhoud zeer van elkaar verschilt. Het eerste bevat eene verzameling strafredenen, waarin de profeet den ballingen den ondergang van het rijk *Juda* en de verwoesting van *Jeruzalem* voorspelt. In het tweede deel verkondigt hij *Israël's* godsdienstig en staatkundig herstel, zijne eeuwigheid en onvergankelijkheid. De redactie van dit boek wordt aan de *Kentseth haggedola* toegeschreven ⁶⁾ als ook van de

13. *De twaalf kleine profeten*, ⁷⁾ die wegens hun kleineren omvang tot één boek vereenigd zijn. ⁸⁾ Hunne traditioneele volgorde is aldus:

a) *Hosta*, ⁹⁾ zie bl. 136.

b) *Joël*, ¹⁰⁾ zie bl. 148.

c) *Amos*, ¹¹⁾ zie bl. 136. Deze drie boeken behelzen prophetische redevoeringen, in verschillende tijden en omstandigheden door de drie genoemde profeten uitgesproken in de rijken *Israël* en *Juda*.

d) *Obadja* ¹²⁾ (volgens de traditie was deze profeet dezelfde als de vrome en edele hofbeambte van koning *Achab*, zie bl. 125). Dit kleine geschrift bevat eene profetie tegen het rijk *Edom*, welks ondergang voorspeld wordt, omdat

חֻקֶּיהָ וּסְיֵעָתָהּ כָּתְבוּ יִשְׁעִיהוּ מִשְׁלֵי שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת ¹⁾

יִרְמְיָהוּ ²⁾

³⁾ Daarom noemt de Talmud dit boek סֵפֶר פְּרָעָנוּתָא „het boek der strafvoorspellingen”.

⁴⁾ יְחֵזְקֵאל.

⁵⁾ יְחֻקָּאֵל רִישֵׁיהּ חֹרְבְּנָא וּסְפִיָּהּ נַחֲמָתָא.

⁶⁾ אֲנָשִׁי כְּנַסְתָּ הַגְּדוּלָּה כָּתְבוּ יְחֻקָּאֵל וּשְׁנֵים עָשָׂר דְּנִיָּאל וּמִנְגֶּלֶת אֶסְתֵּר.

⁷⁾ תְּרֵי עָשָׂר.

⁸⁾ אִיִּדִי דְּרוּטֵר מִירְכָּם.

⁹⁾ הוֹשֵׁעַ.

¹⁰⁾ יוֹאֵל.

¹¹⁾ עֲמוֹס.

¹²⁾ עֲבֵדֶיהָ.

het steeds eene vijandige gezindheid tegen het broederrijk *Juda* aan den dag gelegd had.

c) *Jona*,¹⁾ volgens de traditie is hij dezelfde profeet, waarvan in het boek der Koningen gewag gemaakt wordt tijdens het bestuur van *Jarob'am II*. Dit boek bevat de volgende belangrijke episode uit het leven van dien profeet. *Jona* ontving de Goddelijke opdracht, zich naar *Ninevé*, de hoofdstad van *Assyrie* te begeven, ten einde den spoedigen ondergang dier stad te verkondigen, wegens het misdadig leven harer bewoners. Om zich aan dit bevel te onttrekken, besloot hij, naar een ver verwijderd land te vluchten. Hij ging te *Japho* (*Joppe*) aan boord van een schip, dat gereed lag, om naar *Tursis* (eene Phoenicische kolonie in *Spanje*) te stevenen. Op zee verhief zich een zware storm, waardoor de bemanning van het schip in levensgevaar verkeerde. Ieder smeekte om hulp, men deed alle moeite om het gevaar af te wenden, maar *Jona* lag intusschen rustig en zorgeloos te slapen. Eindelijk besloot men, het lot te laten aanwijzen, wie eene misdaad begaan had, daar de zee al dreigender en onstuimiger begon te worden. Dit nu wees *Jona* als den schuldige aan. Hij bekende terstond zijne zonde, waarna hij, om zijne reisgenooten van den ondergang te bevrijden, zich gewillig in zee liet werpen. Hij vond echter zijn dood niet in de golven, daar een groote visch hem inslikte, in welks ingewanden hij drie dagen bleef, totdat deze hem weder op het strand uitspuwde. *Jona* gevoelde berouw en volbracht onmiddellijk den goddelijken last, dien hij ten tweeden male ontving. Hij ging naar *Ninevé*, welks bewoners hij bekend maakte met het vreeselijk strafgericht, dat na veertig dagen zou voltrokken worden. Deze voorspelling maakte zulk een diepen indruk, dat de geheele bevolking zich in rouwgewaad hulde, hare zonden beleet door vasten en onthouding en met hun koning aan het hoofd God om vergiffenis smeekte. Door dit welgemeende berouw ontfermde zich de barmhartige Wereldrechter over de talrijke boetvaardige gemeente. Toen *Jona* dit merkte, was hij — waarschijnlijk uit vrees, dat men voortaan aan zijne profetische voorspellingen geen geloof meer zou hechten — zoo neerslachtig en verdrietig, dat hij niets liever dan den dood wenschte. Hij vestigde zich eindelijk buiten de stad, waar hem een lommerijke boom (*kikajon*), die plotseling ontstond, een aangenaam en verkwikkend rustoord verschafte. Maar door de even plotselinge verdwijning van dien boom gevoelde hij zich weder diep terneergedrukt,

¹⁾ יוֹנָה.

zoodat hij in vertwijfeling uitriep: »de dood is mij verkieslijker dan het leven.” Op dezen wanhopigen kreet antwoordde hem de Godheid: »wanneer de verdwijning van een enkelen boom u reeds zooveel verdriet en smart berekent, hoe zou Ik dan de volkrijke stad *Ninevé* onverdiend der vernietiging kunnen prijs geven?” De hoofdstrekking van dit boek is om ons te overtuigen, dat de goddelijke Wereldleider niets liever wenscht dan de wezenlijke verbetering des zondaars, die dan ook door oprechte boete en welgemeend berouw in liefde en genade door Hem opgenomen wordt.

f) *Micha*, ¹⁾ een tijdgenoot van *Jesaja*, zie bl. 148. Dit boek laat zich in drie deelen splitsen, waarvan elk ongeveer met denzelfden aanhef begint. In het eerste wordt hoofdzakelijk het strafgericht aan de rijken *Israël* en *Juda* verkondigd, in het tweede de oorzaken der straf beschreven en in het derde wordt gewezen op de toekomst van *Israël*, dat eenmaal weder, gereinigd van zijne zonden, door God in vaderlijke liefde opgenomen zal worden.

g) *Nachum*, ²⁾ zie bl. 151 noot. Zoowel omtrent den leeftijd van dien profeet als omtrent de ligging der stad *Elkos*, waaruit hij afkomstig was, heerscht veel verschil van meening.

h) *Chabakkuk*, ³⁾ zie bl. 152. In dit boek geeft de profeet, omtrent wiens afkomst en geboorteplaats ons niets naders medegedeeld wordt, in drie hoofdstukken eenige beschouwingen over Gods rechtvaardigheid naar aanleiding van de te verwachten komst des Babylonischen veroveraars.

i) *Isephanja* ⁴⁾ een tijdgenoot van *Jeremia*. De hoofdgedachte van de drie hoofdstukken, waaruit dit boek bestaat, is, dat de straf over het algemeen en bijzonder bij *Israël* moet strekken tot 's menschen zedelijke verbetering.

j) *Chaggai*, ⁵⁾

k) *Zecharja*, ⁶⁾ Deze beide boeken bevatten de redevoeringen, door die profeten gehouden, om het volk tot de voortzetting van den bouw des tweeden tempels aan te sporen (zie bl. 168). Vooral het laatste boek onderscheidt zich door zijne treffende visioenen, zinspelingen op *Israël's* toekomst, en den Messiaanschen tijd, waarin het geheele menschdom den eenigen God zal erkennen.

l) *Malachi*. ⁷⁾ Deze profeet behoorde tot de leden der *Kenéseth haggedola*. Sommigen houden hem voor den-

¹⁾ מִיכָה. ²⁾ נָחוּם. ³⁾ חֲבַקּוּק. ⁴⁾ צְפַנְיָה. ⁵⁾ חַגִּי.

⁶⁾ זְכַרְיָה. ⁷⁾ מַלְאכִי.

zelfden als *Mordechai* (Megilla 15a), anderen voor denzelfden als *Ezra* (vgl. Targum van *Malachi* I, 1). Met hem hield de profetie onder *Israël* op.¹⁾ (Over den inhoud van dit boek zie bl. 181).

III. Hagiographen.

14. *De Psalmen*.²⁾ Eene verzameling van 150 gewijde liederen, evenals de Pentateuch in vijf boeken verdeeld, waarvan de meeste door koning *David* in verschillende tijden en omstandigheden van zijn veelbewogen leven vervaardigd zijn. Zoowel uit de opschriften als uit talmudische bronnen blijkt, dat in dezen bundel ook liederen van vroegere en latere psalmdichters opgenomen zijn. Door den rijkdom aan denkbeelden, waarin zich het vrome gemoed der dichters, het vertrouwen op de goddelijke Voorzienigheid, de berusting in den wil van den rechtvaardigen Albestuurder zoo treffend en helder afspiegelen, alsook door de wegslepende ontboezemingen bij den aanblik der grootsche natuur, die Gods grootheid en almacht luide verkondigt, is dit boek de bron geworden, waaruit niet alleen *Israel*, maar alle volkeren, belijders van een geopenbaarden godsdienst levenskracht en levenswijsheid geput hebben en nog putten. De psalmen bevatten de uitingen en ontboezemingen van een dichterlijken geest, die tevens geheel doordrongen is van *Israëls* zedelijke en godsdienstige wereldbeschouwing en daardoor niet bezwijkt in tijden van nood en ellende, maar ook niet ontaardt in oogenblikken van voorspoed en geluk. Uit dien hoofde bevatten de gewijde liederen der psalmisten voor ieder in het bijzonder en voor het gezamenlijke *Israel* een rijken schat van leering en onderricht.

15. *De Spreuken*.³⁾ Eene verzameling van kort samengevatte zedelessen, vermaningen, leefregels, allegoriën en spreekwoorden. Op eenige hoofdstukken na wordt dit werk aan koning *Salomo* en de geheele redactie aan het door *Jechizkia* bijeengeroepen college van geleerden toegeschreven.⁴⁾

16. *Ijob*.⁵⁾ In dit wijsgeerig-zedekundig werk ontwikkelt een ons onbekend schrijver eene van de grondstellingen des Jodendoms, dat de menschelijke lotgevallen niet toe te schrijven zijn aan het blinde toeval, maar aan de billijke en rechtvaardige leiding van den Wereldbestuurder, Wiens wegen door het bekrompen en kortzichtig verstand van den aardischen sterveling niet doorgrond kunnen worden. Het ongeluk, waardoor de vrome en godvruchtige *Ijob* ge-

משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מִיִּשְׂרָאֵל 1)

אִיּוֹב 5) מִשְׁלֵי 3) תְּהִלִּים 2) Zie bl. 186 noot 1.

teisterd wordt, kiest de schrijver van dit werk tot uitgangspunt zijner wijsgeerige bespiegelingen.

Ijob leefde gelukkig en tevreden in het landschap *Uts*, gezegend door een talrijk kroost, ruim bedeeld met aardse schatten. Maar plotseling treft hem Gods straffende hand, waardoor hij in het ongeluk gestort wordt. Zijn rijke vee-stapel wordt door rooverbenden weggevoerd, zijne kinderen hem door den dood ontrukkt en eindelijk hij zelf door eene afschuwelijke ziekte aangetast. Nog blijft hij kalm en gelaten, bezwijkt hij niet onder den last dier ongelukken, door de overtuiging, dat „men zoowel het goede als het kwade met liefde van God moet aannemen.” Maar eindelijk breekt hij, door hevige pijnen gefolterd, in bittere klachten uit, verwenscht hij in tegenwoordigheid zijner drie vrienden, die gekomen waren om hem te troosten en te bemoedigen, den dag, waarop hij het levenslicht aanschouwde. Ieder hunner trachtte hem tot kalmte te dwingen door er op te wijzen, dat de straf tot loutering van den mensch dient. Maar deze troost was geen balsem voor zijne wonde, integendeel hij stemde *Ijob* nog verdrietiger en maakte hem nog gemelijker, daar hij zich van geen enkele misdaad bewust was. Waarom moest hij dan zoo lijden en genoot de werkelijke booswicht geluk en voorspoed! Na een langdurigen woordenstrijd mengt zich eindelijk ook *Elihu*, de jongste van het gezelschap, in het gesprek. In een uitvoerig betoog verdedigt hij *Ijob* tegen diens vrienden, maar wijst ook den vertwijfelden lijder op Gods rechtvaardig wereldbestuur, totdat een opkomend onweder allen met angst en ontzetting vervult. Te midden der ratelende donderslagen verneemt men de stem Gods, die de twistende partijen wijst op de grootsche werken in de natuur. Evenals echter daarvan voor den mensch veel verborgen en raadselachtig blijft, zoo vermag hij ook niet door te dringen in Gods wijze raadsbesluiten. *Ijobs* geschokt gemoed wordt door deze hemelsche stem tot rust en kalmte gebracht. — Omtrent den leeftijd van *Ijob* loopden de meeningen in de Talmudische bronnen ver uiteen. Zoo zou hij v. s. in den tijd van *Abraham*, v. a. in dien van *Mozes*,¹⁾ v. n. a. in dien van *David* geleefd hebben, terwijl hij volgens eene vierde mededeeling tot de ballingen behoorde, die uit *Babel* teruggekeerd zijn. Zelfs wordt door een der Talmud-geleerden (*Baba bathra* 15a) zijn bestaan geheel ontkend en is dus het verhaal slechts eene romantische inkleeding (*maschal*) van de wijsgeerig-zedekundige stof.

¹⁾ Volgens dit gevoelen is ook *Mozes* de schrijver van dit boek.

17. *Het Hooglied.* ¹⁾ Een minnezang, bevattende eene samenspraak tusschen een verloofd landmeisje en *Salomo's* hofdames, die haar willen bewegen, om zich bij den koninklijken hofstoet aan te sluiten. Over de strekking van dit schoone gedicht, vervaardigd in den bloeitijd der Hebreuwsche poëzie en door de overlevering aan *Salomo* toegeschreven, bestaat veel verschil van meening. Volgens de traditie is het eene allegorie van de onverbreekbare liefde tusschen God en Zijn volk *Israel*. Ook loopen over de vraag, of het slechts één lied is, dan wel een bundel van verschillende minnedichten, de meeningen der Bijbelverklaarders zeer uiteen.

18. *Ruth.* ²⁾ Over den inhoud van dit geschrift, dat volgens de overlevering aan *Samuel* toegeschreven wordt (zie bl. 185 noot 2) zie bl. 73.

19. *De Klaagliederen.* ³⁾ Dit boek bevat vijf klaagliederen, waarin de dichter — volgens de overlevering de profeet *Jeremia* (zie bl. 185 noot 5) — diep gevoelde uitdrukking geeft aan zijne bittere smart over *Juda's* val en *Jeruzalems* verwoesting. Hoe hard hem deze volksrampen ook treffen, laat hij zich evenwel niet geheel door zijn gemoed beheerschen, maar ontwaart daarin duidelijk Gods rechtvaardige straf.

20. *De Prediker.* ⁴⁾ Dit wijsgeerig geschrift, door de overlevering aan *Salomo* toegeschreven en daarom ook wel *Salomo's wijsheid* ⁵⁾ genoemd, behelst beschouwingen over de ijdelheid van het menschelijk leven. Het eenig duurzame geluk bestaat alleen in waarachtige Godsvrucht; wie daarvan niet ten volle overtuigd is, geraakt in een doolhof van allerlei dwaalbegrippen. Evenals van de overige Salomonische geschriften, heeft ook de redactie van dit boek in den tijd van *Jechizkia* plaats gevonden (zie bl. 186 noot 1).

21. *Ester.* ⁶⁾ Over den inhoud zie bl. 169 en volg.

De boeken 17 ~ 21 worden gewoonlijk *de vijf rollen* ⁷⁾ genoemd.

22. *Daniël.* ⁸⁾ Het eerste gedeelte van dit boek, dat grootendeels in de Arameïsch-Chaldeeuwsche taal geschreven is, bevat de geschiedenis van *Daniël* en zijne vrienden aan het Babylonische hof, (zie bl. 162 en volg.); het tweede behelst *Daniël's* visioenen en wordt daarom ook wel *de rol der openbaringen* ⁹⁾ genoemd.

23. *Ezra* ¹⁰⁾ en *Nechemja*. ¹¹⁾ Beide geschriften, die oor-

קְהֵלֶת ⁴⁾. קִינּוֹת אוֹיֵבָה ³⁾. רוּת ²⁾. שִׁיר הַשִּׁירִים ¹⁾.
 דָּנִיֵּאל ⁸⁾. חֲמִשׁ מַגִּלּוֹת ⁷⁾. אֶסְתֵּר ⁶⁾. חֲכֻמַּת שֶׁל שְׁלֹמֹה ⁵⁾.
 נְחֵמְיָה ¹¹⁾. עֶזְרָא ¹⁰⁾. מַגִּלַּת חֲזִיוֹנוֹת ⁹⁾.

spronkelijk één boek vormden, behelzen de geschiedenis der *Israëlieten* van den terugkeer uit de Babylonische ballingschap (zie bl. 175 en volg.) tot de volledige herstelling van den Joodschen staat door de beide mannen, aan wie deze boeken hunne namen ontleend hebben. Ook zijn daarin de lijsten der terugkeerende families opgenomen. Volgens de overlevering is *Ezra* de schrijver van dit boek en heeft *Nechemja* het voltooid.

24. *De Kronieken*, ¹⁾ verdeeld in twee boeken. Het eerste (Kronieken I) bevat uitvoerige geslachtslijsten van *Adam* tot *David*, waarin soms korte geschiedkundige mededeelingen ingevlochten zijn en staat daarna langer stil bij *David*, wiens bestuur het vooral met het oog op diens voortreffelijke reorganisatiën uitvoerig beschrijft. De vervaardiging van dit boek wordt voor het grootste gedeelte door de traditie aan *Ezra* toegeschreven. ²⁾ Het tweede deel (Kronieken II) bevat de levensgeschiedenissen van *Juda's* koningen. Klaarblijkelijk had de schrijver over meer oorkonden en documenten te beschikken, dan die van *de Koningen*, zoodat het ook in menig geschiedkundig punt veel uitvoeriger is.

HOOFDSTUK CI.

De Apokryphen.

Naast deze 24 boeken zijn er nog vele geschriften van grooteren en kleineren omvang, die ook een bijbelsch karakter dragen, maar om verschillende redenen niet in de verzameling der gewijde literatuur opgenomen, en daarom met den naam van *Apokryphen* (verborgen ³⁾, aan het openbaar gebruik onttrokken boeken) bestempeld zijn geworden. Het is niet zeker, of deze reeds alle bestonden tijdens de volledige kanonisatie van den Bijbel, evenmin door wie en in welke taal zij oorspronkelijk geschreven zijn. Waarschijnlijk hebben de meeste hun oorsprong te danken aan het Alexandrijnsche Jodendom, waarop wij in het volgende deel van dit werk nader hopen terug te komen. Zij laten zich naar hun inhoud in vier groepen verdeelen.

Geschiedkundige werken.

1. *De boeken der Makkabeërs*. Dit belangrijk werk bevat de beroemde Makkabeïsche oorlogen, die in het volgende deel behandeld worden.

¹⁾ עזרא כתב ספרו ויחם של דברי הימים ²⁾ . דברי הימים ³⁾ .

³⁾ גנוזים.

2. *Het derde Ezra-boek.* Dit behelst, behalve enkele afwijkingen en bijgevoegde stukken, de geschiedenis der Joden, vervat in de boeken *Ezra* en *Nechemja*.

Zedekundige werken.

3. *Het boek Tobias.* De godvruchtige *Tobias*, een van de ballingen uit het rijk der tien stammen, vestigde zich te *Ninevé*, waar hij in gelukkige omstandigheden verkeerde, maar later door het noodlot achtervolgd, eindelijk zelfs met blindheid geslagen werd. Elke hoop op redding scheen hem vruchteloos, zoodat hij niets vuriger wenschte dan den dood. Maar eensklaps daagt er door een samenloop van verschillende gebeurtenissen redding op: hij herstelt van zijne blindheid, geniet weder de vreugde des levens met volle teugen, aanschouwt het geluk van zijn dierbaren zoon, wien hij op zijn sterfbed op het hart drukt, om in alle omstandigheden op God te blijven hopen en vertrouwen. De strekking van dit romantisch verhaal is eene opwekking tot stille berusting in het goddelijk wereldbestuur, dat op billijkheid en rechtvaardigheid gegrondvest is.

4. *Judith.* Tijdens het beleg van *Bethulia* (in *Juda*) door *Holophernes*, een veldheer van *Nebukadnetsar*, verliet eene moedige en vaderlandlievende vrouw, *Judith* genaamd, de benarde stad en liep tot de vijanden over, door wie zij zich gewillig gevangen liet nemen. Zij werd voor den veldheer gebracht, die, getroffen door hare schoonheid, beval, dat men haar met onderscheiding zou behandelen. Hij richtte zelfs te harer eere een maaltijd aan, waaronder hij eindelijk, bedwelmd door den wijn, in een diepen slaap viel. De wakere vrouw maakte van dit gunstig oogenblik gebruik, om *Holophernes* het hoofd af te houwen, waarmede zij heimelijk tot hare stadgenooten terugkeerde. Dezen, hierdoor bemoedigd, deden een koenen uitval, waardoor zij de belegeraars tot den aftocht noodzaakten.

5. *Bel en de draak*, twee volkslegenden uit het leven van *Daniël*. De eerste verhaalt de wijze, waarop *Daniël* den machtigen koning (*Cyrus*) overtuigde van de onwaarheid van het algemeen verbreide volksgeloof, dat het beeld van *Bel* dagelijks de spijzen nuttigde, die het toegediend werden. De tweede bevat eene beschrijving van de list, waardoor *Daniël* den draak, een monsterachtig wezen, dat de *Babyloniërs* goddelijke eer bewezen, doodde, en hij zelf, toen men hem deswege in een leeuwenkuil wierp, op wonderbare wijze in het leven bleef.

Gezangen en brieven in profetischen stijl.

6. *Het gebed* door koning *Menassé* in den kerker uitgesproken.

7. *Het loflied* door *Daniël's* vrienden aangeheven na hunne redding uit den kalkoven.

8. *Brief van Baruch*, een opwekkend woord van de Babylonische *Joden* aan hun achtergebleven broeders in *Juda* en de verzekering eener schoone en gelukkige toekomst.

9. *Brief van Jeremia*, eene aansporing tot innige getrouwheid aan God.

Wijsgeerige geschriften.

10. *Het Boek of de Spreuken van Sirach*. Dit geschrift evenals het volgende

11. *De wijsheid Salomo's* verheerlijkt de wijsheid, die van God komt, en daardoor tot Godsvrucht leidt. Evenwel onderscheiden zich deze twee geschriften in zoover in de uitwerking van dit denkbeeld, dat het eerste de plichten beschrijft die de wijze in alle omstandigheden des levens te betrachten heeft, terwijl het laatste meer bespiegelende beschouwingen bevat.

Het vierde Ezra-boek, de hemelvaart van Mozes en nog eenige apokryphen-boeken zijn van zeer duisteren en raadselachtigen inhoud.

HOOFDSTUK CII.

Juda onder de laatste Perzische vorsten en Alexander den Grooten.

Het Jodendom was dan door den grooten *Ezra*, wiens geest bij de leden der *Kenéseth haggedola* en later in de scholen der *Sopherim* bleef voortleven, een nieuw tijdperk van bloei en ontwikkeling ingetreden. *Jeruzalem*, welks bevolking door de vestiging van vele buitenlandsche *Joden* weer aanmerkelijk toenam, vormde met zijn heiligen tempel het middelpunt van het godsdienstleven, de bakermat der steeds meer toenemende wetstudie. *Juda* zelf genoot een bijna volkomen vrijheid, daar zijne afhankelijkheid van het Perzische hof slechts bestond in de opbrengst eener jaarlijksche belasting van twintig talenten. Evenwel bleef ook dit gewest niet verschoond van de treurige gevolgen der toenemende verslapping, waaraan het uitgebreide Perzische rijk leed onder de zwakke en verwijfde opvolgers van *Artaxerxes I* (gest. 424). De eigenlijke heerschappij berustte niet meer bij de koningen, maar bij de satrapen, waarvan sommigen geheel willekeurig regeerden, zich door omkoopung tot allerlei onrechtvaardigheden lieten verleiden,

anderen zelfs geheel afvielen en nieuwe, onafhankelijke rijken stichtten. Zoo liet zich na den dood van den hoogepriester *Jojada* ¹⁾ *Bagoses*, de satraap van *Syrië*, door *Josua* omkopen, om hem de hoogepriesterlijke waardigheid toe te wijzen, terwijl reeds zijn oudere broeder *Jochanan* daarmede bekleed was. Toen nu beiden in den tempel verschenen en op het hoogepriesterschap aanspraak maakten, ontstond er een woordentwist, waarvan het gevolg was, dat *Jochanan*, in hevige woede ontstoken, zijn broeder in het tempelvoorhof om het leven bracht. Hierop rukte *Bagoses*, onder voorwendsel, dat hij den dood van zijn gunsteling wilde wreken, met een aanzienlijk leger tegen *Jeruzalem* op, drong den tempel binnen, dien hij van zijn kostbaarheden beroofde, en legde *Juda* eene zware belasting op, waaronder het zeven jaar gebukt ging. Buitendien had het veel te lijden van de plunderingen der Perzische troepen, die door dit land hun weg namen naar *Egypte*, waar telkens oproeren uitbarstten en pogingen aangewend werden, om weder de vrijheid te herkrijgen. Maar niet het minst werd het geteisterd onder het wreed en bloeddorstig bestuur van *Artaxerxes III Ochus* (362—338), tegen wien alle onderhoorige staten samenspannen.

Intusschen ging het Perzische rijk met rassche schreden zijn ontbinding te gemoet. Zijn laatste vorst *Darius Kodomannus* werd door *Alexander van Macedonië*, wegens zijne heldendaden en machtige veroveringen de *Groote* bijgenaamd, overwonnen en hiermede had het eens zoo machtige wereldrijk den laatsten snik gegeven (333). Op het bericht van *Alexanders* zegetocht naar *Jeruzalem* ging hem — naar de overlevering luidt — de hoogepriester *Jaddua* (volgens eene andere mededeeling was het *Simon*), in zijn heilig amtsgewaad en gevolgd door eene schare priesters en voornamen des lands te gemoet. *Alexander* was door dit bewijs van onderdanigheid diep getroffen, en nog te meer, omdat hij zich herinnerde, dat hem eens in een droom dezelfde eerbiedwaardige gestalte als die des opperpriesters verschenen was, die hem zijne toekomstige grootheid en de verwezenlijking zijner veroveringsplannen voorspeld had. Hij ontving het gezantschap dan ook met groote voorkomendheid en gaf het de verzekering van zijne gunstige gezindheid jegens het Joodsche volk. Dit verhaal moge geheel of gedeeltelijk tot het gebied der volkslegenden behooren, het is echter zeker dat *Alexander de Groote* den

¹⁾ De hoogepriesters na *Eljasib* (zie bl. 131) tot het einde van de Perzische heerschappij waren: *Jojada* tot 419, *Jochanan* tot 383, *Jonathan* tot 360 en *Jaddua* tot 332.

Joden in alle opzichten veel genegenheid betoonde. Hij verzekerde hun het behoud hunner rechten en privilegiën en verlangde slechts, dat zij voortaan een gedeelte van de opbrengst der velden voor den Macedonischen veldheer zouden afzonderen, zooals tot nu toe voor den Perzischen satraap geschied was. Van deze belasting waren zij ontheven in de jaren, waarin hun door den godsdienst elke akkerbouw verboden was. ¹⁾ *Juda* en *Samaria* werden ingelijfd bij *Coelesyrië*, ²⁾ waarover hij een zekeren *Andromachus* als stadhouder benoemde, die zich te *Samaria* vestigde. De *Samaritanen*, die zich, voor zoover hun belang het eischte, nu eens als *Joden* voordeden, dan weder elke gemeenschap met hen ontkenden, genoten niet de gunst van *Alexander* in dezelfde mate als de *Joden*. Hierover verbitterd, namen zij den koninklijken stadhouder gevangen, dien zij levend verbrandden. Zij werden wegens deze wreedheid streng gestraft, zelfs uit hunne hoofdstad verdreven en een gedeelte van hun grondgebied werd hun ontnomen, dat *Alexander* bij *Juda* voegde als een nieuw bewijs zijner genegenheid. Deze toonde hij ook op zijne verdere veroveringstochten jegens de *Joden* in *Babylonië* en de *Euphrat*-landen. Nadat hij *Tyrus*, dat nog gedurende zeven maanden een hardnekkigen tegenstand bood, overwonnen en geheel verwoest had, toog hij naar *Egypte*, waar men hem begroette als den bevrijder der Perzische tirannie. In het door hem gestichte *Alexandrië* vestigde zich ook eene talrijke Joodsche volkplanting, die dezelfde rechten genoot als de Macedonische en Grieksche kolonisten. De plotselinge dood van den jeugdigen wereldveroveraar oefende een machtigen invloed op den verderen loop der geschiedenis en bleef ook voor het Joodsche volk niet zonder belangrijke gevolgen, zooals in het volgende deel nader uiteengezet zal worden.

¹⁾ Toen *Alexander* bij het bezoek van den tempel te *Jeruzalem* zijn verlangen te kennen gaf, om daarin zijn beeltenis te plaatsen, zou hem de hooge priester daarvan afgehouden hebben door de belofte, dat de kinderen van het mannelijke geslacht, die in den loop van het jaar geboren zouden worden, als dankbare herinnering en te zijner eere den naam *Alexander* zouden ontvangen.

²⁾ Daarmede wordt oorspronkelijk bedoeld het vruchtbare dal tusschen den *Libanon* en *Anti-Libanon*, maar in staatkundigen zin het land tusschen den *Libanon* in het noorden en *Egypte* in het zuiden.

INHOUD.

Voorrede	III
Algemeen overzicht	VII

EERSTE TIJDVAK.

Inleiding.	I
De Schepping	3
Het eerste Menschenpaar.	4
De eerste Menschengeslachten	5
De Zondvloed	7
De torenbouw. — De Noachidische geslachten	8
Abrahams edelmoedigheid en menschenliefde	9
De verbonden met Abraham.	11
Ismaël en Hagar	13
Abrahams laatste beproeving	14
Izaks huwelijk	15
Izaks tweelingszonen	16
De vaderzegen	18
Jakobs tocht naar en zijn verblijf te Charan	19
Jakobs terugtocht	21
Jozefs droomen	22
Jozefs dienstbaarheid en gevangenschap	24
Jozef voor Pharao	25
Jozef en zijne broeders	27
Jozefs laatste proef	29

TWEEDE TIJDVAK.

Jakobs laatste levensjaren. — Jozefs dood	31
Israëls dienstbaarheid. — Mozes' geboorte	32
Mozes aan Pharao's hof en zijne vlucht naar Midjan	33
Mozes bij den berg Choreb	35
Mozes voor Pharao	36
De tien plagen. — Israëls verlossing	37
Tocht door de Rode Zee	39
Tocht naar het Sinai-gebergte	40
De openbaring	42
Het gouden kalf.	43
De tabernakel	45
Tocht naar Kades Barnéa	46

De verspieters	48
Korach	49
Het laatste jaar der omzwerving	50
Balak en Bil'am	52
Mozes' levenseinde	53

DERDE TIJDVAK.

Israëls komst in Kenaän	56
Verovering van Jericho en Ai	57
De Gibonieten. — Josua's verdere krijgsv verrichtingen.	59
Verdeeling van Kenaän. — Josua's laatste levensjaren	61
Korte aardrijkskundige schets van Kenaän	62
Israëls toestand na den dood van Josua	64
Othniël. — Ehud. — Samgar. — Debora	65
Gid'on	67
Abimélech. — Tola. — Jaïr.	70
Jiptach. — Ibsan. — Elon. — Abdon	71
Bo'az en Ruth.	73
Simson	75
Het afgodsbeeld van Micha	78
Zedeloosheid onder Israël. — Burgeroorlog tegen de Benjaminieten	79
Eli. — Samuels jeugd	81
Oorlog tegen de Philistijnen	82
Samuel	84
Sauls huldiging tot koning	85

VIERDE TIJDVAK.

Sauls eerste heldendaad	91
Oorlog tegen de Philistijnen. — Jonathan	92
Oorlog tegen Amalek. — Davids zalving	93
Davids aan Sauls hof. — Goljath	94
Sauls aanslagen op Davids leven	96
Davids vlucht	98
Davids zwerftochten door Juda	99
David bij de Philistijnen.	101
Sauls dood	102
David en Is-Boseth	104
Davids krijgsv verrichtingen	105
Davids binnen- en buitenlandsch beheer	107
Nathan voor David.	109
Absalom	110
Strijd tusschen David en Absalom	111
Davids terugkeer. — Volksrampen	113
Davids laatste jaren. — Adonia	115
Salomo	116

Israëls luister en bloei	117
Scheuring van het Israëlietische rijk	119

VIJFDE TIJDVAK.

Overzicht van het rijk Israël	121
Jarob'am. — Nadab	123
Koningsmoorden en burgertwisten	124
Achab en Izébel	125
Elia	126
Achabs oorlogen tegen Syrië	129
Achabs geslacht	130
Elisa	133
Jéhu's koningschap	135
De Assyrische overheersching — Ondergang van het rijk Israël	137
Overzicht van het rijk Juda	139
Rechab'am. — Abia. — Asa	140
Jehosaphat.	142
Athalja's invloed	144
Jehoas. — Amatsja. — Uzzia. — Jotham.	146
Godsdienstige achteruitgang. — Jesaja.	147
Jechizkia	149
Menassé. — Amon. — Josia	152
Jeremia. — Juda's onderdanigheid aan Egypte	154
Juda's ondergang	155
Juda's rest. — Gedalja	157

ZESDE TIJDVAK.

Inleiding	160
Daniël en zijne vrienden	162
Daniël aan het hof van Belsatsar en Darius den Mediër	164
Terugkeer der Joden. — Herbouw des tempels.	166
Mordechai en Ester	169
Ezra en Nechemja	175
De verdere ontwikkeling van Ezra's en Nechemja's arbeid	182
Bijbelsche boeken	184
De Apokryphen.	192
Juda onder de laatste Perzische vorsten en Alexander den Grooten	194

ERRATA.

Blz.	3 regel	1 v.b.	staat de	lees: den
› 12	› 5	›	› in handen	› in de handen
› 22	› 12	›	› gezamentlijk	› gezamenlijk
› 23	› 16	›	› zijns	› zijnen
› 25	› 22	›	› Even als	› Evenals
› 28	› 8 v.o.	›	› hij	› hij,
› 31	› 6	›	› aarsvader	› aartsvader
› 32	› 15	›	› volk-	› volks-
› 33	› 12	›	› om	› over
› 45	› 7	›	› elke	› elken
› 56	› 3	›	› Kanaänietische	› Kenaänietische
› 73	› 3	›	› op	› en op
› 94	› 2 v.b.	›	› oudsten vijand	› oudste vijanden
› 97	› 18 v.o.	›	› door bij	› bij
› 101	› 22 v.b.	›	› tweede	› tweeden
› 111	› 10	›	› <i>Achit phel</i>	› <i>Achitophel</i>
› 115	› 1	›	› Deswegens	› Deswege
› 136	› 3	›	› deswegens	› deswege

Enkele andere minder belangrijke drukfouten alsook eenige afwijkingen op de eerste vellen in de door ons gevolgde spelling der bijbelsche eigennamen zijn onder deze errata niet opgenomen.
